

Antonii Dadini Alteserrae antecessoris olim Tolosani Opera omnia Tomus IX. Dissertationum juris canonici libri sex, quorum duo priores de adjutoribus episcoporum : duo medii de sacris censibus : duo ultimi de parochis, deque officio et potestate parochi. Cura et sumtibus Michaelis Marotta jurisconsulti et in supremis Neapolitanis tribunalibus causarum patroni. Editio prima Neapolitana. - [S.l.] : [s.n.], 1777. - 1 vol.(XXIV-174 p.)

Liminaria.....	[I]
[Page de titre.].....	[I]
[Page blanche.].....	[II]
Erudito lectori Michael Marotta.....	III
Specimen errorum.....	V
[Dédicace :] Illustrissimo viro Domino Dom. Carolo de Montchal, archiepiscopo Tolosano.....	XVI
Index capitum.....	XVIII
Dissertationum juris canonici, liber primus.....	1
De adjutoribus episcoporum, praefatio.....	1
Caput I. Adjutor in singulis officiis. Optiones militum. Proschulus adjutor scholarum. Subadjuva.....	3
Caput II. Superstiti episcopo coadjutor dari potest. Varia hac de re exempla. Syncellus.....	4
Caput III. Quibus ex causis detur coadjutor.....	6
Caput IV. Ad quem pertineat datio coadjutoris, ad metropolitanum, an ad Romanum pontificem ?.....	8
Caput V. Coadjutor non datur invito, nisi urgente necessitate. An duo vel plures coadjutores dari possint ? Syncelli.....	9
Caput VI. Coadjutores alii ad tempus, alii cum futura successione. Syncellus coadjutor et futurus successor Constantinopolitanis patriarchae.....	10
Caput VII. Dignitas et potestas coadjutorum. Tituli coadjutorum de ecclesiis, quae sunt in partibus infidelium, satis recens inventum. Metropolitanorum cum syncellis de gradu certamen.....	11
Caput VIII. Congrua portio coadjutorum. Episcopis, sede sua pulsus vi hostium, subsidium impensum.....	12

Caput IX. Chorepiscopi, adjutores et vicarii episcoporum. Chorepiscopi alii episcopi, alii presbyteri tantum. Singulorum munia et jura distincta. Chorespiscoporum ordo quando sublatus.....13

Caput X. Archidiaconus adjutor et vicarius episcopi. Idem oculus episcopi. Archidiaconi primum munus in cura sacrorum.....15

Caput XI. Ad archidiaconum pertinet instructio, examinatio, et praesentatio ordinandorum. Ad eundem spectat etiam praesentatio in collatione beneficiorum, investitura, et missio in possessionem, installatio abbatum, electio archipresbyteri.....17

Caput XII. Archidiacono incumbit dispensatio aerarii ecclesiastici, cura viduarum, pupillorum, pauperum, et vincitorum.....19

Caput XIII. Archidiaconi jurisdictio, ei competit jus visitationis, jus synodi et synodatici, jus conficiendi gesta manumissionum, jus indicendi ferias solennes et jejunia, obeundi legationes pro episcopo, praedicandi etiam, ejusdem dispensatio chrismatis, et alia.....20

Caput XIV. Institutio archidiaconi, ejusdem aetas, ordo, gradus, et dignitas.....24

Caput XV. Archidiaconorum avaritia, exactiones, et sordes : eorumdem typhus, et unde manarit : quibus artibus in ordinem redacti archidiaconi.....26

Caput XVI. Archipresbyter unus ex adjutoribus episcopi. Archipresbyteri alii urbani, alii rurales. Munia et jurisdictio archipresbyteri. Major et minor benedictio.....28

Dissertationum juris canonici, liber secundus.....32

Caput I. Episcopus sibi vicarium assumere debet. Qualis esse debet vicarius. Officium et potestas vicarii, ejusdem dignitas.....32

Caput II. Officialis, vicarius episcopi in jure dicundo. Ordo et gradus officialis. Ejusdem jurisdictio et potestas. Officialis habet modicam coercionem, custodias, quae decanata, multae dictionem. Officialis an sportulas capere possit ? Pravae exactiones officialium.....35

Caput III. Episcopus proprius dispensator rerum ecclesiae. Ex concilio Chalcedonensi constitutus oeconomus in singulis ecclesiis episcopalibus. Officium et potestas oeconomi...38

Caput IV. Vicedominus vicarius episcopi in temporalibus , praestitit jurisdictioni temporali. Olim assumebatur e clero, postea ex laicis. Vicedomini insolescentes coerciti.....41

Caput V. Ecdicus, seu defensor ecclesiae. Ejus potestas. Defensores eligebantur e clero per episcopum. Iniquioribus temporibus ab imperatore postulati. Defensores patrimonii Sancti Petri.....43

Caput VI. Episcopi proprium munus est docere verbum Dei. Contiones habitae e suggestu, dominico potissimum die. Auditorum plausus et acclamationes in contionibus : scripto exceptae ab auditoribus contiones. Presbyteris quando permissum praedicare. Monachi interdicti praedicationis officio. Ecclesiastes adjutor episcopi in praedicationis munere.....45

Caput VII. Episcopi munus est docere sacras litteras. Scholae in ecclesiis. Scholasticus, seu magister scholarum. Ei successit cancellarius.....47

Caput VIII. Episcopi proprium est paenitentiam publicam indicere, paenitentes reconciliare. Presbyteris id non permissum, nisi ex mandato episcopi, vel in mortis discrimine. Paenitentiarum officium. Paenitentiae publicae usus sublatus.....	49
Caput IX. Episcopi munus est lustrare dioecesim. Περιοδευτής, circuitor, visitator, ejus officium et propria dioecesis. Circator in monasteriis.....	50
Caput X. Episcopus curator pauperum. Matricula pauperum in ecclesiis. Matricularii. Xenodochia in ambitu ecclesiarum. Xenodochus. Xenodochia non debent fundari absque assensu episcopi.....	52
Caput XI. Episcopi est velare virgines, easdemque curare. Curator virginum constitutus ab episcopo. Ad episcopum pertinet et cura viduarum : ea rejecta in archidiaconum, vel archipresbyterum.....	54
Caput XII. Episcopi alter alterius adjutores. Vicinior episcopus per querelam adiri potest. Negligentia ordinarii suppletur per vicinum episcopum. Inquisitores haereticae pravitatis. Testes synodales.....	55
Caput XIII. Canonici duo adhibiti socii episcopo. Συγκέλλοι. Concellanei episcopi. Canonici adsores et consiliarii episcopi.....	56
Caput XIV. Missi episcopales. Catechistae.....	57
Caput XV. Visitator vacantis ecclesiae μεσίτης, a quo constituendus. Munus hujusmodi visitatoris.....	58

Dissertationum juris canonici, liber tertius. De sacris censibus.....61

Caput I. Census descriptio personarum et rerum , pro cujus modo tributum indicitur. Inde census pro tributo. Census alius capitum, alius praediorum. Census fiebat in loco originis. Poena fraudati census.....	61
Caput II. Census alii dominici, alii canonici. Census dominici sunt oblationes, primitiae, decimae. Oblationes a fidelibus offerebantur singulis dominicis. Imperator non accedebat ad altare sine oblatione. Oblationes per diaconos altari imponebantur, et a presbytero benedicebantur. Oblationes offerebantur post lectionem evangelii. Fideles non communicabant sine oblatione. Oblatae.....	62
Caput III. Oblationes spicarum et uvarum, vel olei ad luminaria. Oblatio lactis et mellis semel in anno. Oblationes palliarum, seu palliorum altaris. Oblationes cereorum. Cereus paschalis. Oblatio pultis, panis, et vini.....	64
Caput IV. Oblationes pro defunctis. Oblationes pro desponsatis. Saepius clerici vel monachi tempore ordinationis, vel professionis, se et sua Deo offerebant.....	66
Caput V. Patres liberos offerebant Deo, et religioni monasticae. Ritus sollemnis oblationis paternae.....	68
Caput VI. Oblationes de rapina repellendae : ut et oblationes excommunicatorum, energumenorum, foeneratorum, haeticorum.....	69

Caput VII. Oblationum depositum apud episcopum, vel super altare, vel in manu sacerdotis, vel apud matricularios. Oblationum distributio. Oblationes jure communi debentur parochio : ex fundatione vel consuetudine episcopo, vel patrono, et aliis. Semel Deo oblata non possunt revocari ad usus profanos. Oblationum redemptio.....70

Caput VIII. Primitiae frugum offeruntur Deo. Primitiarum usus notus paganis. Primitiarum modus.....72

Caput IX. Decimae Deo reservatae in signum universalis dominii. Decimarum usus ex quo pax reddita ecclesiae. Decimae debentur matri ecclesiae. Singulis ecclesiis mansus adscriptus. Edictum Philippi Augusti, ne ecclesia quid possideat praeter decimas.....73

Caput X. Eleemosyna in pauperes quasi vectigal Deo. Collatio eleemosynarum in pauperes, et dispensatio per diaconos. Eleemosynae in pauperes transmarinos. Eleemosynae (*sic* pour Eleemosynae) in perpetuum dictae.....[75]

Caput XI. Census ab exemptis, vel commendatis monasteriis praestatur sedi apostolicae in signum exemptionis, vel protectionis.....[76]

Caput XII. Census ab Anglis oblatus ecclesiae Romanae in signum devotionis. Primum Romescot dictus, postea denarius Sancti Petri. Hujus census collecta facta per archidiaconum. Idem census genus tentatum in Gallia a Gregorio VII.....78

Caput XIII. Hispania, Bohemia, Polonia, Sicilia, Neapolis, Anglia censuales ecclesiae Romanae. Vectigal a Byzantinis imperatoribus solvi solitum ecclesiae Romanae, sublatum a Leone Iconomacho.....80

Caput XIV . Annatae fructus majorum beneficiorum primi anni in usum Romani Pontificis. A quo inventae. Annatae ex privilegio vel consuetudine episcopis et archidiaconis tributae, quod jus deportum vocant. An annatae sine simonia labe exigi possint. Annatae quando damnatae in Gallia.....81

Caput XV. Jus caduci in bonis clericorum vindicatum a Summo Pontifice, et episcopis.....82

Caput XVI. Legatis et nuntiis apostolicae sedis procurationes debitae visitationis nomine. Nonnullorum legatorum acerbitas in exigendis procurationibus ; aliorum contentia.....83

Dissertationum juris canonici, liber quartus.....86

Caput I. Episcopi a quo tempore crevere opibus. Entheca quid sit. Opum parandarum studium notatur in episcopis. Episcopi paupertatis amantes. Episcopalis dignitas hodie paupertatem ferre non valet.....86

Caput II. Census episcopales , in his modus habendus. Episcopi non domini, sed praepositi. Jura canonica, panis canonicus. Jura episcopalia lege dioecesana debita. Lex dioecesana quid sit.....88

Caput III. Lege dioecesana episcopo debetur portio canonica oblationum et decimarum, et mortuorum : ea est tertia, vel quarta pro consuetudine regionum. Monasteria soluta a lege dioecesana quoad oblationes.....89

Caput IV. Lege dioeciesana episcopo debetur procuratio visitationis nomine. Procuratio est annona, seu curatio corporis, alias piaculare sacrificium. Dispensa, circada, procurationum et evectionum modus. Jus procurationis quando receptum.....	90
Caput V. Episcopis procurationem debent etiam monasteria, et civitatenses ecclesiae : oratoria non item . Procurationes debentur non modo episcopis, sed et archiepiscopis, et legatis apostolicae sedis. An Summo Pontifici procurationes quoque debentur. Archidiaconis et decanis procurationes item debentur ex lege foundationis, vel consuetudine.....	93
Caput VI. Synodus dioeciesana, synodaticum. Ejusdem tertia tribuitur archidiacono. Cathedraticum. Monasteria exempta onere cathedratici. Synodaticum, et cathedraticum promiscue accepta.....	95
Caput VII. Eulogiae episcopis, et archidiaconis offerri consuetae. Moderatum auxilium, quod caritativum subsidium vocant. Aurum oblativum. Ex quibus causis caritativum subsidium peti possit. Id subsidii non amplius quam semel peti potest. Consuetudo de secundis auxiliis sublata.....	96
Caput VIII. Donationibus in monachos modus impositus. Ne ecclesiae, et decimae monachis dentur sine consensu episcopi. Ne monachi ecclesias regant per se, sed per vicarium, statuta ei congrua portione. Redemptio altarium, ea damnata in concilio Claromontensi.....	98
Caput IX. Vectigal pro introitu sacerdotii, ἐμφανιστικόν. Coena aditialis seu adjicialis, ἐνθρονιαστικόν. Thronus sedes episcopalis.....	100
Caput X. Episcopalis jurisdictio, et ecclesiae sub annuo censu concedi solitae. Idem in bailliviis et praeposituris regiis.....	101
Caput XI. Ecclesiae ab episcopis concessae monasteriis et aliis locis piis sub annuo censu. Ecclesiis novus census imponi non potest, vel antiquus augeri. Matriconi ecclesiae census debetur a filialibus ecclesiis : honor pro censu, vel pro feudo. Prioratus regulares praestant censum majori monasterio.....	102
Caput XII. Inquisitiones regiae. Inquisitio, exactionis genus. Regium quid sit.....	103
Caput XIII. Censu a Gothis impositus Romano Pontifici recepta Italia, retentus ab imperatoribus. Remissus Agathoni papae a Constantino Pogonato. Missilia a Romanis Pontificibus initio pontificatus jactata in vulgus.....	104
Caput XIV. Patrono seu fundatori ecclesiae praestatur annuus census ex fundatione, vel consuetudine : eidem debetur vitae subsidium si casu lapsus sit in egestatem. Advocato ecclesiae pariter debetur annuus census ex fundatione, vel consuetudine.....	105
Caput XV. Censu ex voto a Ranimiro rege Hispaniarum constitutus Jacobo apostolo et ecclesiae Compostellanae. Par census a Carolo Magno constitutus Jacobo apud Compostellam, et Dionysio in Gallia. Primitiae feminis et aliae species ex voto persolutae ecclesiae.....	107
Caput XVI. Censu a Christianis praestitus pro libertate christiani nominis. Fiscus Judaicus. Vectigal foeneratorum.....	109

**Dissertationum juris canonici liber V et VI. De parochis, deque officio et potestate parochi.
Auctore Antonio Dadino Alteserra.....111**

[Page blanche.].....[112]

[Dédicace :] Domino Nostro Jesu Christo Deo optimo maximo.....113

Dissertationum juris canonici, liber quintus. De parochiis, deque officio et potestate parochi.....115

Caput I. Parochia quid sit. Parochiae varia etymologia et acceptio. Parochia etiam pro dioecesi, alias dioecesis pro parochia.....115

Caput II. Paroeciae varia nomina. Titulus. Matrix. Baptismalis ecclesia. Plebania, unde plebanus, pro rectore. Basilica. Cura. Ipsae paroeciae plebes dictae. Ecclesiae nomine intelligitur parochialis.....117

Caput III. Paroeciae varia signa. Paroecialis intelligitur, quae habet suum clerum, et plebem, et certos fines ; vel cujus rector habet curam animarum, administrationem sacramentorum, et potestatem fori paenitentialis. Eiusdem signa aequivoca. Fons baptismalis, solutio et exactio decimarum, sepultura, seu coemeterium, campanile et campana, prehensio possessionis per funem campanae. Parochiae signum et jus litaniae, seu processionis cum crucis praelatione. Praeter crucem in processionibus praefertur banerium, seu labarum. Jus processionis argumentum jurisdictionis, vel societatis inter ecclesias. In dubio beneficium non intelligitur curatum.....118

Caput IV. Parochiarum origo ab Apostolis. Parochiae in urbe distinctae per Evaristum. Parochiae a Dionysio verius restitutae, quam institutae. Parochiae urbanae et rusticanae. Parochiarum fines nullo tempore praescribuntur. Parochiae sint non minus quam decem mancipia. Parochi comparantur centenariis et vicariis comitum.....121

Caput V. Parochiae urbanae dignitate potiores rusticanis. Parochi urbani dicti honoris causa presbyteri cardinales, et parochiae urbanae tituli cardinales. Rurales presbyteri ἐγκώριοι, vel ἐπιχώριοι, forastici, vel forenses presbyteri. Presbyteri urbis senatus ecclesiae. Minores parochiae μονοίικια. Parochiae Constantinopolitanae, harum praefecti cur κατακόλλοι dicti.....123

Caput VI. Parochiae novae non possunt aedificari sine consensu episcopi, et non nisi ex justis causis. Cum ecclesia nova fundatur competens in ea honor matri ecclesiae servandus est, puta, praesentatio, vel institutio rectoris, vel census annuus. Parochiae privatae in castris optimatum.....124

Caput VII. Collatio parochialium ecclesiarum de jure pertinet ad episcopum, ex consuetudine vel privilegio ad alios. Olim ordinatio non fiebat sine titulo. Clerici acephali. Electio archipresbyteri ex consuetudine spectavit ad archidiaconum, clerum, et plebem. Electio etiam observata in parochis. Collationem beneficiorum serius sui juris fecerunt Summi Pontifices. Mandata de providendo. Gratiae expectativae.....126

Caput VIII. Jura episcopalia in paroeciales ecclesias. Canonica obedientia, subjectio, reverentia. Synodus, synodaticum, cathedraticum, visitatio, et hujus nomine procuratio.....128

Caput IX. Mutua officia parochorum in episcopos, et episcoporum in parochos. Totus ordo confunditur, si sua cuique jurisdictio non servetur.....	130
Caput X. Singulis ecclesiis unus presbyter imponendus : pluralitas beneficiorum vetita, nisi ex dispensatione, eaque ob justam causam. Academiae Parisiensis iudicium circa pluralitatem beneficiorum.....	131
Caput XI. Parochialis ecclesia non debet conferri in commendam, sed in titulum. Commendarum origo et usus notatur. In commendam dari solitae, etiam abbatiae, et ipsi episcopatus. Commenda olim erat temporalis, hodie desiit in perpetuam, hinc pro titulo habetur.....	133
Caput XII. Qualis debeat esse vita, et conversatio presbyterorum. Hi caste et continenter vivere debent, eis interdicitur contubernio mulierum, quas vocant συνεισάκτους, subintroductas, ἀγαπητάς dilectas, sorores, seu sororias, eisdem vetatur commatres procurare.....	134
Caput XIII. Presbyterorum cultus, eorum insignia vestis demissa, et orarium seu stola, orario utuntur etiam diaconi, nec non episcopi.....	136
Caput XIV. Aetas, institutio, ordo, et qualitas, id est litterarum scientia ordinandorum in parochos. Ordinatis tempore ordinationis cur traditus libellus officialis.....	137
Caput XV. Solemnis professio fidei ordinandorum in presbyteros : eadem editur ab episcopis, metropolitibus, imperatoribus tempore inaugurationis, et a fidelibus cum baptizantur. Fidei professio, census animae.....	138
Caput XVI. Parochus tenetur residere in ecclesia, idem non potest abesse ecclesia sine justa et necessaria causa. An studiorum causa, justa absentiae causa in parochos : etiam sacrificulis paganorum templo se movere religioni fuit.....	139
Caput XVII. Parochus non per vicarium, sed per se ecclesiae inservire debet. Ecclesiae locatae ad firmam, retento censu annuo, personae, seu personatus nomine. Personatum, seu prioratum origo. Vicarii perpetui, eis debetur congrua portio. Cura animarum habitu remanet penes priorem, actu transfertur in vicarium perpetuum. Vicarius perpetuus debet fidem et obsequium personae, id nomen primigenio rectori, seu priori.....	140
Caput XVIII. Monachi ad paroecialium ecclesiarum regimen assumpti non sine dispensatione. In paroecialibus ecclesiis unitis monasteriis, monachi non per se curam animarum exercere debent, sed adhibito vicario perpetuo. Canonicis regularibus paroeciales ecclesias obtinere licet, quia sunt regulae laxioris. Ivo nis hac de re iudicium.....	142
Caput XIX. Peregrini beneficiorum ecclesiasticorum impotes in Gallia. Eadem conferenda linguae peritis. Beneficia indigenis affecta, quae patrimonialia vocant. Thomae Mauroceni Constantinopolitani patriarchae notatio, quod ecclesias solis Venetis conferret.....	143

Dissertationum juris canonici, liber sextus. De parochiis, deque officio et potestate parochi.....145

Caput I. Presbyteri, seu parochi, sacerdotes secundi ordinis, episcoporum συλλειτουργοὶ comministri, compastores, cooperatores, adjutores. Regimen animarum ars artium. Parochi praelatorum et praesidentium nomine continentur, iidem dicti προεστώτες, πρωτοπάπαι. Presbyteri cardinales, personae, et eorum beneficia personatus. Parochiales ecclesiae in villa murata non aliis conferendae, quam graduatis. Ex privilegio parochi habent jura episcopalia in suis ecclesiis, ea scilicet quae pertinent ad jurisdictionem.....145

Caput II. Parochi officium missas, et alia sacra celebrare. Missa parochialis hora tertia, et in majori altari celebranda. Paroecianorum officium paroecialem ecclesiam frequentare, et singulis dominicis paroeciali missae adesse.....147

Caput III. Parochi est subditos baptizare. Unde paroeciales ecclesiae baptismales dictae. Baptismus, titulus christianitatis, sacerdotium laici.....149

Caput IV. Paenitentiae publicae indictio propria episcoporum. Jurisdictionem ordinariam habet parochus in foro paenitentiali. Ex Lateranensi concilio parochiani semel in anno debent sacra exomologesi peccata expiare apud proprium parochum, et in festo paschae Sacrosanctam eucharistiam ab eodem suscipere. Veteres christiani quotidie communicabant : quotidianae communionis usus quando defecit. De custodia Sacrosanctae eucharistiae observatu digna. Sacrosancta eucharistia ad aegros defertur cum facibus et tintinnabulo. Parochi officium est et extremam unctionem deficientibus ministrare. Custodia Sacrosancti chrismatis.....150

Caput V. Parochi est nuptiarum celebratio, et benedictio contrahentium. Nuptiae non celebrandae, nisi prius editis solemnibus bannis. Horum institutum manavit ex consuetudine Gallicanae ecclesiae. Clandestinae nuptiae damnatae. Nubentium abstentio ab ecclesia intra trigesimum diem post nuptias.....153

Caput VI. Parocho commune cum episcopo praedicandi officium. Sermonis habendi priscus mos diebus dominicis, idque post lectionem evangelii.....155

Caput VII. In singulis paroecialibus ecclesiis fuere scholae sub cura parochi : in his instituti qui clero destinabantur : aliae fuere scholae in monasteriis. Parochi officium gratis docere. Laudatur Libanius, quod gratis docuerit egentes. Collationes inter parochos singulis kalendis.....156

Caput VIII. An parochus habeat jus excommunicandi, et interdicendi in sua ecclesia. Alexandri III sententia hac de re defenditur. Parochus est ordinarius in sua ecclesia . Etiam canonici ordinarii dicti. Jus excommunicandi datur et abbatibus, prioribus, et decanis, etiam archidiaconis de consuetudine. Idem jus datur et cardinalibus in titulis suis.....157

Caput IX. Alia est benedictio major, alia minor. Minorem presbyteris licet fundere super pleblem. Olei benedictio monachis in usu curationum gratia. Presbyteris non licet dare apostolia, seu litteras dimissorias.....162

Caput X. Parochis licet excipere testamenta, et alia ultima suorum parochianorum judicia. Parochi munus est baptizatorum, et nuptias contrahentium, et mortuorum rationem habere. Martyrologium, ecclesiasticus codex, in quo funera, et alia quoque memorabilia fidei causa perscribebantur. Ratio libitinae etiam apud Gentiles.....163

- Caput XI. Decimae et oblationes debentur ecclesiae parochiali. Cur concilio Vormaciensi provisum, ut cuique ecclesiae mansus adscriberetur. Mansus quid sit. Mansi alii ingenuiles, alii serviles.....164
- Caput XII. Jus funeris seu sepulturae inter parochialia jura : pro sepultura ne quid exigatur. Olim sepultura intra ecclesiam vetita.....165
- Caput XIII. Parochus debet habere suum clerum. Quae minoribus clericis in singulis ecclesiis assignantur beneficiola dicuntur junioratus, ordines. Praestimonium unde dictum.....166
- Caput XIV. Matriculariorum officium sacras aedes tueri, vota et oblationes fidelium suscipere, pauperes qui erant in matricula ecclesiae curare, expositos infantes colligere et alendos tradere, eorundem est fabricae ecclesiae praeesse.....167
- Caput XV. Parochi est curare pauperes, in singulis parochialibus ecclesiis fuit matricula pauperum, id nomen tabulae seu catalogo pauperum, unde pauperes hujusmodi tabulae inscripti matricularii dicti, pauperes pro foribus ecclesiae (*sic* pour ecclesiae), unaquaeque civitas suos pauperes alat.....168
- Caput XVI. Parochi est sacrae aedis constructio, tuitio, et refectio : quale parochianorum onus circa ea. Parochi est etiam ornare ecclesiam ut sponsi sponsam. Sacrae aedes floribus herbulisque ornari pridem solitae, harum incuria et squallor sequioris aevi nota.....169
- Caput XVII. Domus presbyteralis juxta ecclesiam, vulgo caminata. Haec constitutione regia exempta est onere metati militaris. Ex consuetudine parochi nonnullis locis solemne epulum praestant parochianis suis certo die.....170
- Caput XVIII. Clericorum statio intra cancellos seu presbyterium, laici extra cancellos. Etiam monachorum ab initio dum erant extra clerum proprius locus extra cancellos, medius inter clerum et plebem. Inter laicos, in ecclesia distincta suit statio virorum et mulierum, necnon et devotarum virginum. Olim in ecclesia nulla habita dignitatis. Posterioribus saeculis senioribus honor tributus in ecclesia.....171
- Caput XIX. Delectus militaris per parochias ducibus presbyteris.....173
- Caput XX. Parochiarum fines praescribi non possunt. Parochiales ecclesiae non cadunt in regalia. Parochiali beneficio quatenus pensio imponi potest.....173

10619

ANTONII DADINI ALTESERRÆ

ANTECESSORIS OLIM TOLOSANI

OPERA OMNIA

TOMUS IX.

DISSERTATIONUM JURIS CANONICI

LIBRI SEX,

Quorum duo priores *de adjutoribus Episcoporum*: duo
medii *de sacris censibus*: duo ultimi *de parochis,*
deque officio & potestate parochi.

CURA ET SUMTIBUS

MICHAELIS MAROTTA

Jurisconsulti & in supremis Neapolitanis tribunalibus

*causarum patroni
Bibliothèque
De l'École de Droit*

EDITIO PRIMA NEAPOLITANA. M DCC LXXVII.

CUM PRIVILEGIO REGIS.

ANTONIO DA SILVA ALVES

PROFESSOR DE HISTÓRIA

DE HISTÓRIA

TOMO IX

DISSERTAÇÃO DE HISTÓRIA

DE HISTÓRIA

DE HISTÓRIA

DE HISTÓRIA

DE HISTÓRIA

DE HISTÓRIA

DE HISTÓRIA

DE HISTÓRIA

DE HISTÓRIA

DE HISTÓRIA

DE HISTÓRIA

ERUDITO LECTORI

MICHAEL MAROTTA.

Ommunis ferme est eruditorum sententia, inter opera viri celeberrimi ANTONII DADINI ALTESERRÆ eminere maxime *juris canonici dissertationes*, sive eruditionis copiam, sive acumen & judicium, quo scriptæ sunt, spectes. Eæ continentur sex libris, quorum primi quatuor anno 1651. duo posteriores anno 1654. Tolosæ in lucem prodire: typis vero meis nono hoc tomo emittuntur. Quo diffusior est eruditio, qua *dissertationes* istæ scitent, eo majori cura mihi elaborandum fuit, ut eas, quatenus potis erat, ab illapsis mendis purgarem. Non secus ac in præcedentibus operibus, leges & canones cum ipsis autographis contuli: ut etiam cum suis auctoribus contuli loca omnia Latina & Græca, quæ minus idoneum sensum reddebant, ubi licuit ipsos auctores habere. Immo, si quando otium fuit, nec omisi eos consulere auctores, quos non transcriptis locis ALTESERRA in rem suam adduxit.

Hisce curis immensam pæne errorum silvam in his *dissertationibus* deprehendi. Eorum bene multos indicavi adposito ad marginem hoc signo †, quod respondet alteri simili si-

gno , quo locus mendosus notatur . Sexcentos in ipso contextu emendavi , addito eodem signo † , ut intelligeretur aliquid mutatum fuisse . Incidi aliquando in leges , canones , & alia veterum loca , quæ idonea mihi visa non sunt ad probandas auctoris adfertiones : cumque inter curas non licuit ea diligentius expendere , nihil mutavi ; sed tantum hoc signum *) adposui , quo sapiens lector admonitus ipse deliberaret , & rem omnem ad incudem revocaret . Et hoc signum **) præmisi aliquibus locis , quæ conferre non potui .

Porro editio Tolosana , auctorum locis exceptis , tota typis , ut dicitur , Romanis procedit : & vitio laborat , quod in citationibus , modo numerum Romanum , modo Arabicum usurpat : qui quidem numeri , cum sæpe inter se similes forma sint , sæpe , nisi in rem præsentem eas , nescis eorundem vim & potestatem . Hinc ad evitandam confusionem , ubi opportunum credidi , typos Italicos , in citationibus vero perpetuo numeros Arabicos adhibui .

Ut vero magis lectorum commodis inservirem , iisque laborem , quem ego sustinere debui , levarem , legibus & canonibus , qui sub eodem titulo ab eadem voce incipiunt , numerum addidi : idemque feci in similibus paragraphis ejusdem legis . Et si quando ALTESERRA legis paragraphum , vel loca præcisa auctorum laudatorum non expressit , illa addere curavi , ut expeditior & facilior illorum collatio foret . Et literis ac sermonibus SS. PP. quos consulere oportuit , adjecti numerum juxta ordinem posteriorum editionum .

Demum specimen errorum emendatorum , ut in præcedentibus operibus , subjungere duxi : qua in re ne longior essem , errores orthographiæ & syntaxis sive Latinæ , sive Græcæ omisi . Sufficiat adnotasse aliquot eorum , qui citationes falsas reddunt , itemque qui obscuram & dubiam sententiam faciunt , quosque in ipso contextu emendavi : nam quod spectat ad eos , qui in margine indicantur , lectorem admonere superfluum est , cum primo obtutu innotescunt .

Specimen errorum.

IN PART. I.

Edit. Tolosan.

Edit. mea.

I. ult. in pr. ff. de iure immunitatis, pag. 3. lin. 11. & 12.

Augustinus Serm. xxiii. de verb. Apostol. pag. 4. lin. 6. & seq. ab infr.

Eusebius lib. vi. cap. ix. pag. 8. lin. 6. ab infr.

Eusebius lib. vii. cap. xxvi. ibid. lin. pen. & ult.

Sozomen. lib. ii. cap. xix. pag. 9. lin. 2. & 3.

Epiphan. Hæres. xxix. ibid. lin. 11. can. Episcopum lxxiii. Dist. pag.

13. lin. 4. Possidio eius vit. cap. ix. ibid. lin.

12. & 13. can. qui ea. iii. qu. ii. ibid. lin.

4. ab infr. Clem. i. de for. compet. pag. 14.

lin. 8. ab infr. Eusebio lib. iii. cap. xxx. ibid. lin.

4. ab infr. Possidio in eius vit. cap. ix. pag. 15.

lin. 16. Theodorit. lib. iv. cap. v. pag. 17.

post. cap. lin. 3. cap. pastoralis. de Cleric. ægrot. vel

debilitat. in vi. pag. 20. lin. 5. & 6. d. cap. Venerabili. pag. 25. lin. 11.

can. quoniam lxxviii. Dist. pag. 30. lin. 9.

can. in plebibus. lxxiii. dist. pag. 41. lin. 10. & 11. & denuo pag. 136.

lin. 6. & 7. alioquin si Archidiaconus propriam

iurisdictionem exerceret, gradatim fieret ab ipso appellatio ad Archidiaconum, tamquam ad alium. can. anteriorem. vi. qu. vi. pag. 47. lin. 7. & seqq.

cap. Romana. §. 7. de appellat. in vi. ibid. lin. ult. ad pag. 48.

I. ult. † in fin. pag. 3. lin. 10.

serm. † 19. de verb. Apostolor. al. 178. cap. 7. ibid. lin. 7. ab infr.

lib. 6. cap. † 8. pag. 5. lin. 25.

lib. 7. cap. † 32. ibid. lin. 29.

lib. 2. cap. † 20. ibid. lin. 31.

hæres. † 68. artic. 1. ibid. lin. 37.

can. † Episcoporum, 74. dist. pag. 7. lin. 15.

cap. † 5. ibid. lin. 21.

can. † quia ea, ibid. lin. 31.

clem. † un. ibid. lin. 6. ab infr.

lib. 3. cap. † 36. ibid. lin. 3. ab infr.

cap. † 8. pag. 8. lin. 11.

lib. 4. cap. † 6. pag. 9. lin. 2.

cap. † pastoralis, pag. 10. post cap. lin. 3.

cap. venerabili, † de offic. delegat. pag. 12. lin. 19.

can. quoniam, † 69. dist. pag. 14. lin. 16. & 17.

can. † si in plebibus, pag. 18. lin. 11. ab infr. & pag. 60. lin. 5.

. . . . .
ab ipso ad † Episcopum, tamquam ad alium; can. † anteriorum, 2. qu. 6. pag. 21. lin. 20. & 21.

cap. Romana, §. † ab archidiaconis, ibid. lin. 36.

Edit. Tolosan.

cap. ad hoc. de excess. pralat. pag. 48. lin. 8. ab infr.
 Actuum Apostolor. VIII. pag. 52. lin. 12.
 Socrat. lib. I. cap. v. pag. 56. lin. ult.
 Sozomen. lib. II. cap. XVI. ead. lin. ad pag. 57.
 can. Honoratum. LXXIV. Dist. pag. 61. lin. 5. & seq. ab infr.
 cap. II. de offic. Archidiacon. pag. 64. lin. 17. & seq.
 can. Presbyteri. xcvi. dist. pag. 66. lin. 10. ab infr.
 Conc. Carthag. II. can. III. Carthag. II. can. xxxiii. Agath. can. xiv. can. ministrare. can. Presbyter. xxvi. qu. vi. *ibid.* lin. antepen. ad ultim.
 cap. VII. de off. Archipresbyt. pag. 67. lin. II.
 Socrat. lib. VI. cap. XIV. pag. 68. lin. 18.
 can. cum simus. IX. qu. II. can. in noua. XVI. qu. VII. pag. 71. lin. 7. & 8.
 cap. cum generali. de offic. Vicar. in VI. pag. 72. lin. pen. & ult.
 can. in noua. XVI. qu. II. pag. 74. lin. 9. can. in noua. XVI. qu. VII. pag. 90. lin. 19.
 can. miramur. xxiv. qu. v. pag. 76. lin. I. & 2.
 d. l. 2. C. de offic. Vicar. *ibid.* lin. 18.
 Nou. lxx. pag. 83. lin. 2.
 can. quisquis. xvii. qu. III. pag. 84. lin. 21.
 can. Apostol. xxxviii. pag. 86. lin. 6. & pag. 88. lin. 7.
 Clemens lib. II. cap. xxxvi. pag. 88. lin. 13. & 14.
 August. epist. I. *ibid.* lin. 22.
 can. vlt. xxii. qu. III. pag. 91. lin. 8.
 Isidorus Pelusiota lib. I. epist. cclxx. *ibid.* lin. 5. & seq. ab infr.
 can. Monachus lxxvi. Dist. pag. 99. lin. 4. & 5.
 can. Monachi . . . xvi. qu. I. *ibid.*

Edit. mea.

cap. ad † hac, *ibid.* lin. ult.
 actuum Apostolor. cap. † 7. pag. 23. lin. 27.
 lib. I. cap. † 8. pag. 25. lin. 24.
 lib. † I. cap. 17. *ibid.* ead. lin.
 can. † Honoratus, pag. 27. lin. 21. ab infr.
 de offic. † archipresbyt. pag. 28. lin. 15. ab infr.
 can. presbyteri, ult. † 95. dist. pag. 29. lin. 20. & seq. ab infr.
 conc. Carthag. II. can. 3. Carthag. † III. can. † 32. Agath. can. † 44. can. I. can. ministrare, can. presbyter 14. 26. qu. 6. *ibid.* lin. 15. & seq. ab infr.
 cap. † 3. *ibid.* lin. 7. ab infr.
 lib. 6. cap. † 16. pag. 30. lin. 21. & 22.
 can. cum simus, 9. qu. † 3. can. in † nona, 16. qu. 7. pag. 32. lin. 6. & 7.
 cap. cum † in generali, pag. 33. lin. 14.
 can. in † nona, 16. qu. 7. *ibid.* lin. 12. & seq. ab infr. & pag. 40. lin. 21. ab infr.
 24. qu. † I. pag. 34. lin. 28.
 d. l. † I. *ibid.* lin. 15. ab infr.
 nov. †. 79. cap. 3. pag. 37. lin. 23. 17. qu. † 4. pag. 38. lin. 6. & 7.
 can. Apostolorum, † 37. *ibid.* lin. 6. ab infr. & pag. 39. lin. 32.
 lib. 2. cap. † 35. pag. 39. lin. 17. ab infr.
 epist. † 50. al. 185. *ibid.* lin. II. ab infr.
 22. qu. † 5. pag. 40. lin. 8. ab infr.
 epist. † 269. pag. 41. lin. 7.
 can. monachus, † 77. dist. pag. 44. lin. 10.
 can. † quidam monachi, *ibid.* lin. 21.

Edit. Tolosan.

Edit. mea.

lin. 20. & 21.

can. pervenit. XII. qu. I. pag. 100.

*lin. pen.*can. Apostol. LVIII. pag. 101. *lin.**6. ab infr.*

Euseb. lib. VII. cap. XI. pag. 102.

lin. 3.

Socrat. lib. V. cap. XXI. pag. 105.

lin. 12.

Theod. lib. IV. cap. XXIII. pag. 106.

lin. ult.

Eusebio lib. VII. cap. XXIII. pag. 107.

*in fine ad 108.*Eusebius lib. V. cap. X. XII. lib. VI. cap. XII. pag. 108. *lin. 4. & 5.*Euseb. lib. VI. cap. XXV. *ibid. lin. 9.*

cap. licet, de transl. cap. cum Ec-

clesiastica. de his quæ fiunt a Præl.

fine consens. Capitul. pag. 110. *lin. 14.**& 15.*

Socrates, lib. IV. cap. XIX. pag. 115.

lin. 13.

Possid. eius vit. cap. II. pag. 116.

*lin. 2.*Chrysostomus lib. III. de Sacerdot. cap. LIV. pag. 118. *lin. antep. & pen.*

Theodorit. lib. V. cap. XVIII. pag.

120. lin. pen.

Hincmarus Remens. Epist. III. pag.

*121. lin. 5. & 6.*I. omnem III. *ibid. lin. 4. ab infr.*

Conc. Hispal. II. can. VII. pag. 123.

*lin. 5. & seq. ab infr.*can. in decima. XIX. qu. II. *ibid.**lin. ult.*

Epiphan. hæref. LXXVII. pag. 127.

lin. pen.

Euseb. lib. V. cap. XVI. pag. 130.

*lin. 8.*Sozomen. lib. II. cap. XXIII. *ibid.**lin. II.*Socrat. lib. I. cap. XV. *ibid. ead. lin.**& seq.*Socrat. lib. IV. cap. XXIX. *ibid. lin.**16.*

cap. II. eod. tit. in VI. pag. 135.

lin. 6. & seq. ab infr.

I. ex certis LV. ff. de iudic. pag. 139.

lin. II. & 12.

can. omnis de consecr. Dist. 2. pag.

*140. lin. 5. & seq. ab infr.*II. † qu. I. *ibid. lin. ult.*can. Apostolorum, † 57. pag. 45. *lin. 9.*lib. 7. cap. † 13. *ibid. lin. 15.*lib. 5. cap. † 22. pag. 46. *lin. 6. ab infr.*lib. 4. cap. † 25. pag. 47. *lin. 31.*lib. 7. cap. † 29. pag. 48. *lin. 2.*lib. 5. cap. 10. † 11. lib. 6. cap. † 6. 19. *ibid. lin. 5.*lib. 6. cap. † 27. *ibid. lin. 8.*

cap. licet, de † suppl. neglig. præl.

cap. cum † apostolica, de iis quæ &c. pag. 49. *lin. 4. & 5.*lib. 4. cap. † 26. pag. 51. *lin. 9.*cap. † 12. *ibid. lin. 25.*cap. † 16. pag. 52. *lin. 16. ab infr.*lib. 5. cap. † 19. pag. 53. *lin. 30.*epist. † 7. *ibid. lin. 34. & 35.*I. omnem, † 42. *ibid. lin. antepen.*can. † 11. pag. 54. *lin. 10. ab infr.*can. in decima, † 18. qu. 2. *ibid. lin. 8. ab infr.*hæref. † 75. artic. 5. pag. 56. *post cap. lin. 5.*lib. 5. cap. † 10. pag. 57. *post. cap. lin. 10. & 11.*lib. 2. cap. † 24. *ibid. lin. 12. & 13.*lib. 1. cap. † 19. *ibid. lin. 13.*lib. 4. cap. † 36. *ibid. lin. 16.*cap. † unic. §. cum vero, pag. 59. *lin. 4. ab infr.*I. † vix certis ex causis 53. pag. 62. *lin. 20.*dist. † 1. pag. 63. *lin. 5.*

SPECIMEN ERRORUM.

Edit. Tolosan.

Edit. mea.

- Socrat. lib. II. cap. XIV. pag. 170. *lib. 2. cap. † 17. pag. 76. lin. 7.*
lin. 6. ab infr.
 Matthæum Paris. ad ann. M. C. LVI. *ad ann. † 1155. pag. 79. lin. 11.*
pag. 181. lin. 5. & seq. ab infr.
 Matthæus Paris. A. C. M. CC. XXVI. *ad ann. † 1241. pag. 83. lin. 16. ab*
pag. 192. lin. 9. ab infr. *infr.*
 can. nobis. XII. qu. II. pag. 199. *can. † vobis, pag. 87. lin. 21.*
lin. 14.
 Nazianzen. Orat. v. *ibid. lin. 16.* *orat. † 1. num. 18. ibid. lin. 22. &*
23.
 Eusebium lib. VII. C. XXIV. *ibid. lin.* *lib. 7. cap. † 30. ibid. lin. 29.*
7. & seq. ab infr.
 Socrates, lib. VII. cap. XIV. pag. 200. *lib. 7. cap. † 12. ibid. lin. 9. ab infr.*
lin. 17.
 can. sta subiectus. xcvi. dist. pag. *can. † esto subiectus, 95. dist. pag.*
203. lin. 5. & 6. *88. lin. antepen.*
 can. decernimus. x. qu. I. pag. 205. *can. † decrevimus, pag. 89. lin. 14.*
lin. 2. *ab infr.*
 can. ad hoc xvi. qu. IV. *ibid. lin. 5.* *can. ad hoc, 16. qu. † 1. pag. 90.*
ab infr. *lin. 4.*
 cap. certificati. de sepultur. pag. 207. *cap. † certificari, ibid. lin. 33.*
lin. 4. & 5.
 l. II. C. de curs. public. pag. III. *l. † 3. pag. 92. lin. 25.*
lin. 15.
 can. relata. x. qu. III. pag. 215. *can. relata, 10. qu. † 1. pag. 94.*
lin. 6. *lin. 2.*
 cap. felicis II. de censib. in VI. *ibid.* *cap. felicis † 3. ibid. lin. 4.*
lin. 8. & 9.
 can. placuit. x. qu. I. & can. vlt. *can. placuit, † can. vlt. 10. qu. 3.*
ead. caus. qu. III. pag. 219. lin. 19. *pag. 95. lin. 5. ab infr.*
 & 20.
 Hincmarus Rhemensis in capitulis *anno † 877. cap. 5. pag. 96. lin. 5.*
 Archidiaconis Presbyteris datis, anno *ab infr.*
 DCCCLXXXVII. pag. 221. *lin. pen. &*
ult.
 can. cavendum x. qu. I. pag. 223. *can. cavendum, 10. qu. † 3. pag. 97.*
lin. 2. & 3. *lin. 20. & 21.*
 Nos autem, Deo venalitatem omnem *Nos, auctore Deo, venalitatem, &c.*
tam ex rebus, quam ex ministeriis Ec- *pag. 99. lin. 29.*
clesiasticis propellentes, &c. pag. 227.
lin. 9. & seq. ab infr.
 can. si privatum, XII. qu. II. pag. *can. si privatum, 12. qu. † 1. pag.*
234. lin. pen. *102. post cap. lin. 12.*
 Conc. Toletan. IV. pag. 243. *lin. 2.* *conc. Toletan. † IX. can. 2. pag.*
105. lin. 5. ab infr.

IN PART. II.

Edit. Tolosan.

Edit. mea.

Clem. dudum. §. huiusmodi. de fe-
pult. pag. 7. lin. 8.

can. sicut unaquæque. XXI. qu. II.
pag. 9. lin. 18.

can. plures. can. Baptismales. XVI.
qu. VII. *ibid.* lin. 22.

Nou. Iustin. CXXII. cap. XXXIII.
pag. 12. lin. 6.

can. dilectio. XVI. qu. V. pag. 17.
lin. 13. & 14.

can. presbyteri. XCVI. dist. pag. 20.
lin. 22.

cap. cum Vulterana. de elect. pag.
28. lin. 17.

can. Episcopus. XCVI. dist. Augustin.
in Psalm. CXXV. pag. 34. lin. 12. & 13.

can. Episcopus XCVI. dist. pag. 35. lin.
15. & 16.

iuxta illud Petri epist. II. pag. 37.
lin. 2. & 3.

& idem lib. I. contra Iulian. cap. II.
pag. 38. lin. antepen. & pen.

Eusebius lib. VII. cap. XXIV. pag. 49.
lin. 7.

Augustin. . . . sermon. XXXV. ad fra-
tres in Eremo. pag. 50. lin. 4. & 5.

Divinum illud fidelium sacramentum
poposcit, non ut curiosos oculos infere-
ret, sed ut fidei suæ consequeretur au-
xilium; etenim ligari fecit in orario,
& orarium involuit in collo, atque ita
se deiecit in mare. pag. 51. lin. 13. &
seqq.

can. nisi aut in cœnobiis. LVII. dist.
pag. 54. lin. 12.

Eusebii lib. VII. cap. XXIV. pag. 75.
lin. 6. & 7.

Episcopus & Presbyteros hos pasto-
res, illos compastores appellat Io. Chry-
sost. &c. *ibid.* lin. 9. & seq.

can. Episcopi. XCVI. dist. *ibid.* lin. 6.
ab *infr.*

cap. ex parte. I. de rescript. pag. 76.
lin. 8. ab *infr.*

Conc. Carth. II. can. III. Carth.
III. can. XXXII. & LXXXVI. Agathens.

§. † per huiusmodi, pag. 118. lin. 15.

can. sicut † in unaquaque, pag. 119.
lin. 15.

can. † plures baptismales, 16. qu. I.
ibid. lin. 18.

nov. Justin. † 123. cap. 32. pag. 120.
lin. 19.

16. qu. † 3. pag. 122. lin. 29.

can. presbyteri, ult. † 95. dist. pag.
123. lin. 5. & seq. ab *infr.*

cap. cum † ecclesia Vulterana, pag.
127. lin. 6.

can. Episcopus, † 95. dist. Augustin.
in psalm. † 126. num. 3. pag. 129. lin.

26. & seq. can. Episcopus, † 95. dist.
ibid. lin. 3. ab *infr.*

epist. † I. cap. 5. 3. pag. 130. lin.
19. & seq. ab *infr.*

cap. † 7. num. 34. pag. 131. lin. 20.

lib. 7. cap. † 30. pag. 135. lin. 31.

sermon. † 36. *ibid.* lin. 4. ab *infr.*

Divinum illud fidelium sacramentum
poposcit, non ut curiosos oculos † infer-
ret arcanis, sed ut fidei suæ conseque-
retur auxilium. Etenim ligari fecit in
orario, & orarium involvit collo, atque
ita se deiecit in mare. pag. 136. lin. 18.

can. nisi aut in cœnobiis, † 56. dist.
pag. 137. lin. 23.

lib. 7. cap. † 30. pag. 146. lin. 21.

Episcopus & presbyteros, illos pasto-
res, hos compastores appellat, &c. *ibid.*
lin. 23.

can. † Episcopus 10. † 95. dist. *ibid.*
lin. 34. & 35.

cap. ex parte † 2. al. 12. pag. 147.
lin. 1.

conc. Carthag. II. can. 3. Carthag.
III. can. 32. Agathens. can. 44. can.

SPECIMEN ERRORUM.

Edir. Tolosan.

Edit. mea.

can. XLIV. in can. si iubet. can. Presbyter. can. ministrare. can. Presbyter, XXVI. qu. VI. pag. 84. lin. 4. & seqq.

Panem nostrum quotidianum, si quotidianus est panis, cur post annum illum sumis, quemadmodum Græci in Oriente facere consueverunt, accipe quod tibi proficit, sic vive ut quotidie merearis accipere. pag. 86. lin. 5. & seqq.

Augustin. de dogmatibus Ecclesiastic. cap. LIII. *ibid.* lin. 8. & 9.

Augustinus de verb. Domin. ferm. XXVIII. in illud: *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Si quotidianus est panis, cur post annum illum sumas quem iam modum Græci in Oriente facere consueverunt, accipe quotidie, quod quotidie tibi proficit, sic vive ut quotidie merearis accipere.* *ibid.* lin. 16. & seqq.

Eusebio lib. VI. cap. XXXVI. pag. 90. lin. 16.

Greg. I. lib. VII. epist. LXIII. *Tamen si quid boni vel ipsa, vel altera Ecclesia habet, ego & minores meos, quos de illicitis prohibeo, in bono imitari paratus sum, stultus enim est qui in eo primum existimat, ut bona quæ videat discere contemnat.* pag. 93. lin. 5. & seqq.

Socrates lib. II. cap. XXXIII. pag. 95. lin. 13. & 14.

Sozomenus lib. III. cap. XIII. *ibid.* lin. 15.

can. ecce ego. xcvi. dist. pag. 96. lin. 8. & 9.

can. ita subiectus. xcvi. dist. pag. 97. lin. 11. & 12.

Socrat. lib. V. cap. XXI. *ibid.* lin. 15. & 16.

ex Leonis epist. cxii. & cxiii. *ibid.* lin. 10. & seq. ab infr.

cap. quod clerici, de foro competent. pag. 100. lin. 11.

apud Matthæum Paris in edicto Henrici II. Regis Anglorum. *Si quis inventus fuerit ferens litteras Domini Papæ, aut mandatum Thomæ Archiepiscopi continens interdictum Christianitatis, capiatur & retineatur.* pag. 103. lin. 15.

si iubet, can. † ministrare, can. presbyter ult. 26. qu. 6. pag. 150. lin. 2. & 3.

Panem nostrum quotidianum. Si quotidianus est panis, cur post annum illum sumis, quemadmodum Græci in Oriente facere consueverunt? Accipe quotidie quod quotidie tibi proficit. Sic vive, ut quotidie merearis accipere. *ibid.* lin. 9. & seq. ab infr.

cap. † 23. *ibid.* lin. 5. ab infr.

August. de verb. Domin. ferm. 28. (al. 84. num. 3.) in illud: *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Si quotidianus est panis, cur post annum illum sumis, quemadmodum Græci in Oriente facere consueverunt? Accipe quotidie quod quotidie tibi proficit. Sic vive, ut quotidie merearis accipere.* pag. 151. lin. 1. & seqq.

lib. 6. cap. † 44. pag. 152. lin. 16. ab infr.

Gregor. I. lib. 7. epist. † 64. *Tamen si quid boni vel ipsa vel altera ecclesia habet, ego & minores meos, quos ab illicitis prohibeo, in bono imitari paratus sum. Stultus est enim qui in eo se primum existimat, ut bona quæ viderit discere contemnat.* pag. 153. lin. 12. & seqq. ab infr.

lib. 2. cap. † 43. pag. 154. lin. 9. ab infr.

lib. 3. cap. † 14. *ibid.* lin. 8. ab infr.

can. ecce ego, † 95. dist. pag. 155. lin. 5. & 6.

can. † esto subiectus, 95. dist. *ibid.* lin. 23.

lib. 5. cap. † 22. *ibid.* lin. 20. ab infr.

epist. † 61. al. 63. *ibid.* lin. 16. ab infr.

cap. quod † clericis, pag. 156. lin. 14. ab infr.

apud Matthæum Paris. in edicto Henrici II. Regis Anglorum (ad ann. 1164.) *Si quis inventus fuerit ferens litteras domini Papæ vel mandatum, aut Thomæ Archiepiscopi, continens interdictum Christianitatis in Anglia, capiatur &*

b ij

Edit. Tolosan.

Edit. mea.

Conc. Carthag. II. can. III. Carthag. III. can. LXXXVI. Agathensi, can. XLIV. can. si iubet. can. Presbyter. can. ministrare. xxvi. qu. vi. pag. 105. lin. 21. & seqq.

d. cap. cum Ecclesiarum, pag. 109. lin. 17. & 18.

Quanto magis in Dei causis, ac per hoc Antistitem eius puriorem ceteris esse oportet, ipsius enim personam habere videtur, est enim Vicarius eius, quia necesse habet quotidie Christi vicem agere, aut orare pro populo, aut offerre, aut tingere. pag. 110. lin. 6. & seqq. ab infr.

Theodorito, lib. v. cap. xxxvi. pag. 112. lin. 16. & 17.

Matth. Paris. ad ann. m. cc. xxxiii. pag. 118. lin. ult.

Gregor. lib. xii. epist. pag. 121. lin. antepen.

Ambros. lib. III. de Virginib. pag. 122. lin. 11. & 12.

Concil. Brachar. I. can. xxxvi. pag. 123. lin. 5. ab infr.

Socrat. lib. vi. cap. xv. pag. 124. lin. 15. & 16.

Euagrio lib. iv. cap. xxx. ibid. lin. 7. & seq. ab infr.

can. Sacerdotum. de consecrat. dist. 1. pag. 138. lin. 4. & seq. ab infr.

Ambros. in Luc. lib. ix. cap. xix. pag. 140. lin. 15.

retineatur. pag. 157. lin. 8. & seqq. ab infr.

Conc. Carthag. II. can. 3. Carthag. III. can. † 32. Agath. can. 44. can. si iubet, can. ministrare, can. presbyter ult. 26. qu. 6. pag. 158. lin. 17. & seq. ab infr.

cum † ab ecclesiarum, pag. 160. lin. 14.

Quanto magis in Dei causis? Ac per hoc Antistitem ejus puriorem ceteris esse oportet: ipsius enim personam habere videtur, est enim vicarius ejus: † ut quod ceteris licet illi non liceat: quia necesse habet, &c. pag. 160. lin. 14. & seqq. ab infr.

lib. 5. cap. † 37. pag. 161. lin. 24.

Matth. Paris. ad ann. † 1238. pag. 163. lin. 6. ab infr.

lib. 12. epist. † 27. pag. 165. lin. 2. & 3.

lib. † de virginitat. cap. 3. in fine: ibid. post cap. lin. 7.

can. † 18. ibid. lin. 8. ab infr.

lib. 6. cap. † 17. pag. 166. lin. 7.

lib. 4. cap. † 31. ibid. lin. 14.

de consecrat. dist. † 2. pag. 171. lin. 9. ab infr.

lib. 9. † super cap. 20. num. 29. pag. 172. lin. 26.

Aliquot exempla errorum in insertis fragmentis Græcis.

IN PART. I.

Edit. Tolosan.

Edit. mea.

Eadem interpretatione usus est Suidas in loco qui emendatione indiget, ρεβαίουβⓄ lege συμβαδίουβⓄ, pag. 5. lin. 13. & seqq.

ἐγένετο δὲ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἀρχῆς
πεντηκκοῦς περαχῆ, διὰ τὴν καδέδραν,

Eadem interpretatione usus est Suidas in loco qui emendatione indiget, ρεβαίουβⓄ lege συμβαδίουβⓄ. pag. 4. lin. 7. & 8.

. . . . .
. . . . .

ἐν τῇ λειτουργίᾳ, μὴ καταδέξαμένων πᾶν μετροπολιτῶν αὐτῶν πᾶς συγγέλλης ἐν τῷ συνδρόνῳ. Die Pentecostes sacro tumultuatum est ob sessionem in sacro officio, Metropolitans non ferentibus superiori loco ipsis sedere syncellos. pag. 25. in fin.

ἢ πᾶς καλυμένως κωρεπισκόπας, εἰ καὶ χειροθεσίαν εἶεν ἐπισκοπῶν ἐπιλόγες: Choretiscopos, qui manuum impositionem ab Episcopis acceperint. pag. 28. in fin. ad 29.

ὁ βασιλεὺς ὅτε προβάλλεται ἀρχιδιάκονον ἐκ πᾶς ποιάντης πᾶν ἐξοκατακοίλων πείξεως, ὡς ἐνφωτέρων πᾶν ἄλλων ὄντων προβάλλεται πᾶν, καὶ ἐκ ἄλλοθεν: Imperator autem cum designat Archidiaconum ex huiusmodi sex Catacaelorum ordine, ut qui alios honore antecellunt designat eum, ac non aliunde. pag. 62. lin. 13. & seqq.

Apud Iustin. martyr. Apolog. 11. superest rescriptum Adriani, ut Christiani damnarentur causâ cognitâ pro tribunali, non petitionibus, & vociferationibus populi, καὶ πρὸ βήματος ἀποκρίνεσθαι, ἀλλ' ἐκ ἀξιώσεων, ἕδ' ἐ μόναις βοαῖς. pag. 81. lin. 3. & seqq.

Nec satis mirari valeo Gregorii Nazianzeni fiduciam aut contentum rerum temporalium, de quo scribit Gregor. Presbyter eius vitæ auctor, quod rerum & redituum Ecclesiasticorum rationes a curatoribus ecclesiæ non repetiit, cautionum, id verius, quam Ecclesiasticorum opus esse inquit, præfectorum, non Episcoporum καπηλικῶν μάλλον, ἢ ἐκκλησιαστικῶν ἀνδρῶν πρὸ ἔργου, καὶ ἀρχόντων, ἐκ ἐπισκόπων. pag. 92. in fin.

πὰ δ' ἐ λεγόμενα πατριμόνια πᾶν ἐν Ρώμηνων πᾶν ἀγίων, καὶ κορυφαίων ἀποστόλων ἔκταλαι τελέμενα πάλανται τρία ἡμῖν, τῷ δημοσίῳ λόγῳ τελεῖσθαι προσέταξεν. Patrimonia quoque templorum Roma Principibus Apostolis consecratorum, quæ olim pendebantur talentorum trium & semis in erarium publicum conferri iussit. pag. 186. lin. 2. & seqq.

Μετροπολιτῶν προκαδίσαι αὐτῶν. . . τῷ συνδρόνῳ. pag. 12. lin. 27. & seqq.

ἐιληφόντες. pag. 13. lin. 12. ab infr.

ἐξοκατακοίλων . . . ἐνπιοστέρων . . .

Imperator igitur quando designat archidiaconum ex exocatacaelorum ordine, anquam ceteris honoratiore, eum designat, nec aliunde assumitur. pag. 27. lin. 9. & seqq. ab infr.

Apud Justin. Martyr. apolog. 2. († al. 1. cap. 69.) superest &c. . .

ὡς καὶ πρὸ βήματος ἀποκρίνεσθαι, ἐπὶ πᾶν μόνον τραπῶσιν, ἀλλ' ἐκ ἀξιώσεων, ἕδ' ἐ μόναις βοαῖς. pag. 36. lin. 31.

καπηλικῶν μάλλον, ἢ ἐκκλησιαστικῶν ἀνδρῶν πρὸ ἔργου πᾶν ὑπολαβῶν, καὶ ἀρχόντων, ἐκ ἐπισκόπων. pag. 41. lin. 29. & 30.

λόγῳ τελεῖσθαι προσέταξεν. pag. 80. lin. 6. ab infr.

IN PART. II.

Edit. Tolosan.

Edit. vna.

ὁ μαρέωτης, inquit, χώρα τῆς ἀλεξανδρείας εἰσι, καὶ εἰδότες ἐν τῇ χώρᾳ ἐπίσκοποι, ἔδε χωρεπίσκοποι, ἀλλὰ τῶ τῆς ἀλεξανδρείας ἐπισκόπῳ αἱ ἐκκλησίαι πάσης τῆς χώρας ὑπόκεινται, ἕκαστος δὲ τῶν πρεσβυτέρων ἔχει πᾶς ἰδίᾳ κώμας. Mareotis ager est Alexandriae, quo in loco nunquam Episcopus fuit, imo ne Chorepiscopus quidem, sed universae ejus loci Ecclesiae Episcopo Alexandrino subiacent: ita tamen ut singuli Presbyteri suos pagos habeant. pag. 40. lin. 5. & seqq.

καθηγορέοι δὲ δῆθεν πῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πᾶς ἀγαπητὰς λεγομένας συνεισάκτας γυναῖκας. interim vero accusant illos qui subintroductas feminas quas vocant dilectas sibi asciscunt. pag. 49. lin. 14. & seqq.

ἔγω οἱ πᾶς ἀφοριστικὰς ἔχουσιν οἱ ἱεράρχαι δυνάμεις, ὡς ἐκραυτοεικοὶ πῶν δειῶν. Sic etiam segregandi vim habent Pontifices, ut interpretes divinae justitiae. pag. 102. in fine ad 103.

ἀπογορεύσω λοιπὸν ὑμῖν πῶν ἱερῶν πύλων ἐπιβῆναι προθύρων. Ego de cetero vobis ne sacra haec vestibula ingrediamini vetabo. pag. 112. lin. 4. & seqq.

ὁ Μαρέωτης, inquit, καὶ αὐτὰ προεῖπον χώρα τῆς Ἀλεξανδρείας εἰσι, καὶ εἰδότες ἐν τῇ χώρᾳ γέγονεν Ἐπίσκοποι, ἔδε χωρεπίσκοποι. ἀλλὰ τῶ τῆς Ἀλεξανδρείας Ἐπισκόπῳ αἱ ἐκκλησίαι πάσης τῆς χώρας ὑπόκεινται. ἕκαστος δὲ τῶν πρεσβυτέρων ἔχει πᾶς ἰδίᾳ κώμας μεγάλας, καὶ ἀριθμῶ δέκα τε καὶ πλείονας. Mareotes, ut supra dictum est, regio est Alexandrina, in qua nunquam Episcopus fuit, aut chorepiscopus: sed universae illius regionis ecclesiae Alexandrino parent Episcopo. Presbyteri autem singuli suos vicos habent, qui decem circiter sunt, immo plures numero. pag. 131. in fin. ad 132.

γυναῖκας κεικλιμένων. Interim vero Catholicos illos clericos accusant, qui dilectas quas vocant, & contubernales feminas asciscunt. pag. 135. lin. 20. & seqq. ab infr.

ἔγω καὶ πᾶς δειῶν † δικαιωμάτων. pag. 157. lin. 19. & seqq. ab infr.

ἀπαγορεύσω ἐπιβῆναι, &c. pag. 161. lin. 15. & seqq.

Errores Tolosanae editionis in meam inadvertenter transfusi.

Archypresbyter, pag. 23. lin. 6.
Monica, pag. 147. lin. 17.
Elemosynae pag. 186. in summ. cap.
Mathaeus pag. 192. lin. 11. & 17.
& pag. 193. lin. 12.
Concill. pag. 210. lin. 10.
πρωτοπαπάδας, in par. 2. pag. 20. lin. 5. ab infr.

archipresbyter, pag. 11. lin. 15.
Monnica, pag. 65. lin. 6. ab infr.
Elemosynae pag. 175. in summ. cap.
Matthaeus. pag. 83. post cap. lin. 10.
& ult.
concil. pag. 91. lin. ult.
πρωτοπάπας, pag. 123. lin. pen.

Errata propria editionis meæ.

Pag. 7. lin. 4. *ab infra*, Antiochenæ, Antiochenæ. p. 11. lin. 29. *iu*,
in. p. 14. lin. pen. *Damsi*, *Damasi*. p. 15. lin. pen. *dianoni*, *diaconi*, p. 34.
 lin. 5. *linguæ*, *linguæ*. p. 38. lin. 27. *dannavit*, *damnavit*. p. 42. lin. 14. *ab*
infra, *eliguntur*, *eligantur*. p. 52. lin. 12. *ab*, *ad*. p. 58. lin. 18. *catacheses*,
catecheses. p. 94. lin. 6. *reliquit*, *relinquit*. *ibid.* lin. 5. *ab infr.* *can. possessio-*
nis, *can. possessiones*. p. 104. lin. 32. *earandem*, *earundem*. p. 108. lin. ante-
 pen. *divinam*, *divina*. p. 131. *in summ.* cap. *beneficiorum*, *beneficiorum*. *ibid.*
 lin. 12. *ab infra*, *ecclesis*, *ecclesiis*. p. 135. lin. 8. *ab infr.* *quippo*, *quippe*.
 p. 145. lin. 1. *præsbyterorum*, *presbyterorum*. p. 146. lin. 12. *ab infra.* *alio-*
rum, *aliorum*. p. 148. lin. 13. *non inchoo*, *non inchoo*. p. 149. lin. 5. *ab infra.*
quæritur, *quæritur*. p. 156. *post cap.* lin. 13. *destinabantur*, *destinabantur*. p.
 166. *in summ.* cap. *Parochus*, *Parochus*. p. 168. *in summ.* cap. *parochialibus*,
parochialibus. *ibid.* *eccelesiæ*, *ecclesiæ*.

*Quæ sequuntur, etsi in majori parte plagularum integra existent,
 vurrente prelo, inscitia typographi, corrupta sunt.*

Pag. 5. lin. 23. *ad 24.* *secucutis*, *secutis*. p. 24. *in summ.* cap. *archidiaconi*,
archidiaconi, *ibid.* lin. 30. *archidioconatu*, *archidiaconatu*. p. 76. lin. 11.
transmaria, *trans maria*. p. 77. lin. 14. *ab infra*, *Bysantium*, *Bysantium*. p.
 130. lin. 3. *can. decernimus*, *can. decrevimus*. p. 168. lin. 19. *eccelesiæ*, *ec-*
clesiæ.

Similia, si quæ sunt, ex te corrige. Vale. Dabam
 Neapoli die XI mensis septembris M. DCC. LXXVII.

ILLUSTRISSIMO VIRO
 DOMINO DOM.
 CAROLO DE MONTCHAL,
 ARCHIEPISCOPO TOLOSANO.

USPICATO tibi offero, ILLUSTRISSIME
 ARCHIPRÆSUL, priores hosce quatuor dis-
 sertationum juris canonici libellos. Quem enim
 auspicem lubentius sollicitem, quam te, qui in
 hoc jure, velut in tuo regno, versaris, divini
 juris summus magister, non sacerdotii, sed al-
 tioris scientiæ prærogativa? Adhuc pars illa
 juris suam lucem desiderat, suam a te prorsus expectat. Adhuc
 jus sacrum glossularum squallore obsitum jacet: sed depromptis
 a te historiæ sacre, & sanctorum patrum manubiis, meliorem
 formam & cultum sperat. Per te his accessuri sunt sæcularium
 litterarum apices. Sacras enim litteras colis, sæculares non sper-
 nis: has ut ancillas & obstetrices, illas ut magistras & domi-
 nas habes. Magna litterarum laus, sed pietatis, qua polles,
 meritis comparata decrescit. Hac dote te vere Pontificem intel-
 ligimus, his infulis sacram plebem illuminas, magis quam pur-
 pura & auro: pietatem doces conjunctis studiis verbi, operis,
 & exempli; Saturnini & Exuperii, quorum cathedram tenes,
 virtutes singulas quasi unam æmularis. Totus efformandis cleri-
 corum & plebis moribus, totus restituendæ & fovendæ eccle-
 siasticæ disciplinæ invigilas. Hic unus scopus indicti a te in pro-
 ximum diem provincialis concilii, ut Tolosanae pietatis genius
 per omnem provinciam latius propagetur. Tuis precibus Tolosa
 inter civiles turbas tranquilla sedit, & redivivum in te sensit
 Exuperium, cujus votis barbaricum olim ferrum evasit. Tu Dei
 & hominum mediator jugi intercessione cives tuos Deo concilias,
 & sanctissimo fœdere terram cælo consocias. Quis æquior eccle-
 siæ opum dispensator? Quam largum & effusum te in pauperes
 novimus, in te & tuos parcum, & velut alienis abstinentem.

Tuum

Tuum ecclesiasticæ rei gestum commendant instaurata tot ecclesiarum & episcopalis domus ruina: multarum ætatum opera præstant, æternumque posteris tui exemplum proponunt. Nec laudum tuarum modus his terminis continetur: qualem & quantum in ecclesia, talem ac tantum suspicimus in senatu & in republica. Quoties pro ecclesia & plebe, tum in universi cleri concilio, cum in provincialium ordinum confessu adversus fisci satellites difficillima tempestate certasti? attamen ea religione, ut ecclesiæ & populo non deesses, & debitam Principi fidem ac reverentiam servares: a quo libramine stateram appenderes, & quæ sunt Cæsaris Cæsari, quæ Dei sunt Deo redderes. Nec virtutis famam capit Gallia: miratur Roma suum alumnum, & quæ Gallicana ingenia vix fert, Romanæ indolis in te decus agnoscit. Te Romanæ fidei acerrimum vindicem, pontificiæ majestatis cultorem devotissimum prædicat, & suis honoribus peregrinum non putat. Ego tot meritis in tuæ virtutis venerationem & obsequium provocatus, publica vota prosequor; & ne populares inter plausuum concentus sileam, testatam propensioris in te animi professionem exhibeo, uberem laboris fructum laturus, si, quo gloriator nomine, censear

TUÆ AMPLITUDINI,

Devotissimus,

ANT. DADINUS ALTESERRA.

Tolosa VI. octobr. M. DC. L.

INDEX CAPITUM

LIBER PRIMUS.

CAP. I.

II.

III.

IV.

V.

- Djutor in singulis officiis. Optiones militum. Pro-*
scholus adjutor scholarum. Subadjuva. pag. 3.
Superstiti Episcopo coadjutor dari potest. Varia
hac de re exempla. Syncellus. 4.
Quibus ex causis detur coadjutor. 6.
Ad quem pertineat datio coadjutoris, ad Metro-
polititanum, an ad Romanum Pontificem? 8.
Coadjutor non datur invito, nisi urgente necessi-
tate. An duo vel plures coadjutores dari pos-
sint? Syncelli. 9.
 VI. Coadjutores alii ad tempus, alii cum futura successione. Syncellus coadjutor & futurus successor Constantinopolit. P. 10.
 VII. Dignitas & potestas coadjutorum. Tituli coadjutorum de ecclesiis, quae sunt in partibus infidelium, satis recens inventum. Metropolitanorum cum syncellis de gradu certamen. 11.
 VIII. Congrua portio coadjutorum. Episcopis, sede sua pulsus vi hostium, subsidium impensum. 12.
 IX. Chorepiscopi, adjutores & vicarii Episcoporum. Chorepiscopi alii Episcopi, alii presbyteri tantum. Singulorum munia & jura distincta. Chorepiscoporum ordo quando sublatus. 13.
 X. Archidiaconus adjutor & vicarius Episcopi. Idem oculus Episcopi. Archidiaconi primarium munus in cura sacrorum. 15.
 XI. Ad archidiaconum pertinet instructio, examinatio, & presentatio ordinandorum. Ad eundem spectat etiam presentatio in collatione beneficiorum, investitura, & missio in possessionem, installatio abbatum, electio archipresbyteri. 17.
 XII. Archidiacono incumbit dispensatio ararii ecclesiastici, cura viduarum, pupillorum, pauperum, & vincitorum. 19.
 XIII. Archidiaconi jurisdictio, ei competit jus visitationis, jus synodi & synodatici, jus conficiendi gesta manumissionum, jus indicendi ferias solemnes & jejunia, obeundi legationes pro Episcopo, predicandi etiam, ejusdem dispensatio chrismatis, & alia. 20.
 XIV. Institutio archidiaconi, ejusdem aetas, ordo, gradus, & dignitas. 24.
 XV. Archidiaconorum avaritia, exactiones, & sordes: eorumdem typhus, & unde manarit: quibus artibus in ordinem redacti archidiaconi. 26.
 XVI. Archipresbyter unus ex adjutoribus Episcopi. Archipresbyteri alii urbani, alii rurales. Munia & jurisdictio archipresbyteri. Major & minor benedictio. 28.

L I B E R II.

- CAP. I. **E**pisopus sibi vicarium assumere debet. Qualis esse debet vicarius. Officium & potestas vicarii, ejusdem dignitas. pag. 32.
- II. Officialis, vicarius Episcopi in jure dicundo. Ordo & gradus officialis. Eiusdem jurisdictio & potestas. Officialis habet modicam coercionem, custodias, quæ decanata, multæ dictionem. Officialis an sportulas capere possit? Prave exactiones officialium. 35.
- III. Episcopus proprius dispensator rerum ecclesiæ. Ex concilio Chalcedonensi constitutus œconomus in singulis ecclesiis episcopalibus. Officium & potestas œconomi. 38.
- IV. Vicedominus vicarius Episcopi in temporalibus, præest jurisdictioni temporali. Olim assumebatur e clero, postea ex laicis. Vicedomini insolescentes coerciti. 41.
- V. Ecdicus, seu defensor ecclesiæ. Ejus potestas. Defensores eligebantur e clero per Episcopum. Iniquioribus temporibus ab Imperatore postulati. Defensores parimenti S. Petri. 43.
- VI. Episcopi proprium munus est docere verbum Dei. Conciones habitæ e suggesta, dominico potissimum die. Auditorum plausus & acclamationes in concionibus: scripto exceptæ ab auditoribus conciones. Presbyteris quando permissum predicare. Monachi interdicti prædicationis officio. Ecclesiastes adjutor Episcopi in prædicationis munere. 45.
- VII. Episcopi munus est docere sacras litteras. Scholæ in ecclesiis. Scholasticus, seu magister scholarum. Ei successit cancellarius. 47.
- VIII. Episcopi proprium est pœnitentiam publicam indicere, pœnitentes reconciliare. Presbyteris id non permissum, nisi ex mandato Episcopi, vel in mortis discrimine. Pœnitentiarii officium. Pœnitentiæ publicæ usus sublatus. 49.
- IX. Episcopi munus est lustrare diœcesim. Περιόδωσις, circuitor, visitator, ejus officium & propria diœcesis. Circator in monasteriis. 50.
- X. Episcopus curator pauperum. Matricula pauperum in ecclesiis. Matricularii. Xenodochia in ambitu ecclesiarum. Xenodochus. Xenodochia non debent fundari absque assensu Episcopi. 52.
- XI. Episcopi est velare virgines, easdemque curare. Curator virginum constitutus ab Episcopo. Ad Episcopum pertinet & cura viduarum: ea rejecta in archidiaconum, vel archipresbyterum. 54.
- XII. Episcopi alter alterius adjutores. Vicinior Episcopus per querelam adiri potest. Negligentia ordinarii suppletur per vicinum Episcopum. Inquisitores hæreticæ pravitatis. Testes synodales. 55.
- XIII. Canonici duo adhibiti socii Episcopo. Συγκλημοί. Concellanei Episcopi. Canonici adessores & consiliarii Episcopi. 56.
- XIV. Missi episcopales. Catechista. 57.
- XV. Visitator vacantis ecclesiæ παρόντος, a quo constituendus. Munus hujusmodi visitatoris. 58.

L I B E R III.

- CAP. I. **C**ensus descriptio personarum & rerum, pro cuius modo tributum indicitur. Inde census pro tributo. Census alius capitum, alius prædiorum. Census fiebat in loco originis. Pœna fraudati census. pag. 61.
- II. Census alii dominici, alii canonici. Census dominici sunt oblationes, primitiæ, decimæ. Oblationes a fidelibus offerebantur singulis dominicis. Imperator non accedebat ad altare sine oblatione. Oblationes per diaconos altari imponebantur, & a presbytero benedicebantur. Oblationes offerebantur post lectionem evangelii. Fideles non communicabant sine oblatione. Oblata. 62.
- III. Oblationes spicarum & uvarum, vel olei ad luminaria. Oblatio lactis & mellis semel in anno. Oblationes palliarum, seu palliorum altaris. Oblationes cereorum. Cereus paschalis. Oblatio pultis, panis, & vini. 64.
- IV. Oblationes pro defunctis. Oblationes pro desponsatis. Sæpius clerici vel monachi tempore ordinationis, vel professionis, se & sua Deo offerebant. 66.
- V. Patres liberos offerebant Deo, & religioni monastica. Ritus solemnis oblationis paternæ. 68.
- VI. Oblationes de rapina repellendæ: ut & oblationes excommunicatorum, energumenorum, sceneratorum, hereticorum. 69.
- VII. Oblationum depositum apud Episcopum, vel super altare, vel in manu sacerdotis, vel apud matricularios. Oblationum distributio. Oblationes jure communi debentur parochis: ex fundatione vel consuetudine Episcopo, vel patrono, & aliis. Semel Deo oblata non possunt revocari ad usus profanos. Oblationum redemptio. 70.
- VIII. Primitiæ frugum offeruntur Deo. Primitiarum usus notus paganis. Primitiarum modus. 72.
- IX. Decimæ Deo reservatæ in signum universalis dominii. Decimarum usus ex quo pax reddita ecclesiæ. Decimæ debentur matri ecclesiæ. Singulis ecclesiis manus adscriptus. Ediçtum Philippi Augusti, ne ecclesia quid possideat præter decimas. 73.
- X. Eleemosyna in pauperes quasi vectigal Deo. Collatio eleemosynarum in pauperes, & dispensatio per diaconos. Eleemosynæ in pauperes transmarinos. Eleemosynæ in perpetuum dicte. 75.
- XI. Census ab exemptis, vel commendatis monasteriis præstatur sedi apostolicæ in signum exemptionis, vel protectionis. 76.
- XII. Census ab Anglis oblatus ecclesiæ Romanæ in signum devotionis. Primum Romescot dictus, postea denarius S. Petri. Hujus census collecta facta per archidiaconum. Idem census genus tentatum in Gallia a Gregorio VII. 78.
- XIII. Hispania, Bohemia, Polonia, Sicilia, Neapolis, Anglia censuales ecclesiæ Romanæ. Vectigal a Byzantinis Imperatoribus solvi solitum ecclesiæ Romanæ, sublatum a Leone Iconomacho. 80.
- XIV. Annatæ fructus majorum beneficiorum primi anni in usum Rom. Pontificis. A quo inventæ. Annatæ ex privilegio vel consuetudine Episcopis & archidiaconis tributæ, quod jus deportum vocant. An annatæ sine simonia labe exigi possint. Annatæ quando damnatæ in Gallia. 81.
- XV. Jus caduci in bonis clericorum vindicatum a summo Pontifice, & Episcopis. 82.
- XVI. Legatis & nunciis apostolicæ sedis procuraciones debita visitationis nomine. Nonnullorum legatorum acerbitas in exigendis procuracionibus; aliorum continentia. 83.

L I B E R IV.

- CAP. I.** **E**piscope a quo tempore crevere opibus. Entheca quid sit. Opum parandarum studium notatur in Episcopis. Episcopi paupertatis amantes. Episcopalis dignitas hodie paupertatem ferre non valet. 86.
- II.** Census episcopales, in his modis habendus. Episcopi non domini, sed prepositi. Jura canonica, panis canonicus. Jura episcopalia lege diocesana debita. Lex diocesana quid sit. 88.
- III.** Lege diocesana Episcopo debetur portio canonica oblationum & decimarum, & mortuuariorum: ea est tertia, vel quarta pro consuetudine regionum. Monasteria soluta a lege diocesana quoad oblationes. 89.
- IV.** Lege diocesana Episcopo debetur procuratio visitationis nomine. Procuratio est annona, seu curatio corporis, alias piaculare sacrificium. Dispensa, circada, procurationum & erectionum modus. Jus procurationis quando receptum. 90.
- V.** Episcopis procurationem debent etiam monasteria, & civitatenses ecclesie: oratoria non item. Procuraciones debentur non modo Episcopis, sed & Archiepiscopis, & legatis apostolica sedis. An summo Pontifici procuraciones quoque debentur. Archidiaconis & decanis procuraciones item debentur ex lege fundationis, vel consuetudine. 93.
- VI.** Synodus diocesana, synodaticum. Ejusdem tertia tribuitur archidiacono. Cathedraliticum. Monasteria exempta onere cathedralitici. Synodaticum, & cathedraliticum promiscue accepta. 95.
- VII.** Eulogia Episcopis, & archidiaconis offerri consueta. Moderatum auxilium, quod caritativum subsidium vocant. Aurum oblativum. Ex quibus causis caritativum subsidium peti possit. Id subsidii non amplius quam semel peti potest. Consuetudo de secundis auxiliis sublata. 96.
- VIII.** Donationibus in monachos modus impositus. Ne ecclesia, & decima monachis dentur sine consensu Episcopi. Ne monachi ecclesias regant per se, sed per vicarium, statuta ei congrua portione. Redemptio altarium, ea damnata in concilio Claromontensi. 98.
- IX.** Vectigal pro introitu sacerdotii, ἐπιποιήσιον. Cæna aditialis seu adjicialis, ἐπιποιήσιον. Thronus sedes episcopalis. 100.
- X.** Episcopalis jurisdictio, & ecclesie sub annuo censu concedi solite. Idem in baillivis & preposituris regiis. 101.
- XI.** Ecclesia ab Episcopis concessa monasteriis & aliis locis piis sub annuo censu. Ecclesiis novus census imponi non potest, vel antiquus augeri. Matrioni ecclesie census debetur a filialibus ecclesiis: honor pro censu, vel pro feudo. Prioratus regulares præstant censum majori monasterio. 102.
- XII.** Inquisitiones regie. Inquisitio, exactionis genus. Regium quid sit. 103.
- XIII.** Census a Gothicis impositus Romano Pontifici recepta Italia, retentus ab Imperatoribus. Remissus Agathonis Papæ a Constantino Pogonato. Missilia a Rom. Pontificibus initio pontificatus jactata in vulgus. 104.
- XIV.** Patrono seu fundatori ecclesie præstatur annuus census ex fundatione, vel consuetudine: eidem debetur vite subsidium si casu lapsus sit in egestatem. Advocato ecclesie pariter debetur annuus census ex fundatione, vel consuetudine. 105.
- XV.** Census ex voto a Ranimiro Rege Hispaniarum constitutus Jacobo Apostolo & ecclesie Compostellane. Par census a Carolo Magno constitutus Jacobo apud Compostellam, & Dionysio in Gallia. Primitie seminis & alie species ex voto persolventur ecclesie. 107.
- XVI.** Census a Christianis præstitus pro libertate Christiani nominis. Fiscus Judaicus. Vectigal feneratorum. 109.

LIBER IV.

- CAP. I.** **P**arochia quid sit. Parochia varia etymologia & acceptio. Parochia etiam pro diocesi, alias diocesis pro parochia. 115.
- II.** Parochia varia nomina. Titulus. Matrix. Baptismalis ecclesia. Plebania, unde plebanus, pro rectore. Basilica. Cura. Ipse parochia plebes dicte. Ecclesia nomine intelligitur parochialis. 117.
- III.** Parochia varia signa. Parochialis intelligitur, quae habet suum clerum, & plebem, & certos fines; vel cujus rector habet curam animarum, administrationem sacramentorum, & potestatem fori penitentialis. Ejusdem signa equivocata. Fons baptismalis, solutio & exactio decimarum, sepultura, seu cimiterium, campanile & campana, prehensio possessionis per funem campana. Parochia signum & jus litaniae, seu processions cum crucis prelatione. Praeter crucem in processions praesertur bannerium, seu labarum. Jus processions argumentum jurisdictionis, vel societatis inter ecclesias. In dubio beneficium non intelligitur curatum. 118.
- IV.** Parochiarum origo ab Apostolis. Parochia in urbe distincta per Evaristum. Parochia a Dionysio verius restituta, quam instituta. Parochia urbana & rusticana. Parochiarum fines nullo tempore praescribuntur. Parochia sint non minus quam decem mancipia. Parochi comparantur centenariis & vicariis Comitum. 121.
- V.** Parochia urbana dignitate potiores rusticanae. Parochi urbani dicte honoris causa presbyteri cardinales, & parochiae urbanae tituli cardinales. Rurales presbyteri ἑρχόμενοι, vel ἐπιχώριοι, forastici, vel forenses presbyteri. Presbyteri urbis senatus ecclesiae. Minores parochiae μοναχία. Parochia Constantinopolitana, harum praeserti cur καπακόλου dicte. 123.
- VI.** Parochiae novae non possunt edificari sine consensu Episcopi, & non nisi ex iustis causis. Cum ecclesia nova fundatur competens in ea honor matri ecclesiae servandus est, puta, praesentatio, vel institutio rectoris, vel census annuus. Parochiae privatae in castris optinatum. 124.
- VII.** Collatio parochialium ecclesiarum de jure pertinet ad Episcopum, ex consuetudine vel privilegio ad alios. Olim ordinatio non fiebat sine titulo. Clerici aequali. Electio archipresbyteri ex consuetudine spectavit ad archidiaconum, clerum, & plebem. Electio etiam observata in parochis. Collationem beneficiorum serius sui juris fecerunt summi Pontifices. Mandata de providendo. Gratia expectativa. 126.
- VIII.** Jura episcopalia in parochiales ecclesias. Canonica obedientia, subiectio, reverentia. Synodus, synodaticum, cathedraticum, visitatio, & hujus nomine procuratio. 128.
- IX.** Mutua officia parochorum in Episcopos, & Episcoporum in parochos. Totus ordo confunditur, si sua cuique jurisdictio non servetur. 130.
- X.** Singulis ecclesiis unus presbyter imponendus: pluralitas beneficiorum vetita, nisi ex dispensatione, eaque ob justam causam. Academiae Parisiensis iudicium circa pluralitatem beneficiorum. 131.
- XI.** Parochialis ecclesia non debet conferri in commendam, sed in titulum. Commendarum origo & usus notatur. In commendam dari solita, etiam abbatia, & ipsi episcopatus. Commenda olim erat temporalis, hodie desit in perpetuam, hinc pro titulo habetur. 133.
- XII.** Qualis debeat esse vita, & conversatio presbyterorum. Hi caste & continenter vivere debent, eis interdicitur contubernio mulierum, quas vocant

- συνεισέκοτος*, *subintroductas*, *ἀγαπητὰς dilectas*, *sorores*, seu *sororias*, *eisdem* *vetatur commatres procurare.* 134.
- XIII. *Presbyterorum cultus*, *eorum insignia vestis demissa*, & *orarium seu stola*, *oratio utuntur etiam diaconi*, *nec non Episcopi.* 136.
- XIV. *Ætas*, *institutio*, *ordo*, & *qualitas*, *id est litterarum scientia ordinandorum in parochos.* *Ordinatis tempore ordinationis cur traditus libellus officialis.* 137.
- XV. *Solemnis professio fidei ordinandorum in presbyteros: eadem editur ab Episcopis*, *metropolitibus*, *Imperatoribus tempore inaugurationis*, & *a fidelibus cum baptizantur.* *Fidei professio*, *census animæ.* 138.
- XVI. *Parochus tenetur residere in ecclesia*, *idem non potest abesse ecclesia sine justa & necessaria causa.* *An studiorum causa*, *justa absentia causa in parcho: etiam sacrificulis paganorum templo se movere religioni fuit.* 139.
- XVII. *Parochus non per vicarium*, *sed per se ecclesie inservire debet.* *Ecclesie locata ad firmam*, *retento censu annuo*, *persona*, seu *personatus nomine.* *Personatum*, seu *prioratum origo.* *Vicarii perpetui*, *eis debetur congrua portio.* *Cura animarum habitu remanet penes priorem*, *actu transferuntur in vicarium perpetuum.* *Vicarius perpetuus debet fidem & obsequium personæ*, *id nomen primigenio rectori*, seu *priori.* 140.
- XVIII. *Monachi ad paræcialium ecclesiarum regimen assumpti non sine dispensatione.* *In paræcialibus ecclesiis unitis monasteriis*, *monachi non per se curam animarum exercere debent*, *sed adhibito vicario perpetuo.* *Canonicis regularibus paræciales ecclesias obtinere licet*, *quia sunt regulæ laxioris.* *Iconis hæc de re iudicium.* 142.
- XIX. *Peregrini beneficiorum ecclesiasticorum impotes in Gallia.* *Eadem conferenda lingue peritis.* *Beneficia indigenis affecta*, *quæ patrimonialia vocant.* *Thomæ Mauroceni CP. notatio*, *quod ecclesias solis Venetis conferret.* 143.

L I B E R VI.

- CAP. I. **P**resbyteri, seu parochi, sacerdotes secundi ordinis, Episcoporum *συνεταγγοί* *comministri*, *compastores*, *cooperatores*, *adjutores.* *Regimen animarum ars artium.* *Parochi prælatorum & præsentium nomine continentur*, *iidem dicti ἑποισῶτες*, *ὑποποπῆται.* *Presbyteri cardinales*, *personæ*, & *eorum beneficia personatus.* *Parochiales ecclesie in villa murata non aliis conferendæ*, *quam graduatis.* *Ex privilegio parochi habent iura episcopalia in suis ecclesiis*, *ea scilicet quæ pertinent ad jurisdictionem.* 145.
- II. *Parochi officium missas*, & *alia sacra celebrare.* *Missæ parochialis hora tertia*, & *in majori altari celebranda.* *Paræcianorum officium paræcialem ecclesiam frequentare*, & *singulis dominicis paræciali missæ adesse.* 147.
- III. *Parochi est subditos baptizare.* *Unde paræciales ecclesie baptismales dicuntur.* *Baptismus*, *titulus Christianitatis*, *sacerdotium laici.* 149.
- IV. *Pœnitentiæ publicæ indictio propria Episcoporum.* *Jurisdictionem ordinariam habet parochus in foro pœnitentiæ.* *Ex Lateranensi conc.* *Parochiani semel in anno debent sacra exomologesi peccata expiare apud proprium parochum*, & *in festo paschæ SS. eucharistiam ab eodem suscipere.* *Veteres Christiani quotidie communicabant: quotidiane communionis usus quando defecit.* *De custodia SS. eucharistiæ observatu digna.* *SS. eucharistia ad egros desertur cum facibus & tintinnabulo.* *Parochi officium est & extremam unctionem deficientibus ministrare.* *Custodia SS. chrismatis.* 150.
- V. *Parochi est nuptiarum celebratio*, & *benedictio contrahentium.* *Nuptiæ non celebrandæ*, *nisi prius editis solemnibus bannis.* *Horum institutum manavit*

- ex consuetudine Gallicana ecclesie . *Clandestina nuptie damnata . Nubentium abstentio ab ecclesia intra trigesimum diem post nuptias .* 153.
- VI. *Parocho commune cum Episcopo predicandi officium . Sermonis habendi priscus mos diebus dominicis , idque post lectionem evangelii .* 155.
- VII. *In singulis parochialibus ecclesiis fuere schola sub cura parochi : in his instituti qui clero destinabantur : alia fuere schola in monasteriis . Parochi officium gratis docere . Laudatur Libanius , quod gratis docuerit egentes . Collationes inter parochos singulis kalendis .* 156.
- VIII. *An parochus habeat jus excommunicandi , & interdicendi in sua ecclesia . Alexandri III. sententia hac de re defenditur . Parochus est ordinarius in sua ecclesia . Etiam canonici ordinarii dicti . Jus excommunicandi datur & abbatibus , prioribus , & decanis , etiam archidiaconis de consuetudine . Idem jus datur & Cardinalibus in titulis suis .* 157.
- IX. *Alia est benedictio major , alia minor . Minorem presbyteris licet fundere super plebem . Olei benedictio monachis in usu curationum gratia . Presbyteris non licet dare apostolia , seu litteras dimissorias .* 162.
- X. *Parochis licet excipere testamenta , & alia ultima suorum parochianorum iudicia . Parochi munus est baptizatorum , & nuptias contrahentium , & mortuorum rationem habere . Martyrologium , ecclesiasticus codex , in quo funera , & alia quoque memorabilia fidei causa perscribebantur . Ratio libitina etiam apud Gentiles .* 163.
- XI. *Decime & oblationes debentur ecclesie parochiali . Cur conc. Vormaciensi provisum , ut cuique ecclesie mansus adscriberetur . Mansus quid sit . Mansi alii ingenuiles , alii serviles .* 164.
- XII. *Jus funeris seu sepulturae inter parochialia jura : pro sepultura ne quid exigatur . Olim sepultura intra ecclesiam vetita .* 165.
- XIII. *Parochus debet habere suum clerum . Quae minoribus clericis in singulis ecclesiis assignantur beneficiola dicuntur junioratus , ordines . Praestimonium unde dictum .* 166.
- XIV. *Matriculariorum officium sacras aedes tueri , vota & oblationes fidelium suscipere , pauperes qui erant in matricula ecclesie curare , expositos infantes colligere & alendos tradere , eorundem est fabricae ecclesie praesse .* 167.
- XV. *Parochi est curare pauperes , in singulis parochialibus ecclesiis fuit matricula pauperum , id nomen tabulae seu catalogo pauperum , unde pauperes hujusmodi tabulae inscripti matricularii dicti , pauperes pro foribus ecclesie , unaqueque civitas suos pauperes alat .* 168.
- XVI. *Parochi est sacrae aedis constructio , tuitio , & resectio : quale parochianorum onus circa ea . Parochi est etiam ornare ecclesiam ut sponsi sponsam . Sacrae aedes floribus herbisque ornari pridem solite , harum incuria & squallor sequioris aevi nota .* 169.
- XVII. *Domus presbyteralis juxta ecclesiam , vulgo caminata . Hac constitutione regia exempta est onere metati militaris . Ex consuetudine parochi nonnullis locis solemne epulum praestant parochianis suis certo die .* 170.
- XVIII. *Clericorum statio intra cancellos seu presbyterium , laici extra cancellos . Etiam monachorum ab initio dum erant extra clerum proprius locus extra cancellos , medius inter clerum & plebem . Inter laicos , in ecclesia distincta fuit statio virorum & mulierum , necnon & devotarum virginum . Olim in ecclesia nulla habita ratio dignitatis . Posterioribus saeculis senioribus honor tributus in ecclesia .* 171.
- XIX. *Delectus militaris per parochias ducibus presbyteris .* 173.
- XX. *Parochiarum fines praescribi non possunt . Parochiales ecclesiae non cadunt in regaliam . Parochiali beneficio quatenus pensio imponi potest .* ibid.

DISSERTATIONUM
JURIS CANONICI,
LIBER PRIMUS.

DE ADJUTORIBUS
EPISCOPORUM,
PRÆFATIO.

EPISCOPATUS onus adeo grave, varium,
& multiplex, ut unius hominis operam obruat,
& tam in spiritualibus, quam in temporalibus
adjutore indigeat. Hoc provide jam olim sensit
ecclesia, cum Episcopis ob valetudinem, vel se-
nium, vel ob molem oneris, aliamve justam
causam, adhibuit coadjutores, vel chorepiscopos, & alios mino-
res subadjuvos: puta archidiaconos, decanos sive archipresbyte-
ros, ac præterea vicarios generales & officiales, nec non vice-
dominos, seu œconomos; ne quid solatii deesset Episcopis in ad-
ministracione spiritualium & temporalium. Inde mihi, ecclesie

Tom. IX.

A

P R Æ F A T I O .

¶ Ducis quo regitur providentiam miranti, enatum consilium de Episcoporum auxiliis solemnem in scholis nuper aperiendis praelectionem instituendi: sed quia amplior erat seges, quam ut una praelectione demeri posset, successit desiderium justam eadem de re disputationem emetiendi, quo pio lectori pulcherrima ecclesiastica oeconomiae ratio, & singulorum pontificii adjutorum delineata statio, velut castrorum acies ordinata spectanda mirandaque proponatur, & priores otii mei litterarii partus non alio quam sacro consecrentur auspicio. Tu, lector optime, aequi bonique consule.

C A P U T I.

Adjutor in singulis officiis. Optiones militum. Profcholum adjutor scholarum. Subadjuva.

DJUTOR, ut a notatione nominis rem facilius assequamur, is vulgo dicitur, qui alterius vices seu locum implet: quod genus officii familiare est, & velut accessio omnium fere munerum, tum publicorum, cum privatorum. Hac ratione adjutor datur tutori, qui non sufficit in administratione tutelæ; l. solet 13. ff. de tutel. l. si pæses 6. C. quomod. & quand. judex. Bondos Harmenopulo lib. 5. tit. 11. Adjuutores suos habent commentariensis, seu præfectus custodiarum; l. ad commentariensem, C.

Hinc adjutores dicti ad vocati, qui alienas lites suscipiunt; Gregor. Tur. de glor. confess. cap. 71. Denique conjuncti adjutores causam discutunt.

de custod. reor. & cornicularii; l. ult. † in fin. ff. de jure immunitatis: memoratur item adjutor officii præfecti prætorio, & aliorum majorum magistratum; l. ultim. C. de offic. præf. urb. & passim in notit. imper. adjutores officii præfecturæ urbanæ memorat Symmachus tum præfectus urbis lib. 10. ep. 36. Ad hæc Fulgentius V. C. tribunus & notarius conventos adjutores urbanæ sedis asseruit. Et mox: Ad hæc Urbani adjutor officii per Felicem sibi a clarissimo viro Fulgentio mandatum esse respondit, &c. In re militari adjutor datur Imperatori, & aliis copiarum præfectis, immo & ipsis militibus. Scipioni in Hispania Syllanum adjutorem datum proprætoris titulo, auctor est Livius, lib. 26. Et M. Junius Syllanus propr. adjutor ad res gerendas datus est. Et Fulvium Posthumum Lentulo quæstori adjutorem datum; testis Jul. Cæsar. lib. 3. de bell. civil. Huic, quod valetudine minus commoda utebatur, Fulvium Posthumum adjutorem summiserat. Et optiones militum sunt vicarii & adjutores, qui eis adhibentur a centurionibus & tribunis militum; Vegetius lib. 2. de re militar. cap. 7. Optiones ab optando appellati, quod antecedentibus ægritudine præpeditis, hi tanquam adoptati eorum atque vicarii solent universa curare. Et in militia palatina magistro officiorum datur adjutor; Cassiodorus lib. 6. var. epist. 6. Adjutor etiam magistri nostris presentatur obtutibus, ut vicaria sorte beneficii, eligamus ejus præsidium, qui nobis præstat fidele solatium. In conc. Chalcedonensi act. i. memoratur Constantinus magistrianus, & adjutor sacri secretarii, μαγιστριανός ὑγι βονδός τῶν δειῶν σερρήτων: & ejusdem conc. act. 3. Eleusinius adjutor magistri sacrorum officiorum, βονδός τῶ μαγίστρου τῶν δειῶν ὀφφικίων. Etiam in rebus privatis laudantur adjutores servi actoris, seu dispensatoris; l. Stichus, §. item quæro 4. ff. de statulib. Basilicis συνπροϋργῶντες. Quid in scholis? nonne præfecti scholarum suum adjutorem habuere, quem profcholum vocabant? sic grammatico Mediolanensi profcholum adjungit Augustinus, ferm. † 19. de verb. Apostolor. al. 178. cap. 7. Dicam quod fecerit pauperrius homo nobis apud Mediolanum constitutis, tam pauper, ut profcholum esset grammatici, quod iisdem fere verbis repetit idem homil. 9. sic Victorium subdoctorem, sive profcholum inter professores Burdegalenses celebrat Aufonius, epigr. 23. Recentiores vocarunt adjutorem scholarum; Fulbertus epist. 80. Adjutorem scholarum nolo tibi mittere, qui nondum assecutus sit maturitatem ætatis, & gravitatem morum. Eo res pervenit in singulis fere muniis civilibus & mi-

DISSERTATIONUM

litaribus, ut adjutor principalis subadjuvam sortitus sit. Sic in officio præfecti præt. & aliorum, adjutori apponitur subadjuva passim in notitia imperii. Subadjuvam reddit Synesius pro adjutoris administro, seu vicario ep. 145. Ἀρποκρατῶν τις ἐστὶ τῶν Ἡρακλειανῶν δορυφόρων ἀξίην ἔχων τῷ βουδῶ βουδῆν, ἢ γὰρ συμβαδῖβα λέξις ἀπὸ ἐρμηνεύειν πιστεύεται. Harpocratio quidam est ex satellitibus Herculiani, munus habens adjutorem adjuvandi, hæc enim dictio subadjuva id significare creditur. Eadem interpretatione usus est Suidas in loco qui emendatione indiget, ῥεβαίουβῳ lege συμβαδῖυβῳ παρὰ Ῥωμαίοις, ὁ πῶ βουδῶ βουδῶς. Subadjuva apud Romanos adjutoris adjutor. Adjutoribus magistri officiorum fuere & subadjuvæ. In conc. Chalced. act. 3. celebratur Severianus subadjuva scholæ magistrorum, συμβαῖυβα τῆς σχολῆς μαγιστριανῶν. Denique in omnibus vitæ officiis, nemo per se satis valet sine adjutore; Senec. epist. 52. Nemo per se satis valet, ut emergat: oportet manum aliquis porrigat, aliquis educat. Et mox: eum elige adjutorem, quem magis admireris cum videris, quam cum audieris. His argumentis, an Episcopo ob senium, valetudinem, aut aliam justam causam coadjutor dandus sit, videamus.

C A P. II.

Superstiti Episcopo coadjutor dari potest. Varia hæc de re exempla. Syncellus.

AN viventi Episcopo coadjutor dari posset, dubitatum est, quod, ne in una eademque civitate duo Episcopi existant, vetat can. 8. Nicænæ synodi, & ex eo cap. 10. concil. generalis Lateranensis habiti sub Innocentio III. cap. quoniam, de offic. ordinar. ubi ratio redditur, ne ecclesia diversos Pontifices habeat, tamquam unum corpus diversa capita monstro simile: unde & Episcopo non licet sibi successorem deligere, ex can. 23. Antioch. conc. can. Episcopo 3. 8. qu. 1. Hujus Nicæni canonis observantissima ecclesia Romana duos Pontifices non tulit, & lectis Constantii A. litteris, quibus Liberio ab exilio Romam redire permittebatur, & ecclesiam regere una cum Felice in ejus locum intruso, plebs conclamavit, unum esse Deum, unum Christum, unum Episcopum, εἰς Θεὸς, εἰς Χριστὸς, εἰς Ἐπίσκοπος. Theodorit. lib. 2. cap. 17. Certe nonnumquam ecclesia ex dispensatione κατ' ὁικονομίαν duos in una sede passa est Episcopos, sed hoc propter majus bonum, nempe schismatis & dissidii componendi causa, ut in concil. Nicæno canone supra laudato id Novatianorum ad Catholicam unionem revocandorum causa indultum, ut si Novatianæ sectæ Episcopus ad sanam frugem rediret, Episcopi nomen & titulum in eadem civitate obtineret. Hoc exemplo Antiochena ecclesia in duas partes divisa, Meletius benigne & comiter Paulinum compellavit, ut seposita quaestione de primatu gregem communiter pascere, & si de cathedra, quæ erat contentio, solvi non posset, collocato in ea evangelio tamquam pacis sequestro, utrinque ipsi assiderent; Theodorit. lib. 5. cap. 3. Consimili & pacis fovendæ studio, Africa Donatistarum schismate laborante, Catholici Episcopi Donatistis Pseudoepiscopis episcopatus obtulere consortium, & honorem confensus; synodi Carthag. I. cap. 16. & apud Augustin. epist. 162. (al. 43. cap. 5.) Et in Chalcedonensi conc. act. 14. Athanasius olim Perrhenorum Episcopus restitutus, ita ut Salvianus, qui post ejus depositionem ordinatus fuerat, Episcopalem dignitatem cum eo haberet quasi ὑποκατάστατος, seu substitutus, & pro facultatibus ecclesiæ aleretur. Sed hæc omnia ex dispensatione ecclesiastica accipienda sunt. Igitur non sine Nicæni concilii labe & offensa, viventi Episcopo coadjutor

jutor adjungi posse videbatur, cum per hoc duo Episcopi appareant in una eademque ecclesia. Et Augustinus ipse, postquam Valerio Hipponensi Episcopo coadjutor adscitus, doluit se nescisse concilii Nicæni decretum; præter Possidium ejus vitæ auctorem, testis ipse in epist. 110. (al. 213. num. 4.) *Hic adhuc*, inquit, *in corpore posito beata memoriae patre & Episcopo meo sene Valerio, Episcopus ordinatus sum, & sedi cum illo: quod concilio Nicæno prohibitum fuisse nesciebam; nec ipse sciebat.* Ipseque Augustinus, ut hujusmodi lapsui in posterum occurreretur, in concilio quodam legem dici curavit, ut libellus canonum ordinandis traderetur; auctore Possidio *ejus vita, cap. 9.* Est quod miremur, Augustinum nomen sacrarum litterarum, Nicænae fidei defensorum acerrimum, Nicænum istum canonem ignorasse; immo magis est quod miremur nimiam ejus religionem verentis in sua ordinatione tentatum Nicænum canonem! nec enim coadjutor potest videri alter Episcopus, sed unum cum eo cui adjungitur efficit Episcopum: non dividit cathedram, sed unam cum adjutore cathedram implet: non succedit Episcopo, sed accedit, ut de Augustino eleganter scripsit Paulinus in epist. ad Romanianum, quæ inserta est in *can. non autem, 7. quæst. 1. Ita consecratus est, ut non succederet in cathedra Episcopo, sed accederet.* Hoc disciplinae ecclesiasticae genio primum Petrus Princeps Apostolorum adjutores sibi adscivit Linum & Cletum, de quo Irenæus *lib. 3. cap. 3. Epiphan. in Panario, heres. 27. & Joannes III. in epistol. quæ refertur in can. si Petrus, 8. qu. 1. nemo tamen erit qui dicat, Principem Apostolorum, qui ecclesiae unionem suo sanguine sancivit, malo exemplo Christi ecclesiam discidisse.* Inde coadjutorum, datio multis varia per tempora secutis comprobatur exemplis. Antè Nicænum concil. sub Severo, Narcisso Hierosolymitano Antistiti coadjutor datus Alexander; Euseb. *lib. 6. cap. † 8. Zonar. in Sever. Sub Diocletiano Theotecnus Casariensis Episcopus Anatolium διαδοχόν*, id est successorem sibi designavit, & una cum eo administravit, donec is, vita functo Eusebio Laodicensi Episcopo, invitus in ejus locum electus est; Euseb. *lib. 7. cap. † 32. quid? a Nicæno concilio sub ipsa tempora Constantini, Maximus coadjutor datus Macario in Hierosolymitano episcopatu; Sozomen. lib. 2. cap. † 20. Nicephor. lib. 8. cap. 46. Meletio in Apamiensi Episcopatu administrando συνεργός*, id est coadjutor adscitus Stephanus. Theodorit. *lib. 5. cap. 4. Gregorio patri Coepiscopus & coadjutor accessit Gregorius Nazianzenus filius, quod factum ipse tuetur orat. 8. & in epist. 42. & in carmine de vita sua. Meletio Thebaidis Episcopo coadjuva usus est Petrus Alexandrinus in universi patriarchatus administratione, ὡς δι ἀναλήψεως εὐσεβείας χάριν.* Epiphan. *heres. † 68. artic. 1. & Synesius Cyrenensis Episcopus, Pentapoleos & totius Cyrenaeae Provinciae curam gessit ex speciali Patriarchae Alexandrini commendatione, non alio in ea re, quam coadjutoris officio functus; auctorem habemus ipsum Synesium epist. 67. Annon & Patriarchae CP. adjungi coadjutorem futurum successorem, quem nuncupabant συγκαθόν, quasi diceres consellaneum, & ejusdem cathedrae participem, moris antiqui fuit? Testes Zonar. & Cedren. in Constantin. Monomacho, & aliis locis. Tot exemplis, velut auctoritatis instrumentis propositis, facile ordinationis suae rationem tueri potuit Augustinus, & merito damnatur quod Paulinus & Possidius dixere, Augustinum novo more, & contra morem ecclesiae profectum: nec enim a moribus ecclesiae alienum dici potest quod tot juvatur exemplis varia per tempora subortis: atque ideo cum Augustinus Episcopatum suscipere recusaret, contra morem ecclesiae, ut dicebat, vivente Episcopo, id fieri solere ab omnibus qui aderant Episcopis & clericis suam, & tam transmarinis, quam Africanis ecclesiae exemplis probatum, narrat idem Possidius: & quidem ipse Augustinus errorem suum facto emendavit, dum ordinationis suae exempla propagavit, & Eradium sibi coadjutorem & futurum successorem designavit, accedente*

fiducia ex recenti Severi Milevitani Episcopi exemplo, qui vivens coadjutorem & successorem sibi delegerat; Augustin. *epist.* 110. (*al.* 213. *num.* 1.) Denique, ut omnis expungatur scrupulus, quem exemplo & austerioris conscientiae nutu Augustinus movere potuit, praesto est Capuensis synodus habita sub Syricio pane in conspectu ecclesiae Romanae, quae Basso Episcopo Senecionem coadjutorem dare non dubitavit: cujus concilii gesta, quae hodie desiderantur, ad se delata rata habuit Ambrosius; testis ipse in *epist.* 79. (*al.* 56. *in fin.*) ad Theophilum & Anysium: *Legimus etiam*, inquit, *& omnia percurrimus, vel de eo quod fratri nostro & Coepiscopo Basso in consortium regendae ecclesiae datus est Senecio.* Unde nihil est quod dubitemus, superstiti Episcopo coadjutorem dari posse, cum res tot exemplis, & conciliorum patrumque auctoritate probetur.

C A P. III.

Quibus ex causis datur coadjutor.

NON una ex causa Episcopo datur coadjutor: adeo enim grave est onus sacerdotii, ut unius hominis operam & vires longe exsuperet, & mortales tot casibus obnoxii sunt, ut quampluribus ex causis coadjutorem dari necesse sit: puta ob valetudinem, aetatem, & alias causas. Ob infirmitatem non removetur Episcopus, sed ei datur coadjutor, si morbus sit fonticus & perpetuus; *can. scripsit, can. quamvis, 7. qu. 1. cap. de rectoribus, cap. ex parte, cap. ult. de cleric. aegrot. vel debilitat. cap. pastoralis, eod. tit. in 6.* Ita Tetrico Lingonensi Episcopo, oneri episcopali ob aegritudinem impari, Mundericus assentiente Principe coadjutor & futurus successor datus; ita ut, superstite Tetrico, is Tornodorensis castrum, quasi propriam dicecesim, ut archipresbyter regeret; *Greg. Tur. lib. 5. cap. 5.* Pari de causa Maurilius Cadurc. Episcopus adjutorem & successorem sibi designavit Ursicinum, & Domnolus Cenomannensis Theodulphum, quem nactus est successorem; *Gregor. Tur. lib. 5. cap. 42. lib. 6. cap. 9. Aimon. lib. 3. cap. 39.* pariterque ob infirmitatem Rimberto Bremensi Archiepiscopo, Adalgarium ex monacho Corbiensi coadjutorem datum; testis Adamus Bremensis, *lib. 1. cap. 39.* & in specie *d. cap. ex parte*, coadjutor datus Arausicensi Episcopo, cui nomen erat Arnulphus, ob diutinum & insanabilem morbum. Aequè ob senium & ingravescentem aetatem datur coadjutor, nam senectus ipsa deterrimus morbus est: ob senium Narcisso Hierosolymitano coadjutor datus Alexander: Gregorio ob senium & infirmitatem corporis coadjutor accessit Gregorius Nazianzenus filius: Bonifacio Episcopo Moguntino ob senium adjutorem assumere permissum a Zacharia Ro. Pontifice; *can. petiisti, 7. qu. 1. & apud Bonifac. epist. 142.* etiam ob senium Adalgario Bremensi quinque viciniore Episcopos coadjutores datos; testis Adamus *loco supra laudato.* Nec non Episcopo, ante justos aetatis annos promoti, ex indulgentia interim datur coadjutor, ut Hugoni filio Heriberti Veromanduum Comitis ad Remensem episcopatum vix puberi provecto, Odalricus Aquensis Episcopus coadjutor datus, ut episcopali fungeretur officio, quoad Hugo aetatis compos factus esset; *Frodoard. in chron. ad ann. 828. & lib. 4. hist. Remens. cap. 18. 20. 22.* & Deodericus Dux Mosellanorum, ut refert Sigebertus *sub ann. Chr. 1009.* post fratrem suum Alberonem, dato Metensi episcopatu filio suo adhuc parvulo tutorem, sic vocat coadjutorem, ei substituit Deodericum, quo genere indulgentiae aliquando usi Pontifices etiam in minoribus beneficiis: cum Episcopus Conventrensis in Anglia ecclesias quasdam

JURIS CANONICI, LIB. I.

concessisset impuberibus, Alexander III. eos ex dispensatione non removit, sed interim ecclesiarum custodiam idoneis clericis commendavit; *cap. ex ratione, de etat. & qualit. prescicnd.* interdum bene valenti, & optime administranti, adiutorem sumptum invenio ob molem oneris, vel ob periculum & malignitatem temporum, ut Petrus Princeps Apostolorum Linum & Cletum adiutores sibi adscivit, ut exteriora ministrarent, ipse autem verbo, id est verbi prædicationi, & orationi daret operam; *can. si Petrus, 8. qu. 1.* & Maximus post mortem Macarii successurus in episcopatu Hierosolymitano designatus est, ita ut interim episcopali munere una cum Macario fungeretur, ne forte extincto Macario Arriani vacantem & indefensam ecclesiam occuparent; Sozomen. & Nicephorus *locis supra adductis*. Item Episcopo ob simplicitatem & imperitiam datur coadjutor, qui ejus vices suppleat; *can. quia frater, 7. qu. 1.* ut in minoribus archidiacono, in quo indutria & solertia desideratur, si rerum agendarum expertus sit, ab Episcopo datur coadjutor; *conc. Agathens. can. 18. can. † Episcoporum, 74. dist.* & plebanis seu parochis illitteratis & imperitis, si alias honestis moribus præditi sint, Episcopus tanquam delegatus sedis apostolicæ coadjutorem aut vicarium pro tempore dare potest; *conc. Trident. sess. 21. de reform. cap. 9.* Quid? Episcopo si sit imperitus linguæ vernaculæ, datur etiam coadjutor: hanc ob causam Valerius Hipponensis Episcopus, Latinæ linguæ minus peritus, coadjutorem sibi adscivit Augustinum; *Possidio ejus vit. cap. † 5.* eandemque ob causam ex *conc. general. Lateranensi* habito sub Innocent. III. si diœcesis diversis linguis distincta sit, & in una eademque civitate & diœcesi commixti sint populi linguis varii, & Episcopus tot linguarum compos non sit, coadjutorem & vicarium sibi adsciscere debet linguæ peritum; *cap. quoniam, de offic. ordinar.* quod statutum est propter Francos, & ceteros Latinos, a quibus occupata Syria & ipsa Constantinopoli, hac occasione passim Latini his partibus infederunt, & pulsus Græculis Latini Episcopi impositi sunt: sed cum hi Græce nescirent, necesse fuit legem dici, ut coadjutores & vicarios hellenismi peritos sibi adsciscerent, ne omnia per interpretem agere cogerentur. Dilapidatori etiam interdicitur administratione temporalium, & coadjutor ei datur in temporalibus; *can. † quia ea, 3. qu. 2.* Hac de causa Cephaladunensi Episcopo coadjutorem adhibuit Honorius III. *cap. venerabili, de offic. delegat.* quod suspecti tutoris exemplo constitutum; *l. eum quem, C. de suspect. tut.* Ita ex rescripto Gregorii IX. ad abbatem Montis belli apud Matthæum Paris. *sub ann. Chr. 1231.* si a visitatoribus abbas non exemptus nimis negligens & remissus inventus fuerit, a Diœcesano dandus est ei coadjutor usque ad proximum capitulum generale: quod si dilapidator inventus fuerit, a regimine abbatiæ amovetur per Diœcesanum, & interim datur administrator idoneus, qui temporalium curam gerat, donec monasterio de abbate prospectum fuerit: quod & ante sancitum ab Honorio III. *cap. ult. de stat. monach.* Immo & Episcopo, pœnitentiæ causa sacris absento, datur coadjutor: Genebaldo Laudunensi Episcopo, pœnitentiæ causa recluso in cellula in septennium, quod uxoris consuetudine usus esset, Remigius Remensis Metropolitanus interim coadjutoris officio functus est, ita ut alternis dominicis missam celebraret Remis, & Lauduni; testis Hinemarus *in vita Remig. apud Surium, 13. Jun.* Præsuli capto ab hostibus & barbaris datur quoque coadjutor; *cap. si Episcopus, de supplend. neglig. pralat. in 6. clem. † un. de for. compet.* Sic Ignatius Antiochenus, cum Romam duceretur damnandus ad bestias, Polycarpo Smyrnensi Episcopo Antiochenæ ecclesiæ gregem commendavit; *Eusebio lib. 3. cap. † 36.* & hæc sunt fere causæ, propter quas solet dari coadjutor. Nunc videamus ad quem pertineat datio coadjutoris, an ad Metropolitanum, an ad Romanum Pontificem?

C A P. IV.

Ad quem pertineat datio coadjutoris, ad Metropolitanum, an ad Romanum Pontificem?

COADJUTORIS datio suapte natura non ad alium pertinere videtur, quam ad Metropolitanum; nam ut Metropolitanus est confirmare electos, eundem esse videtur confirmare designatos coadjutores: & coadjutoris datio magis accedit electioni, quæ est juris communis, & a Metropolitanis confirmanda venit, quam postulationi, vel translationi, quæ non negatur esse de majoribus causis, & pertinere ad sedem apostolicam. Et si antiquiorem usum spectemus, coadjutorum datio vel confirmatio stetit penes Metropolitanum, vixque delata ad sedem apostolicam, ut probatur exemplis ordinationum Alexandri, Anatolii, Gregorii Nazianzeni, & maxime Augustini, qui a Valerio assumptus in coadjutorem, quæsito solo consensu Primatis Episcopi Carthagenensis; teste Possidio *ejus vit. cap. † 8.* & ipso Augustino *epist. 110. * (al. 213.)* sed labente ævo non injuria Pontifices coadjutorum dationem ad se revocarunt, quod pontificii culmen sit dispensare a lege, & coadjutoris datio non sine dispensatione obtineri possit, obstante canone Antiocheno, ne liceat viventi Episcopo successorem designare: tum ut inveterata coerceretur licentia, qua complures Episcopi utebantur assumendi sibi coadjutores futurum successorem, magis affectu carnis & sanguinis, quam in rem & utilitatem ecclesiæ. Hoc jure Pelagius Joanni Narniensi Episcopo, quod rerum agendarum expers esset, poscenti Constitutum dedit coadjutorem: & Gregorius I. permisit, ut Joanni Justinianæ Primæ Episcopo, ob fonticum morbum daretur coadjutor: ut & Bonifacius Moguntinus Episcopus missionem quam poscebat non obtinuit a Zacharia Pontifice, sed ab eo impetravit jus assumendi coadjutorem, eundem futurum successorem: quæ omnia colliguntur *ex can. scripsit, can. petiisti, can. quia frater, 7. qu. 1.* Hoc etiam jure Adalgario Bremensi Metropolitæ ob senium, viciniore quinquæ Episcopos a Romano Pontifice coadjutores datos jam memoratum ex Adamo Bremensi. Inde Pontificum in dando coadjutore potestatem passim fere agnovere Metropolitanis. Luculentum ejus rei argumentum extat *in cap. ex parte, de cleric. ægrot. vel debilit.* ubi Arelatensis Archiepiscopus aditus ab Arausicensi Principe, ut laboranti Episcopo subveniret, rem retulit ad Innocent. III. Rom. Pontificem, a quo mandatum tulit, ut idoneum ei coadjutorem daret: quo jure usus est & Honorius III. *in d. cap. venerabili*, dum ait, se Archiepiscopo Cusentino demandasse, ut Cephaladunensi Episcopo, si de dilapidatione suspectus esset, coadjutorem daret: nec dum tamen coadjutorum datio palam erepta Metropolitanis, donec a Bonifacio VIII. pronunciatum *in cap. pastoralis, de cleric. ægrot. in 6. & cap. si Episcopus, de suppl. neglig. prelat. eod.* coadjutoris dationem unam esse ex majoribus causis, quæ pertinent ad sedem apostolicam, *non obstante*, inquit, *contraria consuetudine*: ex quo certi juris est, coadjutorem ab alio dari non posse, quam a Rom. Pontifice, vel auctoritate apostolica: quam ob rem Joannes Monachus *in d. cap. pastoralis*, coadjutores vocat apostolicos: nec dispari jure constitutum invenio, ecclesiæ cathedrali vacanti procuratorem seu administratorem, quem Græci vocant *μεισιτω*, nostri visitatorem, dari non posse ab alio, quam a Rom. Pontifice; *can. pastoralis, 7. qu. 1. cap. cum nobis, de elect. cap. ult. de suppl. neglig. prelat. in 6.*

CAP.

C A P. V.

Coadjutor non datur invito, nisi urgente necessitate. An duo vel plures coadjutores dari possint? Syncelli.

QUA ratione Principi invito non est dandus consors Imperii, ut olim obtestatum Valentianum narrat Theodorit. *lib. 4. cap. 1. 6.* & curator non datur adulto invito, nisi ad litem; §. *item invito, inst. de curat. l. 1.*

1. C. qui pet. tut. quia ipse capax est administrationis rerum suarum, Episcopo invito non datur coadjutor, qui est vice curatoris; *can. scripsit, can. qualiter, can. quamvis, 7. qu. 1. cap. pastoralis, de cleric. egrot. in 6.* Sed si coadjutore indigeat propter valetudinem, vel ætatem, monendus est, ut coadjutorem sibi petat: & hoc est quod ait *d. can. scripsit*, suggerendum esse, ut dispensator illi requiratur: quod si admonitus, ut coadjutorem petat, non acquiescat, tunc invito & non consentienti dandus est coadjutor a Rom. Pontifice precibus capituli. Immo & consentienti non est dandus coadjutor sine consilio & consensu capituli; *d. cap. pastoralis*. In prælaturis, quæ pertinent ad nominationem regiam, puta episcopatu, & abbacia, an consensus Regis desideretur in coadjutore dando? Rebuffus *in concord. tit. de reg. ad prælatur. nominat. §. 1. in verb. sponte factam*, negat, hac ratione, quod ob ætatem, valetudinem, vel captivitatem Episcopi, vel alias causas, propter quas datur coadjutor, non vacet episcopatus, & consensum Regis requiri ait in casu vacationis tantum: sed verius est, coadjutorem non dari absque consensu Principis, ad quem spectat nominatio vacante ecclesia, quia alias per coadjutoris dationem impediretur vacatio, & fraus fieret nominationi regie: & eo jure utimur: & jam olim Gregorius I. *in epist. 4. lib. 9. ad Anatolium diaconum*, quæ refertur in *d. can. scripsit*, aperte insinuat, se moveri ad dandum coadjutorem Joanni Primæ Justinianæ Episcopo, voluntate & præcepto Imperatoris, quem piissimum dominum appellat, urgentis, ut ei ob ægritudinem daretur coadjutor, ne civitas pastore desituta hostium insidiis pateret. Et vota Principis audienda in dando coadjutore satis intelligi voluit Innoc. III. in *d. cap. ex parte, de cler. egrot. vel debilitat.* cum Archiepiscopo Arelatensi mandavit, ut Arausicensi Episcopo coadjutor daretur, id exposcente Arausicensi Principe. Quin & in minoribus beneficiis, quæ sunt juris patronatus, non est dandus coadjutor cum futura successione sine consensu patroni, ut consentiunt Lambertinus *de jure patronat. lib. 2. part. 1. qu. 6. principal. art. 2. n. 1.* Gonzales in *reg. 8. cancell. gloss. 5. §. 9. num. 18.* & alii. Si quæras quot coadjutores dari possint? olim certa regula non fuit in numero dandorum coadjutorum: sed quo modo unus, duo, vel plures tutores dantur pro modo patrimonii, & onere tutelæ; ita unum, duos, vel plures coadjutores dari mos fuit pro ratione oneris episcopalis. Cletum & Linum adjutores sibi adscivit Petrus Princeps Apostolorum, & his tertium superadjecit Clementem, quem successorem designavit; *can. si Petrus, 8. qu. 1.* Priscam, Aquilam, & Timotheum legationis Apostolicæ *συνεργούς*, id est adjutores habuit Paulus, ut ipse innuit in *epist. ad Rom. cap. 16. (3. & 21.)* Plures coadjutores dari posse significat Nicolaus I. in epist. inscripta Alvino Januensi Archiep. *can. Pontifices, 7. qu. 1.* dum Episcopum ob infirmitatem removeri vetat, sed vicinos Episcopos ei adjutores dari: *Vicinorum*, inquit, *usque ad recipiendam sanitatem Episcoporum auxilia subrogentur.* Adalgario Remensi ob senium quinque viciniores Episcopos a Rom. Pontifice adjutores adscitos jam relatum ex Adamo Bremensi. Constantinopolit.

Hoc jure Grimoaldus abbas S. Galli Hartmolum sibi adscivit vicarium & futurum successorem, assentiente Ludovico P. Rapt. *de castibus mon. S. Galli cap. 63. apud Goldast. tom. 1. rer. Alamanic.*

Patriarcham nonnumquam plures adjutores, sive syncellos suscepisse, argumento est, quod protosyncelli meminit Codinus: plures syncellos commemorat Cedrenus, in Romano Argyropoli, ἐπίμνησε δὲ συγκέλλας Μητροπολίτας τρεῖς. *Fecit etiam tres syncellos Metropolitae.*

C A P. VI.

Coadjutores alii ad tempus, alii cum futura successione. Syncellus coadjutor & futurus successor Constantinopolit. P.

COADJUTORIA, ipso jure est temporalis, non perpetua, & coadjutoris officium expirat morte coadjuti, vel cessante impedimento, quod causam dedit coadjutoriae; *can. Pontifices, 7. qu. 1. cap. † pastoralis, de cleric. agrot. vel debilit. in 6.* unde coadjutoria non est proprie beneficium ecclesiasticum, cum non sit titulus perpetuus, sed nudum ministerium: ex dispensatione & mera gratia introductae sunt coadjutoriae perpetuae, id est ex qua sunt eum futura successione; quia non vergunt in utilitatem ecclesiae, sed in rem eorum, qui dantur coadjutores, & sunt merae gratiae expectativae: unde coadjutorem cum futura successione solus dare potest Romanus Pontifex: quo jure Bonifacio Moguntino ob senium missionem postulanti a Zacharia Rom. Pontifice permissum, ut successorem sibi deligeret, eundem futurum successorem; *can. petisti, 7. qu. 1.* olim tamen ex usu coadjutores etiam cum futura successione saepe saepius datos citra apostolicam auctoritatem, multis comprobatur exemplis, ut Augustini, Eradii, & aliorum, quae supra adducta sunt: & Constantinopolit. Patriarcha syncellum proprio nutu sibi assumebat, eundem futurum successorem; Zonar. *in Constantino Monomacho (cap. 35.)*, ubi legatum a Sultano missum ad Imperatorem refert, quem illi seriphen vocant. ἑσπς, inquit, δ' ἐστὶ παρ' αὐτοῖς πάσαι ἢ παρ' ὅπερ ἡμῖν ὁ λεγομενὸς σύγκελλος, ὡς γὰρ ὁ συγκέλλος τῷ Πατριάρχῳ δαρόντα, εἰς τὸν ἐκείνου τόπον ἀνακαθίστατο, ἕως ἣν ὁ σερπίφης τῷ Καλιφῷ δαρόντα τὸν τελευταίοντα διεδέχετο, is est apud eos, qui olim apud nos syncellus; nam ut syncellus Patriarchae defuncti locum occupabat, sic etiam seriphes Calipha defuncto succedebat, quod & Cedrenus eodem loco descripsit; unde & Romanus Lacapenus Theophylactum filium natu minorem a Nicolao Patriarcha syncellum designari fecit, in spem patriarchatus, ut scribunt iidem Zonaras & Cedrenus *in Lacapeno*. Intelligitis quis esset syncellus? aliquando tamen & suffraganei syncellorum nomine audiebant, cancellos corrupte Guillelm. Tyrius lib. 14. cap. 12. *Et quoniam iterum eundem Patriarcham oportebat habere praeter supradictos Metropolitanos familiares suffraganeos quos Graeci cancellos vocant.* His moribus ante concilium Tridentinum passim coadjutoriae cum futura successione concedebantur; sed eo concilio sublatae sunt, *sess. 25. de reformat. cap. 7.* ne in beneficiis ecclesiasticis hereditaria successio admittatur, nisi aliud suadeat urgens necessitas, & evidens utilitas, concessione reservata summo Pontifici. Sane ordinarius potest archidiaconis, vel parochis coadjutores dare ad tempus, & ita accipe *cap. de rectoribus, cap. tua nos, cap. ult. de cleric. agrot. vel debilitat.* sed non potest coadjutores imponere in perpetuum, & cum futura successione: argumento est, quod Episcopus non potest cuiquam conferre beneficium sub conditione, ut post mortem ejus alius succedat; *cap. accepimus, de pact. cap. audivimus, de collusione detegend. ex concil. Trident. sess. 21. de reform. cap. 9.* parochis illiteratis & imperitis, si alias bonis moribus praediti sint, Episcopus tanquam apostolicae sedis delegatus coadjutores dare potest, sed ad tempus dumtaxat.

CAP.

C A P. VII.

Dignitas & potestas coadjutorum. Tituli coadjutorum de ecclesiis, quæ sunt in partibus infidelium, satis recens inventum. Metropolitanorum cum synodis de gradu certamen.

QUÆ sit dignitas & potestas coadjutoris in hoc tractatu scire in primis conducit. De jure coadjutor est socius & particeps honoris episcopalis, unde coepiscopus dicitur, ut de Augustino, postquam Valerio coadjutor datus est, proditum est in Paulini epist. *can. non autem, 7. qu. 1. & Valafrid. Strab. de reb. ecclæs. cap. ult. Porro sicut Comites quidam missos suos præponunt popularibus, qui minores causas determinent, ipsis majora reservent: ita quidam Episcopi coepiscopos habent, qui in rebus sibi congruentibus quæ injunguntur efficiunt.* Coadjutor prælati est prælatus, & ut talis curam animarum penes se habet; *gloss. in cap. de rectoribus, de cleric. egrot. vel debilit.* Coadjutorem aliquando datum invenio cum titulo Episcopi certi castri, vel partis diocesis, vel etiam cum titulo archipresbyteri, ut Pientio Pictaviensi Eustrapius coadjutor datus cum futura successione, & interim apud Sellense castrum Pictaviensis diocesis Episcopus ordinatus; Gregor. Turonens. *lib. 4. cap. 18. Tetrico Lingonensi Mundericus coadjutor datus, ita ut interim dum is viveret Tornoderense castrum, nostris Tonnerre, ut archipresbyter regeret; idem Turonens. lib. 3. cap. 5.* Verum ex stilo, quoniam duo non possunt esse in solidum titulares ejusdem ecclesiæ, ne episcopatus sectio induci videatur, coadjutor datur cum titulo Episcopi alicujus ecclesiæ, de his quæ positæ sunt in barbarico solo, & in partibus infidelium, ut loquuntur, quod est satis recens inventum, & ab eo tempore introductum, quo Latini Hierosolyma & Syria exciderunt, quasi ad retinendam civilem & rusticariam possessionem. De jure coadjutor habet administrationem spiritualium & temporalium una cum Episcopo; *can. scripsit, can. quia frater, 7. qu. 1.* unde dispensator dicitur in *d. can. scripsit*, & habet curam animarum penes se; *d. cap. de rectoribus*: & certe ecclesiæ interest ne coadjutor careat actu, ne ecclesia debitis fraudetur obsequiis. Adjutor, inquam, habet administrationem, sed non plenam & liberam, unde in actu & administratione ita se gerere debet, ut obsequium & reverentiam præstet Episcopo, quia naturali ratione adjutor minor est eo, cui adjutor accedit, ut constat exemplo mulieris, quæ subjecta est viro, cui data est ius adjutorium: quo argumento usus est Ambros. *lib. de parad. cap. 10. (in fin.)* *In eo igitur adjutorium bonum mulieris, quamquam etiam inferior dicatur adjutor, ut & in usu reperimus humano, quia dignitate potiores plerumque adjutorem meriti inferioris adsciscunt.* Atque adeo adjutor nihil potest agere sine assensu Episcopi. Sic Augustinus, etsi jam presbyter factus a Valerio prædicandi potestatem accepisset, postquam eidem coadjutor sumptus, non prius monasterium posuit intra septa episcopii, quam impetrato ejusdem consensu; testis ipse Augustinus, vel alius quisquis est ex ejus persona, *serm. 21. ad frat. in ille qui mitemo: Et quia solus stare non poteram Episcopus, ideo rogavi sanctum senem titur. Episcopum Valerium, qui mihi jam potestatem prædicandi in populo dederat, ut infra domum Episcopi monasterium clericorum constituerem.* Et hoc jure viventis abbati successor designatus non potest attingere administrationem temporalium, saltem absque consensu abbatis; *cont. Cabillonens. can. 12. Si quilibet abbas elegerit successorem, ipse, qui sic eligitur, de facultatibus ipsius monasterii ad regendum nullam habeat potestatem.* Sic Notkerus abbatis S. Galli apud Hel-

August. in Joann. tract. 21. (num. 17.) videmus in rebus humanis, quia major est qui mittit, quam titur.

vetios investituram accepit per traditionem ferulæ ab Ottone I. ea lege, ut vivo abbate Burkardo, nihil capitale absque ejus nutu ageret; ut narrat Ekkeardus Junior, *lib. de castib. monast. S. Galli cap. 16. apud Goldastum, tom. 2. rerum Alamannicar.* Et coadjutor, etsi jurisdictionis episcopalis compos sit, tamen omnino prohibetur alienare bona ecclesiastica; *cap. pastoralis, de cleric. agror. in 6.* quod & in visitatore pariter se habet; *cap. is cui procuratio, de elect. in 6.* Item coadjutor non potest conferre beneficia sine speciali mandato Episcopi; ut sentiunt Joannes Monachus *in d. cap. pastoralis, Joan. Andreas, in cap. ult. de cleric. agror. vel debilit. Oldrad. conf. 44.* hoc argumento, quod in mandato generali vicariatus non venit collatio beneficiorum; *cap. fin. de offic. vicar. in 6.* & hoc plus juris est in visitatore, quod confert beneficia, dummodo datus sit a sede apostolica; *cap. ult. de suppl. neglig. pralat. in 6.* Ac ut tutius sciatur quæ sit potestas coadjutoris, spectanda est forma dationis, ut in Lino, & Cleto, hos sibi adjutores Petrus adscivit, non tamen potestatem pontificii, id est plenam potestatem ligandi & solvendi, eis tradidit, sed eos adhibuit, ut exteriora ministrarent; *can. si Petrus, 8. qu. 1.* Si coadjutor detur suspecto de dilapidatione in temporalibus, hoc juris tantum habet, ut Episcopus nihil possit agere in temporalibus sine consilio & assensu coadjutoris; *cap. venerabili, † de offic. delegat.* Denique coadjutor de jure habet quidem administrationem, sed hodie in litteris coadjutoria solet apponi clausula, ne coadjutor regimini omnino se immisceat. Utcumque sit coadjutor non habet plenum jus in beneficio, unde promotione ad coadjutoriam non vacant cetera beneficia promoti; *Garcias de benefic. part. 11. cap. 6. Flam. Parisius de resig. benef. lib. 3. qu. 1. n. 5. & seqq. & alii.* Syncelli summa erat dignitas post Patriarcham, ob spem successionis: ea tamen numero evuluit, & ubi plures fuere cum his de gradu & proedria certarunt Metropolitanæ; Cedrenus in Romano Argyropoli (num. 347.): ἐγένετο δὲ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἁγίας πεντηκостῆς παραχῆ, διὰ τὴν καθέδραν, ἐν τῇ λειτουργίᾳ, μὴ καταδεξαμένων τῶν Μετροπολιτῶν προκαθίσαι αὐτῶν πρὸς συγχέλλους ἐν τῷ συνδρόμῳ. Die pentecostæ sacro tumultuatum est ob sessionem in sacro officio, Metropolitanis non ferentibus superiore loco ipsis sedere syncellos.

C A P. VIII.

Congrua portio coadjutorum. Episcopis, sede sua pulsus vi hostium, subsidium impensum.

QUIBUS de causis vicario perpetuo parochialis ecclesiæ assignanda est congrua portio de redditibus ecclesiæ, unde commode sustentari, hospitalitatem exercere, jura episcopalia persolvere, & alia onera debita sustinere valeat; *cap. avaritiæ, cap. de monachis, de præbend. cap. statuto, §. ubi autem, de decim. in 6. & apud Innoc. III. registr. 13. epist. ult. cum juxta Apostolum, qui altari servit, de altari vivere debeat; cap. cum secundum, eod. tit. de præbend. iisdem prorsus, ubi coadjutor datur Episcopo ob valetudinem vel ætatem, congruam portionem accipere debet de proventibus ecclesiæ, ex qua se alere & tueri valeat; cap. de rectoribus, cap. tua nos, de cleric. agror. vel debilit. cap. unic. eod. tit. in 6. & constit. Aurelianens. cap. 7.* Sic Odalricus Aquensis Episcopus coadjutor datus Hugoni filio Heriberti Comitis, donatus est abbatia S. Timothei cum præbenda canonica; auctore Frodoardo *locis supra laudatis*: æque ac parochis, si detur coadjutor, portionem fructuum eis assignari par est pro modo alimentorum & facultatum ecclesiæ; *d. cap. de re-*

cto-

Floribus, & cap. tua nos, & conc. Tridentin. sess. 21. de reform. cap. 7. Coadjutori, inquam, debetur congrua, nisi aliud caveatur in provisione coadjutoriae, ut solet apponi clausula, ne quicquam administret, vel de fructibus percipiat. Ita & Episcopi sede pulsus ob vim barbarorum, vel quorumcumque hostium, praebendae assignandae locupletioribus in monasteriis, ex *nov. Alexii Comneni*, quam laudat Balsamo *in can. 19. synod. VII.* A Gothis sede dejectus Quintianus Rutenensis Episcopus, benigne susceptus est ab Euphrasio Arverno Episcopo, & ipsius ecclesiae simul ac Lugdunensis opibus sustentatus; teste Gregorio Turonensi *lib. 2. cap. 36.* Gothofredo Episcopo S. Asaf in Wallia, ob infestationem Wallensium migrare coacto, Abendoniensem abbatiam in custodiam, id est commendam, dedit Henricus II. Rex Anglorum, donec ad propriam sedem tutus pateret reditus; Roger. Hoveden. *ad an. 1175.* In Gallia exulavit Thomas Cantuariensis Archiepiscopus, regio sumptu sustentatus; primum in Pontiniacensi coenobio, postea in monasterio S. Columbae apud Senones; auctori chronic. Altissiodor. *ad ann. 1164.* & Matth. Paris. *ad eund. ann.* Similiter & Ragusienis Archiepiscopus ob suorum insidias in Angliam profugus, beneficium ecclesiasticum, quo se tueretur, accepit ex beneficio Joannis Regis Anglorum: quod comprobatur ab Innocent. III. *in cap. ad supplicationem, de renunt.*

C A P. IX.

Chorepiscopi, adjutores & vicarii Episcoporum. Chorepiscopi alii Episcopi, alii presbyteri tantum. Singulorum munia & jura distincta. Chorepiscoporum ordo quando sublatus.

INTER Episcoporum auxilia proxime recensentur chorepiscopi. Sic dicti quasi villani Episcopi, ut indicat Damasus *epist. 4.* a Graeco *χώρα*, quod villam significat, quia nimirum praerant ecclesiis rusticis vice Episcopi; *conc. Antiocheni, can. 10.* eisdemque jus erat visitandi & lustrandi vicanas ecclesias nomine Episcopi, quam ob causam forte dicebantur *περιοδεύοντες* circumcursatores, seu visitatores; *conc. Laodicen. can. 57. can. non debere, 80. dist.* adeoque dicebantur *συλλητηργοί* comministri; *conc. Neocesar. can. 14. & aliis locis.* Vicarii Episcoporum; Ferrandus Diaconus in breviatione canon. cap. 79. *Ut Chorepiscopi, id est vicarii Episcoporum, nec presbyteros, nec diaconos ordinent, nisi tantum subdiaconos.* Et Isidorus: *Vicariis Episcoporum, quos Graeci chorepiscopos dicunt.* Quinimmo manus & alae Episcopi dicuntur in *conc. Nicano ex Arabico can. 58.* Quidam erant chorepiscopi, qui episcopali ordine erant insigniti, de quibus loquitur can. Antiochenus 10. *ἢ πὺς καλεμένους χορεπισκόπους, εἰ καὶ χειροθεσίαν εἰεν Ἐπισκοπῶν ἐιληφόντες: chorepiscopus, qui manuum impositionem ab Episcopis acceperint.* Alii erant presbyteri tantum, & in hoc ordine primum instituti chorepiscopi: instituti enim sunt ad typum & exemplum 70. discipulorum; *synod. Neocesar. can. 14.* & de hoc genere chorepiscoporum loquitur Damasus in *epistola supra laudata.* Duos presbyteros Hypatium & Abramium chorepiscopos suspensionis de haeresi purgandae causa ad Leonem Papam misisse se scribit Thodoritus *epist. 113. & 117.* Chorepiscopi, qui essent Episcopi, non poterant promoveri a solo Episcopo, nec minus quam a tribus Episcopis, quia Episcopi nonnisi a tribus Episcopis ordinari possunt; *can. porro, 66. dist. can. 1. seq. dist.* & de hoc genere chorepiscoporum fuit Agobardus, primum chorepiscopus, deinde Episcopus Lugdunensis: eum enim a tribus Episcopis ordinatum, praecipiente Leidrado proprio Episcopo, scribit Ado

Viennensis in *chronic.* Chorepiscopi vero secundi ordinis promovebantur a solo Episcopo, sicut reliqui presbyteri, & de his loquitur supra memoratus *can. Antiochenus in fine*, quando vult, ut chorepiscopus ordinetur ab Episcopo, quod statutum, eo haud dubie consilio, ut chorepiscopi promoti a solo Episcopo, & ad ordinem presbyterorum redacti, arcerentur ab officiis episcopalibus. Et si vero chorepiscopi ordinem episcopalem accepissent, tamen pontificatus apicem, id est plenitudinem potestatis episcopalis, non habebant, nec poterant presbyteros vel diaconos ordinare, virgines benedicere, ecclesias & altaria consecrare, baptizatos consignare, hereticos & poenitentes reconciliare, & formatas litteras tribuere; *conc. Ancyran. can. 13. d. Antiochen. can. 10. & ex epistola Leonis I. ad Episcopos Gallie & Germania 86. can. quomvis, 68. dist. concil. Hispal. II. can. 7.* Lectores, exorcistas, etiam hypodiaconos, eis ordinare licebat; *d. can. Antiocheno 10.* necdum enim subdiaconatus inter sacros ordines censebatur: sed postquam ex Gregorii magni decreto subdiaconatus inter sacros ordines recensitus, lectores tantum & alios inferiores, usque ad subdiaconos, eis ordinare permissum; *conc. Nicani † VII. can. 14. can. quoniam, † 69. dist. & synod. Meldens. can. 44.* & quod dicitur in *conc. Nicano Arabico, can. 55. & in epist. Basili, quæ est 180.* ad chorepiscopos institutionem ministrorum pertinere, non refertur ad presbyteros, vel ad diaconos, quos *canon 60. ejusdem concil.* ab archidiacono & chorepiscopo examinatos, a solo Episcopo ordinari voluit: sed ad inferiores clericos, quos vult probari in monasteriis antequam ad superiores ordines promoveantur. Præter ordinationem minorum clericorum, ad chorepiscopos pertinebat dispensatio ærarii ecclesiastici, & cura alendorum pauperum, quam ob rem valde spectati & ab omnibus culti fuere; *concil. Neocæsar. can. 14.* verum, ut in obsequio continerentur, iterum singulis annis cum lecta manu presbyterorum tenebantur accedere ad civitatem ad salutandum Episcopum, & tradendum se ei, & communionem cum eo habendam; *conc. Nicen. Arabici can. 57.* ait ad tradendum se ei, id est ad instaurandam apud Episcopum professionem obedientiæ & reverentiæ, quo professionis genere clerici Episcopo se tradere dicebantur: recentiores dixerunt vassallos se commendare, pro eo quod est fidem & hominum præstare feudi nomine; *Aimon. lib. 4. cap. 64. Illuc & Tassilo Dux Baioariorum cum primoribus gentis suæ venit, & more Francico in manus Regis Pipini in vassaticum manibus suis semetipsum commendavit.* Et continuator *Aimon. lib. 5. cap. 33. Filius ejus (loquitur de Wigone filio Salomonis Ducis Britonum) se Carolo commendavit, & fidelitatem coram fidelibus suis illi juravit.* Et præceptum concessionis Ludovici P. Hispanis datum: *Noverint tamen iidem Hispani sibi licentiam a nobis esse concessam, ut se in vassaticum Comitibus nostris more solito commendent.* Honore certabant archidiaconus & chorepiscopus, & uterque adsidebat Episcopo, archidiaconus ad dextram, chorepiscopus ad sinistram ejusdem; *concil. Nicen. Arabici. canon. 57. & 58.* nimirum in conventibus ecclesiasticis sinistra fuit honoratior dextra, unde & in diplomatibus pontificiis a dextra Paulus, a læva Petrus collocatur, ut jam observavit Baronius non uno loco. Tot honorum elatione corrupti chorepiscopi nimium intumescere, & quia superbiebant in ipsos Episcopos beneficii auctores, chorepiscoporum ordo sublatus fertur decreto Damasi *epist. 4. can. chorepiscopi, 68. dist.* Scio hanc epistolam viris eruditus suspectæ fidei esse, quod multis post sæculis pateant chorepiscoporum vestigia in ecclesiis totius orbis Christiani: sed non contemnenda ejus fides quod successu caruerit: quandoquidem Joannes III. in *epist. ad Episcopos Gallie & Germanie, & patres synodi Metensis, quæ habita est anno 889, & Sigebertus Gemblacensis in Chronic. ad ann. 383.* eandem agnoverunt. Nec mihi proscribenda videtur epistola Damasi, sed potius caute cum moderamine accipienda, ita ut per eam non sublatus omnino ordinem chorepiscoporum dicatur, sed mo-

modum impositum, & ad presbyterorum gradum redactum, quod jam ante tentatum fuerat: & ut hoc credam, suadent verba epistolæ Damasi, cujus argumentum & scopus est probare, chorepiscopos nihil aliud esse quam presbyteros, quod ad formam & typum 70. discipulorum instituti sint, & Episcopos non esse, qui a solo sint ordinati Episcopo: quod enim dicitur *initio ejusdem epistolæ*, chorepiscopos tam a sede apostolica, quam a totius orbis Episcopis fuisse prohibitos, non eo spectat, ut chorepiscoporum ordo penitus sublatus sit, sed tantum ut a pontificalibus officiis remoti sint, ut paulo post memoratur. Multis sæculis laboravit ecclesia in reprimendis chorepiscopis: post Damasum Leo I. episcopalibus officiis eos etiam abstulit. In Gallia, cum chorepiscopi suis finibus se non continerent, & episcopalia munia tentarent, lex instaurata in *concil. Parisiensi habito sub Ludovico P. sub ann. 829. lib. 1. cap. 27.* ne chorepiscopi modum sacris canonibus præfixum excederent; unde desumptum capitulare regium *lib. 3. cap. 168.* tandemque, cum Episcopis infestiores essent, chorepiscoporum ordo omnino damnatus; capitul. lib. 6. cap. 119. *Placuit ne chorepiscopi à quibusdam deinceps fiant: nec dum tamen desit ordo chorepiscoporum, quorum vestigia multis locis occurrunt.* In Remensi ecclesia chorepiscopi officium remansisse, testimonio est opusculum Ebonis Remensis Episcopi de ministris Remensis ecclesiæ, in calce Flodoardi editum a Jacobo Sirmondo, quos inter censentur præpositus, archidiaconus, & chorepiscopus, singulorumque officium & munus describitur. Accedit synodus Meldensis habita ann. 845. quæ chorepiscopos agnovit, dum eis modum imposuit, & eos Episcoporum desidia foveri doluit, Episcopis pontificium onus in ipsos rejicientibus, ut otio suo consulerent. Post decimum vero sæculum exolevit usus chorepiscoporum, & eorum munus accessit archidiaconis, quo deceptus Sigebertus, archidiaconos cum chorepiscopis confudit, his verbis: *Damasus Papa decrevit, ne quid contra Episcopos presument archidiaconi, qui dicuntur chorepiscopi, id est regionum & villarum Episcopi.* In Oriente vero jam desierat idem ordo chorepiscoporum ætate Balsamonis; testis ipse in *can. 13. synod. Ancyr.* Plura de chorepiscopis scire qui volet, consulat Bellarmin. *lib. 1. de cleric. cap. 17. P. de Marca, lib. 2. de concil. regni & sacerdot. cap. 10. & P. Molanum lib. 2. de canonic. cap. 32.*

C A P. X.

Archidiaconus adjutor & vicarius Episcopi. Idem oculus Episcopi. Archidiaconi primum munus in cura sacrorum.

CHOREPISCOPIS in censu adjutorum Episcopi conjunguntur archidiaconi, sunt enim ipsius administri in solemnibus sacrorum & ordinationum, in dispensatione sacri ararii, & exercitio jurisdictionis episcopalis, & sunt vicarii Episcopi in omnibus; ex *ordine Romano, cap. 1. cap. ad hæc, de offic. archidiacon.* Unde dicuntur oculi Episcopi; Clemens I. ep. 1. ad Jacobum fratrem Domini: *Diaconi ecclesiæ tanquam oculi sint Episcopi oberrantes, & circumlustrantes cum verecundia actus totius ecclesiæ, & perscrutantes diligentius; si quem videant vicinum fieri præcipitio & proximum esse peccato, ut reserant hæc ad Episcopum;* can. *diaconi ecclesiæ, 93. dist.* Et Isidorus Pelusiot. *lib. 1. ep. 29. & lib. 4. ep. 188.* utraque ad Lucium archidiaconum: *Εἰ ὀφθαλμοὶ Ἐπισκόπου συγχάρησιν οἱ πρὸς σεπτὰ δυσιασηεῖς διάκονοι, σὺ δὲ πάντων κατὰ συγχάρησιν Θεοῦ ἄρχεις, ὁλος ὀφθαλμὸς ὀφθαλμοῦ ὑπάρχειν: Si venerandi altaris diaconi Episcopi oculi sunt, profecto cum tu Dei permisso ipsis præstis totus oculus esse debes.*

Quinetiam diaconus, quod de archidiacono intelligendum erit, est oculus, auris, & omnia Episcopo; idem Clemens lib. 2. const. apostol. cap. 44. *πλωῖ ἐσὼ ὁ διάκονος ὡς Ἐπισκόπου ἄκρη, καὶ ὀφθαλμὸς, καὶ ὦτα, καρδίᾳ τε καὶ ψυχῇ.* Ceterum sit diaconus Episcopi auris & oculus, & item os, cor, & anima. Et alibi archidiaconi dicuntur manus, quibus adlaborat Episcopus, & alæ, quibus idem subvehitur; conc. Nicæn. ex Arabico, can. 58. de honore archidiaconi & chorepiscopi: *Quia hi sunt tanquam duæ manus, & duæ alæ, quibus Episcopus volat.* Quin & archidiaconus magnus Episcopi minister nuncupatur; Fortunatus lib. 3. ad archidiaconum Meldensem:

*Det tibi larga Deus, qui curam mente fidelis,
De grege Pontificis magne minister habes.*

Nascente ecclesia, ut rerum origines petamus, Christianis in commune valescentibus, ab Apostolis instituti sunt diaconi septem, quorum primarius & Princeps fuit Stephanus, unde eum *προσπιδιάκονον* appellat Damascenus lib. 4. de fide, cap. 16. iique instituti sunt, ut mensis ministrarent, quo Apostoli, hac cura & solitudine levati, expeditius orationi & verbi prædicationi instarent, ex *actuum Apostolorum* cap. 6. qua de causa diaconi a Judæis nuncupati sunt azanitæ, quasi adjutores; Epiphanius in Panar. hæres. 30. (art. 11.) *καὶ ἀζανιτῶν τῶν παρ' αὐτοῖς διακόνων ἐρμηνευομένων: & Azanitas, quo nomine diaconos, aut ministros appellant.* Hoc exemplo in singulis ecclesiis episcopalibus instituti sunt septem diaconi, ex epistola Evaristi ad Episcopos Africae, & conc. Neocæsar. can. 14. synod. VI. in Trull. can. 14. *can. diaconi qui quasi, & seq. 93. dist. & hic numerus diaconorum diu se habuit in ecclesia Romana; Sozomen. lib. 7. cap. 19. can. 6. Synod. Roman. sub Silvestr. & Gregor. Tur. lib. 10. cap. 1. Sigebert. ad ann. 575.* Horum primicerius dictus est archidiaconus, quod nomen primitus usurpatum in conc. Nicæn. can. 57. & seq. & inde frequens occurrit apud Ambrosium, Hieronymum, Sozomenum, Isidorum Pelusiotam, & alios. Idemque dictus archilevita Prudentio, & Goffrido Vindocinensi, & prior diaconorum Innocent. III. in cap. 1. de scrutin. in ord. fac. Diaconus Cardinalis in ecclesia Romana; synod. Romana sub Silvestro can. 7. *can. a subdiacono, 93. dist.* Ut singuli Episcopi in matrice ecclesia haberent suum archidiaconum, archipresbyterum, & primicerium, id est rectorem subdiaconorum, & aliorum minorum clericorum, statuit synod. Emeritensis can. 10. *Communi deliberatione sancimus, ut omnes nos Episcopi infra nostram provinciam constituti in cathedralibus nostris ecclesiis singuli nostrum archipresbyterum, archidiaconum, & primicerium habere debeamus: sanctus quippe est ordo, & a nobis per omnia observandus.* Quæ essent partes ac munia archidiaconi agedum expendamus. Archidiaconus præerat diaconis, & inferioribus clericis, ex Isidoro Hispalensi, can. perlectis, 25. *dist.* id officii functus Athanasius apud Alexandrum Alexandrinum, & eo nomine præfuit choro diaconorum, ὡς *χόρου δὲ τῶν διακόνων ἡγούμενος*, Theodorito lib. 1. cap. 26. Idcirco & Joannem, Eulalii Comitæ filium, ab Innocentio Rutenensi Episcopo in clericum tonsam, ab eodem archidiacono suo traditum disciplinæ causa, auctor est Gregorius Turo-nensis lib. 10. cap. 8. *Susceptoque Innocentius Episcopus puero, totondit comam capitis ejusdem, deditque eum archidiacono ecclesiæ suæ.* Archidiaconi officium in primis versatur in cura sacrorum, is præest officio orationis, & omnibus quæ ad orationem & ecclesiam pertinent, & in oratione Episcopo adstabat ad dextram, chorepiscopo stante ad sinistram; conc. Nicæn. Arabic. can. 57. Quando Episcopus procedebat intra ecclesiam, vel extra ecclesiam, archidiaconus ei aderat ad dextram, chorepiscopus ad sinistram, & Episcopus erat inter utrumque, tamquam pater in medio filiorum ejus; conc. Nicæn. can. 58. Episcopum sacra facturum, archidiaconus sacra stola induebat, tum ad altare ut accederet invitabat, & in sacris ei ministrabat; Severus Dialog. 2. de vit. S. Martin. Dein paulo

paulo post archidiaconus ingressus admonet pro consuetudine expectare in ecclesia populum, illum ad agenda solemnita debere procedere. Idem Greg. Turonensis lib. 4. cap. 43. Die autem sancto natalitii Episcopo in ecclesiam adveniente, archidiaconus indutus alba adest, Episcopum, ut mos est, invitans ad altare debere procedere, ac solemnitatem diei sancti opportuno debere tempore celebrare. Nec missæ solemne celebrabat Episcopus sine archidiacono, quo pertinent verba Laurentii archidiaconi ad Sixtum, se martyrii socium, ut sacrorum, optantis, apud Ambros. lib. 1. offic. cap. 41. Quo, sacerdos sancte, sine diacono properas tuo? Numquam sacrificium sine ministro offerre consueveras. . . Cui commisisti Dominici sanguinis consecrationem, cui consummandorum consortium sacramentorum, huic sanguinis tui consortium negas? In ecclesia Alexandrina solus archidiaconus legebat evangelium, quod officii alibi commune erat diaconis; Sozomen. lib. 7. cap. 19. πῶτῳ δὲ τῶν ἱερῶν βιβλῶν ἀναγιγνώσκει ἐν δάδῃ μὲν ὁ ἀρχιδιάκων, παρὰ δὲ αὐτοῖς διάκονοι. Hunc vero sacrum codicem hic legit solus archidiaconus, apud alios vero diaconi. Episcopo celebranti archidiaconus duas oblatas offerebat, unam pro se, & alteram pro diacono subministrante; Amalarius Fortunatus, 1. de divin. offic. cap. 19. Deinde suscipit oblationes sacerdotum & diaconorum, quibus licitum est accedere ad altare; accipit etiam ab archidiacono duas, unam pro se, & alteram pro diacono. Archidiaconus sacrum calicem elevabat de altari simul cum Episcopo; idem Amalarius lib. 6. cap. 26. Hunc Joseph ad memoriam ducit archidiaconus, qui elevat calicem de altari, & involvit sudario, scilicet ab aure calicis usque ad aurem, sicut ille diaconus primatum tenet inter ceteros diaconos, qui levat calicem cum sacerdote. Denique archidiaconus sacrorum ecclesiæ officiorum summus erat moderator, qua de causa idem Amalarius lib. 1. cap. 15. Romanum archidiaconum de observantia ritus ecclesiastici se consuluisse ait, velut optimum ejus rei interpretem, & arbitrum: De qua observatione, inquit, interrogavi Romanum archidiaconum: ac ut universæ res sacræ erant in manu archidiaconi, ei credita erat custodia reliquiarum sanctorum: a Gregorio, tum archidiacono Pelagii, se reliquias per diaconum petiisse scribit Gregor. Turon. lib. 10. cap. 1. Ab hoc etiam diaconus noster reliquias sanctorum jumpsit dum adhuc in diaconatu degeret. Ejusdem onus erat translatio reliquiarum sanctorum; idem Turonens. de glor. confess. cap. 86. Quod audiens benedictus Agricola Episcopus, misit archidiaconum suum, ut Beatum urbis cœmeterio deferret. Diaconorum autem erat gestare reliquias diebus solemnibus, ut notum est ex conc. Bracar. III. can. 5.

C A P. XI.

Ad archidiaconum pertinet instructio, examinatio, & presentatio ordinandorum. Ad eundem spectat etiam presentatio in collatione beneficiorum, investitura, & missio in possessionem, installatio abbatum, electio archipresbyteri.

PRÆTER curam sacrorum, ad archidiaconum pertinebat clericorum ordinandorum instructio, examinatio, & oblatio, seu presentatio; concil. Nicæn. Arabic. can. 60. concil. Carthag. IV. can. 9. can. ostiarius, 23. dist. Hoc jure in synodo Sueslionensi judicatum est, ordinationem Harduini presbyteri factam per Lupum Catalaunensem Episcopum ratam esse, quod facta fuisset vacante ecclesia Remensi, offerente archidiacono Remensi; Flodoard. lib. 3. Remens. hist. cap. 11. Nec non in ordinatione diaconi & presbyteri requirebatur testimonium archidiaconi, id est testificatio apud Episcopum, illum esse idoneum & dignum qui ordinaretur, quod testimonii genus vocant scrutinium;

cap. 1. de scrutin. in ord. sac. Hieronymus ad Evagrium, can. legimus, 93. dicit. *Sed dicis, quomodo Romæ ad testimonium diaconi presbyter ordinatur?* Quo circa si Episcopus invitum ordinaverit, archidiaconus, tamquam rei conscius, 10. libras auri jubetur inferre ei qui invitus ordinatus fuerit, ex *novel. Majoriani, de episcopat. judic.* Hinc & Lucium archidiaconum avaritiæ infimulat Isidorus Pelusiota, *lib. 1. epist. 29.* quod de ordinationibus quæstum faceret. Adeoque archidiaconus, quasi administer ordinationis subdiaconi, & inferiorum clericorum. Subdiaconus enim, cum ordinatur, accipit ab archidiacono urceolum ad administrandum vinum, quod in sacrificio offertur, cum aquamanili & manutergio. Acolythus, cum ordinatur, ab archidiacono accipit ceroferarium cum cereo. Item ostiarius, quando ordinatur, suscipit ab Episcopo claves ecclesiæ ad suggestionem archidiaconi, ex *concil. Carthag. IV. can. 5. 6. & 9. can. subdiaconus, can. acolythus, can. ostiarius, 23. dist. & apud Amalar. lib. 1. cap. 7. & 11.* & diaconus non ordinatur ab Episcopo, nisi præsentate archidiacono, ut confratre: *τὸ ἀρχιδιάκονος ὡς σωμαδέλφου μόνου παρυσιαζοντος*, ait Balsamon**) *1. respons. interrog. 40.* Nec solum ad archidiaconum pertinet clericorum examinatio, & præsentatio in ordinatione, sed etiam in collatione beneficiorum; *cap. ad hæc, cap. ut nostrum, de offic. archid. ad eundem spectat investitura ecclesiarum; cap. in tantum, de simonia, & institutio parochorum; cap. super eo, de offic. delegati, id est institutio civilis, quam sequitur traditio possessionis: plus est enim possessionem dare, quam investituram concedere; can. visis, 16. qu. 2.* hoc sensu institutio personarum dicitur pertinere ad archidiaconum Richemundiæ in universis ecclesiis Eboracensis diocesis; *cap. cum venissent, de instit. ad archidiaconum itidem pertinet solemnitas installatio abbatum, & abbatissarum; d. cap. ut nostrum, & missio in possessionem minorum beneficiariorum: quo jure Hunfredus presbyter Henhamiensis apud Jo. Sarisber. epist. 1. ad tuendam suam possessionem liberam ab omni onere & censu, assererat se per archidiaconum episcopi, ut mos est, in possessionem liberam canonicè introductum. Immo & ad archidiaconum pertinet collatio beneficiorum infra fines sui archidiaconatus; cap. ad aures, de excess. prelat. quod de consuetudine magis, quam de jure locum habet: nam de jure archidiaconus vel archipresbyter beneficia ecclesiastica conferre non possunt sine judicio Episcopi; can. nullus 11. 16. qu. 7.* Nec committendum, quod de consuetudine ad archidiaconum etiam pertinet custodia id est procuratio & administratio ecclesiarum vacantium: hoc jure utebantur archidiaconus Cantuariensis, & archidiaconus Richemundiæ, Eboracensis ecclesiæ in universis ecclesiis suæ quisque diocesis; *d. cap. cum venissent, cui multam lucem affert Rogerus Hovedenus, in Joanne ad ann. 1201. & cap. bone memorie, de appellat. quam ob causam archidiaconus Richemundiæ merito dicitur apud Matthæum Paris. ad ann. 1256. Unus de nobilioribus canonicis Eboracensis ecclesiæ.* Nec alio jure, id est de consuetudine, Laudunensi archidiacono cedit emolumentum jurisdictionis episcopalis, vacante ecclesia; auctore Oldrado, *consil. 194.* Præterea electio archipresbyteri, una cum clero, & plebe, competebat archidiacono; ex Isidoro, *can. † si in plebibus, 63. dist. verum ab Episcopo confirmanda erat; Arnulph. Lexov. epist. 27. ad Alexandr. III. pro P. Pictaviensi archidiacono: Idcirco si causa ipsius qualitas inquiretur, id juris se in quodam archipresbyteratu suo contendit habere, quod tam ipsi, quam omnibus aliis archidiaconis, in omnibus archipresbyteratibus suis, vetus ecclesiæ illius consuetudo confirmat: porro supervacua videtur questione vexari, cum sola sit de sola archipresbyteri electione contentia, cum ab archidiacono facta, ad episcopale de consuetudine referatur arbitrium, eamque potest auctoritate sua, nisi fuerit idonea, reprobare. Ceterum si eo invito in archidiaconatu ejus archipresbyter fuerit institutus; plurimum utilitatibus ejus & honori constabit esse subtrahum, cum ei in archidiaconatu suo alius quodammodo archidiaconus agnoscatur.*

De-

Decani, qui idem est cum archipresbytero, electionem archidiacono tribuit & Hincmarus in capitul. archidiaconis & presbyter. datis, cap. ult. *Si decanus in ministerio vestro, aut negligens, aut inutilis, & incorrigibilis fuerit, vel aliquis eorum obierit, non inconsiderate decanum eligite.*

C A P. XII.

Archidiacono incumbit dispensatio ararii ecclesiastici, cura viduarum, pupillorum, pauperum, & vincitorum.

DIVISIS officiis archidiaconus curabat spiritualia simul & temporalia: penes eum erat custodia & dispensatio sacri ararii, apud eum deponebantur pecuniæ viduarum & pupillorum securitatis causa. Hinc Nicostratum archidiaconum ecclesiæ Romanæ, de subreptis ecclesiæ nummis, & viduarum pupillorumque depositis, & fuga in Africam, vehementer increpat Cyprian. epist. 49. (al. 52.) *Nicostratum vero, diacono sanctæ administrationis amisso, ecclesiasticis pecuniis sacrilega fraude subtraclis, & viduarum ac pupillorum depositis denegatis, non tam in Africam venire voluisse, quam conscientia rapinarum & criminum nefandorum illinc ab urbe fugisse.* Et Laurentium Sixti archidiaconum, de fide in fervendis & dispensandis ecclesiasticis opibus, commendat Prudentius poeta Hispanus, hymn. 2. Peristephan.

*Hic primus e septemviris,
Qui stant ad aram proximi
Levita sublimis gradu,
Et ceteris præstantior,
Claustris sacrorum præerat,
Cælestis arcanum domus
Fidis gubernans clavibus,
Votasque dispensans opes.*

Archidiaconi, tamquam sacrae gazæ præfecti, officium erat suscipere ecclesiæ redditus, eosque in clericos distribuere; *novel. Justinian. 123. cap. 3.* Tertiam, vel quartam rerum, quæ in fabricam ecclesiæ addicta erat, administrabat archidiaconus, ac de ea rationem Episcopo reddebat; *conc. Bracar. I. can. 24.* *Item placuit, ut de rebus ecclesiasticis tres æque fiant portiones, id est una Episcopi, alia clericorum, tertia in reparatione vel in luminariis ecclesiæ, de qua parte sive archipresbyter, sive archidiaconus illam administrans Episcopo faciat rationem.* Et Geladius Justino archidiacono: *Fabricis vero quartam, que competit, ad ordinationem Pontificis erogatione vestra decernimus esse pensandam. Et rursus: Fabricarum etiam portio Episcopo sciente & disponente vestra erogatione pendatur, can. vobis, can. Wlterana, 12. qu. 2.* Archidiaconum, utpote sacri peculii custodem, sequebatur onus stipes dispensandi in pauperes; Severus dialog. 2. de vit S. Martin. *Tunc ille accersito archidiacono iussit argentem sine dilatione vestiri.* Hujus officii memor Laurentius Sixti archilevita, cum sensisset Imperatorem ecclesiasticis thesauris inhiare, protinus eos egentibus distribuit, ut ei scelestis materiam & præmium eriperet, quod eleganti carmine celebrat Prudentius in ejus agone. Ejusdem erat vincetos in carcere spirituali & corporali pabulo reficere; Ebo Remensis, in opusculo de ministris Remens. eccles. *Archidiaconi officium est vincitorum etiam publice civitatis ex carcere turam in festivitibus solemnibus Domini gereve, & eis obsequia benignitatis corporalia spiritualiaque ex divinis & humanis beneficiis refectiorem benedictionis parare.* Id tamn officii commune erat diaconis curam habere egentium, & in primis mar-

tyres, pro fide positos in vinculis, ope & consilio solari; Ciprianus, epist. 11. (al. 15.) Sicut in preteritum semper sub antecessoribus nostris factum est, ut diaconi ad careerem commeantes, martyrum desideria consiliis suis & scripturarum præceptis gubernarent: & concil. Carthag. IV. can. 43. De Christiano Catholico, qui pro Catholica fide tribulationem patitur, etiam & per diaconum ei victus administraretur. Deficiente Episcopo, ut ad archidiaconum redeamus, res ejus per archidiaconi seu archipresbyteri manum, aut juxta defuncti judicium pro ejus salute in eleemosynas expendebantur, aut futuro successori incolumes reservabantur, ex conc. Arvernensi habito ab Urbano II. can. de laicis, 12. qu. 2. Apud Anglos collecta census pontificii, quem vocant denarium S. Petri, fiebat per archidiaconum intra suos quemque fines archidiaconatus; cap. ea que, de censibus. Denique summa dispensationis rerum ecclesiasticarum penes archidiaconum erat, idcirco industriam & solertiam in eo requirunt veteres; Hieronym. ad Evagrium: Diaconi eligant de se, quem industrium noverint, & archidiaconum vocent. Et Sidonius lib. 4. epist. 25. Archidiaconus, in quo seu gradu, seu ministerio multum retentus propter industriam. Archidiacono etiam incumberebat cura viduarum, pupillorum, & peregrinorum; concil. Carthag. IV. can. 17. Episcopus gubernationem viduarum, & pupillorum, ac peregrinorum, non per se ipsum, sed per archipresbyterum, aut per archidiaconum agat, can. Episcopus 7. 88. dist. Hanc ob causam, ne prius iudices sæculares de causis viduarum aut pupillorum cognoscant, quam adhibito Episcopo, vel eo absente archidiacono, vetitum est Concil. Matisconens. II. can. 12. Decernimus, ut iudices non prius viduas & pupillos conveniant, nisi Episcopo nunciarint, cujus sub velamine degunt: quod si Episcopus presens non fuerit, archidiacono, vel presbytero cuidam ejus, ut pariter sedentes communi deliberatione causas eorum terminos figant.

C A P. XIII.

Archidiaconi jurisdictio, ei competit jus visitationis, jus synodi & synodatici, jus conficiendi gesta manumissionum, jus indicendi ferias solemnes & jejunia, obeundi legationes pro Episcopo, prædicandi etiam, ejusdem dispensatio chris-matis, & alia.

ARCHIDIACONI officium, ut ejus partes perlustremus, in primis verfabatur in his quæ sunt jurisdictionis episcopalis. Jure antiquo, quoniam diaconis præerat, inter eos lites & jurgia componebat; concil. Nicæn. ex Arabico, can. 57. Plenissimam in eos non habebat jurisdictionem, sed de levioribus delictis tantum, graviores vero excessus referebat ad Episcopum; ex Isidoro can. perlectis, 25. dist. habebatque modicam coercitionem; Ebo Remensis in opusculo de ministris Remensis ecclesiæ: Officium archidiaconi est pro neglecta lectione, aut officio gradus sui a diacono usque ad infimum excommunicare, etiam & juvenculos talibus pro excessibus verberibus arcere. In Orientalibus tamen ecclesiis archidiaconus habuit graviolem coercitionem in diaconos, ita ut eos excommunicandi jus habuerit. In concilio Chalcedonensi negavit Ibas Episcopus se Maram diaconum excommunicasse, sed eum a proprio archidiacono excommunicatum, ut habetur in gestis hujusce concil. act. 10. μάρας δὲ κατὰ τὸ ἀληθὲς ἀκοινώνητος ἐστὶ τῷ ἰδίῳ ἀρχιδιακόνῳ· ἂν δὲ γὰρ ἐμοὶ ἐστὶν ἀκοινώνητος· ἐπειδὴ ὕβρισε πρεσβύτερον διὰ τὸ τῷ ἀκοινώνητον αὐτὸν ἐποίησεν. Maras autem secundum veritatem excommunicatus est a proprio archidiacono, non enim a me excommunicatus est, quoniam injuriam fecit presbytero, ob hoc eum a communio-

ne suspendit. Si causa verteretur inter clericum & laicum, ea apud judicem publicum, seu civilem disceptari non poterat, nisi vocato archidiacono; concil. Aurelianens. IV. can. 20. *Quicumque causatio, quoties inter clericum & secularem verteretur, absque presbytero, aut archidiacono, vel si quis esse prepositus ecclesie dignoscitur, judex publicus audire negotium non presumat, &c.* Etiam clerici interservientes privatis oratoriis, seu sacellis, quae erant in praediis privatorum, suberant jurisdictioni & coercitioni archidiaconi: sed cum domini praediorum non ferrent eis jus dici per archidiaconum, id vetitum est concil. Cabilonens. can. 14. *De oratoriis, quae per villas fiunt, nonnulli ex fratribus & Coepiscopis nostris residentibus nobis in sancta synodo querimonias detulerunt, quod oratoria per villas potentum jam longo constructa tempore, & facultates ibidem collatas, ipsi, quorum ville sunt, Episcopis contradicant, & jam nos ipsos clericos, qui ad ipsa oratoria deserviunt, ab archidiacono coerceri permittant, quod convenit emendari.* Jure communi archidiaconus non habet propriam & ordinariam jurisdictionem, sed demandatam, ut vicarius Episcopi; *d. can. perlectis, cap. 1. cap. ad haec, de offic. archidiacon. unde ab archidiacono non appellatur ad Episcopum, sed ad Metropolitanum; cap. referente, de praebend. ut ab eo, cui praetor mandavit jurisdictionem, non appellatur ad praetorem, sed ad praefectum urbis; l. 1. ff. quis & a quo appellat. ne idem a se ipso appellare videretur: alioquin si archidiaconus propriam jurisdictionem exerceret, gradatim fieret appellatio ab ipso ad Episcopum, tamquam ad alium; can. anteriorum, 2. qu. 6.* De usu & consuetudine archidiaconus potest habere jurisdictionem: de consuetudine is suspendit, excommunicat, absolvit presbyteros, ecclesias interdicat, ut proditum est de nonnullis archidiaconis, Ambianensi, Senonensi, Parisiensi, Cantuariensi, Conventrensi, in Anglia; *cap. dudum 54. de elect. cap. dilecto, de offic. archidiacon. cap. significantibus, de nov. oper. nuntiat. cap. ad haec, de excess. prelat. cap. licet, de poen. & de consuetudine accipiendi sunt plerique loci hujus juris, qui tribuunt jurisdictionem archidiacono; ut cap. 1. de eo qui furto. ord. suscepit, cap. litteras, de restit. spoliator.* Nec aliter quod Polydorus Virgil. lib. 4. rerum Anglic. ait, se honori ducere, quod ante decem & quatuor annos archidiaconus Wellensis factus sit, habeatque in ipsa dioecesi Wellensi jurisdictionem: *Quae nos interdum, inquit, meliores reddit.* Et quo casu archidiaconus habet jurisdictionem de consuetudine, habetur pro ordinario, sic vocat Matthaeus Weltmonasteriens. ad ann. Chr. 1261. *Prioribus, archidiaconis, & aliis ecclesiarum ordinariis, & habet suam officialem, sicut ipse Episcopus; d. cap. significantibus, cap. Romana, §. 1. ab archidiaconis, de appellat. in 6. cap. Romana, de sent. excom. eod. Matth. Paris. ad ann. 1225. de concubinis clericorum: Item si pepererint, non purificentur, nisi prius sufficientem presterint cautionem archidiacono, vel ejus officiali, de satisfactione in proximo capitulo, post purificationem earum, faciendam. Item sacerdotes, in quorum parochiis concubinae talium commorantur, si non hoc ostenderit archidiacono, vel ejus officiali, suspendantur.* Et in synodo Londinensi apud eundem Matthaeum Paris. ad ann. 1237. *Ne ecclesiarum prelati, & maxime archidiaconi & decani, vel officiales eorum, vel etiam quicumque alii, ad universitatem causarum, vel aliqua negotia ratione jurisdictionis ecclesiasticae vel officii spiritualis, ecclesiae forum contingentia, delegati, quin de discordiis vel querelis fiat pariter vel concordia inter partes, presumant aliquatenus impedire: & hoc casu etiam ab archidiacono non appellatur ad Metropolitanum, omisso Episcopo; d. cap. Romana, de appellat.* Jure communi etiam archidiaconus non habet jus visitandi ecclesias, nisi de mandato Episcopi; *can. perlectis, 25. dist. & ex conc. Cabilonens. can. 15. can. dictum est, 94. dist.* sed de consuetudine archidiaconus habet suam dioecesim, suumque clerum; *cap. mandamus, de offic. archidiacon. cap. pen. de majorit. & obedient. cap. ad haec, de excess. prelat. Hincmarus dialog. de*

stat. eccles. Archidiaconatus olim certis terminis distributos non dubitaverim, & visitatio ei competit intra fines sui archidiaconatus, & procurationis exactio, ratione visitationis; d. cap. dudum, de elect. cap. mandamus, de offic. archid. cap. auditis, de prescript. cap. cum Apostolus, cap. procurationes, de censib. hoc dispar Episcopo, quod non potest visitare ecclesias suas amplius quam semel in anno; d. cap. mandamus: eodemque jure archidiaconus convocat synodum propriam intra metas diocesis suae; Baldricus Noviomensis Episcopus apud Miræum in codice donationum piarum, cap. 71. Porro si archidiaconus, sive decanus in ecclesia supranominata villa synodum tenuerint. Et Lothar. III. Imp. in privilegio ecclesiae S. Servatii Trajectensis, eodem in codice cap. 87. Et consuetudo est longo usu in habitum conversa, ut presbyter parochiae sancti Servatii, & presbyter parochiae sanctae Mariae, presidente archidiacono communiter habeant synodum in ecclesia sanctae Mariae. Archidiaconi erat in hujusmodi synodis presbyteros erudire in his quae pertinent ad sacramentorum administrationem. In synodo Londinens. habita anno 1237. apud Matth. Paris. Archidiaconi quoque in decanatum suorum conventibus, sacerdotes maxime in his studeant erudire; docentes eos qualiter circa baptismum, poenitentiam, eucharistiam, & matrimonium, debeant se habere. Eiusdem est convocare synodum episcopalem; capitular. lib. 5. cap. 9. Presbyteris & clericis sic ordinavimus, ut archidiaconus Episcopi eos ad synodum convocet. Et eo nomine archidiacono debetur synodus, id est synodaticum, ut circata, id est procuratio pro visitatione saltem pro parte: de utroque Innocent. III. lib. 2. epist. 73. Archidiaconibus tertiam partem de circatis & synodis. Jo. Saresber. epist. 4. Præterea dicebat se litem injicere super alia ecclesia ab eodem Richardo, qui tam Episcopo, quam archidiacono synodalia & quosdam redditus episcopales moliebatur auferre. Manumissiones in ecclesia fiebant apud Episcopum, ex constitutione Constantini; l. 1. C. de his qui in eccles. manumitt. Augustinus, vel alius quisquis est, serm. 53. (al. serm. 356. num. 6.) ad fratres in erem. Tamen de laboribus suis antequam esset clericus emerat aliquos servulos, hodie illos in conspectu vestro manumissurus est episcopalibus gestis. Præter Episcopum moris fuit adhiberi archidiaconum, qui manumissionis gesta conficiebat; legis Ripuar. tit. 60. Hoc etiam jubemus, ut qualiscumque Francus Ripuarius, seu tabularius servum suum pro animæ suæ remedio, seu pretio, secundum legem Romanam liberare voluerit, ut in ecclesia coram presbyteris, diaconibus, seu cuncto clero, & plebe in manu Episcopi servum cum tabulis tradat, & Episcopus archidiaconum jubeat, ut ei tabulas secundum legem Romanam, qua ecclesia vivit, scribere faciat: & hoc muneris archidiacono imponit quoque Isidorus in d. can. perlectis, 25. dist. Gesta liberatum ecclesiasticarum archidiacono refert & Ebo Remensis, in opusculo supra laudato, de ministris Remensis ecclesiae: Archidiaconi officium est libertates liberorum cum testibus probare. Archidiaconi partes etiam erant dies jejuniorum & solemnium festorum in ecclesia indicere; d. can. perlectis, id muneris & officii penes se habuisse archidiaconum monasterii S. Albani in Anglia indicat Matth. Paris. ad annum 1257. Circa eosdem dies... abbas & conventus sancti Albani, perpendentes de inundatione pluviarum immoderata, tam sacris, quam segetibus suffocationem generalem imminere, prout consuevit in tali fieri periculo, constituerunt in capitulo, ut indicto jejunio per archidiaconum, tum in populo, quam conventu, cum processione solemniter feretrum sancti Albani ad sanctae Mariae ecclesiam, quæ de Pratis dicitur, deportaretur. Peculiaris vero erat cura Episcopi Alexandrini, ut diem paschatis denuntiaret universis Episcopis Ægyptiis, quin etiam & sedi apostolicæ, ut constat ex Calliano collat. 10. cap. 2. & Leone epist. 64. ad Martianum. Episcopus Carthagenensis jure primatus eundem diem paschæ significabat per litteras formatas omnibus Episcopis Africæ; concil. Carthag. V. can. 7. can. placuit 24. de consecr. dist. 3. ac tum archidia-

conus in ecclesia episcopali diem paschæ denuntiabat, quo innotesceret per ceteras diœcesis ecclesias. Archidiaconus pro Episcopo legationes obibat. Per Flodegarium archidiaconum, & Arderadum vicedominum legatos, D. Benedictum, ejus sanctitatis fama permotus, adiit Bertigranus Cenomanensis Episcopus; de quo Adrevaldus lib. 1. de mirac. S. Benedict. cap. 6. *Eadem tempestate Bertigranus venerabilis vitæ vir, ac Pontifex Cenomanica urbis, fama percitus probatissimi patris, legatos ad eum direxit Flodegarium archidiaconum, & Arderadum vicedominum suum.* Per Hermen archidiaconum Leonem Papam consulit Rusticus Narbonensis Episcopus, ex epist. Leonis 92. Vivianum archidiaconum urbis veteris ab Alexandro III. legatum destinatum in Angliam, indicat Jo. Saresber. epist. 271. *Dimissi sunt ergo nuntii Regis impotes voti, hoc solum impetrato, ut dominus Papa mitteret nuntios, qui pacem procurarent, Gratianum subdiaconum & magistrum Vivianum, urbis veteris archidiaconum, qui munere advocacionis fungi solet in curia.* Denique, in omnibus archidiaconus erat legatus Episcopi, ejusque jussa populo intimabat; Bernard. epist. 78. de quodam archidiacono Regis dapifero: *Quis sane non miretur, immo & detestetur unius esse personæ & armatam armatum ducere militiam, & alba, stolæque indutum in medio ecclesie pronuntiare evangelium, tuba indicere bellum militibus, & jussa Episcopi populis intimare?* Episcopus per archidiaconum silentium indicabat; Hieronymus ad Pammachium: *Nomine ante sepulcrum missis archidiaconum præcepisti, ut talia disputans conticesceret?* quod tamen officii commune fuit diaconis; Gregorius Turonensis lib. 7. cap. 8. *Unde factum est, ut quadam die dominica, postquam diaconus silentium populis ut misse auscultarentur indixit.* Si omnes archidiaconi partes scire te delectat; archidiaconi erat non modo evangelium legere, sed etiam prædicare. Hinc Stephanus protodiaconus & martyr, verbi prædicatione in se commovit Judæos, & martyrii palmam nactus est; actum Apostolor. cap. † 7. In gestis Vincentii diaconi legimus, eum evangelii prædicandi officium suscepisse a Valerio Cæsaraugustano Episcopo, quo ipse per se ob linguæ vitium fungi nequibat. Hanc curam multis sæculis agnovere archidiaconi in Gallia; Ebo Remensis in opuscul. de ministris Remensis ecclesie: *Archidiaconi officium est, verbum etiam faciendi ad populum in diebus festis providere, & facere.* Et cum indicto bello sacro oratores pontificii missi sunt per provincias, ut populos cohortarentur ad dandum nomen militiæ, aut æs conferendam in sumptus expeditionis, archidiaconis mandatum est a Pontifice, ut plebem convocarent, ut orantes pro bello audiret; Matth. Paris. ad ann. 1235. *Habuerunt autem ex mandato apostolico provinciarum archidiaconos, & detentos, qui in locis singulis parochianos, viros & mulieres convenire fecerunt: ita ut nullus remaneret sub pœna anathematis, quin eorum prædicationibus interesset.* In obsequio & functione archidiaconi erat quoque susceptio chrismatis, & dispensatio per subjectas ecclesias; concil. Antisiodor. can. 6. *Ut a media quadragesima presbyteri chrisma petant, & si quis infirmitate detentus venire non potuerit, ad archidiaconum suum, vel archisubdiaconum transmittat, sed cum chrismario & linteo, sicut reliquie sanctorum deportari solent.* Hinc avaritiæ nota perstringuntur archidiaconi, quod pro chrismate nummos ab ecclesiis emungerent; cap. ea quæ, de simonia; quod pertinet ad archidiaconos: est enim pars cap. ea quæ, de censibus, ubi agitur de modo collectæ denarii S. Petri per archidiaconos faciendæ. Denique archidiaconus nedum Episcopi vicarius erat in omnibus, & totius rei ecclesiasticæ curator, sed etiam quasi censoria potestate utebatur, sacrosque canones observandos suggerebat Episcopo, & presbyteris, nec non ipsis abbatibus cum monachis accedentibus ad Episcopum; concil. Nicæn. Arabic. can. 36. Tolet. I. can. 20.

C A P. XIV.

Institutio archidiaconi, ejusdem aetatis, ordo, gradus, & dignitas.

EXPOSITIS his quæ essent maneris & officii archidiaconi, ut intelligatis non immerito eum locari inter adjuutores Episcopi, non alienum erit sub-
 jicere ad quem pertineat electio, seu institutio archidiaconi, & qualis sit eli-
 gendus. Primitus archidiaconi electio fuit penes ipsos diaconos, ita ut unus ex
 eorum choro eligeretur; Hieronymus loco supra laudato: *Diaconi eligant de
 se, quem industrium noverint, & archidiaconum vocent.* Sed ex pontificiis con-
 stitutionibus placuit, ut archidiaconus ordinetur ab Episcopo; *can. 1. & seq.
 60. dist.* & inde deducto jure, collatio archidiaconatus, ut aliorum beneficio-
 rum, pertinet primum ad Episcopum, & eo cessante devolvitur ad Romanum
 Pontificem; *cap. licet, de suppl. neglig. prelat.* ubi quæstio est de archidiacono
 Richemundiæ Eboracensis ecclesiæ in Anglia: hoc jure jam olim usi Gal-
 liarum Episcopi: Aymerico Claromontensi Episcopo, ob collatum W. de Lon-
 geio archidiaconatum, gratias agit Hildebertus Cenomannens. epist. 55. *Gra-
 tias igitur beatitudini vestre de collato agens beneficio, eundem Willelmum vobis
 & vestre commodo ecclesiæ, ab ea quam consecratori suo debet obedientia libe-
 rum omnino & absolutum, ex abundanti est pro eo intercedere apud vos, quem
 fecistis ultro, non quodlibet membrum corporis ecclesiæ, sed oculum.* In Oriente
 collatio archidiaconatus non pendet ex collatione Episcopi, vel patriarchæ, sed
 defertur antiquiori ordinationis tempore, & prærogativa ordinis; Joannes Episcopus
 Citri, 1. responsi. ad Cabasilam**), τὸ ἀρχidiaκονικὸν ὄφφικιον ἐκ ἐστὶν ἀρχοντικόν,
 ἰδὲ ἐκ φιλοσημίας ἀρχιερατικῆς ὡς περ τὰ ἀρχοντικά, περιφορᾶς δὲ πόλων ἰδίων συμ-
 πέρασμα. *Archidiaconi officium non est magisterium, nec ex liberalitate pontifi-
 cia, ut magisteria, sed est circumvolutionis multorum annorum terminus.* Qualis
 legendus sit archidiaconus, ex conc. Pictaviens. & Arvernens. habito sub Ur-
 bano II. nullum in archidiaconum ordinari fas est, nisi diaconus sit; *can. 1.
 & seq. 60. dist. cap. 1. de aet. & ordin. præficiend. cap. cum in cunctis, §.
 inferiora, de elect.* Archidiaconorum ordo non alius fuit, quam diaconorum,
 quare cum presbyteri fiebant, archidiaconatu absolvebantur. Joannem archidiacono-
 num Cabillonensem, diu in archidiaconatu detentum, ne aucta dignitate, nem-
 pe per presbyteratus ordinem, archidiaconatu amoveretur, testatur Sidonius lib.
 4. epist. 25. *Archidiaconus, in quo seu gradu, seu ministerio multum retentus
 propter industriam, diu dignitate non potuit augeri, ne potestate posset absolvi.*
 Labente disciplina, tolerati archidiaconi etiam presbyteri, ut in ecclesia Re-
 mensi, Guntarius & Odelhardus archidiaconi presbyteri memorantur ab Hinc-
 maro, in capitulis eis datis anno 877. In eis requiritur aetas 25. annorum; *d.
 cap. cum in cunctis, §. inferiora:* quin etiam ut archidiaconi, magistri in theo-
 logia doctoris aut licentiati in jure canonico caractere sint insigniti, placuit in
 conc. Trident. sess. 24. de reform. cap. 12. Quo gradu censendus sit archidia-
 conus, nimirum inter dignitates ecclesiasticas? Archidiacono inest dignitas; *cap.
 ad aures, de rescript.* quia habet jurisdictionem cum officio conjunctam, ideo
 rescripta pontificia executioni mandare potest; *cap. ex tenore, de foro compet.
 cap. in nostra, de procuratorib. cap. cum oporteat, de accusat.* quod est argu-
 mentum dignitatis ecclesiasticæ; *cap. statutum, de rescript. in 6.* Quamvis ar-
 chidiaconus presbyteris ordine minor sit, tamen officio & dignitate eis præstat,
 eique defertur honos confessus post Episcopum ante diaconos, & presbyteros;
conc. Nicæn. Arab. can. 58. Hinc synodus VI. in Trullo *can. 7. in can. præ-
 cipi-*

cipimus, 93. dist. ubi vetuit, ne diaconus etiam in dignitate, hoc est in officio quolibet ecclesiastico, positus, ante presbyterum sedeat; statim excipit, nisi proprii Patriarchæ aut Metropolitanæ vices gerat, *ἐπι τῆς κεφαλῆς*, in synodo seu conventu ecclesiastico, tunc enim sicut illius locum tenens honoratur: adeoque archidiaconus, tanquam oculus & pars corporis ipsius Episcopi, abbates antistat; Panormitan. *in cap. per tuas, de simon.* In Angliâ tamen archidiaconus locatur post Episcopos & abbates; Scriptores vitæ S. Thom. Cantuariensis, cap. 5. Et ut per experientiam rerum facilius dispensationis ecclesiasticæ usum consequeretur a præfato Archiepiscopo sanctæ Cantuariensis ecclesiæ, a cujus uberibus coaluerat, archidiaconus constitutus est, ut sic Deo ordinante tempore suo, gradu suo archidiaconus in Archiepiscopum promoveretur: nam post Episcopos & abbates in ecclesiâ Anglorum, hic primus & dignior personatus habetur. Archidiaconus Romanus sedebat ad pedes Pontificis, in concilio apud Barum habito, Urbano II. præside: summi honoris ergo juxta archidiaconum Romanum sedem meruit Anselmus Cantuariensis Archiepiscopus, & in orbe id est circulo pontificio locatus, quasi alterius orbis Pontifex: de quo Willelm. Malmesbur. lib. 1. de gestis Pontif. Anglor. Annitentibusque proximis ad confessum apostolici levatus, sedere jussus juxta Romanum archidiaconum, cui ante Papam sedere moris est: includamus, inquit, hunc in orbe nostro, quasi alterius orbis Papam. Idem narrat Eadmerus, lib. 2. Et ut in omnibus eluceat dignitas archidiaconi, is est individuus socius Episcopi, & comes laborum. In synodo vix apparuit Episcopus sine archidiacono. In conc. Nicæno, Alexandro Alexandrino Episcopo adfuit Athanasius ejus archidiaconus; & in eo strenue de fide certavit adversum Arianos; Socrat. lib. 1. cap. † 8. Sozomen. lib. † 1. cap. 17. Et quandoque in hujus individuae consuetudinis argumentum, communis fuit sepultura archidiacono cum Episcopo. Hillidio Arvernensi Episcopo fuit archidiaconus nomine & opere Iustus, qui vita migrans magistri tumulo sociatus; ut ait Gregor. Turonens. lib. 1. cap. 45. ne quos sacra militiæ vinculum, & unum virtutis studium in vita conjunxerat, in morte sepultura divelleret ac dissociaret. Et Chalcedonenſi concilio Ætius archidiaconus Constantinopolitanus functus est officio primicerii notariorum, qui exciperent gesta concilii, ut liquet passim ex actis hujusce concilii. Nec omittendum archidiaconis fuisse jus sigilli authentici æque ac Episcopis & abbatibus; synodus Londinensis apud Matth. Paris. (ad ann. 1237.) Statuimus, ut sigillum habeant non solum Archiepiscopi & Episcopi, sed etiam eorum officiales. Item abbates, priores, decani, archidiaconi, & eorum officiales. Denique quæ fuerit ratio hujusce dignitatis ex eo intelligas, quod etiam a natis in regia purpura sprete non fuerit: nimirum memorantur Henricus, & Philippus filii Ludovici Crassi fuisse archidiaconi Aurelianensis ecclesiæ. Gaudebant olim Episcopi stipatu & obsequio archidiaconorum, & horum exemplo ac amulatione etiam abbates suos archidiaconos habere studuerunt; In synodo Londinensi apud Matth. Paris. (ad eund. ann. 1237.) Si qui vero abbates archidiaconum vel decanum habent ex privilegio, vel consuetudine approbata, quod de matrimonialibus causis cognoscant diligenter, &c. Postea res in contrarium versa est, & qui olim fuerant oculi Episcopi, postmodum ei offendiculum facti sunt, de quo proximo capite.

Rufin. lib. 9. cap. 5. Sed & Athanasius eodem tempore Alexandri archidiaconus Alexandrin. Episcopi aderat, consiliis senem quam plurimi juvenans.

C A P. XV.

Archidiaconorum avaritia, exactiones, & sordes: eorundem typhus, & unde manarit: quibus artibus in ordinem redacti archidiaconi.

UT auri & argenti contactu manus sordescunt, rei utummaria cura & triturata facile contaminatus archidiaconorum ordo, & avaritiae ingenium eis subrepsit. Hinc Lucium archidiaconum Pelusiotem avaritiae insinulat Isidorus Pelusioti *lib. 1. epist. 29. & lib. 4. epist. 188.* Rursus Panlophium Archidiaconum increpat idem Isidorus *lib. 1. epist. 157. & 177.* quod studeret Eusebio Episcopo, qui venales habebat ordinationes. Eo turpitudinis lapsi sunt archidiaconi, ut clerici adulteria, & alia quaelibet scelera ab eis facile redimerent pretio, vel obsequio; Ambros. in apocalypsi. cap. 18. *Est & aliud scelus valde pessimum, quod ab eis qui archidiaconi appellantur committitur; nam ab adulteris presbyteris pretium accipiunt, & tacendo in malum consentiunt, quod per auctoritatem, quam ab Episcopis acceperunt, emendare possent. Sunt etiam alii ex huiusmodi presbyteris, qui timentes se damnari pro sceleribus suis, in servitiis archidiaconorum plus sunt assidui, quam ceteri.* Tyrannidis damnati archidiaconi, quod a presbyteris parochianis census exigerent; conc. I. Cabilionens. cap. 15. *Dictum est, quod in plerisque locis archidiaconi super presbyteros parochianos quandam exercent dominationem: quod magis ad tyrannidem, quam ad relictitudinis pertinet ordinem, can. dictum est, 94. dist.* Cum archidiaconorum avaritia ecclesiae esset scandalo, ut Episcopi eorum moribus invigilarent, & horum sordes cohiberent, imperatum synodo Aquisgranensi, can. 25. *Statuimus, ut unusquisque Episcoporum super archidiaconis suis deinceps vigilantiores curam adhibeat; quoniam propter eorum avaritiam, & morum improbitatem multi scandalizantur, & ministerium sacerdotale vituperatur, & in ecclesiis a sacerdotibus multa propter eos negliguntur.* Necdum ad bonam frugem rediere archidiaconi, quinimo, ut successus sceleris, & ignavia magistratum reos audaciores facit ad peccandum, archidiaconi Episcoporum inscitia & torpore elati non desiere annuis exactionibus clericos urgere, cessantes in solutione ab officio suspendere, ecclesias interdicere, delictorum poenas pretio addicere; quod notat Hincmarus Remensis in capitulis archidiaconis & presbyteris datis, cap. 3. *Ut a presbyteris exenia non accipiatis, quatenus illorum mala fama cooperiatur.* Et post hunc Alexander III. in cap. licet, de poenis: *Accipimus, quod archidiaconi Conventrensis episcopatus, pro corrigendis excessibus & criminibus puniendis, a clericis & laicis poenam pecuniariam exigunt, & pro annua exactione pecuniae personas quandoque suspendunt, ecclesias interdicunt, a vicariis denarios, ut eos in ecclesiis cantare permittant, exigere non formidant, & alia agunt, quae canonam obviant institutis, & de radice cupiditatis & avaritiae predire videntur &c.* Nefarie occisus Thomas prior S. Victoris Parisiensis, quod illicitas archidiaconi exactiones in presbyteros palam damnaret; Bernard. epist. 158. *Ob illicitas exactiones, quas sibi occasione archidiaconatus in presbyteros minime jam ut consueverat usurpare liceret, beati utique Thome obviante zelo, atque industria, utpote iustitiae amatoris & defensoris oderat illum, & mortem ei jam ipso odio homicida minitari solebat.* Quin & archidiaconi in jura episcopalia, synodaticum, cathedraticum, procurationes, & alias consuetudines manus injecere; quam ob causam Petrus Blefensis ex Bathoniensi Londinensis archidiaconus factus, acerbè querebatur, se non aquis conditionibus cum aliis archidiaconis uti: *Nec ab aliqua ecclesiarum, ajebat ille* epist.

epist. 151. *synodalia, vel cathedraticum, sive procurationes, vel auxilia, seu hospitia, nec aliquas consuetudines debitas archidiaconi possum elicere a subiectis.* Eorumdem sordes in jure dicundo perstringit Jo. Sarisber. Polycrat. lib. 5. cap. 16. *Qui decani sunt, vel archidiaconi? nisi illi in quorum manibus iniquitates sunt, dextera eorum repleta est muneribus.* Notantur & archidiaconi de pravis exactiōibus pro investitura ecclesiarum; Alexander III. in cap. in tantum, de simon. ad Cantuar. Arch. *Pravam etiam illam consuetudinem de tua provincia studeas abolere, per quam pro ecclesiarum investitura archidiaconi marcam argenti, minores vero decani vaccam albam sibi dari postulant, vel certam solvi pecunie quantitatem.* Eodem fomite, id est sacri ararii dispensatione, nimium intumescere archidiaconi, adeo ut presbyteris se praeferrent, & in ipsos Episcopos supercilium erigerent: Pantophium archidiaconum, ut mansuetum & humilem se praebeat, admonet Iidor. Pelusiot. lib. 1. epist. 157. *ἐ γάρ, ἰν-quit, πολιτικῶ πνευ. χερσὶς ἡγεμονίαν, τῶν κ' ἰσχυρῶ φλεγμάνυσαν· ἀλλὰ διακονίαν ἐπισημαίνω κ' ἀπαράχων:* non enim civilem geris praesecturam fastu & pompa tumentem, sed ministerium pacificum & tranquillum. Lyuardum Parisiensem archidiaconum Episcopo suo gravem & infensum, & cum oculus Episcopi esse deberet, clavum in ejus oculum impactum, notat Fulbertus epist. 34. *Inter quos videlicet adversarios unus est nomine Lyuardus, olim quidem archidiaconus, qui cum esse deberet oculus Episcopi sui, dispensator pauperum, catechizator insipientium, apostatavit ab omnibus his, & factus est Episcopo suo quasi clavus in oculum, praedo pauperibus, dux erroris insipientibus.* Pari censura archidiaconum Carnotensem gloriosum archilevitam vocat Goffridus Vindocineus. lib. 2. epist. 17. ad Ivonem E. Carnotens. *Indiscrete gloriosus vester archilevita, quasi propheta docens mendacium, solvenda ligat, & solvit liganda:* Et apud Aegidium Aureae Vallis, de gest. Leodiens. Pontific. cap. 85. *Et ne tibi paternae consolationis penitus munia subtraham, precor archidiaconatus tui moderare gloriolam.* Has ob causas omnibus admotis machinis enisi sunt Episcopi archidiaconos in ordinem redigere, & illorum typhum coercere: hoc consilio Natalis Episcopus Salonitanus, Honoratum archidiaconum ad presbyterii ordinem invitum promovit, ut specie altioris gradus eum degradaret ab officio & administratione archidiaconatus: de quo graves querelae apud Gregorium I. *can. quorundam, can. † Honoratus, 74. dist.* Eodem consilio Petrus Blefensis Bathoniensis archid. suadebatur, ne in diaconatus ordine permaneret, & ad sacerdotium ascenderet, sed quas excusationes necceteret, arguit integra ejusdem epistola 123. Nec his artibus solum actum in archidiaconos, sed etiam multi ab ecclesiis penitus explosi sunt, eorumque nomen & officium sublatum: hodie in ecclesia Romana nullus auditur archidiaconus: olim quidem in ecclesia Constantinopolitana, & sacello palatino erat archidiaconus, sed postea ecclesia caruit archidiacono, eumque retinuit solum aedes Palatina; Codinus de offic. Constantin. (cap. 17. num. 38.) *κ' εἰς μὲν τὸ παλαιὸν ἔχε, κ' ἡ ἐκκλησία ἀρχιδιάκονον, νῦν δὲ ἑδαμῶς, ἀλλ' ἔχει τῶτον ὁ κληρὸς τῆ βασιλείας:* *Habuit ecclesia quoque archidiaconum, nunc vero minime, sed eum habet Imperatoris clerus.* Et archidiaconum designavit Imperator ex ordine exocataccolorum; idem Codinus (ibid. cap. 9. num. 6.) *ὁ βασιλεὺς, ὅτε προβάλλεται ἀρχιδιάκονον ἐκ πῆς τοιαύτης πῶν ἐξοκατακόλων πάρεως, ὡς ἐμπροστέραν πῶν ἄλλων ὄντων προβάλλεται τῶτον, κ' ἐκ ἄλλοθεν:* *Imperator igitur, quando designat archidiaconum ex exocataccolorum ordine, tanquam ceteris honoratiore, eum designat, nec aliunde assumitur.* Eandem ob causam ab ecclesia Coloniaensi & aliis provincialibus submotos archidiaconos observat Anselmus Leodiens. de gest. Leodiens. Pontif. cap. 85. *Coepiscopos & archidiaconos ob insolentiam removit ecclesia, unde & his caret usque in praesens metropolis Colonia, & tota provincia.* Ubi mitius actum in multis ecclesiis, plures instituti fuere archidiaconi, ut diducta in plu-

res dignitas, numero & rerum tenuitate vilesceret, ac si flumen in plures rivulos divides, nomen amittat necesse est. Hac arte Richard. Cantuariensis ex uno archidiacono tres constituit; Matth. Paris. ad an. 1176. Eodem anno Richardus Cantuariensis Archiepiscopus in diœcesi sua, quæ ab antiquis temporibus uno tantum fuerat archidiacono comenta, ultimis his diebus tres archidiaconos constituit, Savaricum scilicet, Nicolaum, & Herebertum. Et quia archidiaconi habebant suam diœcesim, & plures ecclesias sibi censuales, & obnoxias, Episcopi eas a jurisdictione archidiaconorum exemere; Alexander III. in cap. ad hæc, de excess. pralat. Quoniam Episcopus plures ecclesias a consuetudine & obsequio archidiaconorum liberas constituit & immunes, per quod reditus deminuit eorumdem &c. Hoc invento adeo diminuti sunt archidiaconi, ut hodie archidiaconatus sit fere nudum & inane nomen dignitatis, & a multis jam sæculis ita obsolevit potestas archidiaconorum, ut ipse Innocent. III. consultus, quid ad officium archidiaconi pertineret, fere hæserit, ut ipse fatetur, in cap. ad hæc, de offic. archid. Sane consuluit nos tua fraternitatis devotio, quid ad officium archidiaconi debeat pertinere: . . . & nos prout possumus respondemus, &c.

C A P. XVI.

Archipresbyter unus ex adiutoribus Episcopi. Archipresbyteri alii urbani, alii rurales. Munia & jurisdictio archipresbyteri. Major & minor benedictio.

IN Episcopi adiutorum numero archidiaconis subcenturiantur archipresbyteri; etsi enim archipresbyteri sint ordine majores, unde in his quæ sunt ordinis prius nominantur; *can. Salvator 1. qu. 3.* tamen dignitate & officio minores sunt, & subjacent jurisdictioni archidiaconi; *can. perleclis, 25. dist. cap. 1. cap. ad hæc, de offic. archid. ac.* adeoque archipresbyteri electio pertinet ad archidiaconum, una cum clero & plebe, ut modo probatum ex *can. si in plebibus, 63. dist.* & Arnulpho Lexoviensi: aut saltem, quod est juris recentioris, archipresbyter non potest institui, vel destitui sine mandato Episcopi & archidiaconi, cum utriusque commune officium exercent; *d. cap. ad hæc;* & ut archipresbyterum archidiacono cedere intelligas, in decretalibus *tit. de officio archipresbyteri*, locatur post *tit. de officio archidiaconi*. Inter adiutores Episcopi merito censetur archipresbyter; nam archipresbyter vices gerit Episcopi, eo absente, in his quæ pertinent ad sacerdotale officium, exceptis prohibitis, id est in his quæ sunt episcopalis ordinis; *d. can. perleclis, & cap. 2. de offic. archipresbyt.* Archipresbyter præest presbyteris, unde *προποπρεσβύτερ* dicitur apud Socrat. *lib. 6. cap. 9.* & *synod. VII. act. 4. & 7.* recentioribus Græcis *προποπαπᾶς*, ut Codino. Sic & chorepiscopum, in cuius locum successit archipresbyter, *προποπαπᾶν* vocat Balsam. in *can. 59. Apostolor.* & *can. Antiochen. 10.* fuitque protopapa etiam in sacello Augustali, Cedrenus, (in Zoe Augusta num. 304.) *ἑπιστολῆς ὁ πρωτοπαπᾶς πᾶ παλατίῳ μετὰ πῶν ἁγίων ξύλων.* *Missus protopapas palatii cum venerandis lignis.* Archipresbyter, inquam, est primarius & Princeps presbyterorum, unde jam olim dictus decanus, quod nomen ductum a militia quasi a numero subjectorum; *can. in capite, 50. dist. can. nullus Episcopus, & seq. 60. dist. can. nullus omnino, 16. qu. 7. cap. cum apostolus, de censib. cap. 2. ne pralat. vires suas, vel eccles. sub ann. cens. conced.* ut in monasteriis fuere decani, qui singulis decuriis monachorum erant præfecti, & in majoribus monasteriis non unus, sed plures erant, quorum senior primas tenebat post abbatem & præpositum; *concil. Aquisgranens. can. 12.* Inde & de-

decania est tractus, seu territorium archipresbyteri; capitulare Caroli Calvi 5. tit. 3. ex conc. Tolos. haustum: *Statuant Episcopi loca convenientia per decanias, sicut constituti sunt archipresbyteri*. Archipresbyterorum alii sunt urbani, seu civitatenles, alii rustici & forenses, quos rurales decanos vocant. Archipresbyter seu decanus urbicus est, qui in urbe constitutus est: is est caput capituli; *cap. cum inter universas, de elect. cap. post electionem, de concess. prebend. & habet primariam vocem in capitulo; cap. auditis, de elect.* ejus officium est curam agere super omnes presbyteros in ordine seu canone positos, & assidue stare in ecclesia; *d. can. perlectis, & cap. 1. de off. archipresbyteri*; assidue, id est omnibus horis canonicis, horis competentibus; *cap. 2. eod. tit.* qua loquendi formula assiduum vindex dicitur, pro idoneo & locuplete fidejussore, qui paratus est res dare ad diem; Quintiliano *lib. 5. cap. 10.* & Gellio, *lib. 16. cap. 10.* Archipresbyteri, inquam, est agere curam presbyterorum, & maxime canonicorum; Walafrid. Strabo *de reb. ecclesiastic. cap. ult.* Sunt etiam archipresbyteri in episcopis canonicorum curam gerentes, unde decanus habet curam animarum, & ad hoc in eo requiritur aetas 25. annorum, & ut intra annum presbyter ordinetur; *can. 1. & seqq. 60. dist. cap. cum in cunctis, §. inferiora, de elect. cap. 1. de etat. & ordin. presb.* Absente Episcopo archipresbyter vice ejus missarum solemnias celebrat, & collectam dicit, vel cui ipse injunxerit; *d. can. perlectis, & cap. 1. de offic. archipresbyter.* Collectam intellige solemnes preces, quæ post evangelium in ambone seu suggestu ecclesie recitantur; *Synod. VII. can. 14. can. quoniam videmus, 69. dist. συναξι* vocant Græci: Joannes Chrysostomus, homil. 77. **) ad Popul. Antiochen. *ἐὰν δὲ ἀπαύση καὶ τὰς ἐν ταῖς συναξασὶ παύσεις*: Si pœnas repetat negligentie in collectis. Et ipsa synodus VII. *καὶ ἀναγινώσκοντας ἐν τῇ συναξῇ ὡς ἀβασανῶν*, & in collecta super ambonem legentes. Ejusdem archipresbyteri officium est, observare vitam & ministerium sacerdotum cardinalium; *cap. 1. de offic. archipresb.* id est parochorum civitatis, qui presbyteri cardinales dicuntur, ad differentiam presbyterorum pagensium, & vicariorum, ex epist. Zachar. 7. ad Pipinum: ut ecclesie constitutæ in urbe dicuntur tituli cardinales; *concil. Meldens. can. 54.* & sane presbyteri urbis in tantum dignitate præstant presbyteris ruris, ut presbyteris ruris in ecclesia civitatis non liceat offerre præsentate Episcopo, vel presbyteris ipsius urbis; *concil. Neocesar. can. 13. can. presbyteri, ult. † 95. dist. & conc. Bracar. II. can. 56.* Archipresbyteri quoque est fontes benedicere, id est fontes baptismales, infirmum oleo perungere, pœnitentem infirmum reconciliare, consulto Episcopo; *cap. 2. de offic. archipresb.* de occultis sc. peccatis pœnitentem potest reconciliare jussione Episcopi; *can. presbyteri, 26. qu. 6.* publicos enim pœnitentes reconciliare solius est Episcopi; *conc. Carthag. II. can. 3. Carthag. III. can. † 32. Agath. can. † 44. can. 1. can. ministrare, can. presbyter 14. 26. qu. 6.* & fertur de Petro protopresbytero ecclesie Alexandrinæ, quod pulsus sit a Theophilo P. quod mulierem Manichæam, erroribus sectæ nondum defecatam, ad sacra admittet inficio Episcopo; Socrat. *lib. 6. cap. 9.* in publica tamen pœnitentia non vacabant omnino partes archipresbyteri: ad eum enim pertinebat publicos pœnitentes præsentare Episcopo pro foribus ecclesie; *concil. Agath. can. 9. can. in capite, 50. dist.* Archipresbyteri & officium est, absente Episcopo vice ejus sacrum officium inchoare, benedictiones presbyterales super plebem in ecclesia fundere; *cap. † 3. de off. archipresbyter.* ait benedictiones presbyterales: alia enim est benedictio major & solemnior, alia minor, & minus solemnis: laico neutram facere licet sive parvam, sive magnam, *ἐυλογία μικρὰν, ἢ μεγάλην*, Clemens constit. apostolic. *lib. 3. cap. 10.* neque ab hæreticis *ἐυλογίας*, seu benedictiones omnino accipere licet, quia benedictiones hæreticorum sunt potius maledictiones, quam benedictiones, ex *conc. Laodicens. can. 32. & conc. Martini Pape, can.*

70. *can. non oportet, can. non liceat, 1. qu. 1.* presbyteri minorem id est minus solemnem benedictionem plebi impertiri possunt; *can. ecce ego, 95. dist. can. cum ad celebrandas, de consecr. dist. 1.* & hujusmodi benedictionem olim presbyteri & monachi publice & privatim dare solebant; Beda lib. 3. hist. Anglic. cap. 26. *In magna erat veneratione tempore illo religionis habitus, ita ut ubicumque clericus aliquis, aut monachus adveniret, gaudenter ab omnibus tamquam Dei famulus exciperetur, etiam si in itinere peregrinus inveniretur accurrebant & flexa cervice, vel manu signari, vel ore illius se benedicti gaudebant.* Benedicere vero prohibentur presbyteri, si per ignorantiam vetitas nuptias contraxerint: nec enim consentaneum est, ut is alteri benedicat, qui benedictione & expiatione culpæ suæ indiget: benedictio enim est sanctificationis communicatio; *synod. VI. in Trull. can. 26. & apud Basil. epist. canonice ad Amphilocho. can. 27.* Benedictionem vero solemnem super plebem in ecclesia fundere presbytero penitus non licet, nec alii quam Episcopo, ex *conc. Agath. can. 44. can. ministrare, 26. qu. 6.* & proprium Episcopi munus est solemnis benedictio: ita Chrysostomus ab exilio revocatus, & ad ecclesiam deductus, a plebe rogatus episcopalem sedem capessere, & benedictionem ex more dare, *καὶ συνήδως τῶ λαῶ τῶν εἰρήνην ἐπέλευσαδαι.* Et cum ille diceret, non prius sibi licere, quam sententia Rom. Pontificis ad quem appellaverat restitutus esset, victus populi studiis cathedram repetiit, & ex more benedictionem misit in populum, *συνήδως μὲν τῶν εἰρήνην τῶν λαῶν ἐπήνευον,* ait Socrat. lib. 6. cap. 4. Adeoque abbates solemnem benedictionem impendere non possunt super plebem, nisi ex speciali privilegio sedis apostolicæ, idque in ecclesiis sibi pleno jure subjectis; *cap. abbates, de privileg. in 6.* solemnis autem benedictio est, quam Episcopus post sacrorum solemniam profundit in populum hac formula: *Sit nomen Domini benedictum,* &c. Et quam diaconus ab eo petit pro plebe solemni prece: *Jube domine benedicere,* ut monet Ostiensis, *in summa hujus vit. & gloss. in d. cap. abbates.* Archipresbyteri etiam est curare, ne eucharistia in sacrario desit, neve infirmi e vita migrent sine pœnitentiæ & eucharistiæ sacramentis; *d. cap. 3. de offic. archipresb.* etiam pœnitentibus in extremo vitæ discrimine, ne denegetur communio eucharistiæ, tamquam sacrum viaticum *πελευταῖον ἐσθδιον,* vetat *can. 13. Nicænæ synodi.* Archipresbyter, seu decanus, etiam est nomen dignitatis, & exercet vices id est jurisdictionem Episcopi, velut archidiaconus; *can. nullus 11. 16. qu. 7. cap. significavit, de convers. conjugat. & de matrimonialibus causis cognoscit; cap. ex literis, de consang. & affinit. necnon de incantatoribus & maleficis; ex constit. Caroli M. de pace, cap. 25.* Quinimmo eo res lapsa est, ut Episcopi & archidiaconi vices suas, id est exercitium jurisdictionis & ejus emolumenta, sub annuo censu locarent archipresbyteris, seu decanis, quod vetitum fuit *cap. 1. & 2. ne prelat. vic. suas:* alias & decanus habet propriam jurisdictionem de consuetudine; *cap. dilectis, de appell. & utitur sigillo authentico, ut Episcopus & archidiaconus, ut jam observatum ex concil. Londinensi, apud Matthæum Paris. Item archipresbyter seu decanus habet jus visitandi ecclesias tractus sui, & procuracionem exigendi eo nomine; cap. cum apostolus, de censib.* Archipresbyter enim habet suum clerum & suas plebes; *cap. ult. de offic. archipresbyt. & quoties rus pergit, non debet procedere sine aliquo ex suis clericis, ut testem habeat conversationis; concil. Turonens. III. can. 20. Quotiescumque archipresbyter seu in vico manserit, seu ad villam suam ambulaverit, unus lector canonicorum suorum, aut certus aliquis de numero clericorum cum illo ambulet.* Quæ fuerit dignitas archipresbyteri intelligere juvat ex eo, quod Petrus protopresbyter ecclesiæ Romanæ, tamquam unus ex legatis sedis apostolicæ, præfuit synodo VII. ut patet ex ejus gestis: & Mundericus Tetrico Lingonensi Episcopo coadjutor & futurus successor datus, interim satis sibi habuit, ut Tor-

DISSERTATIONUM
JURIS CANONICI.
 LIBER SECUNDUS.

C A P U T I.

*Episcopus sibi vicarium assumere debet. Qualis esse debet vicarius. Officium
 & potestas vicarii, ejusdem dignitas.*

ARCHIDIACONUS & archipresbyter sunt vicarii & administri Episcopi; sed hi sunt vicarii nati, ut loquuntur, constituti a canone, jure dignitatis & officii, non ab Episcopo; *cap. 1. cap. ad hæc, de offic. archidiacon. cap. 1. cap. officium, de offic. archipresbyter.* Præter hos, Episcopus alium vicarium sibi constituere potest, debetque; *can. cum simus, 9. qu. 1. 3. can. in 1. nona, 16. qu. 7. cap. quoniam in plerisque, de offic. ordinar. cap. Romana, & tot. tit. de offic. vicar. in 6.* Nec causetur Episcopus se non indigere vicario, quasi ipse sufficiat muneri; quia etsi valde idoneus sit, decet tamen, ut sua onera partiatur cum alio, ut de archipresbytero dictum est; *cap. ult. de offic. archipresbyter.* Quod si Episcopus moram faciat in assumendo vicario, ejus datio devolvitur ad Metropolitanum; *cap. ult. de suppl. neglig. prelat. in 6. & conc. Trident. sess. 24. de reform. cap. 16.* & hoc exemplo magistratuum civilium comparatum, ut Episcopus sibi vicarium assumat; nam præfecti prætorio, & alii majores magistratus, sive urbani, sive provinciales, suos habere vicarios; *l. 1. & 2. C. de offic. vicar. & apud Calliodor. 6. va-*

siur-

riar. epist. 15. & passim in notit. utriusque imperii; ut in Gallia fuere vicarii Comitum; concil. Cabillonens. II. can. 21. & capitular. lib. 2. cap. 28. & apud Walafrid. Strabon. cap. ult. de reb. ecclesiast. Vicarius est, qui vices alterius gerit; l. vicarius, ff. de legationib. romani Græci appellant; nov. Justin. 8. cap. 4. & nov. † 131. cap. 1. & hoc significatu Episcopi ipsi dicuntur vicarii Domini, tanquam successores Apostolorum; Augustin. vel alius quisquis est, sermon. 37. ad frat. in eremo: *Non intrat per ostium ad ecclesiam, qui per laicalem portam intrat; non enim laicis spiritualia dona tradita sunt, sed Domini vicariis.* Vicarii Domini sunt, qui vicem Apostolorum tenent. Labente tamen imperio vicarii dicti rectores provinciarum, qui alium supra se non haberent, ut de vicario Hispaniarum prodit Severus, lib. 1. hist. sacræ: *Hispaniarum vicario, nam jam proconsulem habere desierant.* Ergo Episcopus vicarium sibi adsumere debet, qui dicitur & officialis; cap. ex frequentibus, de instit. cap. in tantum, de simon. cap. † cum in generali, de offic. vicar. in 6. Idemque vocatur missus Episcopi; cap. 1. de frigid. & maleficiat. ad differentiam missorum dominicorum, qui diriguntur ex comitatu Principis; de quibus intelligendum est cap. 2. de regularib. non ut glossa stulte voluit de vicariis seu officialibus Episcopi. Idem etiam vicarius Episcopi dicitur creditus Episcopi: sic Gamtramus Boso ad Magnericum Trevirensis Episcopi apud Greg. Turon. lib. 9. cap. 10. *Nequaquam, inquit, sed transmittite abbates, & creditos tuos, ut hæc quæ loquor exponant.* Quo sensu dicuntur & creditarii, id est missi Principis; in Vita Ludovic. Pii, & apud Aimon. Continuat. lib. 5. cap. 10. *Fideles ac creditarios a latere suo misit.* Dixi vicarium dici & officialem, ratio est, quia indivisa erat jurisdictio episcopalis, & vicarius Episcopi utramque, id est spiritualem & temporalem, judicalem & extrajudicalem exercebat: sed hodie alius est vicarius ab officiali, nam vicarius penes se habet jurisdictionem spiritualement, extrajudicalem, non contentiosam: officialis vero exercet jurisdictionem contentiosam, quæ in jure judicioque versatur. Porro vicarii duplicis sunt generis: alius est vicarius principalis, seu generalis, qui plenam habet jurisdictionem per universam dicecesim in spiritualibus & temporalibus; cap. si Episcopus, de suppl. neglig. prelat. in 6. ac hujusmodi vicarium sibi elegisse Balduinum Treverensem Archiepiscopum, scribit Albertus Argentinensis in chron. *Balduinus Archiepiscopus, cum quadraginta duobus annis ecclesiam suam laudabiliter rexisset, ac propter senium & tenacitatem nihil amplius proficeret, Joannem de Liechtenberg valentem & providum in spiritualibus & temporalibus administratorem & vicarium ecclesie sue deputavit.* Alius est vicarius foraneus, qui foris id est extra civitatem constitutus est in certa regione, seu parte diceceseos; de quo in cap. Romana, de offic. ordinar. in 6. & clement. etsi principalis, de rescript. sic foraticos presbyteros dixit Martinus Bracarensis, in collect. can. orient. can. 56. pro pagensibus & vicanis presbyteris. Qualis autem esse debet vicarius Episcopi? Nimirum clericus esse debet, non laicus; concil. Chalced. can. 2. & d. can. in † nona, 16. qu. 7. laici enim ecclesiastica negotia administrare prohibentur; can. indicatum, 89. dist. cap. ad nostram, de consuetud. cap. decernimus, de judic. Immo vicarius Episcopi presbyter esse debet, ex constitutione regia, idemque debet esse doctor, vel licentiatum in jure, vel theologia, ex conc. Trident. loco modo laudato: nec modo clericus sæcularis, sed etiam monachus, vel religiosus creari potest vicarius Episcopi; gloss. in can. de presentium, 16. qu. 1. Jo. Andreas in cap. ult. de cleric. agrot. vel debilitat. Hoc jure jam olim Theophilus Alexandrinus Episcopus duos monachos ex eremo invitos accivit, & postquam eos in clericos ordinasset, administrationem ecclesie illis concedidit, καὶ τῆ πῶν κληρικῶν ἀξία πηήσας τῶν οἰκονομῶν τῆς ἐκκλησίας αὐτοῖς ἐνεχέρισεν, ut auctor est Socrates, lib. 6. cap. 7. Hoc jure abbas Lobienfis

† V. si facit.
Et adde nov.
17. cap. 10.
nov. 128. cap.
20. & nov.
134. cap. 2.

est vicarius Leodiensis Episcopi; Ægidius de gest. Leodiensium Pontificum; cap. 62. Abbas Lobiensis vicarius est Episcopi Leodiensis in ecclesia Leodiensi & Lobienſi. Etiam Episcopus potest eligi vicarius Episcopi, ut in casu cap. quoniam in plerisque, de offic. ordinar. si eandem dioecesim inhabitent populi linguis varii & discrepantes, & Episcopus utriusque linguæ peritus non sit, Episcopus alium sibi vicarium adsumere debet linguæ peritum. Immo Londinensis Episcopus est vicarius natus Archiepiscopi Cantuariensis, & hoc jure in inauguratione Henrici I. Regis Anglorum Londinensis E. Cant. Archiepiscopi vices functus est; Matthæus Westmonaster. ad annum 1100. In hac autem coronatione non est derogatum ecclesie, vel antistiti Cantuar. quia Londin. Episcopus Archiepiscopi Cantuar. immo totius Angliæ decanus, vices ejus in hoc officio exequatur, & hoc charta ipsius testificatur. Itemque Sabinensis Episcopus est vicarius Rom. Pontificis in urbe in episcopalibus; chronic. Normanor. ann. 1151. Successit ei Conradus Sabinensis Episcopus, apostolica sedis in urbe dumtaxat in agendis episcopalibus, dum Papa deest, ex antiqua consuetudine pro dignitate loci sui vicarius. Quomodo autem constituatur vicarius Episcopi? Non aliter creari potest, quam in scriptis, id est solemniter & publico instrumento: nec prius munus suum exercere potest, quam ejus litteræ insinuatæ sint apud gesta episcopalia, ut omnibus innotescant: sic & Judex delegatus non prius mandatam jurisdictionem exercere valet, quam doceat de mandato; cap. cum in jure, de offic. delegat. & sedes apostolica non consuevit legatos suscipere absque signatis apicibus; can. nobilissimus, 97. dist. Denique gesta ecclesiastica non fiunt sine scriptura, propter fidem & auctoritatem rerum gestarum; ut Episcoporum electio fit decreto manibus omnium eligentium roborato; ordinatus a suis ordinatoribus litteras accipere jubetur: & excommunicatio, vel restitutio fit per libelli inscriptionem: & excommunicatus sine commendatitiis litteris in communionem non recipitur; can. legum, 2. qu. 1. can. miramur, 24. qu. 1. quod ex parte sumptum ex concil. Milevitan. II. can. 19. & African. can. 56. pariterque collatio beneficiorum probatur per litteras, non per testes; cap. ordinarii, de offic. ordinar. in 6. Quæ vero sit dignitas & potestas vicarii scire in primis conducit. Sane vicarius Episcopi habet dignitatem quatenus Episcopi vices gerit, & est quasi Coepiscopus, unde antistes secundi ordinis dicitur: sic Claudianum Mamerci Viennensis Episcopi fratrem

Alia est potestas domini, alia ministri; Augustin. in Joan. tractat. 5. Aliud est enim baptizare per ministerium, aliud baptizare per potestatem. Baptisma enim tale est, qualis est ille, in cuius potestate datur, non qualis est ille, per cuius ministerium datur.

vocat Sidonius loco superius laudato, quem idem paulo ante consiliarium in judiciis, vicarium in ecclesiis, procuratorem in negotiis, villicum in prædiis, tabellarium in tributis, quibus, amabo, quid aliud signat, quam vicarium generalem in spiritualibus & temporalibus? Nec immerito vicarius Episcopi dicitur antistes secundi ordinis, quia & in civilibus muneribus vicariæ dignitas præfertur portionem obtinet; d. l. 1. C. de offic. vicar. & ex Cassiodor. loco supra laudato. Vicarius etiam Episcopi dignitate coruscat, quatenus rescripta pontificia executioni mandare potest, quoties ad eum diriguntur; & hoc præstat vicario foraneo, qui hujusce potestatis expertus est; d. clem. etsi principalis. Non idem tamen vicario debetur honos, qui Episcopo: vicarius enim Episcopi non præcedit canonicos in choro & capitulo, sed in actibus dumtaxat, qui ad ejus officium pertinent; can. præcipimus, 93. dist. & Balsam. in can. 18. syn. Nicæna. Vicarius Episcopi habet propriam & ordinariam jurisdictionem; DD. in d. cap. quoniam in plerisque, gloss. in cap. licet, verb. officialium, de offic. vicar. in 6. quia datur ad universitatem causarum, & semel datus ab Episcopo, jurisdictionem & potestatem accipit a lege, seu canone; ut legatus proconsulis dicitur habere propriam jurisdictionem, etsi non potest eam exercere, nisi prius sibi a proconsule mandata sit; l. legati, ff. de offic. procons. l. pen. ff. de offic. ejus cui mandat. est jurisdictionem, quia scilicet legati non eligebantur ab ipso proconsule, sed ei dabantur a senatu, ut observatur ex Vopisco

in Probo, & Capitolino in Gordian. Vicarius Episcopi, inquam, habet ordinariam jurisdictionem, & ob hanc causam a vicario Episcopi non appellatur ad Episcopum, sed ad Metropolitanum, quia unum & idem tribunal habet cum Episcopo; *cap. 2. de consuetud. in 6. cap. Romana, de appell. eod.* sed ne aberres, vicarius Episcopi habet ordinariam jurisdictionem in his quæ veniunt ex generali mandato, de cetero habet delegatam in his quæ indigent speciali mandato. Vicarius Episcopi potest omnia, exceptis prohibitis, seu quæ requirunt speciale mandatum; *cap. 2. de offic. vicar. in 6.* puta non potest conferre beneficia sine speciali mandato Episcopi; *cap. nullus 11. 16. qu. 7. cap. ult. de offic. vicar. in 6.* quia collatio beneficiorum est in fructu, & mera gratiæ: potest tamen vicarius Episcopi ex mandato generali confirmare electiones, instituire præsentatos, quia utrumque est munus necessarium; *cap. ex frequentibus, de instit. gloss. in d. cap. ult. de offic. vicar. in 6.* Potest etiam vicarius Episcopi conferre beneficia ex causa permutationis; *gloss. in d. cap. fin.* quia hujusmodi collatio est necessaria; *clement. un. de rer. permutat. cap. unic. eod. tit. in 6.* Vicarius Episcopi non potest conferre ordines, quia Episcopus non potest mandare ea, quæ sunt ordinis episcopalis, inferioris gradus clericis; *cap. pen. de consecr. eccles. vel altar.* sed dat dimissorias ad ordines: ejusdem etiam est dare litteras dimissorias Romam euntibus religionis seu pœnitentiæ causa: ne cuiquam enim liceat adire limina Apostolorum sine licentia Episcopi, vel ejus vicarii, vetat Concil. Salegenstad. can. 16. *Decrevit quoque sancta synodus, ut nullus Romam eat, nisi cum licentia Episcopi, vel ejus vicarii:* quod statutum, ut coerceretur pœnitentium abusus, qui omisso suo Episcopo, spe facilius obtinendæ absolutionis, ad Rom. Pontificem properabant, vel etiam ut evagationis occasio tolleretur, quia nimium frequens erat usus peregrinationis Romanæ; Beda lib. 5. hist. Anglic. cap. 7. *Successit in regnum Hun de stirpe regia, qui cum triginta & septem annis imperium tenuisset gentis illius, & ipse relicto regno, ac junioribus commendato, ad limina beatorum Apostolorum profectus est, quod his temporibus plures de gente Anglorum nobiles, ignobilesque, laici, & clerici, viri, ac femina certatim facere consueverunt.* Et si vicarius pro ordinario habeatur, non potest tamen alium substituere; *cap. clericos, de offic. vicarii,* quia inspecto initio est delegatus, & delegatus non potest subdelegare: excipitur nisi vicarius datus sit ab initio cum potestate substituendi alium; *cap. 1. eod. tit. in 6.* Adde & vicarium Episcopi posse revocari ad nutum; *clem. etsi principalis, de rescript.* quia vicariatus est nudum mandatum, quod nuda voluntate revocatur.

C A P. II.

Officialis, vicarius Episcopi in jure dicundo. Ordo & gradus officialis. Eiusdem jurisdictio & potestas. Officialis habet modicam coercionem, custodias, quæ decanata, multa dictionem. Officialis an sportulas capere possit? Prave exactiones officialium.

VICARIO Episcopi accedit officialis, qui commune officialis nomen usu suum fecit: vicarium enim Episcopi & officialem dictum, jam observatum, quod nomen e civili militia ad sacram translatum, ut pleraque alia: officiales enim dicti apparitores & cohortales præsidum, & aliorum majorum magistratuum; *l. præsidis 34. ff. de reb. credit.* Tertullian. de idolatr. *ceterum quid facient servi, vel liberi fideles, item officiales sacrificantibus dominis, vel patronis, vel præsidibus suis adherentes?* Et Augustin. sermon. **)

188. de tempore: *Interpella ergo hunc judicem, ubi nullus tabellarius conturbat, nullus officialis removeret.* Et Salvian. lib. 3. de gubernat. Dei: *Quid autem aliud est cunctorum negotiantium vita, quam fraus, atque perjurium? quid aliud curialium, quam iniquitas? quid aliud officialium, quam calumnia?* Et idem lib. 3. ad eccles. Catholic. *Officialium, atque apparitorum gratiam, favoremque mercatur.* Alias idem officia, qui & officiales dicuntur; Augustin. serm. de tempore, **) 130. *Non solum rei, sed & officia, quæ nihil sibi conscia sunt.* Inde officium annonæ, id est officialis præfecti annonæ, in l. ult. ff. de pigner. act. & officium tribunalis sacri dicuntur angeli Salviano, eod. lib. 3. ad eccles. Catholicam; & cavere apud officium, nihil aliud est, quam datis fidejussoribus cavere apud officialem præfidis; l. eum pro quo, ff. de in jus vocand. Officialis autem est vicarius Episcopi in his quæ pertinent ad forensam jurisdictionem episcopalem: is præstet juri dicendo, & ordinariam jurisdictionem exercet: quamvis enim inspecto initio sit judex delegatus, tamen mandata semel jurisdictione, eam quasi propriam & ordinariam exercet, & habetur pro iudice ordinario, habetque unum & idem tribunal cum Episcopo, ita ut ab eo non provocetur ad Episcopum, sed ad Metropolitanum; cap. 1. de offic. ordin. in 6. Officialis utpote vicarius Episcopi debet esse clericus, nec ferendus est laicus: laici enim arcentur a judiciis ecclesiasticis, maxime de rebus spiritualibus; cap. decernimus, de judic. In synodo Chalcedonen. act. 3. (in secunda vocatione Dioscori) cum Dioscorus Alexandrinus Episcopus, de multis reus factus, iudicium, id est legatorum Principis, qui in concilio aderant, præsentiam in iudicio requireret, Episcopi responderunt: *κανονικῶν γὰρ ἕξεταζομένων, ὅτε ἀρχόντας, ὅτε ἑτέρας πνεύς λαϊκῆς παρέναι χρεῖ.* Quando enim quædam regularia tractantur, neque iudices, neque aliquos alios laicos interesse oportet. Unde in cap. 3. de consuetud. damnatur consuetudo, quæ in Pictaviensi diocesi inoleverat, ut in judiciis ecclesiasticis, audita utraque parte, exciperentur sententiæ præsentium, sive litterati, sive illiterati essent: & hoc merito: in judiciis enim voces populi non sunt audiendæ, nec vocibus eorum credi oportet, quando aut noxium crimine absolvi, aut innocentem condemnari desiderant, ut dicitur in l. decurionum 12. C. de pæn. Apud Justin. Mart. tyr. apolog. 2. († al. 1. cap. 69.) superest rescriptum Adriani, ut Christiani damnarentur causa cognita pro tribunali, non per iudicium, & vociferationibus populi, *ὡς καὶ πρὸ βήματος ἀποκρίνεσθαι, ἐπὶ αὐτῷ μόνον τροπῶσιν, ἀλλ' ἐν ἀξιώσει, ὡς ἐκ μόνου βοῆς.* Quandoque tamen milites damnati acclamatione militari; Tacit. 1. annal. *Stabant legiones pro concione districtis gladiis, reus in suggestu per tribunum ostendebatur, si nocentem adclamaverant, præceps datus trucidabatur, & gaudebat cadibus miles tamquam semel solveret.* Et in vita Ludov. P. *Adclamatione porro militari post urbem captam, Gotselinus Comes, itemque Sanila Comes, nec non Madalelmus vassallus dominicus capite plexi sunt.* Quæ sit jurisdictio officialis? nimirum is cognoscit de actionibus personarum, civilibus, & criminalibus inter clericos; nov. Just. 123. cap. 21. cap. clerici, de judic. cap. si diligenti, cap. significasti, de for. compet. De actionibus in rem, sive de dominio, sive de possessione agatur, quæstio disceptatur apud iudicem sæcularem, etiam inter clericos; cap. ex transmissa, eod. tit. & cap. causam qua, qui fil. sint legit. Augustin. lib. de eccles. & synag. (init.) *Lege agatur, quia de possessione contentio est.* Officialis, seu iudex ecclesiasticus habet modicam coercionem & castigationem virgarum, dummodo ad sanguinis effusionem usque non sæviatur; cap. in archiepiscopatu, de raptor. hoc pænæ genere usos Episcopos testis Augustin. epist. 159. (al. 133. num. 2.) ad Marcellinum Comitem, de emendatione circumcellionum: *Sed virgarum verberibus eruisti. Qui modus coercionis & a magistris artium liberalium, & ab ipsis parentibus, & sæpe etiam in judiciis solet ab Episcopis adhiberi.* Unde

Ejusdem re-
scripti memi-
nit Euseb.
lib. 4. hist.
cap. 9.

de haustus *can. circumcelliones*, 23. qu. 5. Episcopis jus animadvertendi per flagella concedit concil. Eliberitanum, ex Burchardo, can. 10. *Decrevit sancta synodus, ut Episcopi, ac ministri Episcoporum pro criminibus colonos flagellare cum virgis potestatem habeant.* Quod repetitum in conc. Sueffionensi habito anno Christi 853. Flagrorum castigationem intra modum triginta & novem ictuum in juniores clericos, & custodiae poenam ad tempus in majores distringit concil. Matisconenf. I. can. 8. *Quod si quicumque clericus hoc implere distulerit, si junior fuerit uno minus de quadraginta ictus accipiat; si certe honoratior triginta dierum inclusione multetur: Et hujusmodi jam ante flagellandi modum non excessisse Cæsarium Arelatensem, eodem post tempus repetito, si atrocius delictum esset; auctor est Cyprianus in eius vita apud Surium, sub august. 27. Solebat vero sanctus vir id accurate observare, ut nemo ex illis, qui ipsi parebant, sive servi illi essent, sive ingenui, si pro culpa sua flagellandi essent, amplius triginta novem ictibus ferirentur: si quis vero in gravi culpa deprehensus esset, permittebat quidem ut post dies paucos iterum vapularet, sed paucis: contestabaturque ecclesie praefectos, si quis juberet quempiam diutius flagellari, & ea verbera illi mortem afferrent, ut is homicidii reum se sciret.* Judex ecclesiasticus etiam jus habet coercendi custodia temporali & jejunio; concil. Turonenf. can. 20. *Illi vero archipresbyteri, qui talem cautelam super juniores suos habere noluerint, & non eos habuerint studio distringendi ab Episcopo suo in civitate retrudantur in cellam, ibique mense integro panem cum aqua manducent.* Jure civili Episcopus habet jus conjiciendi in carceres, seu custodias, quas Justinianus decaneta vocat; nov. † 79. cap. 3. sic dicta a Græco δέκαηται, quod clerici his containerentur; qua ratione Suidas δόναρα appellat, quasi δέκαηται, quaedam sepulcra in agro Laconico, quod tyndaridas susceperint: non recte Cujac. ea confundit cum diaconiis ecclesiarum, nec enim diaconium est carcer, seu custodia, sed secretarium, seu sacrarium ecclesie, ex conc. Laodicenf. can. 21. can. non oportet 26. 23. dist. id est locus, ubi conveniebant clerici, mox processuri ad sacra obeunda. Hodie judex ecclesiasticus non habet jusprehendi, nisi adhibita manu regia, quia non habet territorium, sed nudam audentiam. Judex ecclesiasticus habet multæ dictionem, quod & Pontifici maximo juris fuit temporibus idololatriæ & superstitionis: hoc pontificalis auctoritatis jure usus est P. Licinius Pontifex M. in G. Fabium flaminem Quirinalem; Livius lib. 37. *Imperia inhibita utro citroque, & pignora capta, & multæ dictæ, & tribuni appellati, & provocatum ad populum est; religio postremum vicit, ut dicto audiens esset flamen Pontifici, & multis ex jussu populi remissæ.* Eodem jure usus & C. Servilius Pontifex M. in Dolabellam duumvirum; idem Livius lib. 40. *De Rege sacrificulo sufficiendo in locum C. Cornelii Dolabella contentio inter C. Servilium Pont. Max. fuit, & L. Cornelium Dolabellam duumvirum navalem, quem ut inauguraret Pontifex magistratu sese abdicare jubebat, recusantique id facere, ob eam rem multa duumviro dicta a Pontifice.* Eodem jure Crassus consul & Pont. Max. multam dixit Flacco collegæ, & flamini Martiali; M. Tullius Philipp. II. (8.) *Crassus consul & Pontifex Maximus Flacco collegæ flamini Martiali multam dixit, si a sacris discessisset, quam multam populus remisit, Pontifici tamen flaminem parere jussit.* Hoc exemplo judex ecclesiasticus jus multam dicendi habuit, non solum in clericos, sed etiam in laicos certis casibus, ut ob fraudem commissam in oblationibus vel decimis; Anastasius in can. statuimus, 16. qu. 1. *Statuimus, ut si quis oblationes ecclesie, vel decimas, quas populus dare debet, tenere contenderit, vel extra baptismalem ecclesiam dare voluerit præter conscientiam Episcopi. . . bannum nostrum componat, & communione privetur.* Bannum episcopalem vocat multam pecuniariam, quæ infligebatur ab Episcopo: alius erat bannus dominicus seu regalis, qui erat 60. solidorum & major multa, ex capitul.

Carol. M. lib. 3. cap. 67. lib. 4. cap. 1. 7. 22. & passim ex conc. Pistens. Ob injuriam factam clericis Episcopus etiam laicis bannum episcopalem indicabat; concil. apud Theodonis Villam: Si quis subdiaconem calumniatus fuerit, vulneraverit, vel debilitaverit, & convalescit, quinque quadragesimas sine subditis annis poeniteat, & trecentos solidos cum sua compositione, & episcopalibus ban- nis componat. Idem ob sacrilegium; Joannes VIII. in can. quisquis, 17. qu. 1. 4. Quisquis inventus fuerit reus sacrilegii, Episcopis, vel abbatibus, sive per- sonis, ad quas querimonia sacrilegii juste perimuerit, triginta libras examinati argenti purissimi componat. In Gallia invaluerat consuetudo, ut Episcopi & Comites, incestuosos vel decimas non solventes captis wadiis, id est pignoribus, coercerent, vel presbyteros ob leviores culpas, & pecuniam inter se divide- rent, quod vetuit synod. Cabillonensis II. can. 18. Dicitum est nobis, quod in quibusdam locis Episcopi & Comites ab incestuosis, & ab his, qui decimas non dant, wadios accipiant, & a presbyteris pro quibusdam negligentis, & inter se pecuniam dividant, quod penitus abolendum decrevimus. Hodieque judex ec- clesiasticus clericos ob reatum multandi jus habet, sed multam suis usibus aut mensæ episcopali addicere non potest, quia ecclesia fiscum non habet, alioquin ab abusu provocatur. Officialis vero, vel alius judex ecclesiasticus, non potest exigere sportulas more judicum sæcularium; cap. cum ab omni, de vit. & ho- nest. cleric. concil. Tarraconens. can. 10. Observandum quoque decrevimus, ne quis sacerdotum, vel clericorum, more secularium judicum, pro impensis patro- cinis munera audeat accipere; can. observandum, 15. qu. 2. & Concil. Ver- nens. can. 25. Ut nullus Episcopus, nec abbas, nec laicus propter justitiam fa- ciendam sportulas contradictas accipiat, quia ubi dona intercurrunt, justitia eva- cuatur. Bene & sapienter canones, nec enim iudices ecclesiasticos decet sacram jurisdictionem foenerari: idcirco nundinarios sui temporis officialium quæstus damnavit Petrus Blesensis, epist. 25. Officium officialium hodie est, jura confun- dere, suscitare lites, transactiones rescindere, innectere dilationes, suppressere veritatem, ponere mendacium, quæstum sequi, equitatem vendere, inbiare exa- ctionibus, versutias concinnare. Fœdam inter Episcopos, & eorum officiales prædæ societatem subnotat Jo. Sarisberienfis Policratic. lib. 5. cap. 16. Et qui- dem nescio quomodo notam & poenam omnem evadant, qui exercitationem totius calumniosi quæstus, sibi ad minus bessem vendicant, nam ad solidum assen- usurpabant sibi, aut & multum trientem duntaxat archidiaconis, & aliis offi- cialibus.

C A P. III.

Episcopus proprius dispensator rerum ecclesie. Ex concilio Chalcedonensi consti- tutus œconomus in singulis ecclesiis episcopalibus. Officium & potestas œconomi.

INTER adjuutores & administratos Episcopi locandus est & œconomus, id est dispensator rerum ecclesiæ: is enim est vicarius Episcopi in temporalibus: ab initio Episcopus res & bona ecclesiæ per se administrabat, ut patet ex can. Apostol. † 37. concil. Gangrens. can. 7. Antiochen. can. 24. & 25. can. Episcopus, 12. qu. 1. Aurelian. III. can. 5. Tolet. IV. can. 32. can. noverini, 10. qu. 1. hoc jure collectæ, id est ara, quæ quisque conferebat, deponeban- tur apud Episcopum, quæ is pupillis, viduis, peregrinis, & aliis egentibus e- rogabat; Justin. Martyr. apolog. 2. (al. 1. cap. 67.) *οἱ εὐπορέντες δὲ καὶ βυ- λόμενον κατὰ προαίρεσιν ἕκαστος τῶν ἑαυτοῦ ὁ βύλαται δίδωσι, καὶ τὸ συλλεγόμενον*
πα-

Περὶ τῆς προεσῆς ἀποτίθεται, καὶ αὐτὸς ἐπιτελεῖ ὄφρα τοῖς τε καὶ χήραις, καὶ τοῖς
 διὰ νόσον, ἢ δι' ἄλλου αἰτίαν λεπτομένοις, καὶ τοῖς ἐν δεσμῶσι ὄσι, καὶ τοῖς παρεπι-
 θύμοις ὄσι ξένοις, καὶ ἀπλῶς πᾶσι τοῖς ἐν χρείᾳ ὄσι κηδεμῶν γίνεται: Ceterum qui
 locupletiores sunt, & volunt, pro arbitrio quisque suo quod visum est contri-
 buunt, & quod ita colligitur apud antistitem deponitur, atque ille inde opitula-
 tur pupillis & viduis, & his qui propter morbum, aut aliquam aliam causam
 egent, quique in vinculis sunt, & peregre advenientibus hospitiibus, & in sum-
 ma indigentium is omnium curator est. Quare Zeno distractis prædiis pecuniæ
 dispensationem reliquit Alexandro Antiocheno Episcopo ὡς δέῃς παρὶς, ut di-
 vino questori, ait Theodorit. in Philotheo, cap. 12. Nec solum oblationes fi-
 delium, sed etiam ex quo ecclesia dotem suam habuit, id est decimas & præ-
 dia, decimas & redditus prædiorum in sua potestate habuit Episcopus, ita ut ex
 his quatuor partes fierent, quarum unam sibi seponeret, secundam clero, ter-
 tiam pauperibus, quartam fabricæ impenderet; can. videntes, 12. qu. 1. can.
 vobis, can. Wlterana, 12. qu. 2. Denique dos ecclesiæ omnino fuit in potesta-
 te Episcopi, nullo jure fundatori manente in ejus dispensatione; can. sic qui-
 dam, can. decretum, can. noverint, 10. qu. 1. unde & in limine fundationis
 conditor ecclesiæ debet obsequium offerre Episcopo, per donationem, id est
 traditionem chartulæ, confirmatum ex concil. Wormat. can. 4. Ab initio, inquam,
 Episcopus ipse fuit œconomus & dispensator rerum ecclesiæ, & eo nomine
 commendantur Paulinus Nolanus, & Hilarius Arelatensis Episcopi, quod suis
 facultatibus sparsis in pauperes, res ecclesiæ studiose curarint; Prosper lib. 2. de
 vit. contemplativa, cap. 9. Denique sanctus Paulinus, ut ipsi melius nostis,
 ingentia prædia, quæ fuerunt sua, vendita pauperibus erogavit: sed cum factus
 Episcopus esset non contempsit ecclesiæ facultates, sed fidelissime dispensavit. Et
 mox: Quid sanctus Hilarius? nonne & ipse omnia bona sua, aut parentibus
 reliquit, aut vendita pauperibus erogavit? is tamen cum merito perfectionis suæ
 fieret ecclesiæ Arelatensis Episcopus, quæ illa tunc habebat ecclesia, non solum
 possedit, sed etiam acceptis fidelium numerosis hereditatibus ampliavit. Episco-
 pus habebat plenam & liberam administrationem rerum ecclesiasticarum, neque
 rationes reddere tenebatur, ei enim credita est administratio rerum ecclesiæ, ut
 eam exerceat quasi Deo intuente, ὡς Θεὸς ἐφορῶντος, ait prædictus can. Apostol.
 † 37. non redditurus rationem hominibus, sed Deo, quem semper præ oculis
 & judicem & testem habiturus esse intelligitur: & absurdum visum rationes
 rei pecuniariæ ab eo exigere, cui credita est cura animarum hominum, quæ
 longe pretiosiores sunt. Et hac ipsa ratione Episcopum, ἀλογον, & a red-
 dendis rationibus liberum esse voluit Clemens, lib. 2. cap. † 35. ἔχει γὰρ
 λογιστὴν κύριον ἢ Θεόν: habet enim ratiocinatorem Deum. Episcopus tamen ita
 rerum ecclesiasticarum potestatem habebat, ut eas dispensaret in usus congruos
 sui & clericorum, pauperumque: quod si eas converteret in rem suam, vel in
 cognatos erogaret, de his cogebatur rationes reddere synodo provinciali; d. con-
 cil. Antiochen. can. 25. quia Episcopus rebus ecclesiasticis uti debet, non ut
 dominus, sed ut procurator & dispensator; August. epist. † 50. al. 185. ad
 Bonifac. Comitem, cap. 9. Si autem privatim, quæ nobis sufficiant, posside-
 mus, non illa nostra sunt, sed pauperum, quorum procuracionem quodammodo ge-
 rimus, nec proprietatem nobis usurpatione damnabili vindicamus. Et idem epist.
 (225. al. 126. num. 9.) ad † Albinam: Deus testis est, istam omnem re-
 rum ecclesiasticarum procuracionem, quarum credimur amare dominatum, pro-
 pter servitutem, quam debeo caritati fratrum & timori Dei, tolerare me,
 non amare, ita ut ea, si salvo officio possim, carere desiderem. Ac Epi-
 scopus res ecclesiæ attingere debet, non ut proprias, sed ut commen-
 datas, id est depositas; concil. Cabillonens. II. can. 6. Res ecclesiæ, qui-
 bus Episcopi uti debent non ut propriis, sed ut commendatis uti debent,

pretia sunt peccatorum, patrimonium pauperum, stipendia fratrum in commune viventium: ideoque electus, ante consecrationem rerum suarum descriptionem, id est inventarium, conficere solebat, ne post episcopatum quaesita, ecclesiae subducerentur; *can. de Syracusana*, 28. *dist.* Sed ingravescente onere episcopatus, aucto numero fidelium, & censu sacrarum facultatum, ne Episcopi a rerum spiritualium cura, temporalium studio, avocarentur, vel ne omnia essent in potestate Episcopi absque arbitro, vel quia ipsi Episcopi res administrabant per laicos, ut onus levarent, placuit in synodo Chalcedonensi, *can. 26.* ut singuli Episcopi oeconomum sibi constituerent de proprio clero, ne sine testimonio esset gubernatio rerum ecclesiasticarum; *can. quia in quibusdam*, 89. *dist. can. quoniam in quibusdam*, 16. *qu. 7.* Ordinatio oekonomi pertinebat ad Episcopum, etiam ante Chalcedonensem synodum, ut liquet ex 10. *actione ejusdem synodi*, in qua Ibas Episcopus Edeffenus spondidisse memoratur, quod res & reditus ecclesiae suae juxta ritum Antiochenae deinceps gubernarentur per oecosomos ab eo de clero ordinatos; idemque comprobatur 14. *actione ejusdem synodi*, in qua conquestus est Athanasius Perrhenorum Episcopus, se a quibusdam clericis pulsum episcopatu, & oecosomos ecclesiae ab eisdem propria auctoritate constitutos, ejectis prioribus: & forte hac occasione editus est *canon hujusce synodi*, de ordinandis per Episcopum oeconomis: & cum imperfecta lex esset, & in eam committentes non coereret, accessit *can. 11. synod. Nicen. II.* ut si Episcopus neglexerit sibi assumere oeconomum, jus eligendi devolvatur ad Metropolitanum; *can. cum simus*, 9. *qu. 3.* Sed ex consuetudine oeconomum Constantinopolitanae ecclesiae moris fuit designari ab Augusto, ante Isaacium Comnenum, qui primus potestatem illam, & jus omne Patriarchae refudit; Zonar. in ejus vit. (cap. 4.) μέχρι τότε τῷ μεγάλῳ οἰκονόμῳ προχειριζομένῳ παρὰ τοῦ Βασιλέως, ἀλλὰ μὲν καὶ τῷ σκευφύλακῳ, ἐκείνῳ δὲ καὶ ἀμφῶν, ὑπὸ τῷ πατριάρχῳ ἐδέστω ἕξουσιαν, ἀποξενώσας ἀμφεῖν τῷ δημοσίῳ: Nam cum ad id usque tempus & magnus oconomus, & scevaphylax ab Imperatore designari soleret, utrumque id munus Patriarchae potestati subiecit a mota publica auctoritate. Ex synodo Chalcedonensi oconomus fuit eligendus e clero, non ex laicis: quod confirmatum in concil. Hispalens. II. *can. 9.* adjecta ratione, quod non deceat laicum esse vicarium Episcopi, & saeculares in ecclesia judicare; *can. in † nona*, 16. *qu. 7.* Idemque placuit Gregorio I. ne oeconomi ecclesiae adsumantur ex laicis, sed ex clericis tantum, alia ratione quod hi, ut subditi, facilius cogi possint ad rationes reddendas, & si suspecti visi fuerint removeri, vel coereri; *can. indicatum*, 89. *dist.* Et Episcopi ut plurimum clericis usi sunt in oeconomatu ecclesiae; in breviario Liberati, *cap. 23.* memoratur Pfoius diaconus, & oconomus ecclesiae Alexandrinae, sub Paulo Episcopo; & in *sess. 14. conc. Chalced.* Fronto presbyter, & exoconomus. Et ideo oconomus tamquam unus ex canone, id est ex ordine clericali, per pecuniam ordinari vetatur, *ejusdem synod. Chalced. can. 2. can. si quis Episcopus*, 1. *qu. 1.* cujus veluti commentarius est *can. Salvator*, 1. *qu. 3.* oconomus non prius attingit res ecclesiasticas, quam juramentum fidelitatis praestiterit apud Episcopum, ut colligitur a contrario ex decreto Urbani II. quo Episcopus non potest exigere juramentum fidelitatis a clericis suis, nisi quibus rerum ecclesiasticarum dispensatio commissa fuerit; *can. ult. 22. qu. † 5. cap. nullus, de jurejurand.* & hoc nomine archidiaconum, tamquam dispensatorem sacri ararii, fidelitatem jurasse Episcopo, insinuat Fulbert. *epist. 34.* cum Lyfardi archidiaconi Parisiensis in suum Episcopum se jactantis, perfidiam exaggerans: *Quid dicemus*, inquit, *de juramento fidelitatis, quod ira contaminat, ut Episcopo suo non corde, nec verbo, nec opere fidelis existat?* Et Honorius III. in *cap. gravem, de excess. praelat.* archidiaconum Ambianensem per iudices datos ab ecclesia in perpetuum abscindi vult, si appareat eum contra fidem ho-

homagii præstiti, ac debitam reverentiam Episcopum suum esse dominum negasse. Officium œconomus est res ecclesiæ gubernare; *l. jubemus 14. C. de SS. ecclief.* Res ecclesiæ & ejus reditus administrabat magnus œconomus Constantinopolit. auctore Codino. Ejustem est annonas præbere clericis, & quod superest erogare in pauperes; *nov. Just. 3. cap. 3.* unde œconomus ecclesiæ dispensator pauperum vocatur; *l. omnes qui, §. hoc nihilominus, C. de Episc. & cleric.* Et Isidorus Pelusiota, *lib. 1. epist. † 269.* Maronem œconomum ecclesiæ Pelusiensis notat de furacitate bonorum pauperum, & officii eum admonet, ex nominis etymo, *οικονομῶ γὰρ εἰρηται παρὰ τὸ οἰκῶν αὐτῶν νέμειν τοῖς πένησι.* Œconomus enim hinc dictus est, quod pauperibus, quæ ipsorum sunt, tribuat. Ad eundem pertinet actiones ecclesiasticas movere, & excipere; *l. cum clericis, d. l. omnes qui, §. præterea cum in provinciis, §. hoc nihilominus, C. de Episc. & cleric. nov. Just. 123. cap. 28. cap. Imperatorum, de jurament. calumn. cap. 2. de capell. monach.* Et œconomus in judicio conventus non satisfaciat judicatum solvi, immo & clerici lite pulsati non alium dant fidejussorem, quam ipsum œconomum; *d. l. cum clericis, §. 1. & d. §. præterea l. omnes qui.* Defuncto, vel deposito Episcopo, œconomus est inventarium rerum ecclesiæ conficere, ut futuro successori incolumes conserventur; *can. caritatem, 12. qu. 2.* œconomus tamen non potest res ecclesiæ alienare, nisi certis ex causis, & his casibus non licet eas emere per se, vel per interpositam personam; *d. l. jubemus, & auth. quibuscumque, C. de SS. ecclief.* Sicut vero œconomus ecclesiæ ordinatur ab Episcopo, ita & eidem rationes actus sui reddere tenetur: & hoc est quod ait synod. Chalced. *d. can. 26.* œconomum debere administrare res ecclesiasticas, *κατὰ γνώμην αὐτοῦ ἰδίου Ἐπισκόπου, de sententia sui Episcopi.* Nec satis mirari valeo Gregorii Nazianzeni fiduciam aut contemptum rerum temporalium, de quo scribit Gregor. presbyter ejus vitæ auctor, (num. 30.), quod rerum & redituum ecclesiasticorum rationes a curatoribus ecclesiæ non repetiit, cauponum id verius, quam ecclesiasticorum, opus esse inquires, præfectorum, non Episcoporum, *καπηλικῶν μάλλον, ἢ ἐκκλησιαστικῶν ἀνδρῶν τὸ ἔργον αὐτῶ ὑπολαβῶν, καὶ ἀρχόντων, ἐκ Ἐπισκόπων.*

C A P. IV.

Vicedominus vicarius Episcopi in temporalibus, præest jurisdictioni temporali. Olim assumebatur e clero, postea ex laicis. Vicedomini insolentes coerciti.

PRÆTER œconomum, Episcopus & vicedominum sibi constituere debet, quo adjutore & administro utatur, ut Paschasium Episcopum vicedominum sibi habere voluit Gregor. I. in *can. volumus, 39. dist. Volumus, ut frater noster Paschasius vicedominum sibi ordinet, & majorem domus, quatenus possit vel hospitibus supervenientibus, vel causis que eveniunt, idoneus & paratus existere.* Vicedominus, vel vicedomnus, est vicarius Episcopi in temporalibus; *capitul. Carol. M. lib. 3. cap. 26. Mandet Comes vel Episcopo, vel abbati, vel vicedomno, vel illi quicumque locum Episcopi, vel abbatis tenuerit, ut ei reddat reum.* Sic dictus, quod vices gerat Episcopi, qui honoris ergo dicitur domnus, ut cum ei per diaconum occiditur, *jube domne benedicere, Gal. vidame.* Officium vicedomini est res episcopatus tueri & defendere: hac de causa Carolus Calvus mandanti Adriano Pontif. ut Genebaldus Laudunensis Episcopus Romam dirigeretur de objectis se purgaturus, & interim res episcopatus in Regis potestate consisterent, rescripsit per eam quæ extat inter Hincmari epistolas, quæ a Jacobo Sirmondo editæ sunt, *regium non esse Re-*

ges esse vicedominos Episcoporum, quia Reges Francorum ex regio genere nati, non Episcoporum vicedomini, sed terre domini hactenus suimus computari. Vicedominus multa sane communia habuit cum œconomo, ut in quibusdam ecclesiis fuit curator xenodochii, & dispensator pauperum, ut in Bremensi; Adamus Bremens. lib. 4. cap. 22. Et tunc quidem vicedominus noster, quasi fidelis dispensator & prudens, ad custodiendas pauperum elemosynas deputabatur. Hoc tamen dispar vicedominus ab œconomo, quod œconomi proprium fuit gubernare rem prædariam, & redditus ecclesiasticos percipere & dispensare: vicedomini vero fuit regere & ordinare domum Episcopi; Gregor. I. in can. diaconum, ead. dist. 89. Vicedominum enim eum constituimus, cujus arbitrio episcopium commissimus disponendum. Unde & idem Pontifex in d. can. volumus, vicedominum majorem domus appellat: quo sensu haud dubie Dedericus Comes, major domus ecclesiæ Trevirensis vocatur; Lambertus Scafnaburg. lib. de reb. gest. German. Erat tum temporis major domus ecclesiæ Trevirorum Dedericus Comes. Inde vicedominus erat præpositus officialibus & ministris Episcopi: hoc jure, capto ab hostibus Episcopo Argentinesi, vicedominus officiales Episcopi fidei & obsequii erga dominum juramento eos obstrinxit; Albertus Argentens. de gest. Bertoldi Episc. Argentens. Rodolphus autem de Andebehe, vicedominus Episcopi, crastino captivitate incepit ab officiat Episcopi, & munitionibus, quod sibi parerent tempore captivitate recipere juramenta. Vicedominus denique summam rerum episcopii tenebat post Episcopum; Sigebert. in chron. ad ann. 537. Theophilus vicedominus tam prudenter & utiliter secundas partes ecclesiastica dispensationis sub Episcopo agebat, ut mortuo Episcopo omnium ore dignus episcopatu esse acclamaretur. Et hac imitatione præfecturam domus augustæ, seu palatii, vicedominatum, & summam rerum vocat idem Adamus d. libr. 4. cap. 24. Metropolitanus tandem post triennium expulsionis suæ voti compos effectus, in pristinum gradum curia restitutus est; moxque succedentibus prosperis, summam rerum, quod est vicedominatum, jam septies consul meruit. Et præfectos provinciales Angli vicedominos vocitarunt; Ingulphus in chronic. Croyland. ex charta Beorredi Regis Merciorum: Confirmito prædicto monasterio de dono Normanni quondam vicedomini in Sultim duas carrucatas terre. Et idem ex charta Alfredi Regis: Præfectos vero provinciarum, qui antea vicedomini, in duo officia divisit. Nec modo vicedominus rem œconomicam Episcopi curabat; sed etiam res publicas, puta legationes, si quando opus esset pro Episcopo obibat, ut Arderadum vicedominum Cenomanensem, una cum Flodegario archidiacono, legatum missum a Bertigrano suo Episcopo ad Benedictum abbatem, jam ex Adrevaldo observatum. Nec non vicedominus temporalem sive feudalem jurisdictionem Episcopi nomine exercebat; capitul. Carol. M. lib. 3. cap. 11. De advocatis, vicedominis, vicariis, & centenariis pravis, ut tollantur, & tales eliguntur, quales & sciant & velint juste causas discernere, & terminare. Et aliud capitular. lib. 5. cap. 120. Et si judex publicus servum ecclesiæ super furto non præsumptem, sine audientia vicedomini, aut archidiaconi, aut detinere, aut injuriare præsumpserit, anno integro ab ecclesiæ limine arceatur. Laudunensis vicedomini judicium in mulierem ob homicidium narrat Sigebert. in chron. ad ann. 1094. Quo audito parentes hominis occisi properantes nunciaverunt vicedomino Laudunensi, jubente vicedomino vocata mulier venit, & qualiter hominem occidisset nequaquam celavit; judicatum est igitur eam ignibus debere concremari. Hac occasione forte in vicedominum Sabinensem super causa de jure patronatus compromissum legitur in cap. examinata, de judic. & cap. examinata, de confirm. util. quod is jurisdictionis expers non esset. Vicedominus pariter, atque œconomus, ordinabatur ab Episcopo; sed si Episcopus moras neceret in eo eligendo, electio devolvebatur ad clerum; d. can. volumus. Equæ & vicedominus eligen-

dus erat e clero, non ex laicis, ideoque tamquam unus ex clericis per pecuniam ordinari prohibebatur; *can. Salvator, t. qu. 3. & cap. consulere, de simon.* Et Protasium Aquensem Episcopum ante episcopatum curam vicedomini gessisse in Arelatensi ecclesia, auctor est Gregor. I. *lib. 5. epist. 55. ad eundem.* Sed labente ævo, ecclesia opibus & latifundiis aucta, laici passim ut quæstuosum ambiere vicedominatum episcoporum, ut Diedericum Comitem Majorem, id est vicedominum, Trevirensis factum jam prænotatum. Temporibus Conradi Salici, Ludovicus cognomine Barbatas, Gisela Augusta gratia per Bardoneum Archiepiscopum Moguntinum vicedominus Thuringiæ constitutus; auctore Paulo Langio *in chronico Citizenensi.* In Gallia jam a multis sæculis noti sunt id genus vicedomini sæculares, ut Carnotensis, Ambianensis, Cenomannensis, & Remensis, & luculentis ab Episcopis beneficiis ditati. Stephanus, dum in sæculari militia versaretur, vicedominus Carnotensis, inde abbas S. Joannis de Valle, ac demum Patriarcha Hierosolymitanus laudatur, Guill. Tyrio *lib. 13. cap. 25. Cui substitutus est vir quidam secundum carnem nobilis, sed vita & moribus multo nobilior, Stephanus nomine, abbas S. Joannis de Valle, qui locus in urbe Carnotensi habetur: hic ejusdem civitatis ante conversionem suam, in equestri ordine, & habitu fuerat vicedominus, &c.* Inter hæc tamen tempora meminit Petrus Cellensis, *lib. 5. epist. 5.* Hildoini vicedomini & canonici sanctæ Mariæ Remensis. Et ut sanctiores res sequiore usu corumpuntur, vicedomini in solatium Episcoporum instituti, eis oppido graves & ecclesiæ damnosi extiterunt. Idcirco instaurati canones, ut Episcopi probos & idoneos Vicedominos sibi haberent; *Concil. Moguntin. can. 50. Omnibus igitur Episcopis, abbatibus, cunctoque clero continuo præcipimus, vicedominos, præpositos, advocatos, sive defensores bonos habere, non malos, non crudeles, non cupidos, non perjuros, non falsitatis amantes, sed Deum timentes, & in omnibus justitiam diligentes.* Et *conc. Remens. can. 24. Ut præpositi & vicedomini secundum regulas vel canones constituantur, quos canones sua in capitula transfudit Carolus M. & ne effectum carerent, missos direxit per universas provincias ditionis suæ, quo inter alia caverent, ut Episcopi bonos & idoneos vicedominos & advocatos haberent; auctore Flodoard. lib. 2. Rem. hist. cap. 18.* Nee dum vicedomini ad debitum obsequium redire, aut saltem non diu memores disciplinæ, in bonis ecclesiæ ut ante grassati sunt, eamque novis censibus, velut proprios villicos, & colonos, attrivere: qua de re tandem damnati decreto Lucii III. *cap. præterea 23. de jur. patronat. Præsenti decreto statuimus, eos, sive advocati, sive patroni, vel vicedomini, sive custodes, vel guardias habentes, seu quocumque alio nomine censeantur, a gravaminibus ecclesiarum cessare, nihilque in ipsis præter antiquos & moderatos redditus a locorum Episcopis institutos exigere.*

C A P. V.

Ecdicus, seu defensor ecclesiæ. Ejus potestas. Defensores eligeantur e clero per Episcopum. Iniquioribus temporibus ab Imperatore postulati. Defensores patrimonii S. Petri.

IN recensione adiutorum Episcoporum non prætermittendi defensores, qui Græcis ἐκδικῶν dicuntur; non modo enim Episcopis necesse fuit œconomos constituere, qui res & prædia ecclesiæ administrarent, sed ne inanis esset ratio œconomatus, eadem cura dignum eis visum est defensores ecclesiasticos creare, qui ecclesiam, & res ejus, & plebem sibi creditam a potentiorum injuriis tue-

rentur. Hoc consilio defensores, seu ecclīci ab Episcopis ordinati, hique ex clericis assumpti sunt, vel certe ejusdem juris fuere quo sacri ordinis viri, & ecclesiastici magistratus: quare in concil. Chalcedonens. *can. 2. vetitum*, ne defensores, non secus ac clerici, per pecuniam ordinentur; *can. si quis Episcopus*, 1. *qu. 1. can. salvator*, 1. *qu. 3. quod constitutione Justiniani comprobatur*; *l. omnem 42. §. præerea 9. C. de Episc. & clericis*, & aliis locis. Defensorum ordo refertur inter minores ordines ecclesiasticos; Gelas. epist. 1. ad Episc. Lucaniæ: *Monachus vero novitius, si morum honestate fulcitur, continuo lector, vel notarius, aut certe defensor effectus, post tres menses existat acolythus, can. monachus, † 77. dist.* Nonnumquam tamen ex ordine presbyterorum defensores legebantur. Juliani defensoris presbyteri meminit Gregorius Turonens. de vita patr. cap. 7. apud Surium: *Nam cum Julianus defensor presbyter a quartano typho correptus graviter cruciaretur.* Et si quando defensores ecclesiæ ex laicis assumebantur, erant plerumque qui aspirarent ad sacros ordines, ad quos tamen promoveri non potuere, nisi servatis interstitiis; Zosimus epist. 1. ad Isychium: *Defensores etiam ecclesiæ, qui ex laicis fiunt, supradicta observatione teneantur, can. in singulis, ead. 77. dist.* Hujusmodi defensorum munus fuit ecclesiæ, & clerum, plebemque ab injuriis, & vi potentiorum tueri: monachos in urbem confluentes, & passim turbas cientes ejicere, & compellere, ut ad sua redirent; *concil. Chalced. can. 23. & decreto Pelagii, can. † quidam monachi, can. Probinum, 16. qu. 1.* eorundem fuit judicare de causis libertatum, nec non de causis tenuiorum, qui injuriis afficiebantur a potentioribus: ut & de causis eorum, qui prædii causa confugerant ad ecclesiæ; ut docet Balsam. in *can. 75. synod. Carthag. & in respons. tit. de chartophylac. & protectico.* Consuetudo etiam irrepsit, ut testamenta infinuarentur apud defensores ecclesiæ: sed hoc vetitum constit. Justiniani; quia turpe est clericis, si peritos se velint ostendere rerum forensium; *l. repetita 41. C. de Episc. & cleric. & l. consulta 23. C. de testament.* quæ ratio etiam insinuat quod modo dictum, defensores lectos ex ordine clericorum. Verum quia inermis, & episcopali auctoritate tantum septa defensorum potestas, non satis valebat ad compescendam majorum tyrannidem, placuit in *concil. Carthag. V. can. 9.* ut defensores ecclesiæ ab ipso Imperatore peterentur; *can. ab Imperatoribus, 23. qu. 3.* quo securior esset ecclesiæ, principali simul & pontificiæ tutelæ commendata: & ne per imperitiam juris & legum defensorum officium enervaretur, in *concil. Milevitano II. can. 16.* additum est, ut ab Augusto peterentur periti defensores scholastici, id est advocati forenses, qui in actu essent, vel in officio defensionis causarum ecclesiasticarum, more sacerdotum, & haberent facultatem pro negotiis ecclesiæ, quoties necesse esset, ingredi secretaria judicium. De hoc genere defensorum meminit Possidius vitæ Augustin. cap. 12. *De qua re, ne pacis ecclesiæ amplius impediretur profectus, defensor ecclesiæ inter leges non siluit.* Aliud fuit genus defensorum ecclesiasticorum, qui erant missi pontificii patrimonii S. Petri in Sicilia, Corsica, & aliis regionibus eurandi causa, & habebant curationem conjunctam cum jurisdictione in clericos; ut liquet ex Gregorio *lib. 1. epist. 1. lib. 9. epist. 32. can. valde necessarium, 94. dist. can. pervenit, † 11. qu. 1.* & aliis locis.

C A P. VI.

Episcopi proprium munus est docere verbum Dei. Conciones habite e suggestu, dominico potissimum die. Auditorum plausus & acclamationes in concionibus: scripto excepte ab auditoribus conciones. Presbyteris quando permissum predicare. Monachi interdicti predicationis officio. Ecclesiastes adjutor Episcopi in predicationis munere.

IN eadem linea adjutorum Episcoporum censetur & ecclesiastes: is enim in predicationis officio vices gerit Episcopi: præcipuum namque munus Episcopi est docere, & verbum Dei apud populum prædicare: idcirco ne Episcopus rem familiarem per se gerat, sed lectioni, orationi, & verbi prædicationi totus incumbat, jubet concil. Carthag. IV. *Episcopus nullam rei familiaris curam ad se revocet; sed lectioni, & orationi, & verbi Dei predicationi tantummodo vaset; can. Episcopus 6. 88. dist.* Ideoque Episcopus, qui docendi curam insuper habet, excommunicatur, & si diutius in ea culpa torpue- rit deponitur; *can. Apostolor. † 57.* unde Episcopus dicitur Clementi, lib. 2. cap. 26. *λόγῃ δίακονος, γνώσεως φύλαξ, μεστός Θεῶν καὶ ὑμῶν: Minister verbi, scientiæ custos, mediator Dei & hominum.* Quæ essent partes Episcoporum non latuit ipsos paganos imperatores. Christianæ religioni, velut externæ, & peregrinæ superstitioni infensos: quo edicto Gallienus persecutioni justitiam indixit, Episcopos agnovit præsides verbi Dei, *πῶς πᾶ λόγῃ προεσῶσι,* apud Euseb. lib. 7. cap. † 13. Hoc jure Episcopus tum aliis diebus, cum maxime dominicis, clerum & populum docere debet; *concil. VI. in Trullo, can. 19.* id moris fuisse locuples testis Augustin. sermon. **) 30. de verb. Apostoli: *Nunc autem cum die dominico, debito reddendi sermonis recitaretur eadem lectio; divinitus mihi inspiratum esse credidi, ut inde tractarem.* Et idem sermon. de tempor. **) 33. *Sed quia in sacratissimo die reddendum expectationi vestræ est sacerdotalis sermonis officium.* Idem etiam in Joannem tract. 47. (num. 9.) *Fratres, queramus hoc paulo attentius. Non nos artat hora quæ solet, die dominico: vacat nobis, hoc lucrentur qui ad verbum Dei etiam die hodierna conveniunt.* Ambrosium singulis dominicis orantem se audisse affirmat ipse August. 6. confess. cap. 3. (num. 4.) *Et eum quidem in populo verbum veritatis recte tractantem, omni die dominico audiebam.* Episcopi e suggestu verbum faciebant pro gradibus altaris, intra cancellos, qui clerum a plebe dividebant; idem August. 22. de civit. Dei, cap. 8. (num. 22.) *Quod cum ex dominico paschæ die tertio feret in gradibus exedra, in qua de superiore loquebar loco, feci stare ambos fratres.* In concionibus passim audiebantur plausus auditorum, passim videbantur pugillares scriptorum, qui orantis sermonem scripto excipiebant; Gregorius Nazianzen. orat. 32. (num. 90.) qua ultro abdicato episcopatu Constantinopolitano extremum vale dixit cathedræ & populo: *χαίρετε πῶν ἑμῶν λόγων ἑρασταί, καὶ δρόμοι, καὶ συνδρομαί, καὶ γραφίδες φανεραί, καὶ λανθάνουσαι, καὶ ἡ βιαζομένη κυκλίς αὐτῆ πῶς περὶ πῶν λόγων ᾠδιζομένοις.* Valete sermonum meorum amatores, & cursus, & concursiones, & calami tam perspicui, quam occulti, atque hujus suggesti cancelli, a multitudine comp. essi hominum audiendi studio sese mutuo protrudentium. Quam frequens esset plausus auditorum in sacris concionibus testatur Chrysostomus multis locis, ut homil. 2. (cap. 4.) ad popul. Antiochen. *τί μοι πῶν κρόπων ὄφελος πῶπων; τί δὲ πῶν ἐπίφωνων καὶ πῶν δαρυβῶν; ἐπαινεῖ ἑμὸς, πῶ διὰ πῶν ἔργων ὑμᾶς ἐπιδιδᾶσαι πᾶ λεγόμενα ἅπαντα.* Quæ mihi horum plausuum utilitas? quæ laudum, & tumultuum?

laus mea est, ut per opera vos omnia quæ dicuntur exhibeatis. Et idem orat.
 **) 34. ad Antiochenos, ἢ γὰρ πρὸς ἐπίδαξιν, ἢ δε κρότος λέγομεν νῦν, ἀλλὰ
 πρὸς Σερατείαν τῶν ὑμετέρων Λυχῶν: *Non enim ad ostentationem, neque propter*
applausum nunc dicimus, sed ob medelam animarum vestrarum. Et idem ante,
 orat. 28. ad eosdem, (alias de incomprehens. Dei natura, homil. 3. num. ult.
 circa fin.): ἐπιπέσατε τὰ ἐπιρριμένα, μετὰ πολλῆς δορύβου, καὶ κρότου τῶν παραινέσεων
 ἐδέξασθε, ἀλλ' ὅπως ἡμῖν ἐπὶ τῶν ἔργων ἐπιδέξαθε τὰς ἐπαίνους: *Laudastis quæ*
dixi, magno cum tumultu & plausu admonitionem accepistis; sed velim curam
quoque adhibeatis, ut facta vestra approbatio ostendatur. Et Augustin lib. 4. de
 doctrin. Christian. cap. 24. de concione a se habita apud Cæsaream Maurita-
 niæ urbem, de tollenda annua pugna inter cives, quam catervam vocabant:
Non tamen egisse aliquid me putavi, cum eos audirem acclamantes, sed cum
flentes viderem. Acclamationibus quippe se doceri & delectari, flekti autem la-
crymis indicabant. Plausu apud posteros famam invenit unus ex auditoribus
Cyrilli Alexandrini Hierax nomine, & inde notus, quod unus esset ex studio-
rioribus Cyrilli applausoribus; de quo Socrates lib. 7. cap. 13. καὶ περὶ τοῦ κρό-
τους ἐν ταῖς διδασκαλίαις ἐντὺ ἐγέρων τῶν σπουδαιοτάτων. Quod sacri sermones sti-
 lo passim exciperentur, de suis significat Augustin. in psalm. 51. (num. 1.) *Ne-*
que enim passim prætereunda sunt hæc; quandoquidem placuit fratribus, non tan-
tum aure & corde, sed & stilo excipienda quæ dicimus: ut non auditorem tan-
tum, sed & lectorem etiam cogitare debeamus. Episcopi vero e suggestu verbum
 faciebant sedentes, & a stante populo audiebantur; Augustinus, in Joannem
 tractat. 112. (num. 1.) *Quomodo autem inter se evangelista omnes conveniant,*
nec veritati, quæ per alium promittitur, ab alia repugnetur quisquis nosse desi-
derat, non his sermonibus, sed in aliis laboriosis litteris quarat; nec stando &
audiendo, sed potius sedendo & legendo. Idemque, vel alius quisquis est serm.
 52. (al. serm. 355. num. 2.) ad fratres in eremo: *Ut ergo vos non diu te-*
neam, præsertim quia ego sedens loquor, vos stando laboratis. Prædicandi autem
 munus, ut eo redeam, adeo proprium est Episcopi, ut in ecclesia Latina non
 licuerit presbyteris dicere apud populum præsentem Episcopo; Augustinus,
 postquam presbyter factus a Valerio Hipponensi Episcopo, ad dicen-
 dum minus idoneo ob Latinæ linguæ imperitiâ, prædicandi potestatem accep-
 pit, etiam coram ipso Episcopo; teste Possidio *ejus vit. cap. 5.* quam ob rem
 forte juniorem se cœpisse dicere apud populum de se scribit ipse Augustin. lib.
 1. retractat. in prolog. *Quanto minus cum juvenis cœpi scribere, vel apud po-*
pulos dicere; tantumque mihi tributum est, ut ubicumque, me præsentem, loqui
opus esset ad populum, rarissime tacere atque alios audire permetteret. Primus,
 inquam, e Latinis Augustinus adhuc intra presbyterii gradum constitutus, po-
 pulum docere cœpit præsentem ipso Episcopo, cujus rei novitate percussi omnes,
 donec invidiam facti levavit Valerius, adducta Orientalium ecclesiarum consue-
 tudine; ut addit Possidius. Et vero Chrysostomus adhuc presbyter elegantes o-
 rationes habuit ad Populum Antiochenum, & in ea quæ est **) 37. sermo-
 nem convertit ad Episcopum, quem forte tum auditorem habuit; αἰδέσθαι καὶ
 τὴν πατρὸς τῶν παρισίων, αἰδέσθαι καὶ τῶν ὑμετέρων προδουλιαν; *Vereor & patris*
præsentiam, & vestram vereor promptitudinem. Certe in Alexandria eccle-
 sia solus Episcopus evangelium docuit, ex quo Arius presbyter Alexandrinus,
 dicendi libertate in necem ecclesiæ usus, nefariæ hæresis virus inde per totum
 fere orbem effudit; auctores Socrat. lib. 5. cap. † 22. & Sozomen. lib. 7. cap.
 19. & in Orientalibus ecclesiis utcumque presbyteri prædicationis ministerio
 functi legantur, etiam coram episcopis; tamen prædicandi ratio ita distributa
 fuit, ut ad solos Episcopos doctrina fidei, ad presbyteros morum, ad diaconos
 disciplinæ institutio pertineret, ex *epistola 3. Clementis Rom. can. audire, 25.*
dist. In Oriente sub tempora Chacedouensis concilii, cum monachi passim tur-
 bas

bas facerent, & prædicandi licentiam sibi arrogarent, ne ea uterentur vetuit Leo I. epist. 63. ad Theodoritum Episcopum Cyr. *Adjicimus illud etiam, quod nobis propter improbitatem quorundam monachorum religionis vestre verbo mandatis per vicarios vestros & hoc specialiter statuentes, ut præter Domini sacerdotes, nullus audeat prædicare, sive monachus, sive laicus ille sit, qui cujuslibet scientia nomine gloriatur.* Et idem epist. 82. ad Julianum Coensem Episcopum: *Ut autem imperialis est potestatis tumultus publicos ac seditiones sacrilegas severius coercere; ita auctoritatis est sacerdotalis monachis prædicandi aliquam contra fidem licentiam non præbere, & omni virtute resistere, ne ea que ad sacerdotes pertinent sibi audeant vindicare.* Serius in Gallia prædicandi potestas presbyteris tributa, hoc jure manente penes Episcopos. Primum presbyteris prædicandi evangelii, & his deficientibus diaconis homilias patrum recitandi, licentiam dedit Conc. Valens. II. can. 2. *Hoc etiam pro edificatione omnium ecclesiarum, & pro utilitate totius populi nobis placuit, ut non solum in civitatibus, sed etiam in omnibus parochiis verbum faciendi daremus presbyteris potestatem, ita ut si presbyter aliqua infirmitate prohibente per se ipsum non potuerit prædicare, sanctorum patrum homilia a diaconibus recitentur.* Inde secutus can. 10. conc. Arelat. IV. *De prædicatione providimus enim pro edificatione omnium ecclesiarum, & pro utilitate totius populi, ut non solum in civitatibus, sed etiam in omnibus parochiis, presbyteri ad populum verbum faciant, & ut bene vivere studeant, & populo sibi commisso prædicare non negligant.* Ac demum Episcopi, cum ob varias occupationes per se non sufficerent ministerio verbi Dei, viros idoneos sibi adsumpserunt in sacra functionis ministros, ut saviente persecutione Vincentius Martyr partes evangelii prædicandi suscepit a Valerio Cæsaraugustano, quas ipse linguæ vitio per se obire nequibat, & adulta jam pace ecclesiæ, Augustinus presbyter factus a Valerio Hipponensi Episcopo, & in partem laborum & dispensationis verbi vocatus. Ita & Flavianus Antiochenus Episcopus in conventibus ecclesiasticis minime concionatus est, quod dicendi facultate minus valeret; illis tamen, qui id muneris ejus vice obibant, copiam argumentorum & sententiarum e sacris litteris suppeditavit; auctor mihi est Theod. lib. 4. cap. † 25. His exemplis in ecclesia Constantinopolitana instituti concionatores *διδασκαλοι*, id est doctores, Græcis dicti, qui Patriarchæ vice populum docerent, eisque ex novella Alexii Comneni decretæ annonæ, & proximus gradus post quinque officiales patriarchæ, quos exocatacelos vocabant, ut refert Balsamo in *d. can. 19. synod. Trull.* & ex conc. Lateranensi habito sub Innocent. III. constitutum, ut Episcopi tam in cathedralibus, quam in collegiatis ecclesiis, idoneos viros sibi eligerent in adjutores & cooperatores in prædicationis officio; *cap. inter cetera, de officio ordinarii.*

C A P. VII.

Episcopi munus est docere sacras litteras. Scholæ in ecclesiis. Scholasticus, seu magister scholarum. Ei successit cancellarius.

EPISCOPUS proprium munus est docere, cujus partes aliæ sunt in prædicatione verbi Dei, de qua modo dictum est, aliæ in docendis sacris litteris. Sed quia & istud onus gravius fuit, quam ut Episcopus huic per se sufficeret, jam ab ipso ortu ecclesiæ Episcopi scholas instituere, & magistros imposuerunt, qui sacras litteras & liberales artes docerent. Hac ratione doctores instituti in ecclesia Antiochena jam ab ipsis Apostolorum temporibus; *act. 13.*

Ex hujus scholæ magisterio prodiit Malchion, qui Paulum Samosatenum Antiochenum Episcopum palam erroris coarguit; teste Eusebio *lib. 7. cap. † 29.* Ab eadem ætate in ecclesia Alexandrina percelebres fuere sacrarum litterarum scholæ, in quibus claruere Pantænus, Clemens, Origenes, Heraclas, & alii quos memorat Eusebius *lib. 5. cap. 10. † 11. lib. 6. cap. † 6. 19.* & ipse Origenes post discessum ab Alexandria eodem docendi munere functus est, tam in Cæsariensi, quam in Hierosolymitana ecclesia, ex speciali Antistitum utriusque civitatis permissu; testem habemus eundem Euseb. *lib. 6. cap. † 27.* His exemplis Galliarum Episcopi litterarum studia velut religionis nostræ fomites excoluere, & scholas posuere in ipso matricis ecclesiæ ambitu, quibus lectos præferece magistros: hoc pacto Etherius Lexoviensis Episcopus clericum quendam morti addictum viginti redemit aureis, cui, profitenti se doctorem esse litterarum, scholas commisit; Gregorius Turonensis *lib. 6. cap. 36. Gavisus auditu sacerdos pueros civitatis collegit, ipsique delegat ad docendum,* quod & narrat Aimoin. *lib. 3. cap. 53.* Ut scholæ, per singula episcopia instaurarentur, jussit Carolus M. *capitul. lib. 1. cap. 72. Ut scholæ legentium puerorum fiant, psalmos, notas cantus, compotum, grammaticam, per singula monasteria, vel episcopia discant.* Unde depromptus can. 3. concil. Cabillonens. II. *Oportet etiam ut, sicut dominus Imperator Carolus præcepit, Episcopi scholas constituent, in quibus & litteraria solertia disciplina, & sacræ scripturæ documenta discantur.* Episcopis vero segnius se habentibus in cura scholarum, ut diligentius scholas curarent, & ut scholasticos suos provinciali concilio siterent, ut eorum merita & studia paterent, jussit concil. Parisiens. can. 30. *Et quando ad provinciale Episcoporum concilium ventum fuerit, unusquisque lectorum scholasticos suos eidem concilio adesse faciat, ut suum solers studium circa divinum cultum omnibus notum fiat.* Rursus intepescens Episcoporum studium in scholis instaurandis, excitavit conc. Valentinum, can. 18. *Ut de scholis tam divinæ, quam humanæ literaturæ, nec non & ecclesiastica cantilena, juxta exemplum prædecessorum nostrorum aliquid inter vos tractetur, & si potest fieri statuatur atque ordinetur, quia ex hujus studii longa intermissione pleraque ecclesiarum Dei loca & ignorantia fidei & totius scientiæ inopia invasit.* Per hæc tempora Eugenius II. legem dixit universis orbis Christiani Episcopis, ut in ecclesiis suis, aliisque idoneis locis scholas litterarum constituerent, canones Gallicanos haud dubie secutus; can. de quibusdam, 38. dist. *De quibusdam locis ad nos referuntur, neque magistros, neque curam inveniri pro studio litterarum.* Idcirco in universis episcopis, subjectisque plebibus, & aliis locis, in quibus necessitas occurrerit, omnino cura & diligentia adhibeatur, ut magistri & doctores constituentur, qui studia litterarum, liberaliumque artium dogmata assidue doceant: quia in his maxime divina manifestantur atque declarantur mandata. Melioris disciplinæ instaurandæ studiosus Fulco Remensis Archiepiscopus duas scholas canonicorum, & ruralium clericorum pene collapsas restituit, & Remigium Antifiodorensis liberalium artium magistrum, ut tempora ferebant doctissimum, eis præposuit; Flodoard. *lib. 4. cap. 9. Præfatus denique præsul honorabilis Fulco, sollicitus circa Dei cultum, & ordinem ecclesiasticum, amore quoque sapientiæ fervens, duas scholas Remis, canonicorum scilicet loci, atque ruralium clericorum, jam pene delapsas restituit, & evocato Remigio Antifiodorensi magistro, liberalium artium studiis adolescentes clericos exerceri fecit, ipseque cum eis lectioni ac meditationi sapientiæ operam dedit.* Hoc instituto passim in Gallia & Germania surrexerunt clariores scholæ in ecclesiis episcopalibus; Albertus Krantzius *lib. 3. metropol. cap. 43. Apud insignes ecclesias ab antiquo docti viri fovebantur, qui publicas scholas sustinerent, priusquam publica litterarum gymnasia, qua nunc multa florent per Christianismum, erigerentur.* Ut in ecclesia Osnaburgensi jam a Caroli M. temporibus utriusque lingua:

guæ scholas institutas, & insignes doctores præfectos scribit idem Krantzius, *lib. 1. metropol. cap. 2.* Et qui hujusmodi scholis præfuerunt doctores, dicti sunt scholastici, vel magistri scholarum; *conc. Paris. d. can. 30. cap. cum dilecta, de rescript. cap. licet, de † suppl. neglig. præl. cap. cum † apostolica, de iis quæ fiunt a præl. sine consens. capitul. cap. veniens, de regul. Sigebert. ad ann. 1045. Franco scholasticus Leodicensium & scientia litterarum, & morum probitate claret. Baldricus Noviomensis chron. Camerac. lib. 3. cap. 61. de Lietberto scholastico Cameracensi, per Gerardum Episcopum facto: Et ut amplius eum in scientia confirmaret, regendas scholas sanctæ Mariæ matris ecclesiæ ei commisit, qui honor, propter laborem rarus, nobilibus committitur; sed quanto rarior, tanto magis honorabilior comprobatur. Et mox; Cognita vero Episcopo scholastici industria, separavit eum a puerorum doctrina. Jo. Sarisber. epist. 174. ad Pictav. Episcopum: Et si vos ipsi huic petitioni meæ vacare non potestis, precor attentius, ut magister scholarum eam cum omni diligentia & festinatione exequatur. Scholastici ipsi ea ætate docebant sacras litteras, & auxiliares sub se habebant qui liberales artes docerent; Idem Krantz. lib. 5. metropol. cap. 26. de Bennone, ex scholastico Hildesemensi, Osnaburgensi Episcopo: Docebant enim illa atate scholastici sacras litteras, & habebant qui subdocerent in trivialibus. Iidem clericis & scholares egentes gratis docebant, & ob id, stipendii vice præbendam capiebant; *cap. 1. & tot. tit. de magistr. Scholasticis de medio actis, plerisque in ecclesiis cancellarii eis succedere, ut in ecclesia Mediolanensi; cap. ut nostrum, ut ecclesiast. benef. sine diminut. confer. Defecto usu docendi, cancellarii munus fuit tenere sigillum ecclesiæ. Ideoque investituram cancellariæ Mediolanensis per traditionem sigilli ab Episcopo factam scribit Innocent. III. lib. 2. epist. 403. Adjecit autem unus vestrum prædictorum, quod postquam ad te mandatum nostrum pervenerat, & ipse H. jam Bononia rediisset, ita ei solemniter & publice tradidisti se vidente sigillum, mandans ei, ut cancellarii officium exerceret. Cujus epistolæ pars extat in cap. ut nostrum, de appellat.**

C A P. VIII.

Episcopi proprium est pœnitentiam publicam indicere, pœnitentes reconciliare. Presbyteris id non permissum, nisi ex mandato Episcopi, vel in mortis discrimine. Pœnitentiarii officium. Pœnitentiæ publicæ usus sublatus.

MELIORIBUS ecclesiæ temporibus proprium Episcoporum munus fuit pœnitentiam publicam indicere, & pœnitentes reconciliare, seu absolvere; *concil. Carthag. 2. can. 3. Ut chrisma, vel reconciliatio pœnitentium, nec non & puellarum consecratio a presbyteris non fiat. Concil. Agathens. can. 44. Benedictionem quoque super plebem in ecclesia fundere, aut pœnitentem in ecclesia benedicere presbytero penitus non licebit, can. si jubet, can. ministrare, 26. qu. 6. Hoc jure presbyter non potest pœnitentiam publicam admittere, nisi ex mandato Episcopi, vel eo absente, propter necessitatem in extremo vitæ discrimine; concil. Carthag. 3. can. 32. Presbyter inconsulto Episcopo non reconciliet pœnitentem, nisi absente Episcopo ultima necessitas cogat, can. presbyter ult. 26. qu. 6. cui congruit can. 46. synod. Carthag. apud Balsamon. & concil. Eliberit. can. 32. Si quis gravi lapsu in ruinam mortis inciderit, placuit agere pœnitentiam non debere, sed potius apud Episcopum, cogente tamen infirmitate, necesse est presbyterum communionem præstare debere, & Diaconum si ei jussorit sacerdos: Lamponiano injuriarum damnato & ecclesiastica communione acto,*

ejus absolvendi potestatem ad se revocavit Synesius, & presbyteris suis tantum permisit, ut eum in communionem reciperent imminente mortis periculo; testis ipse epist. 67. τὸ δὲ λύσαι πλὴν ἀνθεντῶν εἰς πλὴν ἱερατικῶν κατέδρασαν ἀνέπιμψα τοσούτον ἐν ἑμαυτῷ συνεχάρησα, εἰ προσπελάσσει Λαμπριανῶ τὸ χρέον, καὶ ἡ κυρία παρέιναι δοκῆ πᾶσιν ἐφῆκα τοῖς τότε παρεσομένοις πρεσβυτέροις κοινωνίας αὐτῶ μεσαδῆναι: *Remisi autem auctoritatem solvendi ad cathedram episcopalem, tantum igitur mihi sumpsi, si accederet Lampriano mors, & si certius dies mortis videretur adesse, quod permiserim omnibus, qui tum aderunt, presbyteris, ei communionem impertire.* Ab eo tempore quo Novatiani ecclesiam perturbarunt, pœnitentiam id est post naufragium tabulam abnegantes, in singulis ecclesiis episcopalibus institutus est presbyter pœnitentiarius, qui exomologeses audiret, & pœnitentiam publicam admitteret; Socrates, lib. 5. cap. 19. οἱ Ἐπίσκοποι τῷ ἐκκλησιαστικῷ κανόνι τὸν πρεσβύτερον τὸν ἐπὶ τῇ μετανοίᾳ προσέδεισαν, ὅπως ἂν οἱ μετὰ τὸ βάπτισμα πταίσαντες, ἐπὶ τῷ προβληθέντος τῆς πρεσβυτέρου ἱερομολογῶνται πᾶ ἀμαρτήματα. *Episcopi pœnitentiarium presbyterum albo ecclesiastico adjecerunt, ut qui post baptismum lapsi essent, coram presbytero, ad eam rem constituto, delicta sua confiterentur.* Diu duravit institutum pœnitentiarii in ecclesia Constantinopolitana, donec is exauctoratus a Nectario ob stuprum matronæ pœnitentiæ a diacono in ecclesia illatum, & inde pœnitentiæ publicæ usus de medio sublatus; auctor est Socrates, loco modo laudato. Sozomen. lib. 7. cap. 16. & Nicephor. lib. 12. cap. 27. In ecclesiis occidentalibus, maxime in ecclesia Romana, in hunc diem superstes est pœnitentiarius, ea dignitate, ut ex ipso cœtu Cardinalium assumatur, & ejus officium sit perpetuum, nec morte Pontificis expiret; *clem. ne Romani, §. eo tamen proviso, de elect.* Id munus cum laude functus Raymundus de Pennaforti collector decretalium apud Gregor. IX. adeoque necessarium visum est pœnitentiarii officium in opem Episcoporum, ut in concil. Lateranensi habito sub Innocentio III. lex dicta sit Episcopis, ut in ecclesiis cathedralibus vel collegiatis idoneos viros sibi adsciscerent, qui confessionibus audiendis & pœnitentiis injungendis præessent; *cap. inter cetera, de offic. ordinar.* & in plerisque ecclesiis Galliæ pœnitentiarius unus est ex primoribus canonicis, ut in ecclesia Lemovicensi; *cap. proposuit, de cleric. excommun. ministrant.* in Anglia quoque confessores generales, id est pœnitentiarii, in singulis ecclesiis cathedralibus instituti; ex concil. Londinensi habito anno 1237. Præside Othone Cardinali, & legato sedis apostolicæ, apud Matthæum Paris. *In ecclesiis vero cathedralibus confessores institui præcipimus generales.* Idem voluit concil. Trident. sess. 24. *de reformat. cap. 8.* ut in omnibus cathedralibus ecclesiis pœnitentiarius cum unione præbendæ proxime vacaturæ ab Episcopo instituat.

C A P. IX.

Episcopi munus est lustrare diœcesim. Περιόδων, circuitor, visitator, ejus officium & propria diœcesis. Circuitor in monasteriis.

EPISCOPUS officium est lustrare & visitare diœcesim: hujus instituti typus & exemplum proponitur Christus, de quo scriptum est *Luc. 10.* quod Judææ oppida & castra circuitet populi docendi causa, vel ut plura loca vestigiis consecraret, ut ait Nazianzen. orat. 31. *Ἰνα τὸ πῶς ἀγιάσι πλείονας.* Domini & magistri exemplo Petrus civitates circuitisse memoratur, ut fideles confirmaret; *act. 9.* & 10. annuæ visitationis munus Episcopis imponit, & per antiquum institutum agnoscit concil. *Tarraconens. can. 8. Decrevimus, ut anti-*
que

que consuetudinis ordo servetur, & annuis vicibus ab Episcopo dioeceses visitentur, & concil. Tolet. IV. can. 35. Episcopum per cunctas dioeceses, parochiasque suas per singulos annos ire oportet, ut exquirat quo unaquaque basilica in reparatone sui indigeat, can. decrevimus, can. Episcopum, 10. qu. 1. Jure canonico Episcopum circumire dioecesim dixit synod. Suseffionenf. Quando jure canonico Episcopus circumit parochiam ad confirmandum populum, abbates, vel presbyteri parati sint ad suscipiendum Episcopum in adiutorium necessitatis. Si ecclesie usum spectemus, toti in visitationis officio fuere Basilius Casariensis, & Gregorius Nazianzenus, de utroque testis Socrates, lib. 4. cap. † 26. δειδώς, loquitur de Basilio, γὰρ μὴ πῶς Ἀρειανὴ καινοτομία, καὶ τὰς κατὰ τὸν Πόντον ἐπιγεμεθὴ ἐπαρχίας, δρομαῖος ἐπὶ τὰ ἐκεῖ μέρη διέβαινεν· ἐκεῖ τε ἀσκητήρια συνησάμενος, καὶ κατηχήσας τῶς ἀνδρας ταῖς αὐτῆ διδασκαλίαις, τῶς σαλευομένους ἐστήριξε· Γρηγόριος δὲ τῆς Ναζιανζῆ πόλεως εὐτελὺς ἐν Καππαδοκίᾳ, ἧς καὶ ὁ αὐτὸς πατὴρ πρότερον ἐκκλησίας πρόεδον, κατὰ τὰ αὐτὰ τῷ Βασιλείῳ διεπράττετο· περιῶν γὰρ καὶ αὐτὸς τὰς πόλεις, τῶς ραθυμῶντας περὶ τὴν πίσιν ἀνεβράβυσε: Magnopere veritus de nova Arianorum doctrina, ne per provincias Ponti serperet, celeriter ad eas partes proficiscitur. Ibiq; monasteria constituens, & homines sue doctrinae praeceptis informans, vacillantes confirmavit. Gregorius autem Nazianzi urbis Cappadociae perexiguus, cui etiam pater ipsius ante praesuerat, Episcopus constitutus, idem quod Basilius praestitit, urbes quippe perlustrans languentes in fide confirmavit. Frequentissime dioecesim visitavit Augustinus: testis ipse epist. 15. in append. Sed quoniam visitandarum ecclesiarum ad meam pertinentium curam necessitate profectus sum, nec per me ipse debitum continue reddere potui. Et idem in visitationis decursu saepius insidias passus a circumcellionibus; Possid. ejus vit. cap. † 12. Aliquoties vero etiam vias armati iidem circumcelliones contra famulum Dei Augustinum obsederunt, dum forte iret rogatus ad visitandas instruendasque & exhortandas Catholicas plebes, quod etiam ipse frequentissime faciebat. Visitationis officium studiose exegerunt Gallicani Episcopi; de se ipso testatur Sidonius Arvernorum Episcopus, lib. 4. epist. 13. Nuper rogatu Germanici spectabilis viri Cantillensem ecclesiam inspexi. De Pappulo Lingonenſi Episcopo, testis Gregor. Tur. lib. 5. cap. 5. Anno octavo Episcopatus sui, dum dioeceses ac villas & ecclesias circuiret, quadam nocte dormienti apparuit illi Beatus Tetricus vultu minaci. De Trojano Santonenſi Episcopo, idem Turonenſis lib. de glor. confess. cap. 59. Hic fertur dum esset in corpore, si novum ut adsolet amphibolum induisset, cum quo processurus dioecesim circumiret. Proprium igitur munus est Episcoporum circumire & lustrare dioecesim: sed cum hi universas dioecesis partes observare non valerent ob ampliores ejus fines, & varias occupationes, ab Episcopis instituti sunt περιδευταί, id est circuitores, seu visitatores, qui vicinas & pagenses ecclesias circumirent, de quibus can. 57. conc. Laodicens. ὅτι ἔδει ἐν ταῖς κώμαις, καὶ ἐν ταῖς χώραις κατὰσάσαι Ἐπισκόπους, ἀλλὰ περιδευτάς: Quod non oportet in vicis & pagis Episcopos constitui, sed peridevtas, hoc est circumvisitatores. περιδευταί dicti, quod vicinas Ecclesias circumirent, nec propriam sedem haberent. Ita eos accipit Zonaras in d. can. 57. syn. Laodicen. περιδευταί δὲ λέγονται διὰ τὸ περιέρχεσθαι, καὶ καθαρᾶζειν τῶς πνεύμας, μὴ ἔχοντες καθέδραν οἰκίαν: Peridevtae vero dicuntur, quod circumeunt, & perficiunt fideles, non habentes propriam cathedram. Ita & veteres glossae, περιδευτής, circitor, lustrator. Peridevtae non habebant jus vagandi per universas ecclesias quae essent in agro, sed eorum munus certi tractus ecclesiis circumscriptum erat, ut ostendit Theodorit. in Philotheo, cap. 26. **) καὶ πεθεῖ, loquitur de Symeone Stylite, τὸν θαυμασίον Βάσσαν, ὃς πνικᾶστα πολλὰς περιῶδευσε κώμας τοῖς κατὰ κώμην ἱερέουσιν ἐπιστάτων μηδὲν ἔνδον μὲν καταλιπεῖν: Suadet itaque admirando Basſo, qui tunc temporis multos vicos circumibat, vicanis praesidens sacerdotibus, ut intus nihil

relinquat. Non desunt viri eruditi, qui credunt, *periodevta* eosdem fuisse cum *chorepiscopis*: sed verius est eos constituere proprium & peculiare officium ecclesiasticum. A *chorepiscopo* separatur *periodevta* duobus locis in *l. omnem* 42. §. *præterea* 9. C. de *Episc. & cleric.* Alexandrum presbyterum *periodevtem* a patribus Chalcedonensis concil. missum ad Marcianum Augustum ob causam monachorum, narrant gesta ejusd. conc. act. 4. (in actione de Canoso &c.) ὁ εὐλαβέστατος πρεσβυτερος καὶ περιόδευσις Ἀλέξανδρος ἀποσταλὸς παρὰ τῆς ὑμετέρας ἀγιωσύνης πρὸς τὸν εὐσεβέστατον, καὶ φιλόχριστον Βασιλέα τῶν μοναζόντων ἕνεκεν. Reverendissimus presbyter, & circuitor Alexander missus a sanctitate vestra ad piissimum, & Christi amantem Imperatorem nostrum, monachorum causa. Et *periodevtem* novissimum inter officia ecclesiastica, quæ presbyteris congruunt, numerat Jo. Citri in respons. ab Cabasilam.***) εἰσὶ δὲ καὶ ἕτερα ὀφφίγια, ἅπερ μάλιστα τοῖς ἱερεῦσιν ἀρμόζουσιν, ὁ ἐπὶ τῶν κατηχήσεων, ὁ ὄρφανοτρόφος, οἱ τέσσαρες ἐκδικιοὶ, ὁ ἀρχῶν τῶν ψάτων, ὁ νεμμοδοσις καὶ ὁ περιόδευσις: Sunt autem & alia officia, quæ presbyteris maxime congruunt, catechista, orphanotrophus, quatuor defensores, luminarius, nummidator, & circuitor, seu visitator. In monasteriis fuit & circuitorum gradus, qui monachorum cellulas circumibant, eosque signo evocabant; Ekkeard. Junior de casib. monaster. S. Galli, cap. 3. Et ecce primo signo ad vespertas pulsato circuitor fratres collecturus a signo pro religione insidens ostio domus hospitii jam dicti, quasi aliquem & ibi questurus appropriat. Et idem cap. 6. At tertia feria exactoribus, quos circuitores vocamus, culpas eorum magistro rememorantibus, omnes exuere jubentur: Circuitores dicti a verbo circare, quo usus est Tibullus lib. 1. eleg. 3. pro circuire.

† In lib.
meo, circum
stagna.

Tantalus est illic, & † circat stagna.

C A P. X.

Episcopus curator pauperum. Matricula pauperum in ecclesiis. Matricularii. Xenodochia in ambitu ecclesiarum. Xenodochus. Xenodochia non debent fundari absque assensu Episcopi.

AD Episcopum in primis pertinet cura pauperum, quod bona ecclesiæ, quorum is primævus dispensator est, sint bona pauperum: eo nomine collectæ, seu stipēs deponēbantur apud Episcopum, qui eas in egenos erogabat. Præter Justinum martyr. loco supra laudato, Chrysostomus lib. 3. de sacerdot. cap. † 16. πολλῆς ἐν δὲ τῇ κορυφῆς, ὡς μήτε πλεονάζειν, μήτε ἐλάττειν τῆς ἐκκλησίας τὴν περιουσίαν. ἀλλὰ πάντα μὲν σκορπιζέειν ταχέως τοῖς δεομένοις καὶ ποιεῖσθαι ἐν δὲ τοῖς τῶν ἀρχομένων κορυφῆσιν συνάγειν τῆς ἐκκλησίας τοῖς δεομένοις: & mox, τοῖς τε τῶν ξένων ὑποδοχὰς, καὶ τοῖς τῶν ἀδενύντων θεραπείας πόσις μὲν οἷα δεῖσθαι χρημάτων δωμάτων; Magna provisione opus est, ecclesiæ substantiam, neque redundare, neque deficere, sed quæ ecclesiæ erogantur continuo indigentibus dispertienda, ceterum in subditorum animis ecclesiæ thesauros collocandos, enimvero susceptiones hospitiū, & curationes agrotorum quanta pecunia egere existimas? Et in singulis ecclesiis episcopalibus aliisque habebatur matricula, in qua inscripti erant pauperes invalidi, qui ecclesiæ sumptu alebantur, unde & matricularii dicebantur; Gregor. Turonens. lib. 7. cap. 29. Nonnulli etiam matriculariorum, & reliquorum pauperum, pro scelere commisso te-
ctum cellule conantur evertere. Et idem lib. 1. mirac. cap. 37. Celebratisque vigiliis, mane pauperibus, qui ad matriculam illam erant, cibum potumque protulit. Idemque lib. 2. de mirac. S. Martin. cap. 31. Cum ad matriculam illam, quam sanctus suo beneficio devotorum elemosynis pascit, quotidie a fidelibus

libris necessaria tribuantur. Et Flodoard. lib. 1. hist. Remens. cap. 18. *Pauperibus duodecim in matricula positis, ante fores ecclesie expectantibus stipem, duo solidi, unde se reficiant, inserentur.* Pauperes ecclesie dixit Turonensis, lib. 5. cap. 26. *Post hæc Chilpericus Rex de pauperibus & junioribus ecclesie, vel basilicæ bannos jussit exigi, pro eo quod in exercitum non ambulassent.* Nonnulli in ecclesiis, ut in Aurelianensi, fuit canonica, seu præbenda, ascripta in alimoniam pauperum, de qua restituenda scribit Gregor. VII. Rainerio Aurelianensi Episcopo, lib. 3. epist. 17. *Præcipimus etiam, ut canoniam concessam alimonie pauperum, quam ab eo usu subtractam diceris vendidisse, ad eundem usum restituas.* Hoc pietatis studio certatim Episcopi xenodochia, seu ptochia suscipiendis peregrinis, & pauperibus in ecclesie ambitu collocare solebant; Epiphan. hæref. 75. (artic. 1. in fin.) ubi de xenodochiis: *πανῶτα γὰρ πνα κατασκευάζουσι κατὰ φιλοξενίαν, καὶ τὰς λελωβημένους, καὶ ἀδυνάτους ἐκείσε ποιῶντες καταμένον, ἐπιχορηγοῦσι κατὰ δῶμαιν οἱ πῶν ἐκκλησιῶν πρὸς ἀπαι:* *Ejusmodi quippe domicilia præ amore erga hospites ab ecclesiarum antistitibus excitari solent, in quibus mutilatos & imbecilles collocant, iisque ad victum necessaria pro virili suppeditant.* Ita Basilius Cæsariensis Episcopus ingens ptochotrophium edificavit, quod Nazianzen. orat. 20. (num. 91.) vocat *τὸ πῶν εὐσεβείας παρμειδόν, τὸ κοινὸν πῶν ἐχόντων θησάνωμα:* pietatis promptuarium, commune ærarium. Ita & Paulinus Nolanus Episcopus suum xenodochium posuit, & opibus suis largiter dotavit, quod & ipse non tacuit, epist. 12. (al. 32.) ad Severum conterraneum suum: *Faciamus istic tecta, inquit, que nos illic tegant. Pascatur istic pauper, ubi me divite eget; ut me illic pascat, ubi me egente saturabitur; videte commercium spiritale, & si potestis negate nos avaros, qui terram vendimus & tributum, ut immunitatem regni cum æternitate coemamus. Fragilem arenam jacimus, ut domum fundemus æternam, & de vilibus attingamus asira cæmentis.* Denique xenodochium passim videre erat tamquam naturalem accessionem ecclesie, unde & laudatur Placilla Augusta, quod ecclesiarum xenodochia religionis causa inviseret, & agris decumbentibus ministraret; Theodorit. lib. 5. cap. † 19. *Ἔπω καὶ πῶν ἐκκλησιῶν τὰς ξενῶνας περινοῦσα, τὰς κλινοπέτας δι' εὐσπῆς ἐροσῆλευεν:* *Similiter ecclesiarum hospitia visens, ægrotis in lectulo decumbentibus per se curationem adhibuit.* Verum cum Episcopi ob majores sacri ordinis occupationes pauperum curæ per se non sufficerent, matriculariorum curam vicariis & ministris demandarunt; Hincmarus Remens. epist. † 7. cap. 35. *Unde necesse est, ut per singulos annos ministri Episcoporum inquirent, quid parcat in singulis ecclesiis de parte decimæ, quæ juxta sacros canones ecclesie competit; sed & de matriculariis per singulas ecclesias juxta facultatem & possibilitatem loci curam adhibeant, ne presbyteri pro locis matricularie xenia accipiant.* Et xenodochum, id est xenodochii præfectum, instituerunt, qui eorum vices subiret, ut Eustathius, Sebastie Episcopus factus, Aerium olim in monasterio sodalem presbyterum ordinavit, una & xenodochii curatorem; auctor est Epiphan. loco proxime laudato (immediate supr.) *ἔδοκει δὲ προσλιπαρεῖν ὁ Εὐσάδιος τὸν Ἀέριον ἀντίκα ὕστερον καδιστῆ τῦτον πρὸς βύτερον, τὸ πτε ξενοδοχεῖον ἀντὶ ἐμπιστεῖναι, ὅπερ ἐν τῷ Πόντῳ καλεῖται πτωχοτροφεῖον.* Et quidem Eustathius Aerio plurimum indulgere, & addictus esse visus est. Nam & presbyterum hunc postea creavit, & xenodochii, quod ptochotrophium in Ponto vocatur, curam ei commisit. Isidori presbyteri & xenodochi Alexandrinæ ecclesie meminit Palladius hist. Lausiac. cap. 1. *Ἰσιδώρω πρὸς βυτέρῳ ὄντι ξενოდόχῳ πῶν Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίας.* Post œconomum, & ecclesie ecclidum, seu defensorum, inter officia ecclesiastica numerantur xenodochus, & nosocomus, vel ptochotrophus; l. omnem † 42. §. *præterea sancimus q. C. de Episc. & cleric.* Hæc ratione clerici in ptochiis constituti, sunt in ditione & potestate Episcopi; concil. Chalced. can. 8. *can. quidam monachorum, 18. qu. 2. & hospi-*

talia ipsa pertinent ad sollicitudinem Episcopi, nec condi solent præter ejus sententiam; *cap. de xenodochiis, cap. ad hæc, de religiof. domib.* ut xenodochium a Childeberto Rege & Ultragotha ejus conjuge Lugduni fundatum, non sine assensu antistitum Gallia; conc. Aurelianens. V. can. 15. *De xenodochio vero quod piissimus Rex Childebertus, & conjugalis sua Ultragotha Regina, in Lugdunensi urbe inspirante Domino condiderunt, cujus institutionis ordinem, vel exscriptionem petentibus ipsis manuum nostrarum subscriptione firmavimus, visum est, &c.*

C A P. XI.

Episcopi est velare virgines, easdemque curare. Curator virginum constitutus ab Episcopo. Ad Episcopum pertinet & cura viduarum: ea rejecta in archidiaconum, vel archipresbyterum.

EPISCOPO in primis incumbit & cura virginum Deo dicatarum. Episcopi solius est virgines velare & consecrare; concil. Carthag. II. can. 3. *Utrichisma, vel reconciliatio pœnitentium, nec non & puellarum consecratio a presbyteris non fiat, can. si jubet, 26. qu. 6.* Hoc jure præcipuo Germanus Altissiodorensis Episcopus Genovesam virginem inauguravit, & numo æreo signo crucis insigni velut annulo pronubo subarrhavit; auctor est Const. presbyt. lib. 1. vit. 5. *Germani cap. 21. apud Surium.* Et jam olim ipsi Donatistæ Pseudo Episcopi suas virgines obvelarunt; Optat. Milevit. lib. 2. *Supramemoratus Felix inter crimina sua & facinora nefanda ab eo comprehensa puella, cui mirram ipse imposuerat, a qua paulo ante pater vocabatur, nefarie incestare minime dubitavit.* Igitur præcipuum est Episcopi benedicere virgines, & quamvis chorepiscopis multa sint communia cum Episcopis, chorepiscopis non licuit consecrare virgines; Damasc. epist. 4. Leo epist. 86. *can. quamvis, can. chorepiscopi, 68. dist. conc. Hispal. II. can. 7.* Presbyteris non omnino vetitum virgines consecrare, sed tantum inconsulto Episcopo, id est præter sententiam Episcopi; concil. Carthag. III. can. † 36. *can. presbyter 3. 26. qu. 6.* Ut vero Episcopi negotium est consecratio virginum, ejusdem provincia est cura virginum. Hanc inter graviores molestias episcopatus refert Chrysof. lib. 3. de sacerdot. cap. 17. *ἐπὶ δὲ τῆς πῶν παρθένων ἐπιμέλειας, ποσὸν μὲζον ὁ φόβος, ὅσην καὶ τὸ κτήμα πτωχότερον:* Sed quod ad virginum curam spectat, tanto certe major inibi timor inest, quanto virginitatis donum pretiosius. Ideo Episcopi, cum in varias episcopalis muneris partes distracti, regendis virginibus non sufficerent, idoneos ætate & moribus viros virginum choro præfecerunt. Ut qui sacris virginibus præponendus est, ab Episcopo loci comprobetur, statuit *can. qui religiosus, 18. qu. 2.* quem Gratianus male laudat ex concil. Carthag. IV. nec enim ibi quicquam consonum invenies: sed verius eum repetas ex Concil. Hispal. II. can. † 11. *cujus priora verba hæc sunt: Ut monasteria virginum, in provincia Bætica condita, monachorum administratione ac præsidio gubernentur, quæ referuntur can. in decima, † 18. qu. 2.* tum vero additur: *Sane is, qui ab abbate proponitur, judicio sui Episcopi comprobetur.* Quæ est sententia *can. qui religiosus*, iisdem fere verbis, nonnullis interpolatis tantum. Nec impune fuit clericis cujusque ordinis curam virginum sibi assumere incio Episcopo. Glycerium diaconum protervitatis arguit Nazianzen. epist. 205. quod cœtum virginum privata auctoritate sine Episcopo collegisset, Patriarchæ, id est patris spiritualis virginum & nomen & habitum affectans: καὶ πατριάρχης ὄνομα, καὶ σχῆμα αὐτῶν περιδείξαι. Qualis autem virginibus rector præponendus sit,

is nimirum qui ætate, & continentia laude omnem suspicionem a se removeat. Monasterium virginum ad trecentas usque congregavit Elias asceta, quarum curam gessit per tempus, sed libidinis æstu tentatus clam secessit in solitudinem, ut fuga sibi confuleret, nec prius rediit ad virgines, quam ab Angelo in somnis novacula excisus omnem voluptatis sensum amisit: ex quo securus per quadraginta annos in virginum gubernatione consenuit; auctore Palladio, *Lausiaca. hist. cap. 35.* Ad Episcopum pertinebat & cura viduarum inopio, qua se magnopere gravari non negat idem Chrysostr. *d. lib. 3. de sacerdot. cap. 16.* quod viduarum genus semper sit querulum & inexplebile: has in album id est matriculam ecclesie referri moris erat, & ecclesie opibus sustentari; concil. Carthag. IV. can. 103. *Vidua, quæ stipendio ecclesie sustentatur, tam assidue in Dei opere esse debent, ut & meritis & orationibus suis ecclesiam adjuvent.* Et Chrysostr. loco modo laudato: ἢ τῶν χηρῶν διαποικίαι δόκει μὲν μέχρι τῆς πῶν χρησιμῶν δαπάνης τοῖς ἐπιμελουμένοις αὐτῶν παρέχειν τῶν φρονίδια, τὸ δὲ ἂ τοιοῦτόν ἐστιν, ἀλλὰ πολλὴν δέεται καὶ ταῦτα τῆς ἐξουσίας: Viduarum quidem cura videtur haud aliam quam pecunie sumptus sollicitudinem iis qui eis proficiuntur afferre; id autem non ita se habet, nam & hic quoque magno examine opus est, quoties illas deligere oportet. Et Flodoard. *lib. 1. Remens. hist. cap. 9.* ex testamento Benagii Remens. Episcopi: *Sanctimonialibus & viduis in matricula positis solidos tres.* Sed quod viduarum cura nimiam sollicitudinem faceret Episcopis, placuit, ut viduarum curandarum provinciam rejicerent in archidiaconum, vel archipresbyterum. Idem concil. Carthag. IV. can. 17. *Episcopus gubernationem viduarum, & pupillorum, ac peregrinorum, non per se ipsum, sed per archipresbyterum, aut per archidiaconum agat.*

C A P. XII.

Episcopi alter alterius adjuutores. Vicinior Episcopus per querelam adiri potest. Negligentia ordinarii suppletur per vicinum Episcopum. Inquisitores hereticæ pravitatis. Testes synodales.

QUOT adjutoribus egeat episcopatus negotium adhuc ex eo velim intelligas, quod etiam vicinis Episcopis licet nonnullis casibus emendare factum, vel supplere negligentiam ordinarii, tamquam unus sit episcopatus, & Episcopi invicem sibi adjuutores & correctores dati sint: ut si clericus non jure a suo Episcopo damnatus sit, per querelam ei licet adire vicinos Episcopos, ut ejus causa audiatur, ac per ipsos suo Episcopo reconcilietur; concil. Sardicens. can. 17. Carthag. II. can. 8. *Agathens. can. 3. can. si Episcopus 4. can. si quis presbyter, can. Episcopi, 11. qu. 1. 3.* Episcopi proprium munus est inquirere in hæreticos, & omnibus studiis diocesim expurgare labe hæreseos; *cap. excommunicamus 13. §. adjicimus, de hæretic.* quod si Episcopus in eo opere negligens & remissior inventus fuerit, monendus est a vicinis Episcopis: & si conventus intra sex menses populos lapsos ab errore non receperit, tunc hujusmodi loca cedunt priori occupanti e vicinis Episcopis, qui poterit ea lucrifacere, nisi appareat occupantis negligentiam electam ab hæreticis, ut impune eis sit; concil. African. can. 88. *can. placuit 15. 16. qu. 3.* cui concinit *can. 24. & 25. Milevit. & can. 122. Carthag. apud Balsam.* Unde & delibata videtur constitut. Friderici II. ex qua si dominus temporalis monitus per ecclesiam, intra annum ditionem suam hæresis tabe expurgare neglexerit, terra illius conceditur primo occupanti, qui hæreticos inde depulerit; *auth. si vero, C. de hæretic.* Sed quia nec vicini Episcopi proposito præmio, nec proprii Episcopi

ricos in contubernio habere debet, ut pudori consulat; sed etiam duos e canonicis matricis ecclesie ei evocare licet, quorum ministerio & obsequio utatur in rebus ecclesie; *cap. de cetero, cap. ad audientiam, de cleric. non residentib.* quia canonici cathedralis ecclesie sunt assessores Antistitis, & eis constat senatus ecclesie; Clemens Romanus constit. lib. 2. cap. 28. τοῖς δὲ πρεσβυτέροις ὡς ἐν κάμνωσι, περὶ τοῦ διδασκαλίας λόγον διπλῆ, καὶ αὐτοῖς ἀφορίζεται ἡ μοῖρα. . . ὡς σύμβουλοι αὐτῆς Ἐπισκοπῆς, καὶ τῆς ἐκκλησίας σέφανος, εἰσὶ γὰρ συνέδριον, καὶ βουλὴ τῆς ἐκκλησίας: Presbyteris autem si assidue in studio docendi verbum Dei laboraverint, seponatur dupla portio . . . tamquam consilarii Episcopi, & ecclesie corona; sunt enim consilium & senatus ecclesie. Et Hieronymus ad Rusticum: Ecclesia habet senatum, cœtum presbyterorum. Ideoque duo illi canonici, qui sunt in obsequio Episcopi, fructus præbendarum lucrifaciunt, quia præ presentibus habentur; *d. cap. de cetero, & d. cap. ad audientiam.*

C A P. XIV.

Missi episcopales. Catechiste.

IN assem adjutorum Episcoporum veniunt & speciales missi, qui potestatem accipiunt ab Episcopo docendi & prædicandi per vicos & villas, unde nomen eis missi, vel missionarii. Apostoli jure communi multos in universas orbis partes divini verbi præcones emiserunt: ut Petrus Marcum, laborum socium Roma, misit in Ægyptum, ecclesie Alexandrinæ conditorem futurum, & alios in alias orbis partes. Creditur Paulus in Hispaniam pervenisse, & Arelate Trophimum, Viennæ Crescentem ad prædicandum reliquisse. His exemplis Episcopi, qui Apostolorum locum tenent, multos per varia tempora evangelii doctores in Barbaricas orbis partes ablegarunt. A Demetrio Alexandrino Episcopo, Pantæus evangelii primicerius in Indiam missus; Euseb. *lib. 5. cap. † 10.* Hieronym. *de scriptorib. ecclesiast. cap. 36.* Rursus ab Athanasio Frumentius Episcopus ordinatus, cum eadem legatione in Indiam; Sozomen. *lib. 2. cap. † 24.* Socrat. *lib. 1. cap. † 19.* Temporibus Valentis Moses Monachus ab Ægyptiis Orthodoxis Episcopis, spreto Lucio incubatore Alexandrinæ ecclesie, Episcopus ordinatus, ad Saracenos recens conversos perdocendos in fide; eidem Socrat. *lib. 4. cap. † 36.* Rebus ecclesie compositis Episcopi suis se finibus continere, nec docendi per se vel per alios licentiam extra diocesim suam tentant: neve Episcopus in aliena civitate publice doceret vetuit *can. 20. synod. VI. in Trullo.* Inde Lateranensi synodo constitutum, ut Episcopi populos subiectos per se docerent, vel per lectissimos viros, quibus congrue necessaria ministrarent; *cap. inter cetera, de offic. ordin.* Hoc munere summa cum laude functi olim Fulco presbyter Parisiensis, Joannes de Nivella, & alii viri pii, & prædicationis officio malos Parisiensium mores composuerunt, meretrices a turpi quæstu removerunt, alias elocando cœte dicta ex are collatio, alias poenitentium ergastulo includendo, & universas Gallie & Germanie provincias prædicando lustrarunt, consensu scilicet harum regionum Antistitiarum, de quo Jacob. a Vitriaco *hist. Occidental. cap. 6. & seqq. & Auctarius Ottonis Frisingens. cap. 47.* Hæc propria istius sæculi laus, quod Galliarum Episcopi plerique pane intermortuam hujus instituti memoriam suscitarent, & lecta doctorum manu instructa saniolem doctrinam per amplas dioceses eorum opera circumferre cœperunt, tanto studio, ut hujusce instituti magis auctores, quam instauratores videntur. Hi, ne hoc omittam, prope successere catechistis, quorum fuit catechumenos elementis seu rudimentis Chri-

fianæ religionis initiare, eosque instruere in his quæ pertinent ad fidem & bonos mores, unde catechumenorum institutio catechesis dicta; Joannes Chrysofotomus homil. 21. ad Antiochenos (al. catechesis 2. ad illuminandos), διὰ τῶν κατηχησῶν λέγεται, ἵνα καὶ ἀπόντων ἡμῶν, ὁ λόγος ἡμῶν ἐν ἡμῶν ταῖς διαβολαῖς: Propterea & catechesis dicitur, ut & absentibus nobis sermo nostrer mentes vestras instituat. Plerumque diaconorum cura fuit catechumenos intruere; Augustinus lib. de catechizand. rudibus (inuit.): *Petis a me, frater Deo gratias, ut aliquid a te de catechizandis rudibus, quod tibi usui esset, scriberem. Dixisti enim quod saepe apud Carthaginem, ubi diaconus es, ad te adducuntur, qui fide Christiana primitus imbuendi sunt, eo quod existimeris habere catechizandi uberem facultatem, & doctrina fidei, & suavitate sermonis. Immo catechistas inter inferiores ordines locat Balsamo in can. 10. Antiochen. Synod. ὑποδιακόνους καὶ ἐξορκιστὰς ἡτοι κατηχησῶν. Subdiaconos & exorcistas, sive catechistas. Tamen catechistæ officium proprium fuit Episcopi, vel presbyterorum: baptizandos symbolum discere, & quinta feria ultimæ hebdomadis Episcopis, vel presbyteris reddere iussit can. 46. Laodicen. concil. repetitus in synod. Trullens. can. 78. quos canones interpretatur Balsamo, de presbyteris, qui dicuntur κατηχηταί. In singulis ecclesiis catecheses a presbyteris fieri ex usu ecclesiæ Romanæ voluit Nicolaus I. in can. catechismi, de consec. dist. 4. Catechismi baptizandorum a sacerdotibus uniuscujusque ecclesiæ possunt fieri, sicut in sancta hac Romana ecclesia solemniter fieri comprobantur. Eodem jure in Orientis ecclesiis catechistarum munus fuit inter sacerdotalia officia; Joannes Cirtiri in respons. ad Cabasilam**), ἐῖσι δὲ καὶ ἕτερα ὀρφανία, ἅπερ μάλιστα τοῖς ἱερεῦσιν ἀρμόζουσιν, ὁ ἐπὶ τῶν κατηχήσεων, ὁ ὀρφανότροφος οἱ τέσσαρες ἑνδικοί, ὁ ἀρχὼν τῶν ρώπων, ὁ νυμφοδότος, καὶ ὁ περιοδεύτης. Sunt autem & alia officia, quæ sacerdotibus maxime congruunt, catechista, orphanotrophus, quatuor defensores, luminarius, nummidator, & circitor.*

C A P. XV.

Visitator vacantis ecclesiæ μέσις, a quo constituendus. Munus hujusmodi visitatoris.

INTER adjutores Episcoporum non incongruum erit & accensere visitatores vacantium ecclesiarum, vel vicarios capituli, sede vacante: hi enim sunt adjutores sedis episcopalis, quæ, non secus ac hereditas jacens, sustinet vicem & personam defuncti. Vetus scilicet ecclesiæ consuetudo fuit, ut cum vacaret sedes episcopalis, Metropolitanus ejus curam demandaret viciniore, vel alii quem mallet e provincialibus Episcopis, donec Episcopus eligeretur; Ambros. Mediolanensis Episcopus, epist. 44. (al. 2. num. 27.) ad Constantium Coepiscopum: *Commendo tibi, fili, ecclesiam, quæ est ad Forum Cornelii, quo eam de proximo intervistas frequentius, donec ei ordinetur Episcopus. Occupatus diebus ingruentibus quadragesimæ, tam longe non possum excurrere. Hoc jure & Hincmarus Remensis Metropolitanus, veteris disciplinæ tenacissimus vindex, vacantibus ecclesiis suffraganeis, nempe Morinensi, & Tornacensi, visitatores dedidit memoratur apud Flodoardum lib. 3. cap. 23. & hujusmodi visitator vacantis ecclesiæ dicebatur μέσις, intercessor, mediator; concil. Carth. V. can. 8. can. constitutum, 7. qu. 1. conc. Carth. can. 77. apud Balsam. Aliquando & Romani Pontifices vacantibus ecclesiis visitatores submittebant, maxime in regionibus Italiæ, & viciniorum provinciarum, ut patet ex epistolis Pelagii, & Gregorii I. quas Gratianus contexit in can. obitum, can. Catin-*

nen-

nensis, can. ult. 61. dist. & ex aliis ipsius Gregorii epistolis, nempe 79. lib. 1. & 29. lib. 2. Ac tandem constitutione Bonifacii edictum, ne vacanti ecclesie cathedrali visitator ab alio detur, quam a Rom. Pontifice; *cap. is cui procuratio, de elect. in 6. cap. ult. de suppl. neg. pral. eod.* quo jure deinceps usi Pontifices, ut exemplis probat Trithemius *in chron. Hirsaug. ad ann. 1328. & in chron. Spanheim. ad ann. 1330.* Orto schismate inter Symmachum Papam, & Laurentium, Theodoricus Rex Gothorum, Italiae incubator, schismatis dirimendi causa, Petrum Altinensem Episcopum visitatorem sedis apostolicæ instituit, ut utroque amoto is sedem teneret: sed in synodo Romana explosus visitator, victore Symmacho; de quo Ennodius Ticinensis *in libello defensorio Symmachi*, Anastasius, *in ejus vit. & Sigebert. ad ann. 496.* qui Theodoricum contra canones id tentasse recte scribit. Hujusmodi visitatorum partes erant curare, ut quanto ocius Episcopus eligeretur, hortari clerum & plebem, ut idoneum Antistitem eligerent, formam electionis eis prælegere, ne quid per ambitum, aut per fraudem fieret: secuta electione, decretum ipsius omnium subscriptione roboratum mittebat ad Metropolitanum, vel Pontificem, qui electum confirmaret & consecraret; ut patet ex *prædictis locis Pelagii, Gregorii, & Flodoardi*: ideoque ipse visitator eligi non poterat, quibusvis populorum studiis, vel turbis, sed electionis mediator & quasi conciliator erat: quapropter si infra annum non efficeret, ut Episcopus eligeretur, post annum removebatur, & alius in ejus locum intercessor dabatur; *d. can. constitutum.* Ejusdem visitatoris erat clericos ordinare, monasteria in diocesi constituta sub sua cura & dispositione habere; *ex eisdem Gregorii I. epistolis.* Denique is, cui vacantis ecclesie procuratio & administratio credita erat, liberam rerum administrationem habebat tam in spiritualibus, quam in temporalibus; *cap. cum nobis, de elect. & omnia poterat quæ sunt episcopalis jurisdictionis, excepta bonorum immobilium alienatione; d. cap. is cui procuratio, eod. tit. in 6. & d. cap. ult. de suppl. neglig. pralat. eod. libr.* Alias vacante sede episcopali, capitulum, tamquam pars corporis Episcopi, fungitur vice defuncti, & succedit in omnibus quæ sunt jurisdictionis ordinariæ; *cap. his quæ, cap. cum olim, de majorit. & obedient. cap. un. eod. tit. in 6. cap. Albericus, de testibus.* Unde capitulum, sede vacante, solet unum e collegio vicarium instituire, episcopalis jurisdictionis exercendæ causa: quo jure, vacante sede Faventina, clerum & populum hortatur Petrus Damian. *lib. 5. epist. 10.* ut Episcopi electionem usque ad Imperatoris adventum, a quo illius ecclesie status componendus esset, a Pontifice differri curent, ac idoneum presbyterum eligant, qui interim vicariam episcopatus curam gerat: *Unde, inquit, & dominus noster Papa rogandus, ut Episcopum vobis modo non ingerat, sed ecclesiam vestram interim vacare, & vos sub sua benedictionis umbraculo manere decernat. Quia vero per Dei misericordiam industrios inter vos clericos, ac prudentes & litteratos habetis, si placet unus ex vobis eligatur, qui ad exequendum hoc negotium utilior invenitur, cui nimirum cura ac sollicitudo totius episcopatus possit imponi, ac per eum omnia necessitatis ecclesiasticæ negotia debeant ministrari.* Nec alio jure Albert. Argentinens. *de gestis Bertoldi Episcopi Argentinensis*, narrat, vacante sede ipsius morte, Joannem de Lampertheim officialem a capitulo vicarium generalem in spiritualibus & temporalibus electum, per quem orbatae ecclesie consuleretur. Notandum est, vicarium capituli, sede vacante, succedere in his quæ sunt jurisdictionis ordinariæ, non succedit autem in his quæ sunt jurisdictionis delegatæ, nec in collatione beneficiorum; *cap. illa, ne sed. vacante, cap. † unic. §. cum vero, eod. tit. in 6. cap. 1. de instit. eod. libr.* quia collatio beneficiorum est in fructu, fructusque reservantur futuro successoribus; *cap. quia sepe, de elect. in 6.* Hæc exceptio locum habet in collatione libera, minime in necessaria: capitulum enim sede

vacante potest confirmare electos, & intituere presentatos; *d. cap. cum olim, & d. cap. 1. de instit. in 6.* Ut & nominatis & graduatis beneficia suis mensibus vacantia conferre potest, quod sint collationes necessariae. Custodia minorum ecclesiarum vacantium ex consuetudine pertinet ad archidiaconum, ut jam a nobis observatum, ex *can. † si in plebibus, 63. dist. & cap. bone memoria, de appellat.* Quod si ecclesia, quae est juris patronatus, diutius vacet, quod patroni dissentiant in presentando, vel non idoneum presentent, interim Episcopus economum in ea instituere potest, qui fructus percipiat, eosque in ecclesiae utilitatem expendat, aut futuro successori reservet; *cap. cum vos, de offic. ordinar. & si nondum patroni conveniant, tunc Episcopus sacris interdicat ecclesiae, donec patroni ad concordiam redeant, ex concil. Tribur. can. 32. can. si plures, 16. qu. 7. cap. 1. de jure patron. & ex concilio Cabillonens. II. can. 26. quem perperam collectores laudant ex conc. Mediolanensi, cap. 1. eod. tit. de jur. patronat.*

DISSERTATIONUM
 JURIS CANONICI,
 LIBER TERTIUS.

De sacris censibus.

C A P U T. I.

*Census descriptio personarum & rerum, pro cujus modo tributum indicitur. In-
 de census pro tributo. Census alius capitum, alius prædiorum. Census fiebat
 in loco originis. Pœna fraudati census.*

DE sacris censibus dissertationem exorsurus, prius vocis, cen-
 sus, significatio exploranda videtur, ut a notatione nomi-
 nis facilius ad rerum notitiam perveniamus. Census est
 hypographe, seu descriptio possessorum, tam capitum, seu
 personarum, quam rerum, ut pro modo census, id est
 pro facultatibus cujusque, tributum indiceretur; Theophilus
 §. ult. instit. de libert. κῆνσος ἢ σασις, ἥτοι χάριτις ἐνθα
 Ῥωμαῖοι ἀπεγράφοντο πᾶς οἰκείας περιουσίας, ἐπὶ τὸ ἐν χειρὶ
 πολέμου, κατὰ τὸ μέτρον τῆς ἰδίης ὑποστάσεως, ἕκαστον εἰσφέ-
 ρειν; *Census tabula fuit, seu charta, in qua Romani suas facultates describe-
 bant, ut tempore belli pro modo substantiæ quisque conferret. Ita Suidas cenium
 definit, τῶν ἐξέτασιν τῆ Ῥωμαϊκῆ πλήθους. Recensionem Romani populi. In cen-
 sum referebantur personæ, & prædia cujusque, eorumque nomen, situs, fines,
 dotes, seu qualitates; l. forma censuali, ff. de censib. & apud Dionys. Halicar-
 nass. lib. 4. Census, inquam, fiebat personarum & rerum, ut pro modo sub-
 stantiæ cujusque tributum imponeretur: unde census accipitur pro tributo & ve-*

atigali, vel qualibet publica pensatione; l. 1. 2. & 3. C. sine cens. vel reliq. fundum comparari non posse, l. liberto, 21. §. ult. ff. de ann. legat. & hoc significatu Suidæ κήνος dicitur τὸ νόμισμα ἐπισηιον τέλος. Nummus annuum tributum, & Matthæi 22. (17.) census est nummus ipse, qui tributi nomine solvitur, νόμισμα τῆ κήνος. Unde Augustinus homil. 48. (al. ferm. 86. in append. num. 3.) *Majores nostri, inquit, ideo copiis omnibus abundabant, quia Deo decimas dabant, & Casari censum reddebant. Modo autem quia discessit devotio Dei, accessit indictio fisci.* Capita & res censebantur, & tributum personis imponebatur propter prædia, unde census prædiarius dicebatur capitatio; l. si minor, C. de act. empt. Censum agrorum, & capitum agnoscit Tertulian. in apologet. cap. 13. *Agri tributo onusti viliores, hominum capita stipendio censa ignobiliora.* Census vero, id est professio censualis, a quoque fiebat in loco originis, non domicilii. Ideo cum Augustus censum egit in universo orbe Romano, Maria & Joseph Nazareto, ubi habitabant, Bethleemum, qui erat locus originis, censendi gratia profecti sunt, ut recte animadvertit Epiphani. *heres.* 51. Hujus instituti forte ratio fuit, quia potior est causa originis, quam domicilii, quod mutari potest: unde cives origo, incolas domicilium facit; l. cives, C. de incolis. Fraudati census poena erat servitus & publicatio bonorum; Halicarnass. loco modo laudato, M. Tull. pro Cæcin. Ulpian. *lib. regular. tit. de tutel. §. 11. & l. † vix centis ex causis* 53. ff. de judic. Simili locutionis genere, census nomine veniunt pensiones, quæ præstantur Deo, & prælatis ecclesiæ in signum subjectionis; cap. 2. de censib. de quibus paulo fuis dicendum est.

C A P. II.

Census alii dominici, alii canonici. Census dominici sunt oblationes, primitiæ, decimæ. Oblationes a fidelibus offerebantur singulis dominicis. Imperator non accedebat ad altare sine oblatione. Oblationes per diaconos altari imponebantur, & a presbytero benedicebantur. Oblationes offerebantur post lectionem evangelii. Fideles non communicabant sine oblatione. Oblatæ.

INTER sacros census alii sunt dominici, qui Deo pensantur, quales sunt oblationes, primitiæ, decimæ: alii canonici, qui summo Pontifici, vel Episcopis, & inferioribus prælatis persolvuntur, de singulis dicemus suo ordine: ac primum de oblationibus. Oblationes dicuntur quæcunque de propriis, & licitis rebus, ecclesiæ a fidelibus offeruntur; cap. causa Carpenfis, cap. cum inter, de verb. significat. Oblationes sunt voluntariæ & spontaneæ, unde sic dictæ, quia ex voluntate offerentium descendunt: tamen fideles piæ ex consuetudine, a primis ecclesiæ cunabulis recepta, vix die dominico, vel alio solemnifesto ad altare accedebant sine oblatione, primævam Dei legem obaudientes: *Non apparebis in conspectu meo vacuus:* tum pastorum & Regum exemplo edocti, qui primi mortalium Christum Deumque in cunis latentem non sine donis & muneribus adorarunt. Harum oblationum usum elanguescentem suscitavit concil. Matisconense II. can. 4. *Decernimus, ut omnibus dominicis diebus altaris oblatio, ab omnibus viris & mulieribus offeratur, tam panis, quam vini, ut per has immolationes & peccatorum suorum fascibus caveant, & cum Abel, vel ceteris juste offerentibus, promereantur esse consortes:* unde delibatum capitulare Caroli M. lib. 6. cap. 167. Veterum oblationum ritum agnovit, & pari studio commendavit Gregor. VII. in synodo Romana, can. 13. *Omnis Chri-*

Christianus procuret ad missarum solemniam, aliquid Deo offerre, & ducere ad memoriam, quod Deus per Moysen dixit, non apparebis in conspectu meo vacuus. Etenim in collectis sanctorum patrum liquido apparet, quod omnes Christiani offerre aliquid Deo ex usu sanctorum patrum debent, can. omnis, de consecr. dist. † 1. Oblationes non uno loco suadet Augustinus, ut sermon. 215. (al. 265. in append.) de tempore: Ante omnia, sicut jam supra dictum est, secundum vires eleemosynam pauperibus exhibete, oblationes quæ in altario consecrentur offerte. Erubescere debet homo idoneus, si de aliena oblatione communicaverit. Qui possunt aut cereolos aut oleum, quod in cicindilibus mittatur, exhibeant. Et idem ferm. sequ. 216. (al. 266. in append.) Ille bonus Christianus est, qui quando ad ecclesiam venit, & oblationes quæ in altario mittantur exhibet, & pauperibus, secundum quod vires habet, argentum porrigit aut buccellam. Et rursus idem Augustinus, vel alius quisquis est, ferm. 64. ad frat. in eremo: Oblationes per dies dominicos pro vobis & vestris, secundum status vestri possibilitatem debetis Deo, offerte. Imperatoris solemne dignitatis argumentum fuit, quod offerendi causa sanctuarium ingrederetur, & nunquam sine oblatione altari advolveretur: hoc more cum Valens Casaream venisset morte filii percussus, statim ecclesiam petiit, & consueta dona altari obtulit coram Basilio, καὶ τῷ δυσιασνήτῳ τῶ ἐιωθότῳ προσεήνοχε δῶρα, teste Theodorito lib.4. cap. † 19. Idemque Valens vertigine correptus fertur, dum in die epiphaniæ coram Basilio sacra mensæ dona oblaturus esset de more, ἐπεὶ δὲ τὰ δῶρα τῇ θεῷ προσέβη προσεέγκειν ἔδει, ut auctor est Nazianzenus orat. 20. (num.77.) Et cum Theodosius post eadem Thessalonicensium Mediolani sacrarium templi ingressus esset, oblationis causa, & oblatis sacris muneribus intra cancellos, ut solebat mansisset, ab Ambrosio per archidiaconum templi vestibulo actus: cujus rei memor Theodosius reversus Constantinopolim, cum die festo ad templum veniret, statim ut dona sacra mensæ obtulerat exivit, ut narrat Theodorit. lib. 5. cap. † 18. ἐπειδὴ δὲ ὁ καιρὸς ἐκάλεε τῇ ἱερᾷ προσέβη τὰ δῶρα, προσεέγκειν, ἀναστὰς μετὰ πῶν ἰσῶν δακρυῶν πῶν ἀνακτόρον ἐπέβη προσεεγκῶν δὲ ὄσπερ ἐιωθεῖ ἐνδον παρὰ τοῖς κηκλίδαις μεμνημένον: Ubi autem tempus postulavit, ut dona sacra mensæ offerret, surgit atque non minorem lachrymarum vim, quam antea effundens in sanctuarium ingressus est; cum vero donata uti solebat obtulisset intus prope cancellos mansit. Constantinum Lacapenum, quod numquam in conspectum Dei venerit κενὸς καὶ ἀκαρπῶς vacuus & sine munere, laudat Cedrenus in ejus vita. Hæ oblationes a fidelibus offerrebantur, & per diaconos altari imponebantur, tum a sacerdote solemnibus & conceptis precibus benedicebantur, & offerentium nomina inter sacra recitabantur, & ipsæ oblationes commendabantur; Innocent. epistol. 1. ad Decentium: De nominibus vero recitandis antequam precem sacerdos faciat, atque eorum oblationes, quorum nomina recitanda sunt, sua oratione commendet, quam superfluum sit & ipse pro tua prudentia recognoscis: ut cujus hostiam necdum Deo offeras, ejus ante nomen insinues quamvis illi incognitum sit nihil, can. ultim. de consecrat. distinct. 1. unde oblationes εὐλογίας benedictiones vocat synod. Laodiceana, can. 32. Eulogias conc. Martini Papæ, can. 70. can. *) non oportet, can. non liceat, 1. qu. 1. Oblationes a fidelibus offerbantur post lectionem evangelii; concil. Valentin. Hispanicum, can. 1. Ut sacrosancta evangelia ante munerum illationem in missa catholicorum in ordine lectionum post Apostolum legantur: & fideles ad sacram communionem non accedebant sine prævia oblatione, velut numinis sibi conciliandi causa. Ideo Theodosius, cum post oblata sacra mensæ sua dona intra cancellos staret, Ambrosio sciscitanti quid sibi vellet? respondit, se expectare divinorum mysteriorum participationem, τῶ πῶν θεῶν μυστηρίων μετέλλειν ut auctor est Theodorit. loco modo laudato. Solebant, inquam, fideles in procinctu sacrae communionis oblationes offerre; sed ne con-

† Locus iste refertur ad factum Mediolani. Ad illud autem quod auctor narrat, Theodoritus in eod. cap. circa finem sic se habet. ἐορπῆς γὰρ αὐτῶν πάλιν θεῖας εἰς τὸν θεῖον ἐργασίας νεῶν, τῇ ἱερᾷ προσέβη τὰ δῶρα προσεεγκῶν & θὺς ἐξελήλυθεν. Nam cum festus quidam dies ipsum denuo adduxisset, oblatis ad sacram mensam muneribus suis, statim abscessit.

fuetudo exactiōni locum daret, ne quidquam communionis causa exigeretur; vetuit synodus VI. in Trullo *can. 23. can. nullus Episcopus* 100. 1. qu. 1. ubi Balsamo notat consuetudinem sua arate inoliram apud plebeculam, sacerdoti offerendi, sacrae communionis gratia, panes ex ovis confectos & falsas carnes, & alia esculenta, unde id genus liba, quae Deo sanctisque offerre solebant, vulgus Latinorum oblatas appellavit; Ifo Sangallensis, lib. 2. de miraculis S. Othmari, apud Surium: *Sub capite autem & circa pectus viri Dei quedam panis rotulae, quae vulgo oblatae dicuntur, illaese, atque ab omni corruptione extranea ab eodem Episcopo inveniebantur.* Burkard. de casib. Monast. S. Galli, cap. 6. apud Goldastum: *Fratres amarvit, praebendam adauxit, in hebdomada paschali etiam in meridie vinum & oblatas fratribus dare constituit.* Et Joannes monachus, lib. 1. hist. Gaufridi Ducis: *His panibus, quos oblatas appellant, idiotismus, oblies.*

C A P. III.

Oblationes spicarum & uvarum, vel olei ad luminaria. Oblatio lactis & mellis semel in anno. Oblationes palliarum, seu palliorum altaris. Oblationes cereorum. Cereus paschalis. Oblatio pultis, panis, & vini.

QUAenam res vel species offerendae essent, non quaecumque, sed idoneae, & licitae, id est lege vel consuetudine ecclesiastica permittitae: ne quae species altari offerantur praeter spicas, vel uvas recentes suo tempore, vel oleum ad luminaria, vel incensum, sive thus adolendi causa tempore sanctae oblationis: in primis ne lac, vel mel offeratur, vetat *can. Apostolicus* 3. ex quo libati sunt & alii canones, nimirum *can. 24. concil. Carthag. III. & can. 28. & 32. synod. VI. in Trullo, can. in sacramento, can. didicimus, de consecration. dist. 1. 2.* Vetabatur oblatio lactis & mellis, nisi in sacro solemnique, quod fiebat pro infantibus semel in anno; conc. Carthag. can. 40. Apud Zonaram: *ἀπαρχὴ δὲ εἶτε μέλι, εἶτε γάλα, ὡς εἶωθεν προσφερέτω ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ εἰς τὸ πῶν ὑψηλῶν μυστήριον.* Primitiae autem sive mel, sive lac offerantur uno die consueto ad infantium mysterium. Qua de causa illud sacrum est affirmare Zonaras hoc loco: quidam mel & lac pro infantibus offerri solitum putant, ut ea parvulis sacrorum mysteriorum loco praebentur, quod ipse non probat: alii vero lac pro infantibus offerri solitum, quasi primitiarum nomine, quod in solo lacte alantur: ego vero mel & lac pro infantibus offerri nihil miror, nam & baptizatis post egressum e lavacro poculum melle & lacte mixtum porrigi moris erat, in symbolum infantilis innocentiae; Tertull. de coron. milit. cap. 4. *Dehinc ter mergitatur, inde suscepti lactis & mellis concordiam praeustamus:* & Africani stili aemulus Hieronymus, adversus Luciferianos: *Nam & multa alia, quae per traditionem in ecclesiis observantur, auctoritatem sibi scriptae legis usurpaverunt, velut in lavacro ter caput mergitare, deinde egressos lactis & mellis praeustare concordiam ad infantiae significationem.* Istud vero solemne sacrum factum crediderim pro salute infantium, adversus larvas & daemones, quos etiam parvulis infestos esse agnovit Augustinus lib. 6. contra Julian. cap. 1. 21. num. 27. *Huc accedunt quidem illa, quae non quidem omnes parvulos, sed tamen plurimos cernimus perpeti multa & varia mala, usque ad demonum incursum.* Offerri solebant pallae, id est pallia altaris, oleum vel cera ad luminaria; Augustin. sermon. 3. de tempore: *Sunt enim multi qui vovent, alius pallam, alius oleum, alius ceram ad luminaria nostris.*

Etiam

Etiam ad tumulos sanctorum cerei & funalia offerebantur ; Gregor. Turonens. lib. 1. de miracul. cap. 51. *Ad hoc ergo beati* (loquitur de Benigno Divionensi) *sepulcrum , quidam dum exinde multa beneficia perciperet , cereum detulit , quo accenso domum rediit .* Et Fortunatus in vita S. Hilarii Episcopi Pictaviensis apud Surium , ubi de colono villæ Remensis ecclesiæ : *Sicque junctis bubus , candelam in manu habens , ad basilicam sancti Remigii properavit , quo perveniens de pane & carne , ac cervisia matricularios parvit , candelam ad sepulcrum sancti posuit , & ejus auxilium contra opprimentes se fiscalinos expetiit .* Eadem religione peregrinantes , antequam iter capefferent , cereum altari offerebant pro felici sacræ expeditionis eventu , vel ad fores ecclesiæ suspendebant ; Flodoard. in chroniq. ad annum 820. *Remis in monasterio sancti Petri ad portam basilicarem cereus , quem ibi posuerant hi cives , qui Romam ad visitanda Apostolorum limina profecti fuerant , accensus est etiam ter igne caelesti .* Idemque narrat idem auctor lib. 4. *Remens. histor. cap. 46.* Milites etiam , cum militare cingulum assumebant , cereum altari offerebant : quo die Willelmus Comes Saresberiensis cingulo militari donatus , cereum ante altare divæ Virginis jugiter arsurum dicavit ; Mathæus Paris. ad ann. 1225. *Siquidem Willielmus Comes sèpèdictus , die qua primo donatus cingulo fuerat militari , cereum unum ante altare beatissimæ matris Dei assignavit , ut ad missam , quæ diebus singulis in honorem ejusdem Dei genitricis cum horis canonicis devote solet decantari , jugiter arderet , & pro lumine temporali lucem commutaret æternam .* In sabbato paschæ parochiani solemnè more cereum offerebant in honorem Dominicæ resurrectionis ; Aimoinus Floriac. lib. 4. de mirac. S. Benedicti , cap. 1. *Cui cum responsus esset , nihil cerei illic haberi præter paschalem cereum in honorem videlicet Dominicæ resurrectionis a parochialibus solemnè oblatum more , jubet eum propere afferri .* Et ex instituto Zozimi Papæ cereus iste paschalis benedicebatur per archidiaconum ; de quo Sigebertus ad ann. 417. & Raban. Maur. lib. 11. de instit. cleric. cap. 38. *Quin & ipsæ mulieres puerperæ e partu surgentes ad aras non accedunt sine oblatione cerei : cui mori alludens Gvillielmus senior Rex Anglorum , cum audisset Philippum I. Regem Francorum per ludum dixisse , eum Rothomagi lecto decumbere , quasi puerperam : Cum ad missam , inquit , post partum iero , centum millia candelas illi illuminabo ; auctor est Matthæus Westmonaster. ad ann. 1089. Pari ritu presbyteri diocesani circa pentecosten conveniebant ad matricem id est episcopalem ecclesiam , & certum ceræ pondus , vel ælimationem , altari offerebant ad luminaria ; conc. Caletens. habitum anno 1080. apud Orderic. Vitalem , lib. 5. *Presbyteri semel in anno circa pentecosten cum processionibus suis ad matrem ecclesiam veniant , & de singulis domibus ceræ denarata , vel idem valens ad illuminandam ecclesiam altari offerant .* In Africa offerri solebat puls , panis , & vinum ; unde cum Monica piissima mater Augustini Mediolani ex patria consuetudine hæc offerre voluisset , his abstinuit vetante Ambrosio , quod ejusmodi oblatio esset quasi parentalium Gentilium imago ; testis ipse Augustin. 6. confession. cap. 2. *Itaque cum ad memorias sanctorum , sicut in Africa solebat , pulvis & panem & merum attulisset , atque ab ostiario prohiberetur , ubi hoc Episcopum vetuisse cognovit , tam pie atque obedienter amplexa est .**

C A P. IV.

Oblationes pro defunctis . Oblationes pro desponsatis . Sapius clerici vel monachi tempore ordinationis , vel professionis , se & sua Deo offerebant .

OBLATIONES solemnes in primis fiebant pro defunctis in solatium animæ , & levamen pœnarum ; & pro natalitiis , id est in festo sanctorum martyrum , eæque anniversariæ ; Tertull. de coron. milit. *Oblationes pro defunctis , pro natalitiis annua die facimus .* Unde & anniversarias viduarum oblationes pro viris defunctis commendat idem Tertull. lib. de monogam. *Enimvero & pro anima ejus orat , & refrigerium interim adpostulat ei , & in prima resurrectione consortium , & offert annuis diebus dormitionis ejus .* Damnatorum post mortem pœna fuit , quod pro illis defunctis non orabatur , neque oblatio fiebat : hac de causa ne pro Victore , qui Faustinum presbyterum testamentum tutorem dederat , missæ sacrificium & oblatio fieret , vetat Cyprian. epist. 66. (al. 1.) ex concil. Carthaginensi : *Ne quis frater excedens , ad tutelam vel curam clericum nominaret : ac si quis hoc fecisset non offerretur pro eo , nec sacrificium pro dormitione ejus celebraretur .* Pro defunctis sacrificia , & oblationes , seu eleemosynas in adjumentum mortuorum , & solatium vivorum , fieri eleganter ait Augustinus enchirid. cap. 109. *Neque negandum est , defunctorum animas pietate suorum viventium relevari , cum pro illis sacrificium Mediatoris offertur , vel eleemosynæ in ecclesia fiunt .* Et mox : *Cum ergo sacrificia sive altaris , sive quarumcumque eleemosynarum , pro baptizatis defunctis omnibus offeruntur , pro valde bonis gratiarum actiones sunt , pro non valde malis propitiationses sunt ; pro valde malis etiamsi nulla sunt adjumenta mortuorum , qualescumque viventium consolationes sunt .* Et idem August. vel alius quisquis est , ferm. 44. ad fratres in eremo : *Sancta & salubris est cogitatio pro defunctis exorare , & eleemosynam dare , carnem affligere , & opera caritatis exercere , & peregrinationes facere , ut a peccatis solvantur .* Pro defunctis sacra fieri & oblationes offerri jubet capitulare Caroli M. lib. 7. cap. 317. *Quod pro Catholicis defunctis sint memoria faciendæ , & oblationes Deo offerendæ .* Et qui oblationes pro defunctis relictas abnegant , tamquam pauperum necatores excommunicantur ; Carthag. concil. IV. *can. 95.* Vafens. I. *can. † 1.* Agathens. *can. 4. can. qui oblationes , 10. & 11. can. clerici , 13. qu. 2.* Concil. Arelatenf. II. *can. † 47.* Vafens. II. *can. 4.* Aurelian. III. *can. † 22.* Et ut pii instituti seriem per tempora inoffensam observemus : ecclesiæ Remensî vineam testamento legavit Remigius , ut singulis dominicis & diebus festis inde pro eo offerretur oblatio , ut patet ex ipsius testamento apud Flodoard. lib. 1. hist. Remens. cap. 18. *Vineam , quam Bebrimodus facit , tibi eatenus † derelinquo , ut diebus festis , & omnibus dominicis sacris altaribus mea inde offeratur oblatio .* Pro salute matris tricenarium missarum , & refectiunculam 12. pauperum ab universis Cluniacensis ordinis professis petit Petrus Cluniacensis lib. 2. epist. 16. *Orat ergo & per filium mater , & pro matre filius , ut tricenarius missarum ei per loca ubi possibile fuerit persolvatur , & 12. pauperes reficiantur .* Hinc oblationum nomine continentur anniversaria , id est pia relictæ , quæ ecclesiæ collata sunt pro defunctis ; l. sancimus 46. §. si vero aliqua , C. de Episc. & cleric. cap. cum inter , de verbor. signif. cap. final. de testament. cap. unic. de cleric. non resident. in 6. & id genus anniversaria pro memoria defunctorum , dote dicta , instituere , jam olim fidelibus acceptissimum fuit . Pro salute Elisabethæ conjugis annua & perpetua facta , non sine interventu Mauricii Parisiensis Episcopi , fundavit

davit in ecclesia matrice Philippus Augustus; testis Rigordus in ejus gestis ad ann. 1189. Eodem anno obiit Elisabeth Regina, uxor Philippi Francorum Regis, quæ sepulta est in ecclesia beatissime Virginis Mariæ Parisiis, pro cuius memoria venerabilis Mauricius Parisiorum Episcopus in eadem ecclesia altare erexit, & Christianissimus Rex semper Augustus, intuitu pietatis, pro remedio animæ illius, & omnium prædecessorum suorum, duos sacerdotes perpetuo ibidem instituit, unicuique 15. libras Parisienses singulis annis pro victualibus perpetuo assignans. Pro desponsatis etiam oblationes dabantur, felici auspicii causa; Evaristus epist. 1. ad Episcopos Africæ: *Aliter legitimum non fit conjugium, nisi ab his, qui super ipsam feminam dominationem habere videntur, & a quibus custoditur, uxor petatur, & a parentibus & propinquiorebus sponsetur, & legibus dotetur, & suo tempore sacerdotaliter, ut mos est, cum precibus & oblationibus a sacerdote benedicatur.* Et Nicolaus I. ad consulta Bulgarorum can. 3. de solemnibus nuptiarum: *Et primum quidem in ecclesia Domini cum oblationibus, quas offerre debent Deo per sacerdotis manum, statuuntur; sicque demum benedictionem, & velamen caeleste suscipiunt; can. aliter, can. nostrates, 30. qu. 5. unde & in oblationum censu connumerantur ea, quæ pro desponsatis dantur; d. cap. cum inter.* Nec solum in carnalium nuptiarum fœdere oblationes offerebantur, sed & in spiritualis conjugii solemnibus, id est in ordinatione, sapius presbyteri & Episcopi, qui ordinabantur, se & sua Deo & ecclesiæ offerebant; Tertullian. de præscript. advers. hæretic. cap. 30. *Marcion quidem cum ducentis sestertiis suis, quæ ecclesiæ intulerat, novissime in perpetuum dissidium relegatus.* Partem bonorum Deo consecravit Basilus, cum ordinaretur in Cæsariensem Episcopum: cuius pii facinoris multos sequaces habuit; Gregorius Nazianzenus orat. 20. (num. 18.) in ejus funere habita, *ἀπό μοίρα κατήσεως Θεῷ καθιερωθείσης, πρᾶγμα ἔγω τότε πολλοῖς σπαδαζόμενον, ὡς περ νῆν αὐξήδεν τε ἢ ἀμυδεν ἐκ τῶν πρόσω ὑποδειγμάτων: Bonorum portio Deo consecrata, quæ res nondum tunc multis studio erat, ut nunc ex primis exemplis adaugeta, cultaque est.* Hoc pietatis exemplo Paulinus, unus e nostris proceribus Aquitanicæ, votis populi ad sacerdotium adactus, se & sua omnia obtulit Deo, & distraxit in pauperes. Hujus facinoris testis, idemque præco Ambrosius, epist. 36. (al. 58.) Ipse vero Paulinus modestius de se cogitans, se sua non tam Deo obtulisse, quam accepta restituisse insinuat, epist. 5. (al. 11.) ad Severum: *Et quoniam bonorum nostrorum ipse non indiget; nos vero omnium illius indigemus, nostro tantum bono nobis bonus cupit nostra quæ sua sunt, & tamen ea juris sui non vult, ut quasi nostra nobis accepto ferat: cum nihil habeamus nisi acceperimus.* Hoc dispar Leontius senior, cum ordinatus est in Burdegalensem Episcopum; facultates universas erogavit ecclesiæ, ut quasi sponsus sponsam dotaret; Fortunat. lib. 4. cap. 9.

Ecclesiæ totum concessit in ordine censum,

Et tribuit Christo quod fuit ante suum.

Et ut monachismi professio est sacræ militiæ genus, ingressi monasterium ipso ingressu se & sua Deo dedicabant, ita ut de his testari nequirent, utpote nec domini rerum; *auth. ingressi, C. de sacros. eccles.* sed id juris non feratur in Gallia, quin profitentibus asceticen ante professionem libera est testandi de suis rebus facultas.

C A P. V.

Patres liberos offerebant Deo, & religioni monastica. Ritus solemniss oblationis paternæ.

NON modo rerum, sed etiam capitum oblationes Deo fieri præcipuæ pietatis argumentum fuit: etiam liberos rubentes Deo obrulere quamplures patresfamilias. Sic Samuel adhuc in utero matris positus a matre Deo consecratus; 1. Reg. 1. Sic Samson, Joannes Baptista, & ipsa immaculata Virgo, ejusdem oblationis auspiciis feliciter in lucem prodierunt; Judic. 13. Hieronym. ad Latam, Damascen. lib. 4. de fid. cap. 15. Sic Basilius, postea Cæsariensis Episcopus, in cunis vagiens a matre Deo consecratus, & altari oblatus; Gregor. Nazianz. orat. 20. (num. 101.) in ejus funere habita; ἔτ' δὲ ἐκ ἐκ βρέφους Θεῷ καθιερωμέν' ἀπὸ μητέρας, καὶ μετὰ τῆς διπλοῖδ' ἐπίδεδομέν' τῷ βήματι: Ille nomen ab infantia, & ab ipsa matrice Deo consecratus, ac cum diploide altari oblatus est. Sic Gregorius Nazianzenus, adhuc in utero positus a matre Deo devotus; testis Gregorius presbyter in ejus vita (num. 4.) & ipse Nazianzenus, de se non tacuit hoc ipsum orat. 1. (num. 132.) καὶ ποὶ προσελθὼν μὲν ἐκ νεότητος, ἵν' εἴπω τι πῶν πῶν πολλοῖς ἀγνοουμένων καὶ ἐπ' αὐτὸν ἐπερρίφω ἐκ μητέρας, καὶ ἐδόδω δότης ἐκ μητρικῆς ὑποχέσεως, καὶ μετὰ πᾶσι πῶσι κινδύνοισι ἐβεβαιώδω: Quamquam ab ipsa juventute accitus sum (libet enim aliquid multis incognitum efferre) atque ad Deum a vulva ipsa projectus, & ex materna pollicitatione donatus, ac postea periculis confirmatus. A primis ascetici instituti cunabulis etiam solemne fuit, ut patresfamilias liberos adhuc infantulos Deo & religioni offerrent, idque adhibitis multis testibus, ut omnis vis & metus suspicio, & maledicti occasio tolleretur; auctorem habemus Basilium regularum fusiorum interrogat. 15. cujus sententiam male Gratianus laudat ex nona synodo, can. oportet, 20. qu. 2. Ideoque monachi duobus modis fieri dicuntur, paterna devotione seu oblatione, vel propria professione; concil. Tolet. IV. can. 48. Monachum aut paterna devotio, aut propria professio facit, can. monachum, 20. qu. 1. ex quo haustus est can. 23. concil. Wormaciens. Parentum oblatio liberos non obligabat, nisi post pubertatem in monasterio perseverarent; ex Basilio loco supra laudato; idcirco parentibus liberos offerre licuit religioni non ulterius, quam usque ad pubertatem; concil. Tolet. X. can. 6. can. si in qualibet, ead. caus. qu. 2. solemniss vero oblationis ritus erat, ut liberi a parentibus religionis causa altari offerrentur, multis testibus præsentibus, quo res testatior esset, & manu involuta palla, id est pallio, seu syndone altaris; regula S. Benedicti cap. 59. Si quis forte de nobilibus offert filium suum Deo in monasterio, si ipse puer minori ætate est, parentes ejus faciant petitionem, & cum oblatione ipsam petitionem, & manum pueri involvant in palla altaris, & sic eum offerant: & ex hoc fonte concil. Aquisgranense habitum anno Christi 817. pro reformatione ordinis D. Benedicti: Ut puerum pater aut mater tempore oblationis offerant altari, & petitionem pro eo coram laicis testibus faciant, quam tempore intelligibili ipse puer confirmet. Hoc argumento Nicolaus I. in epist. ad Episcopos Galliarum, in can. præsens, ead. caus. qu. 3. Lamberti filii Athonis Comitiss nullam & irritam professionem declarat, quod absque patris oblatione, & sine abbatis benedictione emissa esset: quam in rem illa patris querentis verba apponit: Neque ego pater ejus, pallio altaris indutum illum obruli, neque a quocumque sacerdote, vel abbate, ut mos pascit, benedictione percepta, regulam unquam

quam se monachorum subiectum futurum promisit. Et cum Robertus nepos D. Bernardi a Cisterciensi ordine transiisset ad Cluniacensem, hac suasionem, quod olim infans a parentibus Cluniacensi monasterio oblatum esset, Bernardus omnimodum studio nixus est eum revocare, & hoc consilio ad eum scripsit elegantem epistolam 1. in qua oblationem nullam & irritam contendit, quod minus solemniter facta esset, sine petitione, absque testibus, nec involuta manu palla altaris: *Quamquam, inquit, dubium non sit, promissum illum fuisse, non donatum; non enim petitio, quam regula precipit, pro eo facta fuit a parentibus, nec manus illius cum ipsa petitione involuta palla altaris.* Ac ne puer oblatum gravis esset monasterio, non sine donatione alicujus prædii a parentibus offerri solebat: de Burkardo a parentibus oblato monasterio S. Galli, testis Ekkeard. Junior. de casib. Monast. S. Galli, cap. 9. *Pater illum tandem nutricis sinu abductum, Gallo, ut cum matre viveret, super aram ipsius ponens, cum terris in Noesten, & decimis multam matrem plorans initiaverat.* De Wachiperto, monasterio Cassinensi oblato, Leo Ostiensis, in chronic. Cassinensi lib. 1. cap. 16. *Quidam etiam vir dives Waco nomine Beneventanus, in expeditione constitutus, obtulit monasterio filium suum nomine Wachipertum, cum XX. possessionibus suis, variis in locis constitutis.* Adeoque donatio & traditio fundi fuit inter solemnia oblationis, ut in prædicta causa Roberti, Cluniacenses, ut eum tamquam merito suum vindicarent, prædium ostenderent, quod cum ipso a parentibus monasterio oblatum fuerat, ut fatetur ipse Bernardus in prælaudata epist. *Ostenditur deinde, inquit, terra, quæ cum illo, & pro illo dicitur data fuisse: sed si cum terra eum receperunt, cur non & cum terra eum retinuerunt?*

C A P. VI.

Oblationes de rapina repellendæ: ut & oblationes excommunicatorum, energumenum, feneratorum, hereticorum.

NON de quibuscumque, sed de propriis, & licitis rebus tantum oblationes offerri debent; ne de spoliis pauperum oblationes accipiantur, vetat Ecclesiastic. cap. 34. *Qui offert sacrificium de substantia pauperum, quasi qui videt filium in conspectu patris sui, can. immolans, 14. qu. 5.* Sceleratos, qui de rapina offerunt, & Deum quasi in partem prædamque vocant, detestatur Augustinus homil. 2. (al. ferm. 53. in append. num. 2.) *Deum, quia non statim pateris ultorem, vis tenere participem, & tamquam corruptum iudicem prædæ socium vis habere.* De multis quæ rapuisti parvas elemosynas faciens, & adhuc peccata non deserens. Ne oblationes ab indignis accipiantur, puta a furibus, prostibulis, excommunicatis, vetat Clemens Romanus lib. 3. cap. 8. Et si forte contingat, ut ab impio per errorem aut vim oblata accipiantur, in ligna & carbonibus impendi, igni consumenda, non in cibum piorum, voluit idem Pontifex lib. 4. cap. 9. Dissidentium fratrum oblationes, neque in sacrario, neque in gazophylacio recipiantur, suadet concil. Carthagin. IV. can. † 93. can. † oblationes, 90. dist. pœnitentium etiam oblationes recipi vetatur; Nicolaus I. in epist. ad Frotharium Archiepiscopum Burdegalensem: *Tertio vero anno ecclesiam Dei ingrediantur, & inter audientes adstent sine oblatione, can. de viro, 12. qu. 2.* idemque de oblationibus excommunicatorum, & energumenum; concil. Eliberitan. can. 28. & 29. *Episcopum placuit ab eo qui non communicat munera accipere non debere, energumenum, qui ab erratico spiritu exagitur, hujus nomen neque ad altare cum oblatione esse reci-*

piendum, neque permittendum, ut sua manu in ecclesia ministret. Foeneratorum oblationes, tamquam de turpi & nefario quaestu paratas, omnino respuit concil. Lateranense habitum sub Alexandro III. cap. quia in omnibus, de usur. Augustin. sermon. 35. (al. 113. num. 2.) de verbis Domini: Nolite velle elemosynas facere de sœnore, & usuris. In primis ne ab hæreticis ἐυλογῆται, id est benedictiones, seu oblationes accipiantur, prohibuit syn. Laodic. can. 32. & concil. Martin. Papæ can. 70. can. non oportet, can. non liceat, 1. qu. 1. Denique iniquorum oblationes omnino rejiciuntur, ne ecclesia videatur focia aut fautrix scelerum, pretii participandi causa. His de causis Cistercienses pretium redemptionis Richardi Regis Anglorum, nefarie capti, dum e sacro bello rediret, ab Henrico VI. Imper. sibi legatum respuere: nec non fratres minores pannos laneos sibi oblatos ab Henrico III. Rege Anglorum, scientes eos a mercatoribus raptos; testes Mathæus Paris. & Math. Westmonasteriensis ann. 1196. & 1252.

C A P. VII.

Oblationum depositum apud Episcopum, vel super altare, vel in manu sacerdotis, vel apud matricularios. Oblationum distributio. Oblationes jure communi debentur parocho: ex fundatione vel consuetudine Episcopo, vel patrono, & aliis. Semel Deo oblata non possunt revocari ad usus profanos. Oblationum redemptio.

OBLATIONES a fidelibus deponerantur apud Episcopum, quas ille erogaret in pauperes, viduas, pupillos, & peregrinos; præter Justinum martyrem loco jam supra laudato, Clemens Romanus lib. 2. cap. 25. τὰ εἰσφερόμενα ἐπὶ προφάσει πεινήτων ἐκείσα χαλῶς οἰκονομῆτω subaudiatur Episcopus, ὀρφανοῖς, καὶ χήραις, καὶ θλιβομένοις, καὶ ξένοις ἀπορριμένοις, ὡς ἔχων Θεὸν λογισεῖν ἐν τῷ πνεύματι, τὸν ἐγχερίσαντα ἀπὸ πάντων τῶν οἰκονομίαν: Quæ causa pauperum sponte offeruntur, distribuat decenter in pupillos, in viduas, in afflictos, & calamitosos, & in hospites egentes, tamquam qui Deum habeat harum rerum ratiocinatorem, quarum procuracionem ei commiserit. Et oblationes a fidelibus Episcopo offerbantur, vel per se ipsos, vel per diaconos; idem Clemens eod. lib. cap. 27. προσήκει ἐν καὶ ὑμᾶς ἀδελφοὶ πᾶσι δυσίας ὑμῶν ἧσσι προσφορὰς τῷ Ἐπισκόπῳ προσφέρειν, ὡς ἀρχιερεῖ, ἢ δὲ ἐκαστῶν, ἢ διὰ πάντων διακόνων: Oportet igitur, ut & vos fratres sacrificia vestra, id est oblationes, Episcopo, utpote Pontifici, aut per vos ipsi, aut per diaconos offeratis. Alias ex consuetudine oblationes altari offerbantur, vel in manum sacerdotis; concil. Aurelian. I. can. 16. & 17. can. de his, can. antiquos, 10. qu. 1. Synod. VI. in Trullo, can. 28. can. didicimus, de consecr. dist. 2. & d. cap. cum inter, de verb. signif. August. veter. testam. quaest. 46. Ipse enim semper dicitur offerre, cujus oblationes sunt, quas super altare imponit sacerdos. Aimoinus Floriac. lib. 3. de mirac. S. Benedicti. cap. 3. Minutam, sibi a vicario ejusdem vici Ermenfredo nomine, obtentu transmissam elemosyna altario superponere cupiens, sensit suos resolvi nervos. Cumque circumspicaret qui sibi auxilium ferret, a matriculario ecclesie elevatus scamellos quidem suos cancellis sanctuarii, munus vero haud secus quadrante illius evangelice vidue Christo acceptabile altari imposuit. Et Victor Uticens. lib. 2. de persecut. Vandalic. Procedit ad altare cum Eugenio, sicut moris, qui fuerat cæcus, suæ salutis oblationem Domino redditurus, quam Episcopus accipiens altari imposuit. Nec non oblationes deponerantur apud matricularios, seu adituos ecclesie; concil. Altiflodorens. can. 3. Non licet

licet compensas in domibus propriis, nec vigiliis in festiuitatibus sanctorum facere, nec inter sentes, aut arbores sacriuos, vel ad fontes vota exsoluere; sed quicumque votum habuerit, in ecclesia vigilet, & matricula ipsum votum aut pauperibus reddat. Ita Clodovæus rebus feliciter gestis in Aquitania, & Gothorum regno una cum Alarico extincto, equum, quem voverat, si e Gothica expeditione victor domum rediret, Martino Turonensi obtulit, & voti redimendi causa centum tradidit matriculariis ecclesiæ, & cum equus loco moveri non posset, sentiens numinis religionem, alia centum adjecit, & hinc sine vi ulla equum abduxit, cujus rei miraculo gavifus: *Martinus*, inquit, *bonus in auxilio, carus in negotio*, rem narrat Abbas Urspergensis, in *chronic.* pag. 159. *Cumque interfecto Alarico reverteretur cum victoria, veniens ad eandem ecclesiam pro solvendo voto, dona obtulit plurima; pro equo vero quem ibi dimiserat dedit matriculariis ecclesiæ centum solidos, ut eum reciperet, &c.* Idem Sigebert. *ad annum 509.* Otto Frising. 3. *chronic. cap. 32.* Harum oblationum pars cessit Episcopo, ut se suosque aleret: sed ea fuit varia pro rerum specie, & consuetudine provinciarum. Nempe olim dimidia, vel tertia maxime in Hispania; *can. de his, can. antiquos, can. decrevimus, 10. qu. 1. can. placuit, ead. caus. qu. 3. can. constitutum, 16. qu. 1. & frequentius quarta; can. † vobis, can. Wulterane, can. de redditibus, 12. qu. † 2. cap. de quarta, de præscript. cap. conquerente, de offic. ordinar.* Jure communi oblationes parochianorum debentur parochio, quia sustinet personam ecclesiæ; *cap. pastoralis, de his quæ sunt a prelat. sine consens. capitul. Panormitan. & Felin. in cap. dilectus, de offic. ordinar.* adeoque si capella construatur in finibus parochialis ecclesiæ, oblationes, quæ obveniunt illi capellæ, cedunt parochiali ecclesiæ; *cap. ad audientiam 3. de eccles. adifican.* Ita ut si quis oblationes vel decimas extra baptismalem ecclesiam dederit, bannum, id est multam, componat, & communionem privetur; *can. statuimus, 16. qu. 1. Capit. Carol. M. lib. 7. cap. 5.* Oblationes tamen, quæ certis diebus solemnibus offeruntur, puta die dedicationis ecclesiæ, vel die festo martyris, aut sancti tutelaris ecclesiæ, debentur Episcopo ex lege foundationis, vel consuetudine. Aliquando & oblationes dividuntur inter parochum & monachos, quibus ecclesia concessa est; *can. nec numerus, 10. qu. † 2. can. Eleutherius, 18. qu. 2.* Ivo Carnotens. *epist. 175.* Qui cum die statuto ad causam venissent, dixit abbas Vindocinensis, se oblationes parochianorum, qui morantur in municipio, quod appellatur Mons Fauni, per viginti annos fere tenuisse, &c. Oblationes non debentur patrono, nisi ex lege foundationis, idque intra congruum modum; *concil. Bracar. II. can. 6.* Si quis basilicam, non pro devotione fidei, sed pro questu cupiditatis edificat, ut quidquid ibidem de oblatione populi colligitur, medium cum clericis dividat, eo quod basilicam in terra sua questus causa condiderit, quod in aliquibus locis usque modo dicitur fieri, hoc de cetero observari debet, ut nullus Episcoporum tam abominabili viro consentiat, nec basilicam, quæ non pro sanctorum patrocinio, sed magis sub tributaria conditione est condita, audeat consecrare. Atque ita ne patronus quicumque de ecclesia exigat, præter antiquos & moderatos redditus ab initio institutos, vetatur *cap. præterea 23. de jure patronat.* De cetero laici sunt impotes oblationum ecclesiæ; *can. quia sacerdotes, can. hanc consuetudinem, 10. qu. 1.* Semel vero oblata Deo, ne hoc omittam, perpetua religione tenentur, nec possunt revocari ad usus laicorum, ut monasteria semel dedicata, non amplius sunt κοσμικά κατεγώγια, secularia habitacula; *concil. Chalced. can. 24. synod. VII. can. 13. can. quæ semel, can. quoniam, 19. qu. † 3.* Nec a Gentilibus abfuit eadem religio: hujus rei argumentum est, quod scuta in templis suspendebantur, ἀνευ πῶν ὀχάνων, sine loris, ne amplius usui esse possent, ut observo ex Aristophane in *Equitibus*. Oblationes pecunia redimi solitas jam observatum exemplo Clodovæi: aliud ecce subjicio. Fortuna-

† Corrige;
qu. 3. Et v.
si facit.

tus in vita S. Germani Episcopi Parisiensis, apud Surium: *Tunc baltheum quo cingebatur* (loquitur de Nicasio Comite) *ac spatham pro munere beato Dei viro contradidit, quod tamen ipse dato pretio post redemit.*

C A P. VIII.

Primitiæ frugum offeruntur Deo. Primitiarum usus notus paganis. Primitiarum modus.

OFFERUNTUR & Deo primitiæ, vice census dominici, in usus sacerdotum ob sacrum ministerium. Primitiæ sunt partes fructuum, quæ primum tolluntur, & Deo offeruntur, Græcis ἀπαρχαί. Hesichius, ἀπαρχή, προσφορά. ἀφαίρεμα. Primitia, oblatio, quod tollitur, id est delibatio fructuum. Et hoc distant primitiæ a primogenitis, quod primogenita sunt primi fructus qui sumuntur de fundo ipso, & Deo offeruntur. Primitiæ autem sumuntur de fructibus jam redactis, id est collectis; Augustinus lib. 4. quæst. in numeros, cap. 38. *Hæc igitur tria ista discernuntur, quia πρωτότοκα sunt primitivi animalium fetus etiam hominum. πρωτογενήματα vero primi fructus de terra sumpti, vel de arbore, vel de vite. Primitiæ autem de fructibus quidem, sed jam redactis ab agro, sicut de massa, de lacu, de dolio, de cupa, quæ primitus sumebantur.* Ab ecclesiæ cunabulis primitiæ novarum frugum & uvarum recentium Episcopo & presbyteris offerebantur; *can. Apostolor. 3. & 4.* Primitias & decimas Episcopo, ut Dei homini, id est auctori & dispensatori tribuit Clemens Romanus, lib. 2. constit. apostolic. cap. 25. *τὰ διδόμενα κατ' ἐντολῶν Θεῶν πᾶν δεκάτων, καὶ πᾶν ἀπαρχῶν, ὡς Θεῶ ἀνδρῶν ἀναλισκῆτω: Quæ secundum Dei mandatum tribuuntur, decimas dico & primitias, insumat Episcopus ut homo Dei.* Primitiæ a fidelibus Deo offerebantur, & solemniter per Episcopum fiebat oratio pro primitiis oblatiis, quæ legitur ejusdem Clementis lib. 8. cap. 60. Adulta jam ætate ecclesiæ non deseruit usus primitias offerendi, quinimmo primitiæ sanctiores, Deoque jucundiores visæ ob celeritatis gratiam; Ambrosii lib. 2. de Cain & Abel, cap. 2. *Primitiæ etenim fructuum sancta secundum legem; quia in his optimum festinæ fidei sacrificium est: sed sunt sanctæ devotione, non tempore, † quia non proventus sanctificat, sed devotio.* Et idem in eandem sententiam, epist. 22. (al. 35. cap. 9.) *Aliæ sunt primitiæ, aliæ decimæ: primitiæ majoris gratiæ sanctificationis observantissima. Ideo placuit Abel, quia non est suum munus moratus, qui de primitivis ovium obtulit. Licet aliqui distantiam velint esse inter primitias & primogenita, id est quæ primo nascuntur; eo quod collectis seminibus, quasi ex omnibus initiis offerantur † areæ tamen de messe quod primum tollitur, id offertur Domino.* Ante hæc tempora Julianus Christianæ religionis inimicus, simul & infensissimus osor, cum primitiarum oblationem sua ætate apud Christianos summo studio frequentari teneret, ad Paganos eam transferre connixus est, ut adumbrata parvis cultus imagine, Ethnicismi ludibrium tolleret. Hoc consilio epistolam scripsit ad Arsacium Galatiæ Pontificem, quæ integra extat apud Sozomenum lib. 5. cap. † 16. *διδασκαλὴ δὲ καὶ συνεισφέρειν πᾶσι Ἑλλησιν εἰς τὰς πικρατάς λειτουργίας, καὶ τὰς Ἑλληνικὰς κώμας ἀπαρχεῖν πᾶσι θεοῖς πᾶν καρπῶν: Quare doceto Gentiles in ejusmodi ministeria pecuniam conferre, & pagos Gentilium ex fructibus diis offerre primitias.* Primitiarum tamen oblationem non modo Græcis & Romanis, sed & Barbaris non ignotam fuisse palam est. Apollini Delphico a Græcis offerebantur frugum primitiæ, quarum æquam partem Pythiæ oraculo accepit Pindarus vates; Pausanias in Bœoticis, (cap. 23.) *ἐς πλεον δόξης ἤρει ἢ Πύθια ἀνετίσσα*

πῶσα Δελφοῖς ὁπόσων ἀπῆρχοντο τῷ Ἀπόλλωνι, μοῖραν ἢ Πινδαρόφ τῶν ἰσθμῶν ἀπάντων νέμεν : Ad summum glorie eundem evexit vox Pythie, qua Delphi jussi sunt equam omnium qua Apollini deferrentur primitiarum partem Pindaro tribuere. Novas fruges Romani non attigere prius quam sacerdotes primitias libassent; Plinius lib. 18. cap. 2. Ac ne degustabant quidem novas fruges aut vana, antequam sacerdotes primitias libassent. Quid? Hyperborei ipsi, gentes barbara, ab ultimo Aquilonis recessu primitias frugum ad Apollinis templum, quod erat apud Prasienses in Attica, per manus missitarunt; Pausanias in Atticis (cap. 31.) Ἐν δὲ Πρασιεῦσιν Ἀπόλλωνός ἐστι ναός, ἐνσαῦθα πᾶς Ἵπερβορέων ἀπαρχὰς ἰέναι λέγεται : In Prasiensibus Apollinis est templum, quo Hyperboreorum primitias mitti tradunt. Primitiarum vero modus non est certus, sed relinquitur arbitrio offerentium, vel pendet ex consuetudine praescripta: olim is erat modus primitiarum, ut non esset minor sexagesima fructuum, nec major quadragesima; cap. 1. de decim.

August. in c. † 78. epist. ad Rom. Et de primitiis vini libabant gentes simul lacris suis, & quadam in ipsis torcularibus sacrificia faciebant.

C A P. IX.

Decima Deo reservata in signum universalis domini. Decimarum usus ex quo pax reddita ecclesie. Decima debentur matri ecclesie. Singulis ecclesiis manus adscriptus. Edictum Philippi Augusti, ne ecclesia quid possideat praeter decimas.

INTER census dominicos quam merito inscribuntur & decimae, quas Dominus in signum universalis domini sibi reservavit; cap. cum non sit, de decim. Ideo decimas & primitias possessiones Dei appellat Hieronym. in Malach. cap. 3. Si quando fames & penuria, & rerum omnium egestas opprimunt mundum, sciamus hoc ex Dei ira descendere, qui in pauperibus si non accipiant elemosynam fraudari se loquitur, & suas possessiones possimus decimas & primitias interpretari, can. revertimini, 16. qu. 1. Decimas jam a primis ecclesiae saeculis Deo & sacerdotibus pensitari moris fuisse constat; Clemens Romanus lib. 2. constit. apostolic. cap. 25. τὰ διδόμενα κατ' ἐντολῶν Θεοῦ πᾶν δεκάτων, ἢ πᾶν ἀπαρχῶν ὡς Θεοῦ ἀνδρωπος ἀνεπισκέπτου : Quae secundum Dei mandatum tribuuntur, decimas dico & primitias, infumat Episcopus, ut homo Dei. A Constantino jam pace data ecclesiae, decimae tamquam sacrum vectigal passim praestabantur. Christianos ad solvendas ex animo decimas hortatur Augustin. homil. † 48. al. serm. 86. in append. num. 2. Majores nostri ideocopiis omnibus abundabant, quia Deo decimas dabant, & Casari censum reddebant. Modo autem, quia discessit devotio Dei, accessit indictio fisci. Nolumus partiri cum Deo decimas; modo autem totum tollitur. Hoc tollit fiscus, quod non accipit Christus, can. majores, 16. qu. 7. Et idem August. serm. 219. de † tempore: Decimae tributa sunt egenitum animarum. Quod si decimas dederis, non solum abundantiam fructuum recipies, sed etiam sanitatem corporis & animae consequeris. Non igitur Dominus Deus premium postulat, sed honorem. Deus enim noster, qui dignatus est totum dare, decimam a nobis dignatus est recipere, non sibi, sed nobis sine dubio profuturam, can. decima, 16. qu. 1. Herminium Comitem, quod lubens decimas frugum persolveret, commendat Isidor. Pelusiotes lib. 1. epist. 317. Καλῶς πᾶν κύριον τιμᾶς, ἡμῖν πᾶν χαρπῶν ἀπαρχόμεν, καὶ δεκάτων τῶν εὐφορίαν πᾶς γῆς σέ, τῶ δίδόν. Praclare Dominum ornas, cum nobis fructuum tuorum primitias tribuis, decimamque partem ex ubertate terrae tunc ei, a quo eam accepisti, pendis. Non solum de fructibus praediorum decimae solvebantur; sed etiam de quaestu militiae, negotiorum in

† Al. 277. in append. In quo laudata verba leviser paulisper immutata, variis tamen ex locis collecta, prout per Gratianum in can. decimae.

tiationis, vel cujuslibet industria; Augustin. loco proxime laudato: *De militia, de negotio, de artificio redde decimas*. Idem in psalmum 146. (n. 17.) *Præcidite ergo aliquid, & deputate aliquid fixum, vel ex annuis fructibus, vel ex quotidianis quæstibus vestris . . . Decimas vis? decimas exime, quamquam parum sit*. Et idem, vel alius quisquis, sermon. 64. ad fratres in eremo: *Et si aliquis est laborator, qui terram colat, de fructibus suis & ex eis omnibus, quæ Dominus ei donat, in decima ecclesiam non defraudet, & de particula sua pauperibus dare non negligat. Si negociator est, & in hoc laborat, & ipse Deo non servit de suo labore, vel decimam reddere noluerit, & de sua particula pauperibus ministrare non curaverit, ad nihilum ipse una cum pecunia sua redigetur. Et quacumque arte Dominus alicui personæ ingenium lucrandi donaverit, unde se & suos nutrire ac vestire potuerit, & cum hoc superlucrari aliqua post decimam, ex ipsa sua particula, quæ sibi remanet, pro redemptione animæ suæ ac suorum pauperibus hilariter donet. Etatis vitio elanguescente zelo Christianorum fere in defuetudinem abiit decimarum præstatio, ideoque tot conciliis defudatum a patribus pro decimis instaurandis; concil. Matisconense II. can. 5. *Unde statuimus ac decernimus, ut mos antiquus a fidelibus reparetur, & decimas ecclesiasticis famulantibus ceremoniis populus omnis inferat, quas sacerdotes aut in pauperum usum, aut captivorum redemptionem prærogantes, suis orationibus pacem populo ac salutem impetrent*. Et concil. Moguntinum, can. 38. *Admonemus atque præcipimus, ut decimas Deo omnino dari non negligatur, quas Deus ipse sibi dari constituit; quia timendum est, ut quisquis Deo debitum suum abstrahit, ne forte Deus per peccatum suum auferat ei necessaria sua: quem canonem aliis verbis laudat Gratianus, can. decimas 6. 16. qu. 7. Eadem atate etiam potentiorum injuria factum, ut decimæ suis ecclesiis adimerentur, & ad nova oratoria, vel ecclesias transferrentur, quod vetuit idem Concil. Moguntin. I. can. 41. *Ecclesiæ antiquitus constituta nec decimis, nec aliis possessionibus priventur, ita ut novis oratoriis tribuantur: quem canonem Gratianus perperam laudat ex concil. Cabillonensi, can. ecclesiæ, 16. qu. 1. Pari etiam morum corruptela irrepit turpis consuetudo, ut decimæ non sine alicujus muneris redemptione præstarentur, quod damnavit Capitulare Caroli M. lib. 5. cap. 46. *De decimis, quas populus dare non vult, nisi quolibet munere ab eo redimantur, ab Episcopis prohibendum est ne fiat*. Quem canonem etiam Gratianus scædo, & nimium frequenti lapsu, laudat ex concil. Moguntino, can. decimas 7. 16. qu. 7. Decimas impensiori studio præcepit piissimus Princeps. Non prius ab eo Saxones toties victi in fidem recepti, quam Christianam religionem susceperunt, & decimas sacerdotibus se duros depacti sunt; Helmoldus hist. Slavorum lib. 1. cap. 3. *Porro ea conditio a Rege proposita, & ab ipsis suscepta est, ut abjecto demonum cultu, Christianæ fidei sacramenta susceperent, essentque tributarii & subjugales Domini Dei, omnium jumentorum suorum, & fructuum culturæ, seu nutrituræ suæ decimas sacerdotibus legaliter offerentes*. Præter decimas & oblationes singulis ecclesiis mansus unus, id est fundus, tributus liber & solutus omni censu & servitio, præterquam ecclesiastico; Conc. Wormac. can. 50. *Sancitum est, ut unicuique ecclesiæ unus mansus integer, & absque ullo servitio tribuatur: & presbyteri in eis constituti non de decimis, neque de oblationibus, non de domibus, neque de arcibus, vel de hortis juxta ecclesiam positis, neque de prædicto manso aliquod servitium faciant, præter ecclesiasticum, can. sancitum, † 23. qu. 8. cap. 1. de censib.* Unde ipsis verbis repetita constitutio Caroli M. lib. 1. capitul. cap. 91. *Verum cum prædiis & latifundiis nimium augerentur clerici, Philippus Augustus sub initia Principatus edixit, ne clerici præter decimas & oblationes quid possiderent; de quo ipse apud Gvilelm. Briton. lib. 10. Philippid.****

*Illo quippe die, quo me diademate primum
Reddidit insignem patrum patet imperiali,
Hanc promulgavi legem, in scriptisque redactam
Jussi per totum servari firmiter orbem:
Ecclesia decimas, oblataque munera tantum
Possideant, villas nobis, & prædia linquant.
Vivat & hinc populus, habeatque stipendia miles.*

C A P. X.

Eleemosyna in pauperes quasi vectigal Deo. Collatio eleemosynarum in pauperes, & dispensatio per diaconos. Eleemosyna in pauperes transmarinos. Eleemosyna in perpetuum dictæ.

INTER census dominicos non immerito locum suum obtinet & eleemosyna, quatenus Deo in persona pauperum velut vectigal fisco penditur; Augustin. in psalm. 146. (num. 17.) *Sudet eleemosyna in manu tua, quousque invenias justum cui des? Numquam hoc facietis, nisi aliquid de rebus vestris sepositum habueritis, quod cuique placet pro necessitate rei familiaris suæ, tamquam debitum quasi fisco reddendum.* Unde honor pro eleemosyna acceptus: quia per eam Deus honoratur & colitur; Hieronym. ad † Ageruchiam: *Honor autem in presentiarum, vel pro eleemosyna, vel pro munere accipitur.* Quod fuerit studium in pauperes si lubet observemus. Jam ab ipsis nascentis ecclesiæ cunabulis stipes passim a fidelibus conferebantur in alimoniam pauperum; præter Justinum martyrem loco jam laudato, Tertullian. apologetic. cap. 39. *Etiã si quod arca genus est, non de ordinaria summa quasi redemptæ religionis congregatur, modicam unusquisque stipem menstrua die, vel quam velit, & si modo velit, & si modo possit apponit; nam nemo compellitur, sed sponte confert: hæc quasi deposita pietatis sunt; nam inde non epulis, nec potaculis, vel ingratis voratrinis dispensantur, sed egenis alendis humanisque, & pueris ac puellis re ac parentibus destitutis, jamque domesticis senibus, item naufragis, & si qui in metallis, & si qui in insulis, vel in custodiis dumtaxat ex causa Dei sectæ alumni confessionis suæ fiunt.* Persecutionem patientes pro fide, publica stipe adjutos jam audisti ex Tertulliano. Diaconorum in hanc rem ministerium & operam illustrat can. 43. concil. Carthag. IV. *De Christiano Catholico, qui pro catholica fide tribulationem patitur, etiã & per diaconum ei victus administratur.* Hujusmodi stipes, quia ex collatione fidelium redigebantur, *συμβολαία* id est, *collectas* vocat Basiliius epist. 398. *ὅτι γὰρ ἦν ποτε τῆς ἐκκλησίας τὸ καύχημα, ὅτι ἀπὸ πάντων περὶ πάντων τῆς οἰκουμένης, ἐπὶ ταῖς πέρας, μικροῖς συμβολαίοις ἐφοδιζόμενοι οἱ ἐξ ἑκάστης ἐκκλησίας ἀδελφοὶ πάντα πατέρας, καὶ ἀδελφούς ἐνεσκόρον.* Hæc erat illa olim ecclesiarum gloriatio, cum cujusvis ecclesiæ, quacumque terrarum sitæ fratres, ab una orbis ad alteram extremitate exiguis instructi collectis peregrinati, patres ubique fratresque suos reperirent. Ac de his intelligendus can. 55. Laodicen. concil. cum vetat, ne clerici & laici convivia peragant *ἐκ συμβολῆς, ex collatione*: quid enim aliud signat, quam abusum clericorum, & laicorum, qui fatiscente jam ab eo tempore zelo fidei, pecuniis collatis in solatium pauperum & peregrinorum abutebantur ad epulas & delicias proprias? Nec omittendum quæ esset ratio istarum collationum, nimirum deponerentur apud Episcopum, qui eas per se dispensabat, ut jam observatum ex Justino Martyre; vel proprio dispensatori distribuendas in pauperes credebatur; Hieronymus ad Nepotianum; *Gloria Episcopi est pauperum opibus providere.*

Act. Apostol.
4. Paul. ad
Rom. 15.
August. in
epist. ad Gal.
lat.

Et infra: *Sciat Episcopus, cui commissa est ecclesia, quem dispensationi pauperum curaque praeferat. Nec pauperum curam omiserit ipsi Imperatores inter arma, & graviores imperii sollicitudines, quinimmo pauperes, velut Christi alumnos, de proprio fisco fovērunt. Primus Constantinus ecclesiae Alexandrinae congiarium, id est annonam, in perpetuum, pauperum in sumptum legavit; qua de re Athanasius falso ab Arianis intumulatus, quod id stipendii pauperum subripuisset; auctore Socrat. lib. 2. † cap. 17. Laudatur a nostris Carolus M. quod pauperes non modo provinciales, sed etiam transmarinos de fisco sustentaret; Eginart. in ejus vita: Circa pauperes sustentandos, & gratuitam liberalitatem, quam Graeci eleemosynam vocant, devotissimus, quam non in patria sua solum, & in suo regno facere curaverit, verum transmaria, in Syriam, & Aegyptum, atque Africam, Hierosolymas, Alexandriam, atque Carthaginem, ubi Christianos in paupertate vivere compererat, penuria eorum compatiens pecuniam mittere solebat. E redivitibus ecclesiarum & monasteriorum Galliae seponi solebat eleemosyna in transmarinos pauperes: ut e Cella sancti Judoci monasterio Ferrariensi adjecta, qua militibus in beneficium data a Carolo Calvo, eleemosynam sublatam dolet Lupus Ferrariens. epist. 71. ad eundem Carolum: Quae omnia nobis ex praedicta cella ministrabantur, in qua intermissam transmarinorum curam, aliorumque pauperum, & neglectam sui culturam, utinam vobis Deus non imputet. Laudanda & veterum pietas, qui certas & solemnes eleemosynas in perpetuum, legati vice pauperibus constituerunt, ut Adalgottus Magdeburgensis Episcopus; de quo Albert. Krantzius, lib. 5. metropolis, cap. 32. Ejus institutum, ut quotannis per quadragesimae singulos dies, centum pauperibus, singulis panes, cum singulis oleribus tribuantur. Singulos pauperes pro salute Caroli M. & aliorum benefactorum in monasterio Laurishamensi altos scribit auctor chronic. Laurishamensis: Quorum magnificam fide devotionem pius pater Udalricus digne remunerans, constituit eis sicuti Karolo M. & duobus Ludovicis singulos pauperes in cena Domini ad mandatum fratrum perpetuo assignari. Duodecim pauperes in Floriacensi monasterio in honorem duodecim Apostolorum sustentatos tradit Aimoin. Floriacens. lib. 2. de miracul. S. Benedicti cap. 12. Cujus precibus Richardus abbas annuens, in numero 12. egenorum eum haberi instituit, quos diligens boni antiquorum cura patrum, in hoc nostro Floriacensi cenobio, ob duodenarium Apostolorum numerum communibus stipendiis diatim ali ac vestiri sancivit. Denique secunda religionis pars fuit misericordia in pauperes, & omnino damnatus error manichaeorum, qui eam ut rem hostilem explodebant; Athanasius ad solitarios, (num. 61.) παρα Μανιχαίοις γὰρ ἔλεος οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ καὶ ἐκτρέφον ἐστὶ παρ' αὐτοῖς τὸ ἐλεεῖν πένητα: Apud Manichaeos misericordia non est, & pro re hostili habetur pauperum commiseratio.*

C A P. XI.

Census ab exemptis, vel commendatis monasteriis praestatur sedi apostolica in signum exemptionis, vel protectionis.

HACTENUS census exigimus qui Deo & Domino nostro dependunt: nunc transeamus ad census canonicos, qui Romano Pontifici, & aliis praelatis, suo cuique jure debentur. Ac primum agamus de censibus pontificiis. Aliae sunt ecclesiae, quae censum praestant sedi apostolicae in signum acceptae libertatis: aliae in signum tuitionis, & protectionis: solet enim summus Pontifex, cum ecclesiam ab ordinarii jurisdictione absolvit, vel in tutelam recipit, certum sibi censum excipere in signum datae libertatis, vel protectionis; cap. constitu-

tus,

tus, de religioſ. domib. cap. recepimus, de privileg. cap. ſi Papa, eod. tit. in 6. Solebant & conditores eccleſiarum lege foundationis, exemptionis demerendæ cauſa, eccleſiam ſedi apoſtolicæ commendare, & ultro certum cenſum offerre: & ideo Innocent. III. in *d. cap. conſtitutus* ait, non inſolitum eſſe, nec novum, ut Pontifices, cum tabulas libertatis vel protectionis aliquibus eccleſiis indulgent, gratis accipiant cenſum gratis oblatum: ita Gvillelmus Pius Dux Aquitaniæ Cluniacenſe monaſterium condidit in proprio allodio, & ſedi apoſtolicæ commendavit, conſtituto cenſu annuo decem ſolidorum in ſingula luſtra; auctor ipſe in teſtamento foundationis, quod legitur in bibliotheca Cluniaceniſi: *Per quinquennium autem Romæ ad limina Apoſtolorum, ad luminaria ipſorum concinnanda decem ſolidos præſati monachi perſolvant, habeantque tuitionem ipſorum Apoſtolorum, atque Romanum Pontificem deſenſorem.* Sic & Geraldus Comes Aureliaceniſis cœnobium D. Petro poſuit in proprio fundo, & cenſum ſedi apoſtolicæ dixit; Odo Cluniaceniſis lib. 2. vit. ejusd. Geraldus, cap. 4. *Romam proſectus eſt, & Aureliacum inſigne prædium beato Petro Apoſtolorum Principi, facto ſolemniſter teſtamento, delegavit, cum tantis videlicet appendiciis, quæ monachis, quos ibidem congregare diſpoſuerat, ad omne ſtipendium ſufficere poſſent: cenſum quoque delegavit, qui ad urnam beati Petri annuatim redderetur.* Nec omittendum, quod cenſus a piſſimo Comite Romam ſecundo quoque anno deferri ſolebat, ut ſcribit idem Odo infra cap. 17. *Hanc ſibi legem præfixerat, ut ſecundo ſemper anno ad ſepulcrum Apoſtolorum recurreret, decemque ſolidos ad proprium collum dependentes, tamquam ſupplex ſervus Domino ſuo quaſi cenſum deſerret.* Sic & fundator Vindocinenſis monaſterii 12. ſolidos per annos ſingulos B. Petro cenſus nomine pendere voluit; Goffrid. Vindocinenſis abbas, lib. 1. epiſt. 9. *Tempore prædeceſſorum noſtrorum Romana eccleſia vel debitum cenſum duodecim ſcilicet ſolidos per annum vix inde habere potuit.* Sic & Vezeliaceniſe monaſterium a Gerardo Comite & Bertha conjugibus fundatum, & B. Petro traditum ſub cenſu annuo libræ argenti; Innocent. III. lib. 1. epiſt. 150. *Ad indicium autem, tam jurisdiſtionis Romanæ eccleſiæ, quam libertatis veſtræ, libram unam argenti nobis noſtrisque ſucceſſoribus annis ſingulis exſolvetis.* Hirſaugienſe monaſterium in Germania conſtruxit Adelbertus Comes, ac exemptionis beneficium pro eo impetravit, conſtituto eccleſiæ Romanæ cenſu annuo unius nummi Byzantini, uti refert Trithemius, in chron. Hirſaugienſi. ex tabulis Henrici IV. anni 1076. *Super hæc omnia Comes ſæpe dictus apoſtolicum privilegium acquiſivit, & conſtituit, ut unus aureus, quem Byſantium dicimus, ſingulis annis Romam ad altare S. Petri ab abbate prædicti monaſterii in paſcha perſolvatur.* Sic & Comites de Hurmingen monaſterium S. Michaeli poſuerunt in Elſatia, cui nomen Huguez Chonem, & a Sixto Papa libertate donari curaverunt, excepto camera apoſtolicæ annuo marmotino, hoc eſt denario aureo, ut narrat Albertus Argentinenſi. in chron. Denique eccleſiæ exemptæ, aliæ alios cenſus præſtant eccleſiæ Romanæ, ut plurimum vero uncia auri: quam ob rem abbas Malmesburienſis, ut ſcribit Petrus Bleſenſis, epiſt. 68. *Viles, inquit, ſunt abbates & miſeri, qui poteſtatem Episcoporum proſus non exterminant, cum pro annua auri uncia plenam a ſede Romana poſſint aſſequi libertatem.* Non omnes tamen eccleſiæ exemptæ annum apoſtolicæ ſedi cenſum exſolvunt: nec omnes eccleſiæ, quæ ſunt cenſuales eccleſiæ Romanæ, eo ipſo ſunt exemptæ: ſolutio enim cenſus, quæ fit eccleſiæ Romanæ in ſignum protectionis, non ſolvit poteſtatem ordinarii, ſed ea tantum quæ fit in ſignum acceptæ libertatis; *d. cap. recepimus.*

C A P. XII.

Census ab Anglis oblati ecclesie Romane in signum devotionis . Primum Romefcot dictus, postea denarius S. Petri . Hujus census collecta facta per archidiaconum . Idem census genus tentatum in Gallia a Gregorio VII.

ALIOS census & ecclesia Romana recipit in signum devotionis, alios in signum subjectionis: non alio quam pietatis obsequio Angli per multa sæcula annuatim in singula capita Romanæ sedi censum exsoluerunt: idque genus census primum ultro institutum ab Ina & Offa Regibus Anglorum: unde primum dictum est Romefcot, quasi Romanum vectigal; Matthæus Westmonasteriensis ad ann. 727. *Statutum est generali decreto, per totum regnum occidentalium Saxonum, in quo prædictus Ina regnabat, ut singulis annis de singulis familiis denarius unus, qui Anglice Romefcot appellatur, beato Petro & ecclesie Romane mitteretur.* Et Anselmus Cantuariensis lib. 3. epist. 85. ad Gundulfum Roffensem Episcopum, qui Cantuariensis ecclesie res eo exfulante curabat: *De debitis quæ solvistis, si & debita de Romefcot in his sunt, gaudeo: & mox. Sed scitote, quia ego nec litteras, nec ullam legationem ab Apostolico habui, postquam a vobis discessi, nisi quod per Tiberium mihi mandavit verbis & litteris, ut eum de Romefcot adjuvarem.* Vectigalis nomine venit pensitatio ista, etsi inspecta origine nuda & simplex fuit eleemosyna, seu oblatio: unde eleemosynam Regis vocat Rogerus Hovedenus ad ann. 806. *Hoc anno Etheltem Comes Wiltunensium eleemosynam Regis Elfredi detulit Romam.* Eundem censum posterior ætas denarium sancti Petri vocitavit, ut obiter ex epistola optimatum Angliæ ad Innocentium IV. apud Matthæum Paris. ad ann. 1245. *Esse quidem non potest immemor mater illa illius gratitudinis, quam ei a longe retroactis temporibus regnum Anglicanum impendit; concedendo eidem, ad exaltationem suam, & conservationem majorem, subsidium decens, & non modice fructuosum: ut per hoc inter ecclesiam ipsam & regnum prædictum sædus dilectionis firmius iniretur. Quod quidem subsidium processu temporis B. Petri denarius extiterit nuncupatum.* Quæ fuerit ratio hujusce census hoc argumento intelligi potest, quod olim Petri cathedra divisa in tres Pseudopontifices, & divisis redditibus, Gratianus presbyter Romanus eos, ut loco cederent, persuasit, uni ex eis, Benedicto nomine, Tusculani Comitis filio, tamquam digniori, redditibus Anglicanis relictis; Otto Frisingensis lib. 6. chronic. cap. 32. *Hunc miserrimum statum ecclesie religiosus quidam presbyter Gratianus nomine videns, zeloque pietatis, matri suæ compatiendo, animadvertens, præfatos viros adiit, eisque a sede sancta cedere pecunia persuasit, Benedicto redditibus Angliæ, quia majoris videbatur auctoritatis esse, relictis.* Hujusce census pars cedebat Romano Pontifici in proprios sumptus, pars scholæ Anglorum, qui Romam religionis causa adibant, ut indicat Alexander II. epist. 8. ad Gvillumum I. Regem Anglorum, quæ ad eum scripta est pro exactione denarii S. Petri: *Nam, ut bene nosti, donec Angli fideles erant, piæ devotionis respectu ad cognitionem religionis annuam pensionem apostolicæ sedi exhibebant, ex qua pars Romano Pontifici, pars ecclesie sanctæ Mariæ, quæ vocatur schola Anglorum, in usum fratrum deserebatur.* Studuerunt Pontifices, ut census iste bona Principis gratia colligeretur, ideoque Gregorius VII. eidem Gvillmo Regi commendavit res D. Petri in Anglia, lib. 1. epist. 70. *Rebus vero S. Petri, quæ in Anglia colliguntur, sic te ut tuis invigilare admonemus, sic liberalitati tuæ ut tua committimus, ut pium & proprium debitorem Petrum reperias.* Quan-

to studio fuerit Regibus ipsis, ut census iste persolveretur, abunde testatur epistola Canuti Regis, quæ extat apud Willelmum Malmesbur. 2. de gest. Reg. Anglor. & Ingulphum in chronic. Croyland. *Nunc igitur obtestor omnes Episcopos meos & regni præpositos, per fidem quam mihi debetis, & Deo, quatenus faciatis, ut antequam Angliam veniam, omnia debita, quæ secundum legem antiquam debemus, sint persoluta, scilicet elemosyna pro aratris, & decima animalium ipso anno procreatorum, & denarii quos Romam ad sanctum Petrum debetis, sive ex urbibus, sive ex villis.* Hibernia, Angliæ regno adjecta, eundem censum indixere Pontifices, eamque a barbaris, armis evindicandam Henrico II. Anglorum Regi concessit Adrianus III. salvo denario S. Petri, ut ait ipse, scripta ea de re epistola apud Matthæum Paris. ad ann. † 1155. *Insulam illam ingrediaris, & quæ ad honorem Dei & salutem illius terræ spectaverint exequaris: & illius terræ populus te recipiat, & sicut Dominum veneretur, jure ecclesiarum illibato & integro permanente, & salva beato Petro de singulis domibus annua unius denarii pensione.* Et cum Joannes Anglorum Rex mille marcas sterlingorum annui census nomine promisit ecclesiæ Romanæ, hoc actum est, salvo & illibato denario S. Petri: *Ad indicium autem, ait ipse apud Matth. Paris. ad ann. 1213. hujus nostræ perpetua obligationis & concessionis volumus & stabilimus, ut de propriis & specialibus redditibus nostris prædictorum regnorum, pro omni servitio, & consuetudine, quæ pro ipsis facere debemus, salvis per omnia denariis B. Petri, ecclesia Romana mille marcas sterlingorum percipiat annuatim.* Collectio autem denarii S. Petri solebat fieri per archidiaconos in quaque diocesi. Ideo ne occasione hujusmodi collectæ ecclesiis graves sint, eos hortatur Alexander III. cap. ea quæ, de censib. *Cum autem propter B. Petri visitationem denariorum collectam per archidiaconatus vestros feceritis, ecclesias, vel parochias non gravetis.* Eandem ob causam Wigornienſis Episcopus excipiebat, se interrupſisse præscriptionem jurium episcopaliū adversus abbatem Eveshamiensem per receptionem, & procurationem archidiaconi, nec non per solutionem denariorum S. Petri, in valle de Evesham; *cap. auditis, de præscript.* quo scilicet solutio denarii S. Petri fieret archidiacono. Sed quia archidiaconi feigniores erant in curanda re ecclesiæ Romanæ, missus est quæstor seu collector in Angliam ex parte Pontificis, qui D. Petri censum colligeret, idque officii in Anglia functus Polydorus Virgilius, postea Wellensis archidiaconus, ut ipse de se testis est, lib. 4. hist. Anglic. *Omnis Anglia hoc tempore istud veltigal pietatis & religionis causa Romano Pontifici pendit, domesticarum collatum, & nummi illi argentel vocantur, vulgo denarii Petri, quos pontificius quæstor, quem non inscienter collectorem nuncupant, exigit: nos hanc olim questuram aliquot per annos gessimus, ejusque muneris ob-eundæ causa primum in Angliam venimus.* Sed hodie, proh dolor! Angli longe avitam erga Romanam ecclesiam, & suos Reges fidem profus expunxere, & tristi exemplo, sublato Rege regnoque, docuere quam lubrica sit fides subditorum erga Principem, quæ semel erga Deum & ecclesiam Romanam defecit, Tentavit & Gregorius VII. idem census genus stabilire in Gallia, & ne novum videretur, id repetiit a Carolo Magno: qua de re extat ejus epistola ad legatos missos in Gallias, quæ est 23. lib. 8. *Dicendum autem est omnibus Gal-lis, & per veram obedientiam præcipiendum, ut unaquæque domus saltem unum denarium annuatim solvat B. Petro, & eum recognoscat patrem & pastorem suum, more antiquo.* Nam Carolus Imperator (sicut legitur in tomo ejus, qui in archivo ecclesiæ B. Petri habetur) in tribus locis annuatim colligebat mille & ducentas libras ad servitium apostolicæ sedis, id est Aquisgrani, apud Podium S. Mariæ, & apud sanctum Ægidium; excepto hoc, quod unusquisque propria devorione offerebat. Sed res effectu caruit, & Gallia, ecclesiæ Romanæ alumna devotissima, ejusdem censualem se videri non tulit.

Idem Matth.
Westmonast.
ad eund. ann.
Gvillel. Bri-
to, lib. 9.
Philipp. An-
tonin. part.
3. tit. 19.
cap. 1. §. 5.

C A P. XIII.

Hispania, Bohemia, Polonia, Sicilia, Neapolis, Anglia censuales ecclesiæ Romanæ. Vectigal a Byzantinis Imperatoribus solvi solitum ecclesiæ Romanæ, sublatum a Leone Iconomacho.

IN signum devotionis & quamplures Christiani orbis Principes se & sua commendarunt ecclesiæ Romanæ, & certam pecuniam census nomine sponderunt. Hispaniæ Principes, ut quæque a Saracenis armis receperunt, pro partis sedi Romanæ censum persolverunt, ut testatur Gregorius VII. lib. 1. epist. 7. ad legatos sedis apostolicæ in Hispania existentes: *Non latere vos credimus, regnum Hispaniæ ab antiquo proprii juris sancti Petri fuisse, & adhuc licet diu a paganis sit occupatum, lege tamen justitiæ non evacuata, nulli mortalium, sed soli apostolicæ sedi ex æquo pertinere.* Hoc jure Alphonfus Dux Portugalliæ, Lucio II. cathedram Petri tenente, se beneficiarium ecclesiæ Romanæ constituit, pacto censu annuo unciarum auri quatuor: & postquam Regis titulum accepit ab Alexandro III. novum censum sibi & posteris imposuit, centum Byzantinorum, uti docet Innocent. III. lib. 1. epist. 99. ad Sancium Regem Portugalliæ: *Serenitatem Regiam volumus non latere, nos in regestis bonæ memoriæ Lucii II. Romani Pontificis reperisse, quod recolendæ memoriæ A. pater tuus quatuor auri uncias annuatim Romanæ ecclesiæ constituerit censuales, ad quorum solutionem se, & heredes suos in posterum obligavit. Ceterum cum idem pater tuus usque ad tempora felicitis memoriæ A. Papæ predecessoris nostri, Ducis esset nomine appellatus, ab eodem meruit obtinere, ut iam ipse, quam ejus heredes Regio nomine vocarentur. Ut autem idem pater tuus sacrosanctam Romanam ecclesiam matrem suam honore debito præveniret, & ut devotionem, quam circa ipsam habebat, ostenderet in effectu, centum Byzantios annuatim Romanæ ecclesiæ constituit censuales.* Eodem jure & Berengarius Comes Barcinonensis, Taracone a Mauris recepta, ea obtulit ecclesiæ Romanæ, moxque oblatam recepit, constituta pensione annua librarum argenti centum, uti ex diplomate prodidit Baronius tom. 11. *annal. ad ann. 1091. num. 7.* Non alio jure Uratislaus Dux Bohemiæ, memor beneficii, quod ab Alexandro II. acceperat, nempe juris mitræ, quod laico dari non consuevit, census nomine centum marcas apostolicæ sedi persolvit, testatur Gregor. VII. lib. 1. epist. 38. & lib. 2. epist. 7. Quid? Casimirus Princeps Poloniæ, ex monacho Cluniacensi, dispensante Pontifice, in Poloniæ Regem creatus, ea lege, ut Poloni in gratiam accepti beneficii in singula nobilium capita, singulis annis apostolicæ sedi numum exsolverent, & comam in orbem instar monachorum attonderent, & diebus solemnibus palmarum lineam fasciam in stola modum collo dependentem gestarent, ut narrat Cromerus lib. 3. Olim & a Byzantinis Imperatoribus templo Petri & Pauli Romæ talenta tria cum dimidio de fisco solvebantur, quod census genus patrimonium Apostolorum vocabatur, & sublatum a Leone Iconomacho, auctor est Cedrenus in ejus gestis (num. 215.) *Τὰ δὲ λεγόμενα πατριμόνια πῶν ἐν Ρώμῃ καὶ πῶν ἁγίων, καὶ Κορυφαίων Ἀποστόλων ἐκπαλαί τελέμενα, πάσαντα τρία ἡμισυ, τῷ δημοσίῳ λόγῳ τελεῖσθαι προσέταξεν. Πατριμόνια quoque templorum Romæ Principibus Apostolis consecratorum, quæ olim pendebantur talentorum trium & semis, in ararium publicum conferri jussit.* Alio jure Siciliæ & Neapolis regnum censum præstat ecclesiæ Romanæ, nempe clientelæ, & obsequii feudalis nomine: utrumque est feudum, & beneficium ecclesiæ Romanæ, utriusque investituram, cum nomine & ornamentis regis

regis ab Innocent. II. extorsit Rogerus; auctore Ottone Frisingensi *lib. 1. de gest. Frideric. cap. 28.* Constantiæ, & Friderico ejus filio, Siciliae, & Neapolitanis regna confirmavit Innocent. III. sub onere hominum ligii, & annuo censu mille squisfatorum ecclesie Romanæ pensitando; testis ipse *lib. 2. epist. 445.* & ante Gvilelmus I. Rex Siciliae, cum in extremis ageret, 60. millia Florenorum census nomine sedi apostolicæ dedit. Et Gvilelmus II. ejus filius & successor totidem misit, statim atque regni gubernacula cepit; Joannes Saresber. epist. 159. *Obiit quoque Willelmus Rex Siculus, cui successerunt filii sui, alter in regnum, alter in ducatum Apulie, & in extremis agens, 60. millia florinorum Johanni Neapolitano tradi fecit ad usum domini Pape, filius quoque qui ei successit in regnum totidem misit.* Unde Innocent. IV. in *cap. ad apostolica, de sentent. & re judicat. in 6.* scribit, Siciliae regnum esse speciale patrimonium B. Petri. Et Clemens VI. in *clem. pastoralis, eod. tit.* Siciliae Regem ait esse suum ligium & vassallum. Regnum Angliæ ecclesie Romanæ censuale constituit Joannes Rex, in poenam nefariæ cædis Arturi ex fratre nepotis, & mille marcas sterlingorum præter denarium S. Petri annuatim se & heredes deinceps ecclesie Romanæ exsoluturos spondit; auctores sunt Mathæus Paris. & Mathæus Westmonaster. *ad ann. 1213.* Gvilelm. Brito. *lib. 9. Philippid. & alii.*

C A P. XIV.

Annata fructus majorum beneficiorum primi anni in usum Rom. Pontificis. A quo inventa. Annata ex privilegio vel consuetudine Episcopis & archidiaconis tributa, quod jus deportum vocant. An annata sine simonia labe exigi possint. Annata quando damnata in Gallia.

CELEBRATUR & vestigialis pontificii genus, quod vulgus annatam vocat: id tale est, ut primi anni fructus episcopatus, abbatiae, seu alterius beneficii, cedant fisco apostolico. Recens satis inventum, tamen, quod mireris, de auctore ambigitur: alii enim hoc adscribunt Bonifacio IX. alii altius repetunt abs Joanne XXII. ait Platina in Bonifacio IX. Antiquius esse indicat Ottiensis, in *cap. inter cetera, de offic. ordinar.* ubi scribit ætate sua (is autem vixit circa annum 1260.) de annatis sæpe reclamatum fuisse. Hoc jure usi sunt Pontifices, maxime in Anglia, nec modo in episcopatibus, & abbatibus, sed & aliis in minoribus beneficiis. De Clemente V. auctor est Mathæus Westmonasteriensis ad annum 1305. Ipse vero Papa, *videns insatiabilem quorundam Episcoporum Angliæ avaritiam importune postulantium primas vacantes ecclesias per annum in suis diocæsihus sibi concedi, advertensque quia quod postulat inferior, potest & superior, appropriavit sibi ipsi per biennium omnes proventus de primo vacantibus ecclesiis in Anglia, videlicet de primo anno primos fructus, tam de episcopatibus, abbatibus, prioratibus, præbendis, rectoriis, & vicariis, quam de ceteris minutis beneficiis.* Hanc consuetudinem Anglos in solis episcopatibus concessisse, in ceteris beneficiis non adeo subdit Platina, loco supra laudato. Præter Romanum Pontificem, etiam Episcopi, elicitis in eam rem pontificiis rescriptis, beneficiorum vacantium fructus ad tempus, puta biennium, vel longius tempus sibi retinere, ex justa & necessaria causa, puta aris alieni solvendi, & egestatis ecclesie sublevandæ gratia, idque jam a temporibus Innocentii III. *cap. ut nostrum, de ecclesiastic. benefic. sine diminut. confer. cap. tua nobis, de verb. signif. cap. si propter, de rescript. in 6. cap. si tibi concesso, de præbend. eod.* Hoc jure Tarraconensi Archiepiscopo, ne intra septem-

Tom. IX. L

nium vacatura beneficia conferrentur, sed eorum reditus in aris alieni luitio-
nem converterentur, permittit Innocent. III. decretali epistola, quæ est 126.
lib. I. Anno Christi 1246. Innocent. IV. Bonifacio Cantuariensi Archiepisco-
po fructus prioris anni beneficiorum per septennium vacaturorum in provincia
Cantuariensi concessit, in solutionem aris alieni Cantuariensis ecclesiæ; rem
fufius narrat Matthæus Westmonasteriens. paucis Matthæus Paris. *Item in uni-
versorum & singulorum patronorum ecclesiarum Angliæ præjudicium non modicu-
m, & gravamen, his diebus domino Cantuariensi concessum est, ut obventio-
nes, sive fructus unius anni beneficiorum, quæ vacare contigerint in provincia
Cantuariensi, eidem domino Cantuariensi conferantur.* Secutis temporibus fuere
& quamplures alii Episcopi Angliæ, qui fructus primi anni vacantium benefi-
ciorum, quæstis pontificiis rescriptis, sibi adscripserunt: & his exemplis Cle-
mentem V. pari jure usum in rem suam jam audistis ex Matthæo Westmona-
steriens. Archidiaconi quoque ex privilegio vel consuetudine fructus prioris an-
ni minorum beneficiorum suos faciebant, quod jus deportum vocabant. Ex pri-
vilegio etiam vel consuetudine Episcopi, abbates, & alii prælati regulares,
vel sæculares, fructus beneficiorum vacantium jure caduci occupabant; de quo
videatur *cap. præsentis, de offic. ordinar. in 6.* An vero annata sine simonia la-
be exigi possint dubitatum, quia ex Lateranensi concilio beneficia ecclesiastica
sine diminutione conferri debent; *d. cap. ut nostrum.* Et hoc jure canonici,
& alii clerici fructus præbendarum seu beneficiorum statim a die adeptæ pos-
sessionis lucrifaciunt; Innocent. III. lib. 2. epist. 256. de canonico quodam
Virdunensis ecclesiæ: *Ipsa vero die investitura possessionem præbendæ habuit, ita
quod recepit stipendia, & in officio ministravit.* Sed ex consuetudine eas feren-
das dici potest, quia jam olim in ecclesia Constantinopolitana, etsi ordinandus
quicquam ordinari dare vetaretur, tamen ordinantis ministris quasdam consue-
tudines præbere ei licebat, dummodo unius anni emolumenta non excederent;
nov. Justinian. 123. cap. 16. Verum id genus vectigalis damnatum in concilio
Basiliensi, unde secuta pragmatica sanctio in Gallia.

C A P. XV.

Jus caduci in bonis clericorum vindicatum a summo Pontifice, & Episcopis.

VECTIGALEM sibi fecere & Romani Pontifices intestatam clericorum
hereditatem, & eorum bona jure peculii occuparunt. Hoc jure in An-
glicanum clerum investus est Innocentius IV. Matthæus Westmonasteriensis
ad ann. 1246. *Misit etiam dominus Papa Marium ad ulteriora, ut scilicet bo-
na sine testamento decedentium, sine Principum injuria, & jactura in gremio
sue avaritiæ amplecteretur, etiam si infirmus propter imbecillitatem non potens,
vel nolens loqui pro se relinqueret testatorem, quæ injuria & leges dicitur contrari-
re.* Durum id visum est, & valde invidiosum: plerumque tamen Episcopi &
clerici suum heredem habuere ecclesiam, & Casaræ ipsæ constitutiones, mo-
riente Episcopo vel clerico sine herede ab intestato, bona ecclesiæ detulere;
l. si quis presbyter, C. de Episc. & cleric. & nov. 131. cap. 13. Accessit sy-
nod. Agathensis can. 33. *Episcopus, qui filios aut nepotes non habuerit, alium
quam ecclesiam non relinquat heredem, can. Episcopus 12. qu. 2.* inde deducto
jure Eboracensis Archiepiscopus in Anglia intestatorum clericorum hereditatem
sibi vindicavit, comparato in eam rem pontificio privilegio; Matthæus Paris.
ad ann. 1181. *Eodem anno Rogerus Eboracensis Archiepiscopus diem clausit su-
premius 12. kalendas decembris, qui adhuc vivens a Papa Alexandro privile-
gium*

Aug. epist.
ad Alipium
19. in ap-
pend. Videtur
itaque mihi
hæc regula es-
se in rebus
hujuscemodi
retinenda; ut
quicquid eo
jure quo ta-
lia possiden-
tur, ejus fue-

gium impetraverat, ut si clericus suæ jurisdictioni suppositus, agens in extremis testamentum conficeret, & propriis manibus bona sua moriens non distribueret, Archiepiscopus haberet facultatem injiciendi manus in bona defuncti. Ex consuetudine in Cadurcensi dicecesi, morientium clericorum bona Episcopus omnino sua faciebat, donec Bego unus ex Episcopis id juris remisit, contento annuo censu pro jure testandi, qui in hunc diem annuatim in synodo exigitur. Eodem jure utebatur & Episcopus Tolofanus, sed id pacto dimisit auctores mihi sunt Benedict. in cap. Raynutius, in verb. & uxorem, num. 264. & Gvilliel. de Cruce agnatus & conterraneus noster in gestis Episcoporum Cadurcensium.

rit qui alicubi clericus ordinatur ad eam pertineat ecclesiam in qua ordinatur.

C A P. XVI.

Legatis & nunciis apostolicæ sedis procuraciones debita visitationis nomine. Nonnullorum legatorum acerbitas in exigendis procuracionibus; aliorum contentientia.

LEGATIS & nunciis apostolicæ sedis, ecclesias intra legationis provincias lustrantibus, debentur procuraciones, quæ census nomine comprehenduntur, id est annonæ ratione visitationis; cap. accedentes, de præscript. cap. cum instantia, cap. procuraciones, de censib. Hæ vero procuraciones debentur in annonis, seu victualibus, non in pecunia: sed legatorum avaritia & fordibus effectum, ut passim procuraciones in nummarias exactiones converterentur, & legationis officium nihil aliud fere esset, quam pecuniæ collectio, & quasi turpe commercium. Hoc quasi jure Walô legatus quondam Innocentii III. in Anglia, a singulis ecclesiis cathedralibus, & regularibus procuracionis nomine 50. solidos exegisse fertur; Mathæus Paris. A. C. 1216. Eodem tempore Walô legatus exegit procuraciones per totam Angliam ab ecclesiis cathedralibus, & domibus religiosis; pro singulis scilicet procuracionibus quinquaginta solidos. Ita & Otho ejusdem Pontificis legatus in Anglia, a singulis conventualibus ecclesiis duas marcas argenti procuracionis nomine emunxit; auctor idem Mathæus Paris. A. C. 1226. Tunc idem Otho cepit ab omnibus ecclesiis Angliæ conventualibus, nomine procuracionis duas marcas argenti. Cisterciensibus non pepercit Otho iste, quibus quiritantibus vetuit Gregorius IX. ne a Cisterciensibus procuraciones pecuniarias exigeret, sed cibarias tantum. Rem narrat Mathæus Paris. A. C. † 1241. Ipsoque anno legatus, ut pecuniæ plus emungeret, apposuit & manum, ut a monachis Cisterciensibus suæ avaritiæ satisfaceret, procuraciones instanter exigendo. Sed ipsi viriliter contradicendo, curiam Romanam, privilegiis suis inmitentes, ut contra hanc improbitatem impetrarent, adierunt, litteras eidem legato sub hac forma reportantes. Gregorius Episcopus &c. Legato Ottoni &c. Licet tibi, si bene meminimus, nuper direxerimus scripta nostra, ut liceat tibi de monasteriis Cisterciensibus procuraciones exigere moderatas, indulgentia concessa eidem ordini non obstante: quia tamen non est intentionis nostræ, nec credimus esse tuæ, ut contra ipsorum indulgentiam procuraciones ab eis pecuniaria exigantur: mandamus quatenus tuis regularibus contentus, absque esu carniū, cum ad eos accesseris, prout in prædicta indulgentia continetur, procuraciones pecuniarias occasione litterarum hujusmodi non petiaris exigi ab eisdem. Quid? Martinus aliquot post annis legatus pontificus in Anglia, aut verius exactor, non argentum modo, sed & palefridos, id est nobiles equos, a praelatis extorsit, & morantes in præstatione suspendit; idem mihi testis Mathæus Paris. A. C. 1244. Circa idem tempus misit domi-

nus novus Papa. (Is fuit Innocentius IV.) *quemdam novum in Angliam pecunie extortorem, magistrum videlicet Martinum, authenticum papale deferentem, & habentem potestatem excommunicandi, suspendendi, & multipliciter voluntati sua resistentes puniendi. Qua roboratus potestate suspendit prelatos Anglia a collatione beneficiorum, donec voluntati papali satisfactum fuisset, reditus ad opus clericorum suorum, & consanguineorum postulanti. Indignum tamen judicabat aliquem reditum suscipere, nisi triginta marcas, aut supra valentem, ne quisquillas colligere tantus vir videretur. Cepit igitur dictus magister Martinus munera, precipue palestridos concupiscibiles, imperiose exigere & extorquere a prelatiis, maxime a religiosis, precipiens per litteras districte illi abbati, vel illi priori, ut ei equos, quales decebat specialem domini Papae clericum insidere, transmitterent. Contradicentes autem, & excusationes & causas negationis protendentis, etiam rationabiles, (utpote abbatem de Malmesburia, & priorem de Merton, suspendendo usque ad plenam satisfactionem) graviter punivit. Ante Willelmus Eliensis Episcopus, Angliae cancellarius, & procurator regni, Richardo I. in expeditione transmarina agente, idemque apostolicae sedis legatus, quam gravis fuerit ecclesiis Anglicanis vix dici potest: procedebat mille & amplius equorum stipatu, majoribus ab ecclesiis & monasteriis hospitium exigebat, a minoribus redemptionem hospitii pecuniariam; Gvillielmus Neubrigenfis lib. 4. cap. 14. *Procedebat cum mille equis, & plerumque etiam numerosius. Legationis suae nomine hospitia a cunctis per Angliam exegit monasteriis. Et a minoribus quidem, qua pondus hospitii ferre non poterant, certa, id est octo vel quinque marcarum summa, redimi hospitia censuit: majoribus vero incumberebat velut locusta. De quo & Matthaeus Paris. A. C. 1191. Ideo Hugo Conventrensis Episcopus in epistola, quam scripsit de dejectione praedicti Willelmi, non insipide ludens in crucem, quam is legationis jure per Angliam praeferebat, crucem illam signum redemptionis Anglicanae vocitat, apud Rogerum Hovedenum, eodem anno: Et Cantuariam properavit, inquit, at ibi, sicut decebat, crucem acciperet peregrinationis, & deponeret crucem legationis, quam per annum & dimidium anni post mortem Papae Clementis in praedictum Romanam ecclesiam, & detrimentum Anglicanae portaverat: omnes enim ecclesias Angliae crux illa redemit, id est ad redemptionem coegit, nec fuit aliquis immunis, qui crucis illius stigmata non sentiret: & si forte alicujus Episcopi domum intravit, ab eo scire poteritis, quod centum, vel ducentarum marcarum pretio sua constiterit procuratio. Quam graves de se excitarint querelas & legati sedis apostolicae missi in Galliam ob rerum suarum potius, quam ecclesiarum curam, peridoneus testis est Ivo Carnotens. epist. 109. ad Paschalem II. Cum enim, inquit, a latere vestro mittitis ad nos Cardinales vestros, tamquam filios uterinos, quia in transitu apud nos, sicut non possunt curanda curare, sed nec curanda prospicere: inde est quod multi prapositorum facta gladio lingua ferire cupientes, dicunt sedem apostolicam non subditorum quaerere sanitatem, sed suam, aut lateralium suorum quaerere commoditatem. His de causis legatos sedis apostolicae, tamquam flagellatores ecclesiarum, acerbiori stilo perstringit Joannes Saresberiensis, Policratic. lib. 5. cap. 16. Sed nec legati sedis apostolicae manus suas excutiunt ab omni munere, qui interdum in provinciis ita debacchantur, ac si ad ecclesiam flagellandam egressus sit Sathan a facie Domini, concutiunt angulos domus, ut prosternant filios, & filias ejus, qui languores, & dolores animarum curavit in cruce, commovent & conturbant terram, ut videantur habere quod sanari oporteat. Non defuere tamen quam multi hoc saeculo qui pontificias legationes summa cum laude gesserunt, & puras omni labe manus e legationis suae provinciis reportarunt. Laudatur Martinus presbyter Cardinalis, apostolicae sedis legatus in Dacia, quod e legatione adeo egeus redierit, ut vix habuerit sumptum & equos unde domum rediret.**

Lauy

Laudatur & Gaufridus Carnotensis Episcopus, & legatus sedis apostolicæ in Aquitania, quod legationis officium omnino suo sumptu exercuerit, & vel viliora munuscula rejecerit; oculatus auctor est Bernardus Claravallensis, lib. 4. de considerat. ad Eugenium: *Dignum nunc ad medium venire factum dulcis memoriæ Martini nostri. Nosti hoc, sed an memineris ignoro. Is Cardinalis presbyter sanctus aliquando legatione in Dacia, tam pauper remearit, ut pene expensis & equis deficientibus vix perveniret Florentiam. Et mox: Episcopum loquor Gaufridum Carnotensem, qui legationem in partibus Aquitaniæ propriis sumptibus strenue administravit, idque annos plures, rem loquor quam vidisti ipse: eram cum eo in terra illa, cum a quodam presbytero presentatus illi est piscis, quem vulgo vocant sturgionem, percunctatus legatus quanti venierit: non accipio, inquit, nisi receperis pretium, & resignavit solidos quinque invito & verecundo. Et hæc de censibus spectantibus ad summum Pontificem, vel legatos apostolicæ sedis.*

DISSERTATIONUM
 JURIS CANONICI,
 LIBER QUARTUS.

C A P U T I.

Episcopi a quo tempore crevere opibus . Entheca quid sit . Opum parandarum studium notatur in Episcopis . Episcopi paupertatis amantes . Episcopalis dignitas hodie paupertatem ferre non valet .

ACTENUS de censibus pontificiis egimus, nunc transeamus ad census episcopales. Sicuti enim episcopatus est apex & culmen dignitatum, & Episcopis incumbit cura totius sacrae plebis, nec non viduarum, orphanorum, & ceterorum egentium; reipublicae valde interest, ut necessariae opes eis suppetant, quibus dignitatem tueri, ne paupertate vilescat, hospitalitatem in clericos, & caritatem in egenos colere valeant. Pace semel parta ecclesiae, ea brevi opibus abundavit, certatim confluentibus donis Principum & privatorum fidelium. Hujus rei praesens inter alia argumentum, quod in Ariminensi concilio, Aquitani, Galli, & Britanni, qui interfuere Episcopi, annonas & cellaria, id est metata, seu hospitia, quae a Constantio Augusto offerebantur, respuerunt, & suo sumptu se suosque alere maluerunt, adeoque tribus e Britannia Episcopis, qui tenuiores erant, pecuniam obtulere. Severus 2. sacrae hist. Ita missis per Illyricum, Italiam, Africam, Hispanias, Galliasque magistris officialibus, acciti aut coacti quadringenti & aliquanto amplius Occidentales Episcopi Ariminum convenere, quibus omnibus annonas & cellaria dare Imperator praeeperat: sed id nostris, id est Aquitanis, Gallis, ac Britannis, indecens visum, repudiatis fiscalibus, propriis sumptibus vivere maluerunt: tres tantum ex Britannia inopia proprii, publico usi sunt, cum oblatam a ceteris collationem respuissent: sanctius putantes fiscum gravare, quam singulos. Jam

Jam a temporibus Augustini opibus affluebat Hipponensis ecclesia, unde ipse Augustinus Episcopus factus, etsi propriis bonis distractis, & pretio in pauperes elargito, non tam se opes dimisisse, quam de paupertate ad divitias pervenisse videri scribit epist. 5. ad Albinam in append. *Ego quippe, secundum multorum sensum comparantium semetipsum sibi semetipsum, non divitias dimisisse, sed ad divitias videor venisse: vix enim vigesima particula res mea paterna existimari potest, in comparatione praediorum ecclesiae, quae nunc ut dominus existimor possidere.* Sed absit, ut Episcopi sacerdotium, sortem domini, apostolicum munus in quaestu ponant. Absit, ut de quaerendis opibus solliciti sint, ac de alio, quam de animorum lucro cogitent. Noverint Episcopi se esse dispensatores rei ecclesiasticae, non foeneratores, ne habeant enthecā Episcopi, id est pecuniam custodiae causa, & gazae vice sepositam; Augustinus sermon. de commun. vit. cleric. *Enthecā nobis habere non licet. Non enim Episcopi est servare aurum, & a se revocare mendicantis manum. Quotidie tam multi petunt, tam multi gemunt, tam multi inopes nos interpellant, ut plures tristes relinquamus, quia quod possimus dare omnibus non habemus. Non habeamus ergo enthecā, can. nolo, 12. qu. 1.* Alias entheca accipitur pro loco ipso ubi pecunia vel fruges, quae de sumptu supersunt, subsidii causa deponuntur; Gelasius in epist. ad Justinum archidiaconum, & Faustinum defensorem: *Si quid forte sub annua remanebit expensa, electo idoneo ab utraque parte custode, tradatur entheca, ut si major emerit fabrica, sit subsidio, can. † vobis, 12. qu. 2.* Hinc Episcoporum studium & infaniam in colligendis opibus acriter reprehendit Nazianzen. orat. † 1. n. 18. cum in eos invehitur, qui episcopatus captant quaestus causa: *ὅσπερ ἐκ ἀρετῆς τύπον, ἀπὸ ἀφορμῶν βίης.* Non ut virtutis exemplum, sed occasionem parandae substantiae. Quam justo calculo damnatus Paulus Samosatenus Episcopus, quod e paupere & mendico ad immensas opes proventus foret, ex quaestu episcopalis jurisdictionis, & muneribus quae a litigantibus accipiebat, hoc addito elogio in epistola Episcoporum hac de re scripta ad Dionysium Episcopum Romanum, quae extat apud Eusebium lib. 7. cap. † 30. quod his artibus divitias parasset quaestum ducens pietatem; *πορισμὸν ἠγάμεν ἑπὶ τῶν δεσπέσεων.* Nonne Georgius Alexandrinus Episcopus meritis avaritiae & fordium poenas luit, cum a plebe camelo tota urbe traductus, & fustibus necatus, qui vilissimis quibusque ex rebus lucrum captabat; ita ut nitrarias omnes officinas redimeret, una cum papyri, calamique paludibus, nec non & salinaria omnia stagna conduceret, & lecticariorum ad efferenda mortuorum cadavera certum numerum institutum haberet, & pro sepultura vectigal exigeret, dum per alios non liceret mortuos efferre, peregrinos maxime, ut narrat Epiphanius *heresi 76.* Jam olim auro fulsit ecclesia, suos tamen paupertatis amantes habuit Episcopos. Illustris paupertatis alumnus Basilii Casariensis Archiepiscopi, cui virtutis infulae fuerat una penula, unum pallium, & stratus humi lectulus, obsonium panis & aqua; testem habemus Nazianzenum, orat. 20. in ejus funere habita. Non alium censum habuit Chrysanthus Novatianorum Episcopus Constantinopoli, vir bonus, nisi esset Novatianus, quam duos panes ex eulogiis, id est oblationibus quae fiebant ecclesiae defumptos, per singulos dies Dominicos; Socrates, lib. 7. cap. † 12. *ἀπὸ τε πᾶν ἐκκλησιῶν εἰδὲν εἰδέξατο, πλὴν κατὰ κυριακὴν δύο ἄρτους πᾶν εὐλογιῶν ἐλάμβανεν:* ab ecclesiis nihil omnino accepit, praeter duos panes benedictionis singulis dominicis diebus. Quid? Hibernus quidam Episcopus non aliud stipendium habuit, quam lactis copiam e tribus vaccis, quas ei plebs ministrabat; chronicon Archiepiscoporum Bremensium: *In supradicto concilio Laterani erant a Papa consecrati Episcopi duo Anglici, & duo Scoti, unus solo equo venerat, alter pedes cum solo pedite; erat ibi etiam Hibernicus, qui Henrico scholastico Bremensi retulit, se non habere alios redditus, praeter tres vaccas lactantes, quas in defectu lactis parochiani sui per alias innovabant.* Ego

inter hæc extrema medium tenere velim Episcopos, ut caveant divitiarum luxum, & paupertatis contemptum. Exactorem Episcopum non fero, sed justa censuum episcopaliū obsequia lubens ei concedo, tamquam necessaria episcopalis dignitatis solatia, maxime inter iniqua tempora, quibus ecclesia sine abjectionis periculo paupertatem ferre non potest. Quam ob causam ne Tornacensis ecclesia a Noviomenſi episcopatu abscinderetur, & proprium reciperet Episcopum, dissuadet Ivo Carnotensis, epist. 238. *Præterea, cum dignitas episcopalis paupertatem his diebus honeste ferre non valeat, providendum est, ne ista divisione uterque Episcopus fiat pauper.*

C A P. II.

Census episcopales, in his modus habendus. Episcopi non domini, sed præpositi. Jura canonica, panis canonicus. Jura episcopalia lege diœcesana debita. Lex diœcesana quid sit.

EPISCOPIS debentur certi census, ut se suosque alere, & hospitalitatem colere possint: sed in his justus modus tenendus, nec tributivice, & tamquam jure dominiū *ὡς δεσποτικῶς*, eos exigere licet, sed quasi subsidii vice: ne Episcopi turpis quæstus gratia ab clericis vel monachis aurum, vel argentum, vel ullam speciem exigant, sed comiter eos pascant, memores præcepti apostolici, non ut dominantes in clero, sed forma, id est exemplum, facti gregis, decernit synodus Nicæna II. can. 4. *ὀρίζομεν μηδὲν ἄλλο ἢ ἀργύριον, ἢ ἕτερον εἶδος, πρὸς τὸ ἀπὸν τελευτᾶς Ἐπισκόπους, ἢ κληρικῶς, ἢ μοναχῶς.* Statuimus ne turpis lucri gratia Episcopus excogitet, & querat excusationes in peccatis, ut aurum, vel argentum, vel ullam aliam speciem ab iis, qui sibi subsunt Episcopis, vel clericis, vel monachis exigat, can. prædicator, 16. qu. 1. ut Episcopi magis quasi oblata accipiant, quam ut vectigal more fisci exigant, jubet concil. Cabillonens. II. can. 14. *Cavendum est, ne cum Episcopi parochias suas peragrarent, quandam damnosam erga subditos, seu erga socios tyrannidem exerceant, nec, quod absit, cum caritate, sed cum quadam judiciaria invectione stipendia ab eis exigant, can. cavendum, 10. qu. 3.* eadem lex dicitur archidiaconis, ne super presbyteros sui tractus dominatum exerceant, & ab eis censum exigant, quasi jure dominiū; can. 15. ejusd. conc. *Dictum est, quod in plerisque locis archidiaconi super presbyteros parochianos quandam exercent dominationem, & ab eis censum exigunt: quod magis ad tyrannidem, quam ad rectitudinis pertinet ordinem &c. can. dictum est, 94. dist.* Denique Episcopi presbyteros talliis & exactionibus gravare prohibentur, sed potius ut eos paterna caritate foveant, admonentur; Alexander III. in cap. 1. de excess. prælat. *Cum autem presbyteros, quasi filios, & fratres benigne, ac fraterna debetis caritate fovere: mandamus quatenus in eos tallias & exactiones indebitas exercere nullatenus præsumatis.* Eodem jure ne Episcopi servile obsequium a clericis exigant vetatur; Ambrosi. 2. officior. cap. 27. *Episcopus ut membris suis utatur clericis, & maxime ministris, qui sunt vere filii: quem cuique viderit aptum muneri, ei deputet.* Et Hieronym. ad Nepotianum: *Stas subiectus Pontifici tuo, & quasi animæ parentem suscipe, sed Episcopi sacerdotes se esse noverint, non dominos; honorent clericos quasi clericos, ut ipsis a clericis quasi Episcopis honor deferatur, can. † esto subiectus, 95. dist.* Serviles operas, ne clericis imponant Episcopi, vetat concil. Bracar. II. can. 2. *Similiter & parochiales clerici servili more in aliquibus operibus Episcopo servire non cogantur, quia scri-*

scriptum est, neque ut dominantes in clero. Et Gregor. VII. lib. 6. epist. 5. Nullus Episcopus gravamen, seu servile servitium ex usu contra ecclesiasticam normam abbatibus, seu clericis suis imponat, can. nullus Episcopus, 1. qu. 1. In primis ne monachis ut veredariis, id est curforibus, utatur Episcopus, ad mandata huc atque illuc perferenda, prohibet concil. Meldens. can. 57. Monachos etiam nec Episcopus, nec abbas, vel quilibet alius, veredariorum more in missaticis instanter transmittat. Hinc jura episcopalia non proprie veniunt census nomine, quæ vox pertinet ad iudictiones fisci, sed magis dici amant jura canonica; can. quam sit necessarium, 18. qu. 2. ut alio loco panis, qui præbendæ vice distribuitur canonicis matricis ecclesiæ, dicitur panis canonicus, in vita S. Rigoberti Remensis Episcopi apud Surium, 4. januar. Ante enim illius pontificatum non dabatur eis panis, ut vocant canonicus, nec erant ut sunt hodie canonici. Quæ vero Episcopis præstantur stipendia, eis debentur lege diocesana; qualia sunt quarta decimarum & mortuorum, synodaticum & cathedralicum, procuratio, seu jus visitationis, & caritativum subsidium, & alia, de quibus in cap. conquerente, de offic. ordinar. & aliis locis. Lex diocesana autem est pars episcopalis jurisdictionis, quatenus separatur a lege jurisdictionis; cap. dilectus, eod. tit. alia lex diocesana latius sumpta complectitur universam jurisdictionem episcopalem; ut in cap. auditis, de prescript. cap. quod super his, de majorit. & obedient. cap. ex parte, de regularib. cap. ad abolendam, in fin. de heretic. cap. veniens, de verb. signif. in 6. & apud Matthæum Paris. sub an. 1109. Episcopo Lincolnensi subtracto, huic novo Pontifici lege diocesana subjicitur comitatus.

C A P. III.

Lege diocesana Episcopo debetur portio canonica oblationum & decimarum, & mortuorum: ea est tertia, vel quarta pro consuetudine regionum. Monasteria soluta a lege diocesana quoad oblationes.

LEGE diocesana Episcopo debetur portio oblationum, decimarum, & mortuorum; d. cap. conquerente, de offic. ordinar. Olim scilicet oblationes, & decimæ deponerentur apud Episcopum, tamquam rei ecclesiasticæ dispensatorem, & certæ ex his partes fiebant, quarum unam sibi retinebat Episcopus, ea fuit tertia, vel quarta pro consuetudine regionum: & in Hispania ex consuetudine antiqua, oblationum & decimarum tres fiebant partes, quarum una cedebat Episcopo, altera clero, tertia fabricæ; concil. Tarraconens. can. 8. can. † decrevimus, 10. qu. 1. concil. Bracar. I. can. 25. Sane ubi ecclesiæ tenuiores erant, tertia illa oblationum conferebatur Episcopo, & convertebatur in refectionem ecclesiæ, & usum luminarium; concil. Bracar. II. can. 2. can. placuit, 10. qu. 3. Postea tertia oblationum & decimarum abscisse restituta Episcopo; concil. Tolet. IV. can. 32. can. constitutum, 16. qu. 1. Nec non licuit Episcopo eandem tertiam relinquere sacre ædi unde desumebatur, vel in alterius usum transferre; concil. Tolet. IX. can. 6. can. Episcopus, 12. qu. 3. Concil. Emeritensis, can. 14. tertia oblationum æque mansit penes Episcopum, altera penes presbyteros & diaconos, & tertia, quæ olim destinata erat fabricæ, relicta est subdiaconis & minoribus clericis, ejusque dispensatio mandata primiclero, qui erat rector subdiaconorum & juniorum clericorum. Tandem vero, ut tutelæ sacrarum ædium consulere, Episcopo permissum tertiam tollere, ea lege, ut facta tecta haberet; concil. Emeritens. can. 16. can. prisca, 10. qu. 3. Tolet. XVI. can. 4. can. unio, ead. caus. & qu. 1a.

aliis partibus usus obtinuit, ut decimarum quatuor partes fierent, quarum una cederet Episcopo, secunda clero, tertia fabricæ, quarta pauperibus; *can. vobis, can. Vulterana, can. concesso, can. quatuor, can. de redditibus, can. cognovimus, can. mos est, 12. qu. 2. can. ad hoc, 16. qu. 1.* & hæc decimarum partitio manavit ex instituto ecclesiæ Romanæ, ut indicat Gregorius. I. in *d. can. mos est: mos est*, inquit, *apostolicæ sedis, ordinatis Episcopis præceptum tradere, ut de omni stipendio, quod accedit, quatuor fieri debeant portiones: una videlicet Episcopo & familiæ ejus, propter hospitalitatem & susceptionem: alia clero: tertia vero pauperibus: quarta ecclesiis reparandis.* Et eodem de fonte, ut quarta decimarum singulis annis pertineret ad Episcopum, vel solidum quarto quoque anno, hausit concil. Aurelianense I. *can. 17. Decima autem, secundum quosdam, singulis annis tertia pars, aut in tertio tota: sed tamen nos sequentes Romanos, singulis annis quartam partem, aut in quarto anno totam Episcopi recipiant.* Inde secutus *can. 31. concil. Paris. sub Ludovic. & Lothar. lib. 1. Statuimus etiam, ut tempore congruo unusquisque parochiam suam circumeat, & quamquam auctoritas canonica doceat, ut quarta pars decimarum & reddituum ex oblationibus fidelium in usus Episcoporum cedat, ubicumque tamen Episcopus sua habet, suis contentus sit.* Oblationum alia fuit ratio: earum enim semissem, vel tertiam tulit Episcopus, nempe semissem oblationum quæ fierent matriçi seu cathedrali ecclesiæ, & tertiam oblationum quæ fierent parochiis; ex ejusdem conc. (Aurelian. sc.) *can. 16. & 17.* quos Gratianus intextuit in *can. de his, & can. antiquos, 10. qu. 1.* Sane de oblationibus, quæ fiunt monasterio, nulla portio debetur Episcopo, quia monasteria in ea parte sunt soluta a lege dicecesana; conc. Ilerdense, *can. 3. Ea vero, que in jure monasterii de facultatibus offeruntur, in nullo dicecesana lege ab Episcopis contingantur, can. cum pro utilitate, 16. qu. 1.* sed in oblationibus vel decimis, quæ perciperentur ab ecclesiis, vel capellis monasteriis subjectis, canonicam deberi Episcopo, constat ex *d. cap. conquerente.* Ut vero decimarum, & oblationum, ita & mortuorum, id est legatorum piorum, quarta debetur Episcopo; *d. cap. conquerente, & cap. requisisti, de testament.* quæ dicitur quarta testamentorum; Innocent. III. *lib. 2. registr. epist. 429.* ita & canonica funerum, quæ debetur ecclesiæ parochiali, est dimidia, tertia, vel quarta, pro more regionum; *cap. † certificari, de sepulchur. clem. dudum, eod.* Nec omittendum, quartam episcopalem decimarum præscriptione tolli posse; *cap. de quarta, de præscript.*

C A P. IV.

Lege dicecesana Episcopo debetur procuratio visitationis nomine. Procuratio est annona, seu curatio corporis, alias piaculare sacrificium. Dispensa, circada, procurationum & evectio modus. Jus procurationis quando receptum.

LEGE dicecesana, Episcopo lustranti seu visitanti dicecesim, debetur procuratio visitationis nomine. Procurationis voce usi sunt Pontifices, pro annona, seu ciborum copia, quæ ministratur Episcopo, quod sit curatio corporis: unde procurandi verbum Latinis melioris ævi usu notum, pro eo quod est epulis excipere; L. Accius, apud Macrobi. i. Saturnal. cap. 7.

*Exercent epulis lati, famulosque procurant
Quisque suos.*

Et inde Virgilius 9. Æneid. (157. & seq.)

*Quod superest, læti bene gestis corpora rebus
Procurate, viri.*

Et

Et eodem sensu, ne clerici commatres procurent, dixit Augustin. vel alius quisquis est ad fratres in eremo sermon. 36. *Non enim debet qui animarum curam gerit transire de domo in domum, non frequentare forum cum rusticis, non mercantias acquirere, non commatres procurare.* Et legatos procurare; Ekkeardus Junior de casib. monast. S. Galli cap. 10. apud Goldastum: *Inito tandem consilio injungitur Ruodmanno legatos regios in locis nominatis euntes procurare & redeuntes.* Ita & procurator sumitur pro eo qui ministrat sumptum & annonam; Robertus Montensis in chronic. ad ann. 1180. *Huic solemnitati interfuit junior Rex Anglorum, cum magno comitatu equitum, qui tanta secum ex jussu patris sui tulit, ut nullius nec in ipsa festivitate, nec in ipso itinere susciperet procuratorem.* Alias & procuratorem sumptum scio pro iustrali, seu piaculari sacrificio; M. Tullius, 1. de divinat. (45.) *Scriptum a multis est, cum terra motus factus esset, ut sue plena procuratio fieret, vocem ab æde Junonis ex arce extitisse.* Et Aulus Gellius 4. noct. Atticar. 6. *Ut terram movisse nuntiari solet, eaque res procuratur.* Et mox: *Ejus rei causa senatusconsultum factum est, ut M. Antonius consul hostiis majoribus Jovi & Marti procuraret.* Et latius procurationis nomen pertinet ad sacrificia, ludos, ceterosque deorum cultus, quasi his dii curentur; Arnobius 7. advers. gentes: *Quod utique non fieret, si sacrificia, si ludos, ceterosque aspernarentur dii cultus, neque se honorari eorum procuratibus ducerent.* Igitur, ut ad institutum redeam, procuratio est id modicum, quod debetur Episcopo propter visitationis officium. Dispensam vocat capitulare Caroli Calvi, tit. 11. cap. 3. conc. Ticinense habitum anno 855. Alii circadam a circando; Fulbert. epist. 110. *Jubes, inclyte presul, nos dare tibi circadas de ecclesiis nostris, qua sunt in episcopio tuo.* Et Ivo Carnotens. epistol. 286. *Nec non & ecclesiam de Mundonis villa liberam a synodo & circada.* Et ante Hincmarus Remensis, epistol. ad Ludovicum Balbum, cap. 8. *Ut ecclesia in isto regno per occasionabiles circadas, & per indebitas consuetudinarias exactiones ante annos viginti impositas non affligantur.* Et quidem melioribus ecclesie temporibus vix Episcopi dicecesim obeuntes quicquam exegere ab ecclesiis dicecesanis ex causa visitationis, tum memores exempli Pauli Apostoli, qui proprio labore suis necessariis consulebat, ne ecclesiis gravis esset, cum præcepti Dei, a quo missus ad Samaritanos Propheta vetitus ne quicquam ab his attingeret. Hoc apertius insinuat Augustinus lib. contra Donatistas post collationem, cap. 20. *Quod ergo jussus est quidam Propheta, nec panem manducare, nec aquam bibere in Samaria quo missus fuerat, ut corripere eos qui vacas constituerunt adorandas more idolorum Ægyptiorum: hoc omnino facere debuit quod præceperat Dominus, cui tunc eo modo illos corripere placuit, ut nihil ibi alimentorum tangeret Propheta quem miserat: numquid enim in ecclesia non fit quotidie, quando eos quos acrius corripimus, etiamsi in eorum possessione sumus, nihil ibi apud eos contingimus, ut sentiant quantum eorum peccata dolemus.* Sed labente zelo veterum patrum ecclesie, Episcopus dicecesim lustrantibus clerici & abbates jussi sunt sumptum & annonam suppeditare; conc. Emeritens. can. 11. *Placuit huic sancto concilio, ut tam a presbyteris, quam ab abbatibus, sive etiam a diaconibus, Episcopo honor debitus impendatur, ut a nullo contumeliam pati videatur: & quandocumque contigerit eum juxta canonicam sententiam visitare suam parochiam, & digne eum suscipiant, & prout habuerint, aut ratio permiserit, illi præparent quæ fuerint necessaria.* Et concil. Sueffionense habitum sub Pipino anno Christi 744. *Et quando jure canonico Episcopus circumit parochiam ad confirmandum populum, abbates, vel presbyteri parati sint ad suscipiendum Episcopum in adiutorium necessitatis.* Episcopus vero nimum ecclesias visitationis sumptu onerantibus, modus impositus, & ne judiciaria cum invectione, id est conventionem per executorem, sed cum caritate justa stipendia exigant, cavit concill. Ca-

billonenſe II. can. 14. *Cavendum ſane eſt, ne cum Epifcopi parochias ſuas peragrunt, quandam damnofam erga ſubditos, ſeu erga ſocios tyrannidem exerçant: nec, quod abſit, cum caritate, ſed quadam judiciaria inveſtione ſtipendia ab eis exigant, can. cavendum, 10. qu. 3.* Ne Epifcopi per parochias hoſtilem in modum deſerviant, neve clericos angariis, & indictionibus exhauriant, ne potius exactores quam Pontifices eſſe videantur, vetuit conc. Tolet. III. can. 26. *can. quia, ead. cauſa, & queſt.* nec non expoſtulantibus Gallia Narbonenſis preſbyteris, quod procedentibus Epifcopis ingenti eorum ſtipatu & ſatellitio pragravarentur, ſynodus Toletana VII. can. 4. (id enim temporis, imò Gallia Narbonenſis Epifcopi Toletanum Epifcopum quaſi Primatem agnoſcebant, & ad Toletana coibant concilia, nondum extincto in his partibus Imperio Gothico) ſtatuit, ne Epifcopus diceceſim luſtrans quinquaginta evectionum modum excedat, neve præter diem ſingulis locis immoretur; *can. inter cetera, 10. qu. 3.* unde concil. Lateranenſe habitum ſub Alexandro III. Archiepiſcopis, Epifcopis, & aliis minoribus antiſtitibus parochias viſitantibus, certum evectionum numerum tribuit, nempe quadraginta vel quinquaginta Archiepiſcopis, viginti vel triginta Epifcopis, Cardinalibus viginti quinque, archidiaconis quinque vel ſeptem, decanis ſubjectis Epifcopis duarum; *cap. cum apoſtulus, cap. procurationes, de cenſib.* ut in cauſis regularium concil. generale Lateranenſe, habitum ſub Innocent. III. edixit, ne abbates vel priores plurium quam ſex cum evectionum numero proficiſcantur ad capitulum; *cap. pen. de ſtat. monachor.* adeoque modum evectionum Lateranenſi concilio conſtitutum obſervari placuit, ut Epifcopis ſi eum modum exceſſerint impune reſiſti poſſit; *cap. cum ad quorundam, de exceſſ. prelat.* Evectiones proprie fuerunt litteræ, ſeu codicilli, ſine quibus non licebat curſu publico uti; *l. † 3. C. de curſ. public.* Hieronymus in Hilarione: *Secreto ab Imperatore evectionem petiit.* Auguſtin. lib. 5. confeſſ. cap. 13. *Itaque poſteaquam miſſum eſt a Mediolano Romam ad præfectum urbis, ut illi civitati rhetorica magiſter provideretur, impertita etiam evectione publica.* Idemque epiſt. 55. (al. 117.) *Frater Zenobius magiſter memoria factus eſt, & miſit nobis evectionem cum annonis.* Symmach. lib. 1. epiſt. 15. *Accepi evectiones quatuor, immane quantum commodas in excuſus & reſcurſus meorum.* Et idem lib. 4. epiſt. 6. *Evectiones impetraſſe me gaudeo.* Nec non Gregorius Turonenſ. lib. 9 cap. 9. *Datis litteris, & pueris deſtinatis cum evectione publica.* Poſterior vero atas evectionum verbum accepit pro equis ipsis & jumentis, quorum uſus erat vecturæ cauſa, *ut locis modo laudatis:* unde equitaturas vocat *clementina, ad noſtram, de cenſib.* quod Toletanum, & Lateranenſe concil. ante evectiones dixere. Ne lautiores & ſumptuoſiores epulæ Epifcopis diceceſim viſitantibus parentur, ſed pro mediocritate cujuſque loci, conſtitutum decreto Pelagii, quod pertinet ad Epifcopos Sicilia; *can. ult. 10. qu. 3.* Multo diligentius dein cautum, quis modus panis, vini, & ceterorum Epifcopis miniſtrari deberet viſitationis nomine; capitulare Caroli Calvi conditum apud Tolofam cap. 2. *ut unum modium frumenti, & unum modium hordei, atque unum modium vini, cum meſura, que publica & probata, ac generalis, ſeu legitima per civitatem & pagum, atque vicinitatem habetur, Epifcopi a preſbyteris accipiant, & frifchingam ſex valentem denarios, aut ſex pro ea denarios, & non amplius exigant.* Et concil. Ticinenſe modo laudatum, can. 15. *Statuimus etiam, ne Epifcopi quando pro confirmando populum parochias circumeunt, archipreſbyteros ſuos gravent, ut hujusmodi diſpenſa contenti ſint, panes centum, frifcingas quatuor, vini ſextaria quinquaginta, pullos ſeptem, ova quinquaginta, agnum unum, porcellum unum, annonam ad caballos modios ſex, mel, oleum, cera quod ſufficit.* Verum ævi corruptela inolevit uſus, ut Epifcopi, etiam ceſſantes a viſitationis officio, preſbyteros compellerent ad pretiò redimendum manſionum onus: unde duplex la-

bes erupit, negligentiae & avaritiae, quam detestatur conc. Tolet. IV. can. 15. seu Triburienſe, can. relata, 10. qu. 1. & ne Episcopi quicquam visitationis nomine exigerent, nisi visitationis officio actu defungerentur, vetuit concil. Valentin. III. can. 22. *Ut de servitio presbyterorum erga Episcopos suos consuetudo valde reprehensibilis amputetur, ut scilicet quoties Episcopus statuto tempore visitationem & praedicationem per eosdem sacerdotes & populos non exercet, nequaquam ab eis pro solito servitio pecunias exigat, quod repetita lege sancitum concilio Lateranensi; cap. procuraciones, de censib. cap. Romana, §. procuraciones, ead. tit. in 6.*

C A P. V.

Episcopis procurationem debent etiam monasteria, & civitatenses ecclesiae: oratoria non item. Procuraciones debentur non modo Episcopis, sed & Archiepiscopis, & legatis apostolicae sedis. An summo Pontifici procuraciones quoque debentur. Archidiaconis & decanis procuraciones item debentur ex lege fundationis, vel consuetudine.

EPISCOPUS non modo parociales ecclesias, sed etiam monasteria ipsa potest visitare, & ab iisdem procurationem exigere; cap. sopita, de censib. cap. Romana, §. deinde liceat, eod. tit. in 6. cap. cum ex officio, de praescript. quod illustratur supra laudatis concilii Emeritenſis & Suesſionenſis canonibus. Unde crebra inter Episcopos & monachos quaestiones varia per tempora emerſerunt: ut ea quae fuit inter Archiepiscopum Ravennatem, & monasteria Bononiensia, re disceptata apud Lucium III. Ro. Pontificem. Archiepiscopus Ravennas affirmabat, in aliis provinciae suae monasteriis procurationem sine controversia sibi praestari, & eandem decessoribus suis a Bononiensibus monasteriis exhiberi solitam per testes probabat: causa cognita Pontifex, quod constaret Archiepiscopum jure communi & consuetudine niti, sententiam dixit, ut Bononiensia monasteria procurationem Archiepiscopo Ravennati pro facultatibus cujusque persolverent: quae est summa d. cap. sopita. Rem gestam in synodo Veronenſi anno 1184. Gerardo Ravennate Antistite, narrat Hieronym. Rubeus, lib. 6. hist. Ravennat. idemque subnectit, confirmationis hujusce pensitationis tabulas per Albertum Ravennatem Archiepiscopum ab Innocentio III. impetratas. Monasteria, inquam, tenentur procurare Episcopum, nisi speciali privilegio sedis apostolicae fuerint exempta; cap. 1. & ult. de censib. in 6. Hoc jure cum Eustachius Londinensis Episcopus procurationem visitationis nomine deposceret ab abbate & coenobio Westmonasteriensi, illico obsequi subterfugendi causa provocatum ad Romanum Pontificem; Matthaeus Paris. anno 1221. Eustachius Londinensis Episcopus petiit ab abbate Willelmo & conventu Westmonasteriensi processionem, procurationem, visitationem, & omnimodam jurisdictionem: propter quae ad Papam fuit appellatum. Denique omnes ecclesiae ex causa visitationis debent procurationem, nisi privilegio sedis apostolicae vel episcopalis sint exemptae; d. cap. sopita in 2. collectione, cap. cum instantia, eod. tit. de censib. cap. accedentes, de praescript. cap. constitutus, de religios. domib. Etiam civitatensis ecclesia visitanti Episcopo procurationem praestare debet, etsi sine sumptu visitationis munus expediatur; cap. venerabili, de censib. quia procuratio exolvitur, non solum ob visitationis operam, sed etiam in signum & professionem subjectionis. Procuracionis onere vacant oratoria, quae habentur in grangiis, seu praediis monachorum: ratio est quia non visitantur; cap.

ult. eod. tit. Et procuratio est onus visitationi annexum. Olim procurationes poterant recipi in pecunia numerata; *d. can. relata*, 10. *qu. 1.* medio jure procurationes in eduliis, seu victualibus præstandæ fuerunt, non in pecunia numerata; *cap. Romana*, §. *procurationes*, *cap. felicitis* † 3. *de censib.* in 6. nisi a volentibus; *d. cap. felicitis*. Hodie Tridentinum concilium *sess. 24. de reform. cap. 3.* rem reliquit optioni eorum, qui visitantur, pecuniam solvere visitationis nomine, vel annonam, seu victualia. Procurationes autem ratione visitationis debentur non modo Episcopo, sed etiam Archiepiscopo provinciam perlustranti; *cap. cum Apostolus*, *cap. sopite*, *cap. cum nuper*, *de censib.* *cap. cum ex officii*, *de præscript.* *cap. cum a nobis*, *de arbitr.* Procurationes etiam debentur legatis, & nuntiis apostolicæ sedis pro visitatione; *cap. cum instantia*, *cap. procurationes*, *de censib.* *cap. accedentes*, *de præscript.* Unde Joanne presbytero Cardinali legato in Syriam missio ab Alexandro III. nondum sopito schismate inter eum, & Victorem pontificatus amulum, divisio Episcoporum votis an susciperetur, nec ne, Balduinus Rex Hierosolymitanus non admittendum suadebat, ea maxime ratione, ut ecclesiarum & monasteriorum sumptibus & expensis confuleretur; Gvilelm. Tyrius lib. 18. *de bello sac.* *cap. 29.* *Præterea nec legato opus esse in regno, qui ecclesias, & monasteria gravet impensis, extortionibus attenuet.* An procurationes ipsi Romano Pontifici visitationis nomine debeantur per provincias orbis Christiani, si quaras, certe ipsum ecclesiæ Principem iniquioris conditionis quam ceteros antistites esse nequaquam par est: nihil tamen hac de re expressum in concilio Lateranensi, vel aliis locis: haud dubie consulto, ut apud omnes constaret, Romanos Pontifices non laborare de suis commodis, nec sibi, sed ecclesiæ leges dicere. Unus, quod sciam, Joannes VIII. cum in Galliam venisset, ab Episcopis regni procurationes & stipendia exegit; Aimoini Continuator lib. 3. *cap. 37.* *Ludovicus autem mittens ei quosdam Episcopos petit, ut usque Treas veniret, ibique ab Episcopis istius regni stipendia sibi dari fecit.* Hic Pontifex Treas synodum habuit, ad quam inter alios Isaacium Lingonensem Episcopum vocavit, & ab eodem petit, ut congrua sibi per diocesim hospitia pararet; auctor ipse Pontifex *epist. 96.* *Quapropter Domino auxiliante apud Treas synodum sumus celebraturi, ad quam sanctitatem tuam volumus omnino adesse: prius tamen venerabilitas tua nobis missos Cevilonam dirigere studeat, qui iter nostrum recto tramite ad prædictum dirigant locum, & per parochiam vestram nobis congruas mansionaricas præparare.* Sed quibus in angustiis positus esset iste Pontifex satis notum est. Præter hos, procurationes ex causa visitationis debentur & archidiaconis & decanis jus visitationis habentibus; *cap. procurationes*, *de censib.* *cap. mandamus*, *de offic. archidiaconi.* Hincmarus in capitulis, quæ dedit archidiaconis, *cap. 1.* *Et vos quando rusticanas parochias vobis commissas, vel mecum, vel per vos circuitis, sicut & ego, non graves sitis presbyteris in paratis querendis, neque ducatis superflue vobiscum homines vel vestros proprios, vel propinquos vestros, per quos illos gravetis in cibo & potu, & fodro ad caballos.* Non omittendum hoc loco, alias esse procurationes quæ debentur lege foundationis, vel ex consuetudine; *can. Eleutherius*, *can. servitium*, 18. *qu. 2. cap. quanto*, *de censib.* quod integrum extat apud Innocent. III. *lib. 1. epist. 135.* Hujusmodi procurationes ex consuetudine præstat ecclesia etiam laicis fidelibus, quod comprobari potest ex *can. possessionis*, 16. *qu. 1.* Solemnes procurationes municipibus suis ex consuetudine pendeat abbas Cluniacensis, donec eas sustulit Walterius abbas; Robertus Montensis, in *chronic. Walterius Cluniacensis abbas fecit & aliud mirabile, quia septies viginti procurationes, quas Burgenfes ex consuetudine habere solebant ex donis abbatum, penitus delevit.*

C A P. VI.

Synodus dicecesana, synodaticum. Ejusdem tertia tribuitur archidiacono. Cathedraliticum. Monasteria exempta onere cathedralitici. Synodaticum, & cathedraliticum promiscue accepta.

MORIS perantiqui est, Episcopum quotannis dicecesanam synodum cogere, ecclesiasticæ disciplinæ fovendæ gratia, & presbyteros officii rationem reddituros ad eam convocare; *can. Episcopus, can. annis singulis, 18. dist. can. quando, 38. dist. can. Episcopus, 35. qu. 6. cap. sicut olim, de accusat.* Ad id synodi convenere non modo plebani, sed etiam abbates dicecesani; *d. can. Episcopus, d. can. annis singulis, cap. quod super his, de major. & obedient.* Unde abbatem vel archipresbyterum deponi, vel in locum ejus alium ordinari ab Episcopo, nisi factò concilio tam abbatum, quam presbyterorum, vetat concil. Turonens. II. can. 7. *Ut Episcopus nec abbatem, nec archipresbyterum sine omnium suorum compresbyterorum & abbatum consilio de loco præsumat ejicere, neque per præmia alium ordinare, nisi factò concilio, tam abbatum, quam presbyterorum suorum.* Interdum tamen synodum abbatum aliam fuisse a synodo presbyterorum constat; conc. Aurelian. I. can. 19. *abbates... semel in anno, in loco ubi Episcopus elegerit, accepta vocatione conveniant, can. abbates, 18. qu. 2.* Et Antiochense, can. 7. *Ut medio majo omnes presbyteri, ad synodum in civitatem veniant, & kalendis novembris omnes abbates ad concilium conveniant.* Eo nomine presbyteris coeuntibus ad synodum annua pensio indicta ab Episcopo, quam synodum vel synodaticum appellarunt, quod synodi causa, & in synodo solveretur; Fulbert. epist. 57. ad Lexoviensem Episcopum: *Presbyteri canonicorum nostrorum ex ecclesiis quas habent in episcopatu vestro venerunt ad nos, dicentes, quod vos interdixistis eis ministerium suum, ideo quod de ipsis ecclesiis non ferunt vobis synodum.* Et Ivo Carnotens. epist. 286. *Dedimus & ecclesiam beati Stephani, & omnia ad eam pertinentia, altare scilicet de Morentiaco, cum parte synodi ad altare pertinentis; nec non & ecclesiam de Mundonio villa liberam a synodo & circada.* Et synodus Caletensis habita anno 1080. apud Ordericum Vitalem, lib. 5. *Presbyteri, qui ad synodum venire neglexerint similiter, & qui synodum & circadam statutis terminis non reddiderint similiter.* Et Innocent. III. lib. 2. epist. 182. *Ecclesiam sancti Petri de Calvo monte, cum tribus capellis sibi adjacentibus, ecclesiam de Sergiaco, quæ nec synodum, nec circadam persolvunt.* Et ut archidiaconus in partem muniti episcopalis vocatus est, nonnullis in locis archidiaconus fert tertiam, vel aliam partem synodi & circadæ, ex privilegio, vel consuetudine: ut in ecclesia Sagiensi; idem Innocent. III. epist. 72. ejusd. lib. *Archidiaconibus tertiam partem de circatis & synodis.* Et Jo. Saresber. epist. 4. *Præterea dicebat, se litem injicere super alia ecclesia ab eodem Richardo, qui tam Episcopo, quam archidiacono synodalia & quosdam redditus episcopales moliebatur auferre.* Præter synodaticum, excogitatum est aliud pensionis genus, nomine cathedraliticum, quod annuatim Episcopo persolvitur pro honore cathedræ, & cujus modus fuit duorum solidorum, ex constitutione Pelagii, & concil. Bracar. II. can. 2. *can. placuit, † can. ult. 10. qu. 3. cap. ecclesiis, de censib.* Hartuicum Archiepiscopum Bremensem, exhaustis redditibus episcopalibus in stipendia militum, de cathedralitici, & ecclesiarum consecrationis quæstu vitæ subsidium quaesivisse, scribit Arnoldus abbas Lubecens. lib. 3. histor. Slavor. cap. 21. *Episcopus vero ex his quæ de cathedralitico, vel ecclesiarum consecrationibus consequi poterat*

sustentabatur. Jure communi omnes ecclesiæ, quæ sunt positæ in diocesi, debent cathedraticum Episcopo: & concessione ecclesiæ remissum non censetur jus cathedratici; *cap. pastoralis, de donat.* ab ejus onere eximuntur monasteria; concil. Tolet. VII. *can. 4. can. inter cetera*, 10. *qu. 3.* quia monasteria exempta sunt a lege diocesana, ad quam pertinet cathedraticum. Unde non licet Episcopo cathedram collocare in monasteriis; *can. Lumioso*, 18. *qu. 2.* Interdum cathedraticum, & synodaticum promiscue accipiuntur, & utrumque simul duobus solidis æstimatur, ut in *cap. conquerente, de offic. ordinar. Synodum, & synodatici, seu cathedratici nomine duos solidos*. Tamen alias cathedraticum & synodaticum sunt jura diversa, & hoc commune tantum habent, quod utrumque solvatur in synodo, sed vario nomine. Hodie vero Episcopi in Gallia non habent jus exigendi cathedratici, nisi nitantur titulo vel consuetudine præscripta.

C A P. VII.

Eulogiæ Episcopis, & archidiaconis offerri consuetæ. Moderatum auxilium, quod caritativum subsidium vocant. Aurum oblativum. Ex quibus causis caritativum subsidium peti possit. Id subsidii non amplius quam semel peti potest. Consuetudo de secundis auxiliis sublata.

PRÆTER solemnia jura, puta procurationem, synodaticum, & cathedraticum, quæ proprie dicebantur episcopalia, moris erat, ut parochi ventitante in synodum Episcopo offerrent eulogias, seu benedictiones, quas ultro offerri suadet concil. Meldense, *can. 45. Decet presbyteros cum voluntariis eulogiis tempore congruo visitare & venerari suos Episcopos*. Eæ erant parva xenia, & munuscula, quæ honoris & cultus gratia offerebantur Episcopo, vel aliis viris dignioribus; Paulin. *epist. 1. (al 5.) ad Severum: Panem Campanum de cellula nostra tibi pro eulogia misimus*. Et idem *epist. 45. (al 3.) ad Alypium: Panem unum sanctitati tue unitatis gratia misimus, in quo etiam Trinitatis soliditas continetur. Hunc panem eulogiam esse tu facies dignatione sumendi*. Eulogiæ dicebantur & epulæ, quæ ab Episcopo vel aliis ecclesiæ præpositis diebus solemnibus offerebantur fidelibus; Gregor. Tur. lib. 8. *hist. cap. 2. Surrexi gavisus, fateor, ad occursum ejus, & data oratione deprecor, ut in mansione mea eulogias beati Martini dignaretur accipere*. Et idem lib. 10. *cap. 15. De convivio ait, loquitur de abbatissa monasterii virginum S. Crucis Pictaviensis, se nullam novam fecisse consuetudinem, nisi sicut actum est sub domna Radegunde, se Christianis fidelibus eulogias obtulisse*. Ne eulogiæ ab invitis exigenterent, ne a frequentatione synodi avocarentur, vetuit Leo IV. *epist. ad Episcopos Britannia, cap. 3. De eulogiis ad sacra concilia deferendis nihil invenimus a majoribus terminatum: sed sicut unicuique presbytero placuerit. Nam si constitutum fuerit illo in tempore benedictiones offerri, forsitan minus libenter ad synodos occurrent: & magis venire obtrectabunt. Qua, ut arbitror, non sunt rationabiliter querenda; nec ultro delata respuenda, can. de eulogiis, 18. dist.* Solebant & archidiaconis eulogiæ offerri in synodo, sed ultro oblatas accipi, nequaquam vero exigi posse præcepit Hincmarus Remensis, in capitulis archidiaconis & presbyteris datis, anno † 877. *cap. 5. Nolite quasi pro aliquo adjutorio ad quamcumque rem denarios apud presbyteros postuletis: neque quando ad synodum vel pro inquisitione ministerii sui, seu pro chrismate accipiendo venerint eulogias exigatis: sed si cui forte commodum fuerit pro sua voluntate, & commoditate aliquid gratis offerre, cum gratiarum actione accipite*. Et si monasteria a lege

a lege diocesana exempta sint, tamen aliquid eulogiae nomine Episcopo ut offerant voluit Pelagius in can. Eleutherius, 18. qu. 2. *Si vero nil tale constiterit, mediante te quid Episcopo ipsi nomine eulogiae offerri debeat, inter ipsos monachos & presbyterum volumus definiti.* Moris etiam fuit, ut parochi solemnioribus anni diebus ad episcopalem ecclesiam procederent, non sine oblatione, ut in festo pentecostes, & aliis; synodus Calerensis habita anno Dom. 1030. apud Orderic. Vitalem, lib. 5. *Presbyteri semel in anno circa pentecosten, cum processionibus suis ad matrem ecclesiam veniant, & de singulis domibus cera denarata, vel idem valens ad illuminandam ecclesiam altari offerant.* Et Anielmus Leodiensis, de gestis Leodiens. Pontific. cap. ult. *Cum nedum in episcopali cathedra, sed etiam in rusticana qualibet parochia illud jus sibi mater ecclesia defendat; ut in majoribus solemnitatibus filiarum suarum frequentia visitetur, & honoretur; quod si neglectum fuerit, iudicio suorum synodali in sua synodo vindicetur.* Ex concil. Lateranensi habito sub Innocent. III. praeter procuracionem, & alia jura ordinaria, Episcopus potest extra ordinem, ex iusta & necessaria causa, deposcere moderatum auxilium, quod vocant caritativum subsidium; cap. *conquerente, de offic. ordinar. cap. cum Apostolus, §. prohibemus, de censib. extravag. vas electionis, eod. tit. inter communes, clem. unio. de excess. prelat.* Inde dictum, quod cum caritate petendum sit, non iudicaria cum investitione, ut ait can. 14. concil. Cabillonens. II. *can. cavendum, 10. qu. 3.* id est captis vadiis, seu pignoribus: quo pacto etiam ne presbyteri pro culpa, seu delicto, ab Episcopis coerceantur, vetat can. 18. ejusdem concilii: *Dictum est nobis, quod in quibusdam locis Episcopi & Comites ab incestuosis, & ab his, qui decimas non dant, vadios accipiant, & a presbyteris pro quibusdam negligentis, & inter se pecuniam dividant, quod penitus abolendum decrevimus.* Non dispari formula oblativum aurum dicebatur, in codice Theodosiano, quod non canonis, vel indictionis, sed oblationis genere quodam a senatoribus exigebatur, & oblatio quae ineunte anno quasi ex voto Principi offerebatur; l. un. C. de oblat. votor. lib. 12. uti & oblatae dicuntur minuta aera, quae census nomine a colonis domino offeruntur, popularibus, *oblies.* Caritativum vero subsidium potest peti ab Episcopis ex gravi causa, puta urgentis aeris alieni solvendi gratia, si aliunde solvi nequeat ex rebus ecclesiae, vel pro sumptu itineris ad comitatum Principis, vel ad limina Apostolorum. Peregrinationis tamen obtentu, ne domini a rusticis censum exactitent, prohibet synodus Cabillonensis II. can. 40. *Sunt quidam potentum, qui acquirendi census gratia sub pretextu Romani, sive Turonici itineris multa acquirunt, multos pauperum opprimunt, & quod sola cupiditate faciunt, orationum, sive sanctorum locorum visitationis causa se facere videri affectant.* Non amplius vero quam semel hoc subsidium peti potest; quia est onus superindictitium & subsidiarium; unde consuetudinem de secundis auxiliis sustulit Thomas Archiepiscopus Cantuariensis, acerrimus vindex libertatis ecclesiasticae; auctor ipse epist. 49. apud Jo. Saresb. *Domino rovimus inter cetera, quod consuetudinem de secundis auxiliis, quam frater noster archidiaconus ecclesiis imposuit, destrueremus, ab ea relaxantes, liberantes ecclesias, sub anathemate prohibuimus, ne ulterius ab aliquo exigantur.*

C A P. VIII.

Donationibus in monachos modus impositus . Ne ecclesia, & decimæ monachis dentur sine consensu Episcopi . Ne monachi ecclesias regant per se , sed per vicarium , statuta ei congrua portione . Redemptio altarium , ea damnata in concilio Claromontensi .

TOT censuum genera parochis & clericis imposuere Episcopi , ut ipsa nominum copia pene exhausta sit, & Episcopi in pratexendis honestis fordidum suarum titulis laborarint . Eo ingenio institutum quoddam vectigalis genus, quod redemptionem altarium, seu ecclesiarum vocarunt, cujus origo ea fuit . Virtutis gratia, dum disciplina viguit, ingentes a monachis opes partæ, tum ex fidelium donationibus, cum ex spoliis ecclesiarum . Quam multa videntur monasteria ab Episcopis ipsis condita de censu matricum ecclesiarum ? Patribus displicuit insanum Episcoporum studium in monachos, & eis donandi modus impositus . Ne quis Episcopus, si forte monasterium ædificaret, amplius quam quinquagesimam rerum ecclesiæ in dotem monasterii cavere valeat, constituit synodus Toletana IX. *can. bonæ rei, 12. qu. 2.* Ac ne Episcopo liceat monasterium exædificare in everfionem propriæ ecclesiæ, *ἐπι καταλύσει τῆς ἰδίας ἐπισκοπῆς*, vetuit synodus Constantinopolitana, habita sub Adriano II. quæ dicta est I. & II. *can. 7.* Ita & laici ecclesiarum incubatores decimas & ecclesias, si quando a se abdicarent, lubentius etiam monasteriis donabant, quam suæ matrici redderent: idcirco, ne decimas & ecclesias monachi a laicis fusciperent sine consensu Episcoporum, edixit Urbanus II. *can. congregato, can. decimas 39. 16. qu. 7.* Idemque Pontifex legem dedit, ne monachi per se ecclesias regerent, sed per vicarium, cui congrua & idonea de redditibus ecclesiæ portio dependeretur; *can. sane, 16. qu. 2.* & apud Ivonem Carnotens. *epist. 69.* Hujusmodi ecclesias monasteriis datas, altaria vocabant, denominatione sumpta a digniori & nobiliori parte: & Episcopi erat in his vicarium instituire, quem personam vocabant, quia personam ecclesiæ sustinebat; Jo. Saresber. *Policratic, lib. 7. cap. 17.* *Utiq; & insignis prudentiæ, si quis tot quocumque modo conquirat altaria, ut quasi ritu memphitico quotidianas hostias novis possit altaribus immolare: nolunt tamen sacerdotio dominari, aut servire altario, qui de altario vivunt, ne, ut populus arguit, dicam luxuriantur, sed personatus quosdam introduxerunt, quorum jure ad alium onera, ad alium referuntur emolumenta.* Et idem *epist. 1.* *Illos vero, a quibus monachi se præsatam quantitatem recepisse dicebant, asserebat jam dictæ ecclesiæ non fuisse personas, sed conductos sacerdotes.* Unde & nonnullæ dignitates ecclesiasticæ personatus dicuntur; *cap. ad aures, de rescript. cap. de multa, de præbend.* Verum inde fræda, & simoniæ labis non expers, consuetudo obrepfit, ut Episcopi novi census occasionem nacti e jure institutionis, cedente, vel decedente vicario, non aliter alium instituerent, quam certo pretio numerato, quod redemptionem altarium vocabant; Ivo Carnotens. *epist. 12.* *Multa enim inordinata fieri video in domo Dei, quæ me torquent; maxime quod apud nos, qui altari non serviunt, de altari vivunt, a quo sacrilegio cum eos absterrere velim monendo, increpando, excommunicando, altaria a me redimere volunt sub nomine personæ, sicut a prædecessoribus meis ex prava consuetudine redemerunt.* Et hanc redemptionem altarium jam ante stilo notavit Gregor. VII. *lib. 4. epist. 22.* ad Hugonem Diefem Episcopum, & legatum sedis apostolicæ in Gallia: *Illud vero commune malum pene totius terræ, videlicet quod altaria venduntur.* Altarium redemptio dicebatur id genus census,

fus, quod Episcopo offerebatur pro vicarii institutione, quia hoc censu redime- Redemptio ;
 batur potestas ministrandi : eodem sensu redemptionem capitis & sectæ, id est pro mercede,
 pensationem pro comætu Christianæ professionis inauditam dixit Tertullian. quod dicitur
 de fuga in persecut. cap. 12. *Tanta cottidie ærario augendo prospiciuntur reme-* levitic. 25.
dia censuum, vectigalium, collationum, stipendiorum, nec umquam usque adhuc Et per omnem
ex Christianis tale aliquid prospectum est, sub aliquam redemptionem capitis & terram pos-
secta redigendis. Ita verba, redimere, pro temere promissi pœnam luere, di- sessionis
 quia Seneca 4. de benefic. 36. *Si exiguum est: dabo, non quia dignus es, sed* strâ mercedem
Nec tamquam munus dabo, sed verba redimam, & aurem mihi dabitis ter- re : alii co-
pervellam : damno castigabo promittendi temeritatem. Et Paulus, tempus redi- dices habent,
 mere, Ephes. 5. *Redimentes tempus, quoniam dies mali sunt,* quod explanans
 Augustinus de verb. Apostol. sermon. 26. † *Redimere, inquit, tempus, hoc est* redemptionem
quando aliquis tibi infert litem, perde aliquid, ut Deo vaces, non litibus, dabitis terræ,
perde nummos, ut emas tibi quietem. Et redemptionis nomine, pro exactione quam lectio-
 pecuniaria non semel usus est Rogerus Hovedenus, in Richardo I. *Omnes enim* nem agnovit
ecclesias Angliæ crux illa (loquitur de cruce, quam præferebat Willelmus Eli- August. quæst.
ensis Episcopus, & legatus pontificius in Anglia) redemit, id est ad redem- 91. & 92. in
ptionem coegit. Et rursus: *Interdum Richardus Rex Angliæ peractis negotiis* levitic. &
suis in Pictavia pro voluntate sua, rediit in Andegaviam, & redemit omnes congruenter
baillivos suos, id est ad redemptionem coegit. Hanc redemptionem altarium, Septuaginta,
 simoniæ damnavit Urbanus II. in concil. Arvernenſi, ipsaque altaria monaste- λύτρα δώσε-
 riis confirmavit, si ea per 30. vel 40. annos possedissent; *can. quæsitum, 1. quæ* τε τῆς γῆς .
 3. *cujus ecce verba: Quæsitum est de Episcopis, qui altaria monasteriis data*
frequenter redimi compellebant pecunia: quia quidam simoniaca pravitate usus
in Galliarum partibus jam diutius inolevit, ut ecclesiæ, vel decime, quæ vul-
gari vocabulo apud eos altaria nuncupantur, monasteriis data, sæpius ab Epi-
scopis sub palliata avaritia vendantur, mortuis nimirum seu mutatis clericis,
quos personas vocant. Nos, auctore Deo, venalitatem omnem tam ex rebus, quam
ex ministeriis ecclesiasticis propellentes, hoc ulterius fieri auctoritate apostolica, homil. 10. al.
prohibemus; sicut etiam præbendas omnes venundandas interdicens. Porro quæ- serm. III. in
cumque altaria, vel decimas ab annis triginta & supra sub hujusmodi redem- append.
ptione possedisse monasteria noscuntur, quiete deinceps, & sine molestia qualibet
eis possidenda firmamus. Hujus institui locupletem testem habemus Goffridum
 Viudocinensem, qui interfuit concilio, lib. 3. epist. 12. ad Ulgerium Andega-
 vensem Episcopum: sed quamprimum concilii sanctio ab Episcopis Gallicanis
 delusa, vice redemptionis altarium, vicariis annuo censu indicto, sub nomine
 redemptionis vicariorum, de quo Episcopus acerbe increpat Vindocinensis, eo-
 dem loco: *Annuntiaſtis, ut dicitur, presbyteris vestris, & personis ecclesiæ*
vestræ, quod dominus Papa Urbanus in Arvernenſi concilio præceperat, ut Epi-
scopi annum censum habeant a monachis pro redemptione altarium: bene novit
prudencia vestra non esse bonum, quod apostolica sinceritate disponitur, per
contrarium prædicare: bone Domine, vos illi non adſuiſtis concilio, & ego interfui,
qui hujus rei cognosco veritatem: redemptionem ecclesiarum, quæ vulgari vocabu-
lo altaria nuncupantur, beatus vir ille simoniacam pravitatem vocavit, & apo-
ſtolica auctoritate damnavit. Illa tamen magica & simoniaca pecunia aliquando
in triginta, aliquando vero in quadraginta, aliquando etiam in sexaginta annis
solvebatur Episcopis: qui autem redemptionem altarium, quæ in pluribus annis
non nisi semel per vicarios fieri solebat, hæresim vocavit, & condemnavit sub
nomine annui census pro redemptione vicariorum sive altarium, annuam pecuniam
extorquere dedocuit, non præcepit: immo quæcumque abbates & monachi in ec-
clesiis sub redemptione vicariorum tenuerant, ut quiete deinceps, & sine cujus-
libet exactione pecuniæ possiderent, beatorum Apostolorum Petri & Pauli aucto-
ritate firmavit. Unde dubitandum non est: postrema illa verba, quæ leguntur

in calce canonis *quesitum* : salvo utique Episcoporum censu annuo, quem ex eisdem altaribus habere soliti sunt, esse adjecta commento Episcoporum, qui peccandi titulum & auctoritatem quærebant. Ne dubites, pravam hanc consuetudinem quæ inoleverat, ut ecclesiæ monasteriis datæ annua distractione proscriberentur, id est annuo censu redimerentur, adhuc exagitavit Alexander III. in concil. Turonensi: *Nec prioratus, vel capellanie qualibet monachorum aut clericorum annua distractione vendantur; cap. non satis, de simonia.* Nec pecuniatis fuit hæc labes Episcoporum: sed & malo exemplo archidiaconi & decani suam fecere, & a vicariis censum annum pro redemptione ministerii emunxere; Jo. Saresber. epist. 69. *Meminimus autem vos per Alanum de Wilva archidiaconi & decanis, officialibus Conventrensium ecclesiæ scripta nostra misisse, ad convellendam pestiferam radicem simoniacæ pravitatis, quæ in episcopatu Cicestruli 12. denarios coguntur exsolvere, & hanc redempta quodammodo sacrificandi licentia annuam ministris potius sathanæ, quam ecclesiæ solvere pensionem. Hoc autem amplius fieri sub anathemate prohibuimus, &c.*

C A P. IX.

Vestigal pro introitu sacerdotii, ἐμφανιστὸν. Cæna aditialis seu adjicialis, ἐνθρονιστὸν. Thronus sedes episcopalis.

VIx ulla pars fuit muneris episcopalis, census & lucri expers. Jam olim a clericis Episcopo exsolvebantur consuetudines, quæ dicebantur, ἐμφανιστὸν, quod ὑπὲρ τῆς ἐμφανείας pro insinuatione, seu admissione novi clerici præberentur, quæ in ecclesia Constantinopolitana tantum feruntur, in ceteris ventantur; nov. Justin. 56. & 123. cap. 16. In ecclesia Carnotensi non dispar fuit consuetudo, ut canonici pro ingressu aliquid æris persolverent decano & cantori, quam agræ tulit Ivo Carnotensis Episcopus: sed frustra eam convellere studuit, quod illi Romanæ consuetudinis exemplo sese tuerentur; testis ipse, epist. 133. *Si quæ autem adhuc sunt, quæ pro consuetudine antiqua publice exigant decanus & cantor, & alii ministri ab his qui canonici fiunt, me contradicente & persequente, Romanæ ecclesiæ consuetudine se defendunt, in qua dicunt, cubicularios & ministros sacri palatii multa exigere a consecratis Episcopis, vel abbatibus, quæ oblationis, vel benedictionis nomine palliantur, cum nec calamus, nec charta gratis ibi, ut ajunt, habeatur.* Solebat & apud Gentiles pecunia præstitari pro introitu sacerdotii; Sueton. in Claudio cap. 9. *Sestertium octogies pro introitu novi sacerdotii coactus impendere.* Solemne & epulum a canonicis pro institutione dari solitum, pastus vel pastelli nomine, quod veterum can. nullus abbas, 1. qu. 2. can. si quis objecerit, can. ult. 1. qu. 3. cap. Jacobus, de simonia. Solebant & pastus seu prandia pro ingressu religionis ex statuto, vel consuetudine exhiberi, quæ sublata ab Urbano IV. in extravag. sane, de simon. & hæc etiam a Paganismo est quod repetamus: celeberrimi enim moris fuit, ut initio sacerdotii festiva cæna Pontificibus præberetur, aditialis dicta, quod in aditu & auspicio honoris pararetur; Plinius lib. 10. cap. 20. *Paronem cibi gratia Romæ primus occidit orator Hortensius aditiali cæna sacerdotii.* Et idem lib. 29. cap. 4. *Genitæ † Manæ catulo res divina fit, & in cænis Deum etiamnum ponitur catulina, aditialibus quidem epulis celebrem fuisse, Plauti fabulæ indicio sunt.* Alii adjicialem forte quod habeatur quasi adjectio & accessio muneris; Seneca epist. 95. *Et tricies tamen H. S. adjiciales cæna frugalissimis viris constiterunt, Eadem res si gula detur turpis est: si honori*

noni reprehensionem effugit. Non enim luxuria, sed impensa solemnitas est. Quam sumptuosæ essent initiales epulæ Pontificum ex hoc loco intelligis: idem & ex ipsis Pontificum tabulis insinuat Macrobius lib. 3. Saturnal. cap. 9. *Ante diem nonum kalendas septembris, quo die Lentulus flamen Martialis inauguratus est, domus ornata fuit, triclinia lectis eburneis strata fuerunt, duobus tricliniis Pontifices cubuerunt.* Ex consuetudine etiam Episcopi ipsi Patriarchæ persolvebant ἐνθρονιάσιον, ὑπὲρ ἐνθρονιάσιω pro adeptione throni; d. nov. 123. cap. 3. nam sedes episcopalis thronus vocatur; Clemens Romanus lib. 2. constit. cap. 57. κἀὐτὸ δὲ μέσος ὁ αὖ Ἐπισκόπος θρόνῳ: in medio positus sit Episcopi thronus.

C A P. X.

Episcopalis jurisdictio, & ecclesiæ sub annuo censu concedi solite. Idem in baillivis & præposituris regis.

ÆTATIS vitio moribus in pejor labentibus mala etiam consuetudo inolevit, ut Episcopi vices suas, id est episcopalem jurisdictionem, decanis seu archipresbyteris sub annuo censu mandarent: quod mercaturæ genus, ut illicitum & simoniacum sustulit Alexander III. repetita sanctione in Lateranensi & Turonensi concilio cap. 1. & 2. *ne prælat. vic. suas.* Optima ratione, ea nimirum, quod ecclesiastica jurisdictio, cum sit spiritualis, & in rebus spiritualibus ac inter personas spirituales versetur, non cadit in commercium, & annui census redemptionem ferre non potest. Ex eodem traduce subortum, ut Episcopi decanatus, & archidiaconatus, & alia jurisdictionis ecclesiasticæ ministeria, ejusdemque proventus tanquam prædarios fructus ad firmam, id est sub certo & fixo reditu, locarent, quæ districte vetuit, concilio Londinense habitum anno 1237. præside Othone, Apostolicæ Sedis Legato in Angliam, apud Matthæum Parisiensem in hæc verba: *Quare statuendo districtius prohibemus, ne dignitates vel officia, puta decanatus vel archidiaconatus, sive proventus, ex ecclesiastica vel spiritualis jurisdictionis exercitio, sive ex pœnitentia, vel altari, seu aliis sacramentis quibuslibet venientes, ad firmam de cetero nullatenus concedantur.* Unde hæc labe in ecclesiam exilierit, si quæris, nempe e republica, ut pleraque alia vitia sævo contagio e republica in ecclesiam irrepserunt. Eadem scilicet ætate baillivæ & præposituræ forenses passim a Principibus sub annuo censu redimi seu locari solebant; Rogerus Hovedenus in Richardo: *Interim Richardus Rex Angliæ peractis negotiis suis in Pictavia, pro voluntate sua, rediit in Andegaviam, & redemit omnes baillivos suos, id est ad redemptionem coegit: nec hanc cœdam luem effugit Gallia, ut intelligitur ex legibus, quas dedit Ludovicus IX. anno 1256. post reditum ex transmarina expeditione, studiis conversis ad componendas res Galliæ, quæ extant apud Willelmum de Nangis: Jurabunt, quod etiam in venditionibus bailliviarum, redituum, vel aliarum rerum nostrarum, partem non habebunt.* Ejusdem sæculi proprium & vitium fuit, ut Episcopi ecclesias passim non in titulum idoneis personis conferrent, sed eas ad firmam darent sub annuo censu: quod vetuit concilio Turonensi cap. *quoniam, d. tit. ne prælat. vices suas.* Eo res erupit, ut nedum ecclesiæ sub annuo censu locarentur, sed etiam amoto priore, alii plus licenti addicerentur; Continuator Bedæ lib. 3. cap. 25. *Regnat adhuc & in dies augetur hujusce dedecoris calamitas, ut & ville, & ecclesiæ pensionibus supponantur, & ne hoc quidem perpetua exactorum fide, sed quicumque plus obtulerint, statim pactis irritis prioribus, palmam habeant.* Aliquando & callido consilio habenti unam ecclesiam in titulum, alia dabatur ad

firmam perpetuam, alii ut titulari depaſto modico cenſu annuo, ne vacationi locus fieret, ob incompatibilitatem duorum beneficiorum, ſi utrumque haberetur in titulum; Matthaus Paris. ex Londinenſi concilio modo laudato: *Alicubi audivimus contigiffe, quod vacante pingui eccleſia, quam quidam optabat habere, nec tamen audebat eam recipere ut perſona; ne aliis ipſo jure beneficiis que obtinuit privaretur; callide procuravit, ut eccleſia illa ſibi ad firmam perpetuo traderetur; ita quod modicum quid inde ſolveret alii nomine perſonatus, ſibi que totum reliquum retineret. Quo dante cauſam edito ſtatuiſmus, ut in tota vel in parte ad firmam alicui ſub quocumque colore in beneficium conferatur, caſſum & inane fore penitus decernentes, ſi contra fuerit attentatum.*

C A P. XI.

Eccleſiæ ab Episcopis conſeſſa monaſteriis & aliis locis piis ſub annuo cenſu. Eccleſiis novus cenſus imponi non poteſt, vel antiquus augeti. Matrivi eccleſiæ cenſus debetur a filialibus eccleſiis: honor pro cenſu, vel pro feudo. Prioratus regulares præſtant cenſum majori monaſterio.

ECCLESIE ſolent & ab Episcopis concedi monaſteriis & aliis locis piis ſub certo annuo cenſu; nec ex eo contrahitur ſimonia, quia is cenſus non compendii cauſa imponitur, ſed in ſignum ſubjectionis; *cap. conſtitutus, cap. cum venerabilis, de religioſ. domib. cap. paſtoralis, de donat.* Verum conſtituto ſemel cenſu, novus non poteſt imponi, vel antiquus augeti; ex concilio Lateranenſi, *cap. prohibemus, de cenſib. cap. præterea 9. de tranſact. cap. paſtoralis, de his quæ fiunt a prælat. ſine conſenſu capitul. cap. tua nos 11. de jurejurand. & apud Innocent. III. lib. 2. epiſt. 105.* Et rector eccleſiæ non poteſt eccleſiam ſuam conſtituere cenſualem, ſine conſenſu dioceſani Episcopi; *cap. præterea, cap. cum clerici, de cenſib.* quia ſervitutem eccleſiæ imponere non poteſt, qui nudum miniſterium & nudam rerum eccleſiæ procuracionem habet; *can. ſi privatam, 12. qu. 1.* Novellæ etiam eccleſiæ in ſinu ſe finibus matrivi eccleſiæ ex cauſa ædificari poſſunt, ita ut competens in ea honor, pro facultate loci, matrivi ſervetur; *cap. ad audientiam 3. de eccleſ. ædificand.* id eſt ut modicus cenſus ſuper ea reſervetur matrivi, in argumentum ſubjectionis, ut recte interpretatur *gloſſa hic*: non incongrue honor pro cenſu & penſione accipitur, quod non modo utilem præſtacionem, ſed etiam honorem & obſequium contineat. Unde & paſſim feudum honor vocatur; Robertus Monteniſis in chronic. *Caput autem ſui honoris, ſcilicet Ambaſiam tenebat de Rege Henrico.* Et Goffridus Vindocinenſis lib. 5. epiſt. 27. *Deus, qui permifit vos honorem Credonenſem habere.* Et latiori ſignificatione honor, pro eleemoſyna, vel pro munere, aut ſtipendio canonico; Hieronymus ad † Agerechiam: *Honor autem in præſentiarum, vel pro eleemoſyna vel pro munere accipitur, ut eſt illud: præbyteri duplici honore digni habeantur*: quod ſumptum eſt ex priori epiſtola Pauli ad Timotheum. Nec novum eſt, filiales eccleſias matrivi, e cujus ſinu delibata, cenſum præſtare: ita Theodoricus Monasterienſis Episcopus in Germania, eccleſiam S. Pauli exædificavit, & novem eccleſias adjecit, ea lege, ut matrivi cenſum ſolverent; de quo Albertus Krantzius lib. 8. metropol. cap. 5. *Fundavit eccleſiam S. Pauli, deditque fratribus novem eccleſias, deinceps ab ipſo conſerendas, ſed que cenſum ſolverent matrivi & capitulo.* Et Adeloldus Turonenſis Episcopus oratorium poſuit in villa eccleſiæ regio beneficio data, in Remenſi dioceſi, non ſine aſſenſu Hincmari Remenſis Episcopi, ea conditione, auctor eſt Flodoardus, lib. 3. Remenſ. hiſt. cap.

21. *ut antiqua villa ipsius ecclesia, vel presbyter ejusdem, nullum privilegii sui propter hoc detrimentum patiatur.* Nec modo, qui matri servandus est honor, pertinet ad censum pecuniarium, sed etiam alia jura honoraria comprehendit, qualia sunt jus praesentationis, ut constat ex ipso *capit. ad audientiam*, & honor processionis, & litaniae, qui matri debetur in argumentum subjectionis; *cap. auditis, de praescript. cap. cum inter, de sentent. & re judicat.* Anselmus Leodiensis de gestis Pontif. Leodiens. cap. ult. *Cum nedum in episcopali cathedra, sed etiam in rusticana qualibet parochia illud jus sibi mater ecclesia defendat, ut in majoribus solemnitatibus filiarum suarum frequentia visitetur & honoretur: quod si neglectum fuerit judicio suorum synodali in sua synodo vindicetur.* Eodem jure prioratus regulares, quos cellas seu obedientias vocant, monasterio ex quo pendent annum censum praestant in signum subjectionis, ut Cluniacense monasterium, quod e cella Gigniacensis surrexit in caput ordinis, a Bernone abbate Gigniacensi fundatum ea lege, ut Gigniacensi monasterio censum annum decem & duorum denariorum persolveret; Sigebertus in chron. ad ann. 912. *Berno abbas moriturus, Odonem olim musicum constituit abbatem Cluniacensis caenobii, ea conditione, ut ecclesia Cluniacensis solveret annuatim ecclesiae Gigniacensi censum duodecim denariorum.* Prioratus etiam abbates debent meratum & sumptum: hoc jure Goffridus Vindocinensis abbas mandat priori Credonensi uni e suis, ut Andegaviam proficiscenti pro rebus ecclesiae tuendis expensam paret, lib. 4. epist. 36. *Hoc vobis curavi predicere, quos ad expensas faciendas paratos desiderio desidero invenire.* Et ita in hunc diem prioratus Cluniacensium & Cisterciensium censum annum exsolvunt principi monasterio in signum subjectionis; de quo Chopin. 2. *de sacr. polit. tit. 8. & 2. monastic. tit. 1.*

C A P. XII.

Inquisitiones regie. Inquisitio, exactionis genus. Regium quid sit.

EPISCOPI in Hispania, praeter tertiam decimarum a vicariis ecclesiis, quidpiam exigere solebant pro regis inquisitionibus, donec id verum est concil. Tolet. XVI. *can. 4. can. unio, 10. qu. 3.* Quae esset ratio hujusce exactionis, quae regiarum inquisitionum nomine jactatur, quarebam olim cum legerem Cadurci pro cathedra vacante, interpretando titulum de censibus: ac primum tentavi, an id esset stipendii genus, quod ab Episcopis excogitatum esset, pro sumptu inquisitionum, seu cognitionum causarum, quae quandoque eis a Principe extra ordinem demandabantur: aderat, conjecturae adminiculum, quod id moris apud Hispanos fuisse constabat, ut Episcopi mandatas a Principe de reis majestatis cognitiones non detrectarent; ex concil. Toletan. IV. *can. 30. Saepe Principes contra quoslibet majestatis obnoxios sacerdotibus negotia sua committunt, &c. can. saepe, 23. qu. 8.* nec id peculiare Hispanis, sed & apud Siculos idem usu notum observabam, ex *cap. in archiepiscopatu, de raptoribus:* quae cum sine sumptu expediri non possent, facile eveniebat, ut Episcopi a clericis subsidium peterent regiarum inquisitionum nomine: sed re agitata aliter visum est, non aliud scilicet fuisse istud stipendii genus, quam indictionem fisci, quae Episcopis imponebatur, cujus collatio ab Episcopis rejiciebatur in clerum: nec enim inauditum inquisitionis nomen pro exactione publica, ut in decreto excommunicationis promulgato a Gregorio IX. contra Fridericum II. apud Matthaeum Paris. in Henrico III. & Albert. Krantzium lib. 7. *metropol. cap. 52. Item excommunicamus & anathematizamus eundem pro eo,*

quod multa ecclesia cathedralis, & alia ecclesia & monasteria de regno per iniquam inquisitionem fuerunt fere bonis omnibus spoliata. Et inquirere proprium est verbum quæsturæ publicæ pecuniæ; Pomponius in l. 2. §. 22. de origin. juris: Quæstores dicti ab eo, quod inquirenda & conservanda pecunia causa creati erant: unde idem verbum pertinet ad exactiorem jurium episcopali; Ratpertus de casib. monaster. S. Galli cap. 1. apud Goldastum: Post hac vero Sidonius Constantiensis præsul, instigantibus præfatis Comitibus, cœpit inquirere monasterium nostrum, & in potestatem episcopatus redigere. Et si modus colligendi inquisitiones regias spectetur, in Gallia pariter quæ ab ecclesiis Regi erogabantur pecuniæ, non aliter quam per ipsos Episcopos legebantur, & eorum opera fisco inferebantur, vel apud dominicos missos deponerentur; Carolus Calvus in capitulis, tit. 42. ubi de coniecto, seu contributione pro Normannis constituta: De omnibus vero ecclesiis unusquisque Episcopus, vel abbas de sua solummodo potestate accipiant de presbyteris a quocumque plurimum solidos V. & de unoquoque juxta quod possibile fuerit, ita ut a quo plurimum V. solidos, a quo minimum quatuor denarios. Et continuator Aimoin. lib. 5. cap. 35. ubi de collatione pecuniæ ab ecclesiis facta, pro sumptu itineris Caroli simplicis Romam evocati a sum. Pontifice: Et unusquisque Episcopus de presbyteris sue parochiæ, secundum quod cuique possibile erat, a quo plurimum quinque solidos, a quo minimum quatuor denarios Episcopi de singulis presbyteris acciperent, & nuntiis dominicis redderent. Et alio loco regium, dicitur functionis seu pensationis genus, quod advocati ecclesiarum, tamquam a propriis rusticis, ab ecclesiis corrodabant; cap. præterea 23. de jure patronat. forte quod id exigeretur ab ipsis advocatis ecclesiarum in rem fisci, vel saltem exactiioni præferretur nomen Regis, levandæ invidiæ causa. Hoc autem Toletano canone non sublatum est onus regiarum inquisitionum, sed parochis remissum & omnino rejectum in Episcopos, ut patet ex oratione Egicæ Regis, concilio præfixa, in hæc verba: Nam & hoc honorificentia vestra promulgare curabit, ut nemo Episcoporum pro regis inquisitionibus exhibendis, parochialium ecclesiarum jura contingat, nec quascunque exinde inquisitiones aut exactiones exigere audeat: sed de prædiis suarum sedium regio culmini solita perquisitionum obsequia deferat, nihilque de rebus earamdem parochialium ecclesiarum causa stipendii cuspam dare presumat.

C A P. XIII.

Census a Gothis impositus Romano Pontifici recepta Italia, retentus ab Imperatorib. Remissus Agathonis Papæ a Constantino Pogonato. Missilia a Rom. Pontificibus initio pontificatus jactata in vulgus.

ECCLESIA Romana mater ecclesiarum, domina gentium, etsi pretioso Christi sanguine redempta, Barbarorum sese censualem & servam esse ingemuit. Regibus Gothis Arianis Italiæ incubantibus ipsi Romani Pontifices electionis confirmationem a Principe, etsi ἐπεποδὲξω, petere compulsi sunt, eamque magna vi pecuniæ redimere; Cassiodor. lib. 8. epist. 15. Italia a Gothis recepta ecclesia Romana libertatis damnum non eluxit, & Justinianus ipse exactis Barbaris, barbarico jure usus est, & jus confirmandi electos Pontifices, eoque nomine pecuniam exigendi semel a Gothis constitutum asseruit. Hanc consuetudinem subiit ipse Gregorius I. a Mauritio Imperatore, de quo non tacuit in psalmum 3. penitentialem: Hæc est, inquam, hæresis, quæ ipsa nascentis ecclesiæ rudimenta tentavit, & ante alias hæreses prima apparuit, cujus erro-

erroris vesania, licet ex tunc damnata fuerit, postea tamen in ecclesia germine pestifero pullulavit: nostris vero maxime temporibus malitia sua virus exercuit, & totius ecclesie pacem schismatica infestatione turbavit: concitavit enim adversus ecclesiam Dei non solum innumerabilem populi multitudinem, verum etiam regiam, si fas est dicere, potestatem: nulla enim ratio fuit, ut inter Reges habeatur qui destruit potius quam regat imperium, & quoscumque habere potest perversitatis sue socios, eos a consortio Christi efficit alienos, qui turpissimi lucri cupiditate illectus sponsam Christi captivam cupit abducere, & passionis Dominica sacramentum ausu temerario contendit evacuare: ecclesiam quippe, quam sui sanguinis pretio redemptam Salvator noster voluit esse liberam, hanc iste, potestatis regie jura transcendens, facere conatur ancillam: quanto melius foret sibi dominam suam esse agnoscere, eique religiosorum Principum exemplo devotionis obsequium exhibere, nec contra Deum fastum extendere dominationis, a quo sua dominium accepit potestatis. In tantum sua temeritatem extendit vesania, ut caput omnium ecclesiarum Romanam ecclesiam sibi vindicet, & in domina gentium terrena jus potestatis usurpet. Nihilo æquioribus conditionibus pontificatum suscipere eum secuti Pontifices, donec, postulante Agathone, Constantinus Pogonatus penitentionem, quæ pro confirmatione electi exigebatur, remisit, salvo jure confirmationis; Anastasius in Agathone: Hic suscepit divalem jussionem secundum suam postulationem, ut suggestit, per quam relevata est quantitas, quæ solita erat dari pro ordinatione Pontificis faciendâ: sic tamen, ut si contigerit post ejus transitum electionem fieri, non debeat ordinari qui electus fuerit, nisi prius decretum generale introducat in regiam urbem secundum antiquam consuetudinem, & cum ejus scientia & jussione debeat ordinatio provenire. Quæ ad verbum transtulit Gratianus in *can. Agatho*, 63. *dist.* Hoc onere soluti Romani Pontifices, ultro ipsi pontificatus auspicia, jactatis in plebem missilibus in hunc diem celebrarunt; de quo cenforio stilo Bernardus lib. 4. de considerat. ad Eugen. Papam: Quale est, quod de spoliis ecclesiarum emuntur, qui dicunt tibi, euge, euge: pauperum vita in plateis divitum seminatur, argentum micat in luto, accurritur undique, tollit illud non pauperior, sed fortior, aut qui forte citus procurrit; a te tamen mos, vel potius mors ista non cæpit, in te utinam desinat.

C A P. XIV.

Patrono seu fundatori ecclesie præstatum annuus census ex fundatione, vel consuetudine: eidem debetur vitæ subsidium si casu lapsus sit in egestatem. Advocato ecclesie pariter debetur annuus census ex fundatione, vel consuetudine.

JURE primævo patronus seu fundator ecclesie nihil juris habuit præter professionis aditum, qui Christianis omnibus in commune debetur; *can. pientis*, *can. Frigentius*, 16. *qu. 7.* quod ita intelligendum, ut quod ceteris in commune, id est in turba, patet, fundatoribus detur cum aliqua dignitate & honoris prerogativa, ut olim a nobis observatum in libro de Ducibus & Comitibus. Postea jus præsentandi clericos patronis datum, quod primum introductum ex *novella Justiniani 57. cap. 2.* & *123. cap. 18.* Sed ferius comprobatum a Pontificibus, videlicet non ante concil. Toletan. † IX. *can. 2. can. decernimus*, 16. *qu. 7.* Iisdem fere initiis invaluit usus, ut patroni ferrent annum censum, vel partem oblationum, quæ solemnioribus diebus offerrentur, quod e consuetudine in jus transit, si lege fundationis id actum esset, ex constitutione Pelagii, *can. Eleutherius*, 18. *qu. 2.* & si census modum non excede-

ret, ex concil. Bracar. II. can. 6. can. si quis basilicam, de consecr. dist. 1. Unde hoc jure patroni ecclesiarum nihil possunt exigere, præter antiquos & moderatos redditus a dicecesano Episcopo ab initio constitutos; ita ut si quid aliud exegerint excommunicationis vinculo obligentur; cap. præterea 23. de jure patronat. cap. cum Bertholdus, de sentent. & re judicat. Hac ratione novas consuetudines, seu pensitationes, quæ a conditoribus monasterii ab initio minime pactæ erant, exigi quiritatur Goffrid. Vindocinensis abbas, lib. 5. epist. 20. ad Guillelmum Ducem Aquitanix: *Hanc ad præsens remunerationem quero, ut consuetudines seu exactiones, quas terris nostris præpositi vestri violenter imprefserunt, quas tamen terras religiosi Principes prædecessores vestri & monasterii nostri fundatores absque consuetudine, vel qualibet exactione donaverunt, Deo & loco nostro relinquatis &c.* Si tamen patronus casu in egestatem lapsus sit, alimoniam, & vitæ subsidium ab ecclesia petere non prohibetur; can. contra, can. quicumque, 16. qu. 7. & cap. nobis, de jur. patronat. Hoc nomine Philippus Augustus, ut patronus & fundator ecclesiarum Gallix, fisco belli sumptibus exhausto, subsidium pecuniarium a clero Remensi expetiit, renuente clero, hoc colore, quod obsequium precum, non censum deberet; de quo Gvilelmus Brito lib. 1. Philippid.

*Tempore cujusdam guerra Rex prodigus aris,
Cum res exigeret numerare stipendia multis,
Clerum Remensem petiit, scriptoque rogavit,
Ut sibi subsidium fieret, quo gratior illi
Ad tantos vellet sumptus impendere gratis:
Ut solet ecclesia patronos sepe jurare.
Qui pro Rege suo, Regi suffragia summo
Fundere cum precibus, ajunt, se jure teneri,
Non solidos dare, vel censum, ne postea forte
Ecclesia pariant ex consuetudine æannum.*

Quandoque patronus lege foundationis alimenta præstanda sibi & suis stipulari solet, ut Garfias Ferdinandi, secundus Comes Castellæ, monasterium Caveæ Rubexæ construxit, luculentisque prædiis dotavit, quæ Infantaticum appellari voluit; ea lege, ut si qua puella de genere suo non nuberet, de bonis monasterii curaretur; auctor est Roderichus Toletan. lib. 5. cap. 2. Exemplo patronorum solebat & advocatis seu defensoribus ecclesiarum census vel pensio annuatim dari de rebus ecclesiæ, pro advocatia, seu tuitione ecclesiæ. Ludovico Pio duos equos, & duo scuta cum lanceis advocatiæ nomine in singulos annos condixit monasterium sancti Galli; Ratpertus de casibus monaster. S. Galli cap. 8. apud Goldastum: *Præterea Rex piissimus Ludovicus in eadem charta conscribi jussit regia dona sibi metipso, secundum consuetudinem aliorum monasteriorum securitate præditorum, quotannis ventura, id est duos caballos, & duo scuta cum lanceis.* Urspergensis ecclesiæ de unoquoque mansu, seu prædio rustico, maltare (id est mensuræ genus) avenæ annuatim pensitandum indixit Fridericus I. pro advocatia, & defensione ecclesiæ; abbas Urspergensis in Friderico I. Cumque talis prælatus coram inclytæ recordationis Imperatore Friderico comparuisset, ipse cum tota curia sua sprevit eundem, odioque sui nobili viro Degenhardo de Hedinsbhein procuratori suo per omnia regalia prædia Sveciæ injunxit, quatenus personaliter accederet ad ecclesiam Urspergensis, & de voluntate fratrum in prædiis ipsorum statueret, extra abbatiam & grangias statutis apponeret annuum, quod sibi pro advocatia & defensione solveretur; ut videlicet quilibet mansus rusticorum prædiorum solveret maltare unum avenæ, ut officiales sui equis ipsorum ex hoc haberent annonam, & ipsa ecclesia sine præjudicio omnis gravaminis imperialem haberet defensionem. Advocato Hirsau-giensis monasterii ab Henrico IV. Imperatore pro advocatia monasterii, & ju-
ris.

ris dicendi onere concessus tertius bannus, id est tertia multarum, quæ indicentur; Trithemius in chronic. Hirsaug. ex tabulis dicti Henrici: *Hic denique abbate petente a Rege accipiat bannum legitimum, & ter in anno, si necesse fuerit, aut in ipsam cellam, aut ubicumque, vel quando abbati placuerit invitatus ab illo veniat, & ibi placitum jussu pro causis & necessitatibus monasterii rite peragat: nullum autem servitium aliud jus, aut beneficium sibi pro hoc concedi recognoscat, nisi tertium bannum & consuetudinariam justitiam.* Ita & advocato Spanheimensis cœnobii pro advocatia statuta sunt duodecim maldra annua avenæ, & pulli totidem; Idem Trithemius in chronic. Spanheimens. *Denique ad petitionem præfati Comitis Joannis Willichio abbas prædictum filium ejus advocatum suum in villa monasterii, quæ Anuen dicitur, constituit, cui 12. maldra avenæ & totidem pullos ab incolis ejusdem villæ danda singulis annis pro feudo assignavit.* Et hæc ita se habent censu ab initio constituto: advocati enim ecclesiarum patronis æquantur, & quicquam exigere vetantur præter antiquos & moderatos redditus ab initio constitutos; *d. cap. præterea, & cap. generali, de elect. in 6.*

C A P. XV.

Census ex voto a Ranimiro Rege Hispaniarum constitutus Jacobo Apostolo & ecclesiæ Compostellane. Par census a Carolo Magno constitutus Jacobo apud Compostellam, & Dionysio in Gallia. Primitia seminis & aliæ species ex voto persolventæ ecclesiæ.

NOVIMUS & census a laicis ecclesiæ ultro constitutos ex voto. Ranimirus Rex Hispaniarum ingenti de Saracenis victoria parta, non sine præsentis ope Jacobi Apostoli in somnis visi, adhortantis, ut prælium committeret, securus de belli eventu, tum in ipso prælio in equo albo dimicantis, ex voto Hispaniam vectigalem fecit Jacobo, & ecclesiæ Compostellanæ, indicto censu annuo tritici & vini in singula juga bouum, & partis prædæ, quæ ferretur a Saracenis: quem censum vota nuncuparunt, quod ex voto pro salute reipublicæ facti conferretur; Lucas Tudenis lib. 4. *Rex autem Ramirus cum Episcopis & abbatibus statuerunt tunc annuatim perpetuo dare tum in terra adquisita, quam adquirenda, quam Deus sub nomine beati Jacobi dignaretur de Saracenorum manibus liberare, de unoquoque jugo bouum singulas mensuras, ad modum primitiarum, & de vino similiter, clericis in ecclesia beati Jacobi Apostoli Deo servientibus. Concesserunt etiam similiter in perpetuum, quod Christiani milites in singulis expeditionibus, de eo quod a Saracenis adquisierint, ad mensuram portionis unius militis beato Jacobo conferre.* Hunc censum ecclesiæ Compostellanæ confirmavit Paschalis II. bullatis litteris, quas se vidisse refert Jo. Vasæus, in chronic. ad ann. 825. eundem confirmavit Innocent. III. lib. 2. epist. 139. quæ tota est de privilegiis ecclesiæ Compostellanæ: *Illum etiam censum, qui vota dicitur, quem Hispanorum Catholicæ Reges ex singulis bouum paribus, a flumine Pisorga usque ad mare occidentale, & per totam Lusitaniam provinciam, atque etiam in Toletis, & trans ferram annuatim persolvendum pro salute totius terræ liberaliter statuerunt, eidem ecclesiæ confirmamus, & omnimodo interdiximus, ut nulli fas umquam sit, eum ipsi ecclesiæ qualibet occasione subtrahere.* Hoc de censu variæ quæstiones motæ, & apud ipsum Innocent. III. prior extitit ad quem judicem pertineret cognitio causarum hujusce census. Rustici Legionenses ea de re conventi apud Regem respondere renuebant. Consultus Pontifex, rem regiæ cognitionis esse respondit lib. 3. epist. 136. ad Pe-

trum Compostellanum Archiepiscopum; Innotuit siquidem nobis, quod quidam laici rustici de regno illustrissimi Regis Legionensis super votis beato Jacobo persolvendis nolunt in presentia ipsius Regis, qui ordinarius iudex eorum existit, quando conveniuntur aliquatenus respondere. Unde petitioni tue gratum prestando assensum, ad exemplar felicitis recordationis Celestini Papæ prædecessoris nostri, fraternitati tuæ presentis pagina indulgemus, ut tibi liceat rusticos ipsos tamquam votorum debitores sub examine prædicti Regis, quandoquidem tibi alias eorumdem votorum solutio denegatur, super eisdem votis remoto cujuslibet appellationis vel contradictionis obstaculo convenire. Recte causam hujusce census ad forum regium pertinere responsum: quia erat res pecuniaria & temporalis, quæ præstatur a laicis regie jurisdictioni subjectis, & in solutione & exactio- ne census versabatur causa possessionis, quæ ad Regem pertinet, non ad ecclesiam; *cap. causam quæ 7. qui filii sint legitim.* Emersit & alia quæstio eodem de censu: nempe religiosi militares, & alii, hujusce census onus præstare recusabant: sed re cognita Pontifex edixit *ead. lib. 2. epist. 138.* ut ecclesiæ Compostellana debitum censum ex assensu persolverent. Suborta est & tertia quæstio, qua mensura census iste solvendus esset. Archiepiscopus Compostellanus hunc censum, ad communem regionis mensuram solvendum esse contendebat: quod iuvari potest ratione juris civilis, ex qua si quærat, qua mensura res venierit, in dubio sequenda est communis mensura regionis; *l. Imperatores, ff. de contrah. empt.* Re disceptata Pontifex definiit, si ad unam eandemque mensuram census persolutus esset, ad eandem in posterum solvi debere: quod si variis mensuris, ad minorem solvendum esse, quod cum hujusmodi vota gratuita fuerint ab initio, benignius sint a viris ecclesiasticis exigenda: & hæc est sententia *cap. ex parte, de censib.* Hunc censum sua ætate solvi solitum, testis est Rodericus Toletanus scriptor horum temporum lib. 4. cap. 13. *Tunc etiam vota & donaria beato Jacobo persolverunt, & in aliquibus locis non ex tristitia, aut ex necessitate, sed devotione voluntate adhuc solvunt.* Quinimmo & census iste duravit usque ad postrema tempora: nonnullis locis adhuc solvi, & ipsius Raniriri litteras de ea re extare, & singulis annis in ecclesiis metropoli Compostellanae subjectis recitari, scripsit centum ante annos Joannes Valæus, *loco modo laudato.* Præclara hæc Hispanicæ in D. Jacobum pietatis monumenta, quæ lubens, & sine livore profero: sed & nostra non desunt. Ex voto Carolus M. ob res feliciter in Hispania gestas adversum Saracenos, annum quatuor nummorum censum Jacobo, & Compostellanae ecclesiæ viritim solvendum imperavit; Turpinus de gestis Caroli M. cap. 19. *Et subjugarit Rex eadem ecclesiæ totam terram Hispanicam & Gallicianam, deditque ei in dote, præcipiens, ut unusquisque possessor domus totius Hispaniæ & Galliciæ, quatuor nummos annuatim ex debito daret, & ab omni servitute, Rege præcipiente, liberi essent.* Fertur & idem Carolus M. parem censum ex voto constituisse Dionysio, & ejus basilicæ, & servos qui ultro hunc censum erogarent libertate donasse, ita ut hoc pacto manumissi, Franci Dionysii vocarentur: de quo idem Turpinus *cap. 31.* & præter eum Lupoldus Bambergensis, *de zelo veter. Princip. Germanor. cap. 11.* Ex voto etiam primitias seminis D. Genulfo annuatim solvisse memorantur populares agri Sigagalomensis in Nivernensi diocesi; testis vetustissimus auctor vit. S. Genulfi, lib. 2. cap. 20. *Ibi vero quantum gratiam suam Deus meritis hujus beati præsulis Genulfi terre illius incolis præstiterit gratum memorare videtur: cultores siquidem agrorum circumjacentium votivum sibi fecerunt usum, ut sementis tempore portionem seminis, quantum sibi videretur, ad ecclesiam ipsam quisque deserret, ac sancto confessori ad usus sacerdotis, qui divinam ibidem mysteria celebraret, devotus offerret, ut ejus meritis eorum segetes, vel a fulgure & tempestatibus, sive adversis aeris corruptionibus illæ servarentur.* Pari religione primitiæ seminis ab Anglis ecclesiæ persolu-

solutæ leguntur; Ingulphus, in chronic. Croyland. *Et in festivitate sancti Martini primitia seminum ad ecclesiam, sub cujus parochia quisque degit, quæ Anglice Kirkset nominantur.* Ex voto quoque Terracinenfes, fuaſu Joannis Episcopi ſui, cenſum annuum ſex millium anguillarum Caſſinenſi cœnobio promiſere; auctor eſt Leo Oſtienſis, *lib. 2. chron. Caſſinenſ. cap. 13.* Et hæc de piis ex voto cenſibus. Ego ne omnino immunis & aſymbolus abeam, hunc juniorum ſtudiorum cenſum pietati dico.

C A P. XVI.

Cenſus a Chriſtianiſ pro libertate Chriſtiani nominis. Fiſcus Judaicus. Veſtigal ſceneratorum.

SÆVIS temporibus ſub cenſu fuit & Chriſtiane religionis profeſſio: fortiores & meliores Chriſtiani proſitendi libertatem non alio pretio, quam periculo vitæ, & ſpe martyrii redemerunt: nec ab Imperatoribus excogitatum quodpiam veſtigal pro remiſſione perſecutionis: ſed id, proh pudor! ab ignavis & imbellibus Chriſtianiſ ultero oblatum ſecuritatis parandæ cauſa, neve a beneficiariis Principis & curioſis inquirerentur; Tertullian. de fuga in perſecut. cap. 12. *Tanta cottidie ærario augendo proſpiciuntur remedia cenſuum, veſtigialium, collationum, ſtipendiorum, nec unquam uſque adhuc ex Chriſtianiſ tale aliquid proſpectum eſt, ſub aliquam redemptionem capitis, & ſectæ redigendis, cum tantæ multitudinis nemini ignotæ fructus ingens mei poſſet.* Et paulo inferius. *Maſſaliter totæ eccleſiæ tributum ſibi irrogaverunt, neſcio dolendum, an erubeſcendum ſit, cum in matricibus beneficiariorum, & curioſorum, inter tabernarios & lanios & fures balnearum, & aleones, & lenones, Chriſtianiſ quoque veſtigiales continentur?* Hanc epiſcopatuſ formam Apoſtoli providentiſ conſiderunt, ut regno ſuo ſecuri frui poſſint ſub obtentu procurandi. Perſecutionis clades fuit ingens lapſorum numerus, quorum alii ſacrificati, qui idolis ſacrificarent, alii libellatici dicti, qui a Chriſti cultu non recederent, ſed a magiſtratu libellum ſecuritatis acciperent, pretio numerato; Cyprianus epiſt. 52. (al. 55.) ad Antonianum: *Nec tu exiſtmes, frater cariſſime, libellaticos cum ſacrificatis æquari oportere; quando inter ipſos etiam qui ſacrificaverint & conditio & cauſa diverſa ſit. . . Cum ergo inter ipſos, qui ſacrificarint, multa ſit diverſitas, quæ inclementia eſſet, & quam acerba duritia libellaticos cum iis qui ſacrificarint jungere? quando is cui libellus acceptus eſt, dicat: ego prius legeram, & Episcopo tractante cognoveram, non ſacrificandum idolis, nec ſimulacra ſervum Dei adorare debere; & idcirco ne hoc facerem, quod non licebat (cum occaſio libelli fuiſſet oblata, quem nec ipſum acciperem, niſi oſtenſa fuiſſet occaſio) ad magiſtratum vel veni, vel alio eunte mandavi; Chriſtianiſ me eſſe, ſacrificare mihi non licere, ad aras diaboli me venire non poſſe, dare me ob hoc premium, ne quod non licet faciam.* Eiſdem temporibus & Judæi per univerſas provincias orbis Romani ſparſi, Judaicæ religionis colendæ libertate uſi ſunt, non ſine cenſu & collatione; Tertullian. apologetic. cap. 18. *Sed & Judæi palam lætitant, veſtigialis libertas vulgo aditur, ſabbatis omnibus.* Eo nomine Judæi a Tito juſſi ſunt binas drachmas quotannis penſitare viritim Jovi Capitolino; Xiphilinus in Veſpaſiano: *καὶ ἀπ' ἐκείνου διδραχμὸν ἐπέχθη, πρὸς τὰ πατρια ἀπάν ἐδη περιέλαοντες τῷ Καπιτωλίῳ Δι.* Ab eo juſſi ſunt didrachmum pendere Jovi Capitolino, ii qui patrias eorum leges tuerentur. Eo ſpectavit Martialis lib. 7. epigr. 54.

*Sed qua de Solymis venit peruffis
Dannatam modo mentulam tributis.*

Id tributis fiscum Judaicum vocat Sueton. in Domitian. cap. 12. *Præter ceteros Judaicus fiscus acerbissime actus est.* Post Constantinum æque & Judæi anniversarium canonem fisco persolverunt auri coronarii nomine; l. *Judæorum*, C. *de Judæis*. Exin discisso in varias ditiones Imperio, Judæi in his degentes patriæ religionis licentiam pecunia redimere coacti; Petrus Blefensis epist. 91. ad Radulfum Lexoviens. Episcopum: *Sane quod domino Regi donas sicut ceteri fœneratores, aut Judæi, quoddam tributariæ functionis onus est, & imago quædam Judaica servitutis.* Ne vero Judæi ad hujusmodi vectigal præstandum vinculis compelli possent, constituit Gregor. IX. Mattheus Paris. ad ann. 1235. *Eodem anno Judæi privilegium impetrarunt a Pontifice Romano, ne a Regibus, aut Principibus pro exactione pecuniæ turpiter tractarentur, vel in carcere truderentur.* Nec tributum a Judæis exactum ob compendium fisci, sed ut vexationis sensu daretur intellectus. Eodem animo rusticos paganos in Sardinia Insula superflites, ut ad sanam frugem revocarentur, vectigalium mole quassandos scribit Gregorius I. lib. 3. epist. 26. ad Januarium Calaritanum Episcopum: *Jam vero si rusticus tantæ perfidiæ & obstinationis fuerit inventus, ut ad Deum minime venire consentiat, tanto pensationis onere gravandus est, ut ipsa exactionis sue pœna compellatur ad relictitudinem festinare, can. jam vero, 23. qu. 6.* Eodem animo institutum vectigal lenonum & meretricum; de quo Tertull. loco supra laudato, & alii: & vectigal fœneratorum, de quo Augustin. in psalm. 54. (num. 14.) *Fœnus & professionem habet, fœnus etiam ars vocatur; corpus dicitur, corpus quasi necessarium civitati, & de professione sua vectigal impendit.* Ea est natura hominum, sunt quidam, qui ad rectum cogendi vi & tormentis; Seneca epist. 52. *Præter hæc adhuc invenies aliud genus hominum, ne ipsi quidem fastidiendum, eorum qui cogi ad rectum compellique possunt: quibus non duce tantum opus sit, sed adjutore, &, ut ita dicam, coactore.* Et hæc de censibus observatu digniora delibasse sufficiat.

DISSERTATIONUM
JURIS CANONICI

LIBER V. ET VI.

DE PAROCHIS, DEQUE OFFICIO

& potestate parochi.

AUCTORE

ANT. DADINO ALTESERRA.

DISSEMINATION
JURIS CANONICI
LIBER PRIMUS
DE PAROCHIS, VICARIS, PASTORIBUS
LIVORNE
ANT. BARDINO ALBERTINI

DOMINO NOSTRO
JESU CHRISTO

DEO OPTIMO MAXIMO.

DOMINE DEUS MEUS, *otii rationem redditurus, hos tibi de parochiis & parochorum munere supplex devotusque libellos offero, qualescumque otii litterarii partus. Merito tibi dicatur opera, quæ pertinet ad ecclesiam, ubi populus collectus, uno corde, uno ore te colit, ubi presbyter quotidie tibi pro plebe sacrificat, ubi tu ipse, Domine, sacrificium imples, & sacerdos & victima. Nec tuo numine indignum quod offero, etsi enim exile sit manus meæ pretium, totum cæleste & divinum est parochi munus, quod illic exponitur. Non plebejum & vile plebani officium, quod versatur in cura animarum, id est præstantissima artium, Ars artium, regimen animarum. Quale quantumque ministerium hominis! qui te, Deus æterne, verbo de celo evocat, qui corpus tuum verbo parit, & ineffabili mysterio partum sibi plebique in pabulum habet. Te hujus operis Antistitem optimo jure laudo & auctorem, per te scimus & intelligimus quicquid mente assequimur, tuo de spiritu manant exempla rerum, & quicquid de mortalium ingeniis miramur insania est, si aliud inibi miremur, quam tuum beneficium, & charisma. Scis, Domine, quo consilio hæc scripserim, non quo presbyteri dignitatis fiducia tumeant, cervicemque erigant adversus Episcopos, sed quo dignitatis memores, ad ipsius amussim, vitam, moresque componant. Nec laudis studium ad scribendum sollicitat, satis mihi quam mediocris conscius sum facultatis, sed quantuluscumque sit studiorum successus, vel minimi beneficii ingens est gratia. Nihil apud me, Domine, quod a te non acceperim, totum illud tibi acceptum refero, totum id tui in numinis cultum devo-*

Lib. 5. cont. *veo*: *Æternum habebit animo hac Augustini sententia: Una est optima causa studiorum, ut honoretur Deus.*
Julian.

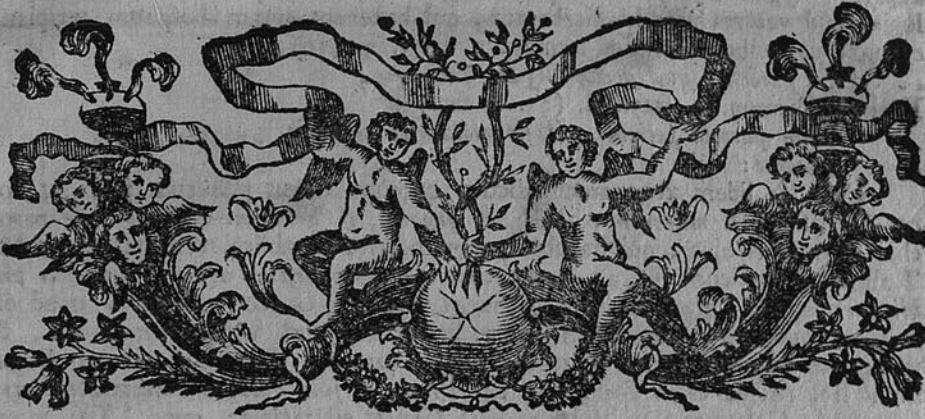
ANT. DADINUS ALTESERRA.

Tolosa XV. sept. M. DC. LIV.

DIS.

DISSERTATIONUM
 JURIS CANONICI.
 LIBER QUINTUS.

De parochiis, deque officio & potestate parochi.

C A P U T I.

Parochia quid sit. Parochia varia etymologia & acceptio. Parochia etiam pro diœcesi, alias diœcesis pro parochia.

PARROCHIA, ut a definitione rei operam exordiamur, est congregatio plebis, quæ fit intra unam & eandem ecclesiam sacrorum participandorum gratia. Vel vicinia, seu territorium ipsum, cujus plebs intra unam eandemque ecclesiam solet convenire religionis causa. Vel etiam eodem nomine significatur ædes sacra, in qua conventus populi sacrorum causa celebratur. Haud secus atque ecclesiam nomine intelligitur congregatio fidelium, vel locus sacer, ubi plebs congregatur; Augustinus in Levitic. quæst. 57. *Sicut ecclesia dicitur locus, quo ecclesia congregatur, nam ecclesia homines sunt, de quibus dicitur, ut exhiberet sibi gloriosam ecclesiam.* Parochiæ non una & constans est lectio: alii legunt parochiam, alii parœciam malunt, utriusque eadem significatio, sed diversa origo; parochiæ enim etymon ducitur a Græco παρέχειν quod est præbere, quia sacra myteria ibi præbentur, & hoc sensu, Spiritum sanctum gratiarum πάροχον largitorem, seu, dispensatorem vocat Cyrill. Hierosolym. cateches. 16. (cap. 22.) βλέπε τὸν μέγαν προσάτιον, καὶ τὸν χαρακτηριστικόν

παροχον : respice magnum hunc praesulem, & gratiarum parochum. Eadem analogia apud veteres parochi dicebantur, qui habebant curam hospitem recipiendorum; de quibus Horatius sermon. 1. satyr. 5. (46).

. . . . & parochi, quae debent ligna, salemque,

Et idem sermon. 2. satyr. 8. (35. & seq.)

Tum parochi faciem, nil sic metuentis ut acris

Potores :

Unde & iidem xenoparochi dicti, quorum munus publicum fuit; ut docet Charisius; *l. numerum*, 18. §. *hi quoque*, ff. *de mun. & honor.* & parochia est munus ejus, qui habebat curam hospitem publice recipiendorum; *M. Tullius ad Atticum lib. 13. epist. 2. Omnino eum Sestius noster † parochus publicus occupavit.* Parocia vero originem repetit a Graeco *παροικίαν*, quod est *accolere*, quia parochiani aedem juxta habitant, quo facilius conveniant, & praesentius numen colant: & rectius legitur parocia: hac voce usus est Augustinus lib. 14. de civit. Dei, cap. 24. *Presbyter fuit quidam nomine Restitutus in parocia Calamensis ecclesiae.* *παροικία* Graecis est vicinia: quod LXX. interpretes in psalmum 119. dixere *παροικίαν*, Latini verterunt *incolarum*. Unde & *παροικοί* Graecis sunt *accolae*, seu juxta habitantes; auctore Pomponio; *l. pupillus*, 239. §. *incola*, ff. *de V. S.* Parociae, ut hoc addamus, varia est significatio, modo latior, modo angustior: aliquando enim significat diocesim qua patet ditio episcopalis, ut in *Nican. conc. can. 16. Antioch. can. 3. & 21. Tolet. IX. can. 5. can. bona rei*, 12. qu. 2. *cap. apostolica*, de *donat.* quod tota diocesis sit parochia Episcopi. Hoc significatu Timotheus Ephesinae parociae *αὐτὸς ἐν Ἐφέσῳ παροικίας*, primus episcopatum obtinuisse scribitur Eusebio lib. 3. cap. 4. & hac analogia nominis, parocianus sumitur pro dicecesano, ut in *conc. Compendiensi, can. 5. & Meldensi, can. 2. can. placuit, can. de illis*, 6. qu. 3. promiscue & diocesis accipitur pro privata parochia, ut in *conc. Tolet. III. can. 20. Cabillonensi II. can. 14. Agathensi, can. 54. can. quia cognovimus, can. cavendum*, 10. qu. 3. *can. presbyter*, 12. qu. 4. & ita accipiendus est *can. 5. conc. Carth. II. & can. 20. conc. African. can. Felix, can. multis*, 16. qu. 1. *dioceses, quae nunquam Episcopus habuerunt, non habeant*, id est ut ecclesiae, quae haecenus paruerunt presbyteris, in episcopales sedes non tollantur: & ita quas dioceses primum vocavit Gregor. Turonensis, mox idem parochias vocat, lib. 6. hist. Franc. cap. 38. de Innocentio Rutenensi Episcopo: *Sed adsumpto episcopatu confestim Ursicinum Cadurcine urbis Episcopum laceessere cepit, dicens, quia dioceses Rutena ecclesiae debitas retineret: unde factum est ut diuturna intentione gliscente post aliquot annos conjunctus Metropolitanis cum suis provincialibus, apud urbem Arvernam residens judicium emanaret; scilicet ut parochias, quas nunquam Rutena ecclesia tenuisse recoleretur, reciperet.* Et idem, cap. seq. de Sulpitio Bituricensi Episcopo: *Hic synodum illam, cujus supra meminimus, pro parochiis Cadurcenis fieri commonuit.* Dioceses pro parocciis usurpavit & idem aliis locis, ut lib. 5. cap. 5. de Munderico: *Apud Arisitensem vicum Episcopus instituitur, habens sub se plus minus dioceses quindecim, quas primum Gothi quidam tenuerant.* Et idem eodem loco de Pappolo Lingonenfi Episcopo: *Anno octavo episcopatus sui dum dioceses ac villas ecclesiae circumiret, quadam nocte dormienti apparuit illi B. Terricus.*

C A P. II.

Parœciæ varia nomina . Titulus . Matrix . Baptismalis ecclesia . Plebania , unde plebanus , pro rectore . Basilica . Cura . Ipsæ parœciæ plebes dictæ . Ecclesia nomine intelligitur parochialis .

PARŒCIÆ varia est nomenclatura : primum in urbe Roma parœciæ tituli dicti ab ecclesiæ cunabulis . Hoc sensu Evaristus primus in urbe titulos presbyteris divisisse scribitur : deinde etiam extra urbem parœciales ecclesias titulos vocari usus obtinuit . Unde Africani conc. *can. 36.* Episcopus vetatur distrahere rem tituli matricis ecclesiæ ; *can. non habenti , 12. qu. 2.* & ut tituli Cardinales dicerentur etiam parœciæ extra urbem usu percrebuit : synod. Meldens. *can. 54.* *Ut titulos cardinales in urbibus , vel suburbiis constitutos , Episcopi canonice & honeste sine retractatione ordinent , & disponant .* Unde hoc manarit , quarit Baronius *tom. 2. anal. ad ann. 112.* & inde ecclesias titulos distas tentat , quod ædibus sacris apponeretur titulus , nempe signum crucis . Scio equidem etiam privatis ædibus titulos apponi moris fuisse , quo notum fieret quis esset dominus vel possessor ædium ; August. in psal. 55. *Sicut aliquam domum intraturi , cujus sit & ad quem pertineat , in titulo inspicimus , ne forte importune irruamus quo non oportet .* Sed vix est ut per tempora persecutionis hujusmodi tituli adscriberentur ecclesiis , ne per eos tolleretur libertas synaxium , & passim fideles exponerentur furori paganorum , titulorum sacrarum ædium indicio proditi . Probabilius est , quod idem addit , alia ratione ecclesias distas esse titulos , quod qui ecclesiæ imponeretur , ab ea nomen , titulumque reciperet , ut ejus loci presbyter diceretur . Parœcia etiam matrix vocitatur , quod , sicut mater , per baptismum filios in Christo pariat : magis proprie tamen ea dicitur matrix quæ habet capellas sub se , id est ecclesias succursuales , quæ in subsidium erectæ sunt , ut in *cap. ad audientiam 3. de eccles. ædificand.* ubi excrecente plebe , vel reditu , ecclesiam ædificare licet in finibus majoris ecclesiæ ; ita ut competens honor pro facultate loci ecclesiæ matriçi servetur : & eodem sensu capellam matriçi ecclesiæ restitui jubetur in *cap. ex parte , 12. de rescript.* Alias latiori significatione , per matriçem intelligitur cathedralis ecclesia , ut in *d. can. non habenti , & cap. venerabili , de V. S.* Eadem vocatur ecclesia baptismalis , ut in *can. statuimus , 16. qu. 1.* quod ibi baptismus sacramentorum caput & fundamentum ministrretur : unde ne extra baptismalem ecclesiam baptismus ministrretur , vetat synod. Meldens. *can. 48.* *Ut nemo presbyterorum baptizare præsumat , nisi in vicis & ecclesiis baptismalibus .* Baptistarium vocat Sidonius quam in Rutenis consecravit ecclesiam , ab Elaphio , qui eam considerat , invitatus , forte tum Rutenorum ecclesia Pontifice viduata ; testis ipse lib. 2. epist. 15. ad Elaphium : *Nam baptisterium , quod olim fabricabimini , scribitis posse jam consecrari , ad quæ festa vos voti , nos ministerii , officii multos , fidei totos causa sollicitat .* Eandem ipsam plebaniam dici tritum est , a plebe , quæ ibi synaxis celebrandæ causa congregabatur , ut in *cap. statutum , ne cler. vel monach. secular. negot. se immisc. in 6.* quo de fonte & plebanus vocatur rector ecclesiæ , qui præpositus est plebi ; *cap. scriptum est , de elect. cap. cum ab ecclesiarum , de offic. jud. ordinar. cap. cum olim , de præscript. & cap. ult. ne cleric. vel monach. & vicissim plebanus dicitur parochianus , quod in plebe numeretur ; conc. Nannetenf. can. 2. Nullus presbyter , aut diaconus alterius plebanum , nisi in itinere fuerit , vel placitum ibi habnerit , ad missam recipere audeat , can. nullus presbyter , 9. qu. 2. Non*

nulli plebaniam distinguunt a parœcia, quod hæc unam tantum ecclesiam continet, plebania plures capellas seu ædes succursuales sub se habet, ex *d. cap. statutum*. Basilicæ nomen etiam non denegatum parœciali ecclesiæ; *conc. Tolet. VII. can. 4. can. inter cetera, 10. qu. 3. & Aurelianens. I. can. 19. can. omnes basilicæ, 16. qu. 7.* hoc nomine jam olim celebrata basilica S. Mariæ Tolosæ, quam Deauratam vocamus; Gregor. Turonens. lib. 7. hist. Franc. cap. 10. *Rigumbis vero in basilica sanctæ Mariæ Tolosæ, in quam Ragnovaldi uxor Chilpericum metuens confugerat, residebat.* Denique parœciæ vernaculum nomen est cura, quod ibi animarum cura & sollicitudo habeatur; *conc. Aquisgranens. I. sub Ludovico P. can. 108. Itaque sacerdos, cui dispensationis cura commissa est, &c.* Et Bernard. epist. 42. ad Henricum Senonens. Archiepisc. *Ceterum curritur in clero passim ab omni ætate & ordine, a doctis pariter & indoctis, ad ecclesiasticas curas, tanquam sine curis jam quisque victurus sit, cum ad curas pervenerit.* Inde rectores parœcialium ecclesiarum curiones seu curati vulgo denominati; *clém. dudum, §. † per hujusmodi, de sepult.* Ipsas etiam parœcias plebes dici non omittendum, quod ibi plebis conventus celebretur. Hoc sensu *conc. Carthag. I. can. 12. sancivit, ut parœcia inter Episcopos de divisione plebium serventur, & Carthag. III. can. 66. ut plebes, quæ nunquam Episcopos habuerunt, non nisi cum voluntate ejus Episcopi, a quo tenentur, proprios accipiant Episcopos, quod repetitum est ex conc. Africani, can. 20. can. multis, 16. qu. 1. eademque ratione synodus Ravenn. cap. ult. de offic. archiepisc. Ut singule plebes archiepiscopatibus habeant: . . . nec contendat Episcopus, non egere plebem archiepiscopato . . . & sicut ipse matrixi ecclesiæ præest, ita archiepiscopati præsent plebibus.* Hoc sensu etiam plebes sæcularibus tradi, & lethale his venenum, quasi beneficium, propinari, expositulat Petr. Dam. lib. 4. epist. 13. *Sunt etiam qui plebes sæcularibus tradant, ut nimirum tanto gravius delinquant, quanto & sacrilegium committere convincuntur, quia & sancta profanantur, & his, quibus quasi beneficium prærogatur, venenum lethale propinant.* Denique in dubio ecclesiæ nomine intelligitur parœcialis, non cathedralis, ut legatum ecclesiæ relictum, in dubio relictum intelligitur ecclesiæ parœciali loci, ubi testator domicilium habuit; *l. si quis, 49. §. 2. & 3. C. de Episc. & cleric. nov. Just. 131. cap. 9. Tiraq. de privileg. pia caus. privileg. 56. num. 1.*

C A P. III.

Parœciæ varia signa. Parœcialis intelligitur, quæ habet suum clerum, & plebem, & certos fines; vel cujus rector habet curam animarum; administrationem sacramentorum, & potestatem fori pœnitentialis. Eiusdem signa æquivoca. Fons baptismalis, solutio & exactio decimarum, sepultura, seu cœmeterium, campanile & campana, prehensio possessionis per funem campanæ. Parochiæ signum & jus litanie, seu processions cum crucis prælatione. Præter crucem in processionibus præfertur banerium, seu labarum. Jus processions argumentum jurisdictionis, vel societatis inter ecclesias. In dubio beneficium non intelligitur curatum.

PARŒCIÆ varia & multiplicia sunt signa. Ecclesia parœcialis seu curata intelligitur, quæ habet clerum suum & populum, & territorium certis finibus distinctum; *can. ecclesias, 13. qu. 1. unaquæque ecclesia certos terminos habere debet, ne populus vegetetur incerto duce: unde plures ecclesiæ baptismales in una terminatione, id est in uno eodemque territorio, esse non possunt, sed*

sed una tantummodo cum suis capellis; *can. plures baptismales*, 16. qu. 1. Dixi parœcias habere suum clerum, id est certum numerum clericorum pro facultatibus ecclesiæ, quos canonicos vocat conc. Arvernens. I. can. 14. *Si quis ex presbyteris & diaconis, qui neque in civitate, neque in parochiis canonicus esse dignoscitur*. Nimirum canonici dicti, quod essent inscripti in canone & matricula ecclesiæ: sic & archipresbyter suum clerum, & suos canonicos habuit; synod. Turonens. II. can. 20. *Quotiescumque archipresbyter seu in vico manserit, seu ad villam suam ambulaverit, unus lector canonicorum suorum, aut certus aliquis de numero clericorum cum illo ambulet*. Parœcialis ecclesia signatur & ea, cujus rector habet curam animarum, administrationem sacramentorum, & potestatem fori pœnitentialis; *cap. omnis utriusque, de pœnit. & remiss.* Et curatus dicitur, qui curam animarum exercet nomine suo, non alieno; *cap. extirpanda, §. qui vero, de præbend.* ita ut unus habeat regimen ecclesiæ, non cum aliis, quia una & eadem parœcia non potest habere duos vel plures presbyteros; *can. sicut † in unaquaque, 21. qu. 2. cap. cum non ignores, de præbend.* Oldrad. *conf. 67.* Sunt & alia frequentiora parœciarum signa, ut baptisterium, seu fons baptismalis, unde parœciæ dicuntur ecclesiæ baptismales; *can. plures † baptismales*, 16. qu. 1. tamen fons baptismalis non est certum & perpetuum signum parœciæ, quia ex consuetudine, vel speciali concessione, etiam capellæ quandoque baptismali fonte adornantur. Sepultura quoque, seu cœmeterium, est signum commune parœciæ; *cap. cum olim, de præscript.* jure enim communi parœcianus est sepeliendus in parœciali ecclesia, a qua dum vixit salutis pabulum percepit, nisi alibi sepulturam elegerit; *cap. 1. cap. de his, de sepultur. cap. is qui, eod. tit. in 6. clem. dudum, eod. tit.* Hoc argumento capellam quamdam ad parochiam de Tyra pertinere, quod corpora defunctorum ad dictam capellam pertinentia in dicta ecclesia sepelirentur, probare nititur Jo. Saresberienf. epist. 10. *Tum quia ad advocacionem ejusdem domini equaliter utraque pertinere videbatur, quia eandem capellam in parochia de Tyra sitam esse asserabant: postremo quia corpora defunctorum ad capellam pertinentia ex jure consuetudinis in sepelicta ecclesia sepeliebantur*. Tamen & hoc signum est fallax, & sepultura non efficit ecclesiam curatam, quod cœmeterium absque cura haberi possit ex consuetudine, vel beneficio Episcopi; Fredericus Senensis *consil. 135.* Hoitiens. *in cap. quia nonnulli, de cleric. non resid.* Exactio & perceptio decimarum etiam inter signa parœciæ connumeratur; *d. cap. cum olim*, quod jure communi decimæ debeantur parœciali ecclesiæ; *cap. cum in tua, de decim.* unde ne decimæ extra baptismalem ecclesiam dentur, vetat *can. statuimus*, 16. qu. 1. & capitulare Caroli M. *lib. 7. cap. 5.* Sed & hoc signum non semper certum est, quod præter parochos alii percipiunt decimas ex consuetudine præscripta, vel privilegio. Inter parœciæ signa addatur campanile & campana. Campanarum usus antiquissimus est in ecclesia. Parœciarum insigne eas esse intelligere est ex eo, quod olim Episcopi & alii prælati ecclesiarum non ferebant religiosos habere campanam, vel cœmeterium benedictum, quod improbat Gregorius IX. *in cap. nimis iniqua, de excess. prælat. & mendicantibus plures campanas habere non licet, sine summi Pontificis licentia; extravag. un. de offic. custod. in communib.* & quod argumento est, campanam esse parochialitatis insigne, solemnis missio in possessionem parochialis ecclesiæ solet fieri per prehensionem funis campanæ, vel pulsationem campanæ, quod & in episcopali ecclesia usu celebratum docet Baldricus Noviomensis *lib. 1. chron. Camerac. cap. 90.* *Nam cum dignitatis tanto munere suscepto rediret, adeo quippe astu torrente fatigatus est, ut cum ad ecclesiam usque pervenerit, vix campanam, cujus tintinnabulo episcopii dignitatem vendicandam sibi indicare deberet, vix, inquam, præ molestia ægritudinis movere potuerit.* Et pari æmulatione investituram abbatix per funem campanæ factam observo ex Inno-

cent. III. lib. 2. epist. 335. *Exinde ad ecclesiam pariter accedentibus, Episcopus in sede abbatis illum constituens, per funem campanæ, sicut moris est, investivit.* Nec non possessio apprehendi potest per inspectionem turris ecclesiæ seu campanilis, si forte accedere non liceat ob vim hostium, vel pestem, vel aliam vim majorem; *l. quod meo, §. si venditorem, ff. de acquir. possess.* Præter hæc parochialis ecclesiæ σημεῖον est jus litanix & processionis, & præferendæ crucis in processu ad ecclesias vel capellas subditas: antiquissimus in ecclesia est usus litaniarum, seu processionum cum crucis prælatione. Litanias & processiones prælati crucibus argenteis & cereis facibus in ecclesia Constantinopolitana instituit Joannes Chrysostomus, æmulatione Arianorum; auctores sunt Socrat. lib. 6. cap. 8. Sozomen. lib. 3. cap. 8. Nicephor. lib. 13. cap. 8. Processionum usum cum crucis prælatione non uno exemplo comprobatur Gregor. Turon. de glor. confess. cap. 79. *Adsumpta igitur palla de Beati sepulcro componunt in modum feretri, accensisque super cruces cereis, atque ceroseralibus, dant voces in canticis, circumeunt urbem cum vicis.* Et idem lib. 10. hist. Franc. cap. 9. *Ebraccharius vero usque Venetias urbem accessit; miserat enim ad eum obviam Episcopus Regalis clericos suos cum crucibus & psallentio, qui eos usque ad urbem deduxerunt.* Ac demum ne litanix a plebe fierent sine Episcopo & cruce, vetuit nov. Justin. † 123. cap. 32. præter crucem, in litanis præfertur & vexillum purpureum forma quadratum crucis labaro insigne, quod vocant baneriam; de quo Guillelmus Brito lib. 11. Philippid.

*Vexillum simplex cendato simplice textum
Splendoris rubri, lechania qualiter uti
Ecclesiastica solet certis ex more diebus.*

Jus processionis, inquam, est signum parochialis ecclesiæ, quia id est argumentum jurisdictionis. Hoc argumento abbas Eveshamiensis in Anglia nitebatur probare adversus Vigorniensem Episcopum, ecclesias, quæ sitæ essent in valle de Mortana, sibi pleno jure subjectas esse, quod solemniter ex more eas per dies pentecostes cum processione adire solet: e contra Vigornienfis Episcopus allegabat præscriptionis interruptionem circa processionem pentecostalem in Villa & ecclesia de Mortana; cap. *auditis, de præscript.* Sic abbas S. Zenonis Veronensis contendebat, ecclesiam S. Proculi sibi pleno jure esse subjectam, videlicet in institutione & destitutione archipresbyteri, ejusdem fidelitate, & obedientia, correctione, repræsentatione ad ordines, tonsuratione, susceptione chrismatis, litanis, & aliis similibus, per quæ plena subjectio probatur; cap. *cum inter, de sent. & re judicat.* Ita Clarembaldus S. Augustini Cantuariensis prior electus, a Thoma Cantuariensi Archiepiscopo sese benedicti adnuebat, sed in sua ecclesia, & sine processione; ita ut Archiepiscopus processionem non duceret, quo omnis subjectio suspicio abesset; Matth. Paris. ad ann. † 1163. *Eodem anno Clarembaldus sancti Augustini electus, benedictionem a Thoma Cantuariensi Archiepiscopo accipere querebat: sed in sua ecclesia, & sine processione, ut suspicio subjectio in posterum prorsus adempta esset.* Alias jus processionis est signum fraternitatis & societatis inter ecclesias: hoc jure cum clerici S. Hilarii Pictaviensis ex more cum reliquiis & plebe sua, matricem ecclesiam per rogationes adire soletent, per injuriam se a canonicis matricis ecclesiæ repulso jure conquesti; Gregor. VII. lib. 1. epist. 73. ad Isbertum Pictaviensem Episcopum: *Clerici sancti Hilarii questi sunt, se ex antiqua consuetudine cum sanctis reliquiis & plebe sua matricem ecclesiam in rogationibus adisse, & a canonicis majoris ecclesie per contumeliam sibi fores oclusas fuisse.* Dixi jus crucis præferendæ esse signum parochialis ecclesiæ: hoc adeo verum est, ut religiosi etiam exempti, non possint per alienam parochiam, invito rectore, cum cruce levata & processione progredi ad efferendum corpus ejus, qui apud eos elegit sepulturam: alioquin rectori datur actio injuriarum, & impune crux eis aufer-

auferri potest; Oldrad. *consil.* 82. & 225. hæc sunt signa parœciarum. In dubio non præsumitur beneficium curatum, sed potius præsumitur, quod beneficium sit simplex: itaque qui dicit beneficium esse curatum, id probare debet: beneficium proprie intelligitur de beneficio simplici: unde mandatum de providendo de beneficio, non porrigitur ad beneficia curata; *cap. final. de præbend. cap. cum in illis, eod. tit. in 6.* & in impetratione beneficii, si non fiat mentio, quod sit curatum, gratia est ipso jure nulla; *clm. 1. eod. tit.*

C A P. IV.

Parochiarum origo ab Apostolis. Parochiæ in urbe distinctæ per Evaristum. Parochiæ a Dionysio verius restituta, quam instituta. Parochiæ urbanae & rusticanae. Parochiarum fines nullo tempore præscribuntur. Parochiæ sint non minus quam decem mancipia. Parochi comparantur centenariis & vicariis Comitum.

CUM primum Episcopi ab Apostolis per civitates ordinati, ab iisdem per vicos & minora municipia constituti presbyteri, ut constat ex ipsis gestis Apostolorum, *cap. 14.* ubi scriptum est, non prius Paulum & Barnabam Lycaonia migrasse, quam per singulas ecclesias presbyteros ordinassent. Anacletum Clementis successorem nonnulla de episcopatibus, & parœciis, & locis cuique congruis statuisse, docet ipse epist. 3. cap. 2. *Episcopi non in castellis, aut modicis civitatibus debent constitui; sed presbyteri per castella & modicas civitates, atque villas debent ab Episcopis ordinari, & poni; singuli tamen per singulos titulos suos.* Nondum in urbe facta fuit parœciarum, seu titulorum divisio, rerum cura stante penes summum Pontificem, qui presbyteros huc illuc destinabat prout opus erat. Primus Evaristus titulos in urbe divisit presbyteris, auctore Anastasio. Nimirum cum jam plebs Christiana auctior esset, & in dies incrementum caperet, placuit parœcias & plebes dividi, singulisque suum presbyterum imponi, ne incerto duce plebs vagaretur, & ex incerto imperii confusio oriretur. Postea vero iniquitate temporum, & sævitia persecutionis, ac diutina vacatione ecclesiarum, perturbato & obliterato fere themate parœciarum: tandem reddita pace ecclesiæ a Gallieno, rursus a Dionysio divisæ parœciæ, suisque limitibus distinctæ: idque primum in urbe, tum in provinciis. De hujusmodi parœciarum divisione habetur Dionysii epistola ad Severum Cordubensem Episcopum: *De ecclesiis ergo parochianis, unde apostolicam sedem consulere voluisti, qualiter sint custodienda per Cordubensem provinciam, ac dividenda sacerdotibus, nihil tuæ caritati melius nobis videtur intimare, quam ut sequaris quod nos in Romana ecclesia nuper egisse cognoscitur: ecclesias vero singulas singulis presbyteris dedimus, parochias & cœmeteria iis divisimus, & unicuique jus proprium habere statuimus: ita videlicet, ut nullus alterius parochiæ terras, terminos, aut jus invadat, sed unusquisque suis terminis sit contentus, & taliter ecclesiam & plebem sibi commissam custodiat, ut ante tribunal æterni judicis ex omnibus sibi commissis rationem reddat.* Quorum pars extat in *can. ecclesias, 13. qu. 1. & cap. pastoralis, de his quæ fiunt a præl. sine consens. capitul.* Quod enim ibi legitur, parœcias a Dionysio Papa divisas, & limitibus distinctas, non ita accipiendum est, ut ab eo primum institutas & limitibus signatas credas; sed potius restitutas, & in meliorem statum efformatas. Dices vix credibile esse per tempora persecutionis parœcias divisas, & finibus distinctas: sed nihil est quod hæreamus, quia per ea tempora congregationes plebium quotidie fieri solebant, tantus erat fervor Christianorum; Augustin. in

brevic. collat. (cap. 17.) *Respondabant, multo facilius duodecim homines in domum convenire potuisse eo tempore, quo etiam congregationes plebium fieri solebant, quamvis persecutione fervente, sicut ipsis gestis martyrum monstrabatur, qui confitebantur in passionibus suis, se collectam & Dominicum egisse.* Primum vero instituta urbanae parociae, tum vicanae, seu rurales: prius scilicet solliciti fuere patres de instituenda per urbes religione, ea spe, quod ab urbibus facile manaret in agros: hoc forte consilio serius a Bricio Turonensi Episcopo, Martini aemulo, & successore, ecclesias per vicos institutas tradit Gregorius Turonensis, lib. 10. hist. Franc. cap. 30. *Hunc serunt instituisse ecclesias per vicos: quod ita intelligendum, ut ecclesias per vicos auctas potius, quam primum institutas credamus: nam & ab ipso Martini tempore fuisse vicanas ecclesias in Turonensi dioecesi, docet Severus Sulpitius scriptor, idemque testis vitae D. Martini, dialogo 2. cap. 8. Claudiomachus vicus est in confinio Biturigum atque Turonorum: ecclesia ibi est celebris religione sanctorum, nec minus gloriosa sacrarum virginum multitudo.* Et idem dialog. 3. cap. 9. *In vico autem Ambatiensi, id est castello illo veteri, quod nunc frequens habitatur a fratribus, idolum noverratis grandi opere constructum. Hujus destructionem Marcello ibidem consistenti presbytero, vir beatus saepe mandaverat.* Et Martinum ipsum a militibus occurrentibus rheda fideali vectis atrociter verberibus caesum & vulneratum, dum rurestres dioecesis ecclesias lustraret, auctor est Paulinus lib. 2. de ejus vita,

Lustrabat caulas commissi pastor ovillis,

Quois pia ruvestrem claudebat ecclesia plebem.

Hac ætate certus & compositus fuit status parociarum & dioecesium: octingentas curæ suæ creditas ecclesias refert Theodoritus Cyrensis Episcopus, epist. 113. *καὶ ἐν ὀκτωκισίαις ἐκκλησίαις ἔλαχον ποιμαίνειν, πᾶστας γὰρ ἡ Χύριος παροικίας ἔχει.* Et octingentiarum ecclesiarum curam pastoralem sortitus, tot enim Cyrus habet parocias. Inde leges dictæ, ne status parociarum ullo pacto mutetur, ne parociarum termini ullo tempore præscribantur; *can. licet, can. inter, can. dilectio, 16. qu. 1. & 3.* & si quæstio orta fuerit de finibus parociarum, ut erdirimatur per inspectores viros; *d. can. inter*, vel iudicio utriusque plebis, & si plebes convenire nequeant, lis Dei iudicio discernatur; *can. plures baptismales, 16. qu. 1.* id est iudicio ecclesiastico, ut recte adnotat glossa. Ita, quæ fuit lis inter Innocentium Rutenensem Episcopum, & Ursicinum Cadurcensem Episcopum de finibus parochiarum, ea terminata in synodo provinciali, cui præfuit Sulpitius Bituricensis Episcopus; auctore Gregor. Turon. lib. 6. hist. Francor. cap. 38. & 39. Quibus locis locanda essent parociales ecclesiæ cautum est constitutione Anacleti, nempe ut Episcopi constituerentur per civitates, presbyteri per pagos & villas: ne vero tenuiores essent parociae, ne parocia institueretur, nisi quæ saltem usque ad decem habuerit mancipia, alioquin aliis conjungatur ecclesiis, constitutum concil. Toletan. XVI. can. 4. *Ecclesia, quæ usque ad decem habuerit mancipia super se, habeat sacerdotem: quæ vero minus decem mancipia habuerit, aliis conjungatur ecclesiis, can. unio, 10. qu. 3.* Decem mancipia requiri parociae constituendæ causa notandum est, quod parocia non habeatur sine plebe: decem autem faciunt plebem; *l. prætor 4. §. turbam 3. ff. vi bonor. raptor.* mancipiorum nomine intelliguntur parochiani, fideles enim laici pietatis studio sese ecclesiæ servos & mancipia profitentur. Quia vero mos fuit parochos disponi per minores pagos, centenariis & vicariis, qui erant pagorum iudices sub dispositione Comitum, eosdem comparavit Valafridus Strabo, cap. ult. de ecclesiast. offic. *Centenarii, qui & centenariones, vel vicarii, qui per pagos statuti sunt, presbyteris plebium, qui baptismales ecclesias tenent, & minoribus presbyteris præsent, conferri queunt.*

C A P. V.

Parochia urbana dignitate potiores rusticanis. Parochi urbani dicti honoris causa presbyteri cardinales, & parochie urbanae tituli cardinales. Rurales presbyteri ἐγχώριοι, vel ἐπιχώριοι, forastici, vel forenses presbyteri. Presbyteri urbis senatus ecclesie. Minores parochie μονοίμα. Parochie Constantinopolitane, harum praefecti cur καπακοῖδοι dicti.

PARŌCIIIS in urbe & rure semel constitutis, et si hæc minime officiis distinguerentur, cum unum & commune omnibus sit cura animarum; tamen urbani parœci ex Episcopi contubernio & sedis dignitate, vicinis & ruralibus prælati sunt: & inde nata est distinctio parœciarum urbanarum & rusticarum. Rurales & vicinas parochias ἀγροικικὰς περιουκίας, ἢ ἐγχώριους vocat synod. Chalced. *can.* 17. & sexta in Trullo, *can.* 25. quibus cavetur, ut si Episcopus triginta annis rusticanas ecclesias possederit, tutus sit præscriptione longi temporis; quo coercerentur Episcopi, qui rurales ecclesias pro derelicto habebant. Distinctionis gratia parœci urbici dicti sunt cardinales, ut in *epist.* Zachar. Papæ VII. ad Pipinum Regem, de presbyteris agrorum, quam obedientiam debeant exhibere Episcopis & presbyteris cardinalibus: & eodem nomine urbanas ecclesias titulos cardinales vocat synod. Meldens. *can.* 54. Rurales vero presbyteri, quasi minores & deterioris conditionis, non presbyteri absolute dicti, sed affectata quadam denominatione & quasi cum elogio ἐγχώριοι, vel ἐπιχώριοι in *d. can.* 17. Chalced. synod. & Neocæsar. *can.* 13. Forastici presbyteri Martino Bracarenfi in collectione canonum, *can.* 56. Forenses; capitular. *lib.* 5. *cap.* 222. quod essent foris, ac extra urbem. Ita in Concil. Toler. III. *can.* 20. distinguuntur presbyteri locales & dicecesani; *can.* quia cognovimus, 10. *qu.* 3. & in Agathens. *can.* 22. civitatenfes & dicecesani presbyteri; *can.* statuimus, 12. *qu.* 2. Ecclesias civiles & suburbanas distinguit Ivo Carnot. *epist.* 94. *Ecclesie tam civiles, quam suburbanae, usque ad satisfactionem claudantur.* Presbyteri urbis senatum ecclesie constituunt: sine horum consilio nihil majoris momenti Episcopo agere licet; Hieronym. ad Rusticum: *Ecclesia habet senatum presbyterorum, sine quorum consilio nihil monachis agere licet. . . . Senatum quoque Romani habebant, cujus consilio cuncta agebant: & nos habemus senatum nostrum, cœtum presbyterorum, can. ecclesia, 16. qu. 1.* Et idem in Esaia cap. 3. *Et nos habemus in ecclesia senatum nostrum, cœtum presbyterorum.* Iisdem dupla portio debetur, quod sint senatus Episcopi, & ecclesie; auctor constit. apostolicar. *lib.* 2. *cap.* 28. πῶς δὲ πρεσβυτέροις. . . διπλή, καὶ αὐτοῖς ἀφορίζεται ἡ μοῖρα εἰς χεῖρα πῶν τῶν Κυρίως Ἀποστόλων, ὧν καὶ πῶν πόπον φυλάσσωσιν, ὡς σύμβουλοι τῶν Ἐπισκόπων καὶ τῆς ἐκκλησίας εἶσαν, εἰσὶ γὰρ συνέδριον καὶ βουλὴ τῆς ἐκκλησίας. Presbyteris autem. . . dupla seponatur portio in gratiam Apostolorum Christi, quorum locum tenent, tamquam consiliiarii Episcopi & ecclesie corona, sunt enim consilium & senatus ecclesie. Presbyterorum ecclesie Romanæ chororum, senatum Christi dixit Pius Papa, *epist.* 1. & 2. ad Justum Viennens. *Salutat te senatus pauper Christi apud Romam constitutus.* Presbyteri rurales quasi minores non possunt celebrare in ecclesia cathedrali præsentente Episcopo, & presbyteris urbis; ex concil. Neocæsar. *d. can.* 13. *can. presbyteri ult. † 95. dist.* Martin. Bracarenf. *can.* 56. & *d. epist.* Zachar. Papæ ad Pipinum. Vicinis quoque presbyteris non licet dare canonicas epistolas; synod. Antiochen. *can.* 8. quia sunt minoris ordinis presbyteri πρωτοπρεπάδας hic vocat Balsamo. Inter ipsas etiam vicinas & agrestes ecclesias dignitatis

etiam ratio habita est: aliæ fuerunt minores & infrequentiores, quas quod pauciores haberent accolas, Græci vocarunt *μονόκτια*, quasi unicam domum habentes: quæ frequentiores erant *ἐγχεῖοι* dicebantur; ut observavit idem Balsamo, in *d. can. 17. synod. Chalcedonens.* frequentia enim, & plebis multitudo commendat ecclesiam, ejusque dignitatem auget; Aufon. *epist. 13. ad Paulin.*

Celebrique frequens ecclesia vico.

In urbe Constantinopoli plures erant parociales ecclesiæ, quarum præfecti *καπακίδοι* dicebantur, ex Codino, *de officiis aulae Constantinopolitaneæ*, quasi *καπέπαι κοιλάδας*, *juxta valles*, eo quod ecclesiæ ipsæ in editiore loco sitæ essent. Constantinopolis enim distincta est collibus, ut Roma vetus: parocia vero, seu plebs ad eam ecclesiam pertinens, *ἐν κοιλάδι*, *in valle* habitabat; ut prior observavit *Francisc. Junius*, & ex eo *Jo. Filezaciis*.

C A P U T. VI.

Parochiæ novæ non possunt edificari sine consensu Episcopi, & non nisi ex justis causis. Cum ecclesia nova fundatur competens in ea honor matriæ ecclesiæ servandus est, puta, presentatio, vel institutio rectoris, vel census annuus. Parochiæ private in castris optimatum.

PAROCIARUM status certus & inconvulsus manere debet: unde alia ecclesia, seu capella in finibus veteris parochiæ exædificari non potest, saltem sine auctoritate Episcopi; *can. ecclesiæ, can. quicumque, 16. qu. 1. cap. coram, & ibi gloss. de offic. delegat.* adeoque non sine justa & necessaria causa, ne, dum novæ exurgunt, veteres ob sumptus *ἀπορείων* dilabantur: & in eo sua laude non caruit Augustus, quem magis de reficiendis sacris ædibus vetustate collapsis, aut incendio absumptis, quam de novis excitandis sollicitum fuisse scribit *Tranquill. in ejus vita, cap. 30.* Ecclesia, inquam, nova extruenda non est, nisi ex justis & necessariis causis: puta, si multitudo fidelium in tantum excreverit, ut ecclesia eos capere non possit; *can. præcipimus, 16. qu. 1.* hodie tamen sola numerosior frequentia populi non est justa causa construendæ novæ ecclesiæ; quia huic casui facile consuli potest ampliato ambitu ecclesiæ, vel adhibitis pluribus vicariis quot fuerint necessarii ad rem sacram faciendam & sacramenta administranda; ex *concil. Trident. sess. 21. de reform. cap. 4.* Justæ causæ extruendæ novæ ecclesiæ intra fines antiquæ sunt, si parociani ob distantiam locorum vel difficultatem regionis, puta, asperitatem montium, vel trajectum interfluentis fluminis, vel torrentis hybernis imbribus exundantis commode ad ecclesiam accedere, & sacris tempestive interesse non possint: his casibus ecclesia nova institui, & ibi rector collocari potest, delibata ad ejus alimoniam & sustentationem congrua parte fructuum. Sed ne antiqua ecclesia nimium dispendium patiatur, res ita ordinanda est, ut presentatio presbyteri in illa ecclesia detur rectori antiquioris ecclesiæ, & competens honor, pro facultate loci, ecclesiæ matriæ servetur; *cap. ad audientiam 3. de eccles. ædificand. capitular. Carol. Calv. ex synodo Tolosana, tit. 5. cap. 8. & concil. Trident. loco modo laudato.* Præsentatio rectoris novæ ecclesiæ pertinet ad rectorem matriæ ecclesiæ in signum subjectionis; *d. cap. ad audientiam, cap. ex parte 12. de rescript.* ut in ecclesiis pleno jure subjectis monasteriis; institutio vel presentatio vicarii perpetui spectat ad abbatem; *can. visis, can. sane quia, 16. qu. 2.* Præter presentationem, etiam in fundatione providetur, ut competens honor pro facultate loci ecclesiæ matriæ servetur, puta, ut census annuus matriæ præstetur in argumentum subjectionis: sic a *Theodorico Monasteriensi*
Epi-

Episcopo fundata ecclesia S. Pauli, in dotem datis novem ecclesiis, quæ censum solverent matriæ, & capitulo; Albert. Krant. metropol. lib. 8. cap. 5. *Fundavit ecclesiam sancti Pauli, deditque fratribus novem ecclesias deinceps ab ipso conferendas, sed quæ censum solverent matriæ & capitulo.* Sic & Cluniacense cœnobium a Bernone abbate Gigniacensi in cellam Gigniacensem constructum, ea lege, ut matriæ Gigniacensi annuum censum duodecim denariorum præstitaret; Sigebertus Gemblacensis in chronic. sub anno 912. *Berno abbas moriturus Odonem olim musicum constituit abbatem Cluniacensis cœnobii, ea conditione, ut ecclesia Cluniacensis solveret annualem ecclesiæ Gigniacensi censum duodecim denariorum.* Vel hoc sibi excipit matrix ecclesia, ut filialis ecclesia certis & statis diebus solemnè cum processione adeat matriæ; Anselmus Leodiensis de gest. Leodiensium antistit. cap. ult. *Cum nedum in episcopali cathedra, sed etiam in rusticana qualibet parochia, illud jus sibi mater ecclesia defendat, ut in majoribus solemnitatibus filiarum suarum frequentia visitetur & honoretur, quod si neglectum fuerit iudicio suorum synodali in sua synodo vindicetur.* Denique ecclesia non potest ædificari intra fines parochiæ, nisi salvo jure & honore matriæ: ita Adeloldo Turonensi Archiepiscopo petenti, ut in villa parochiæ, cui Turris erat nomen, sita in diocesi Remensi, sibi liceret oratorium ædificare, annuit Hincmarus Remensis Archiepiscopus, ea conditione, ut antiqua villæ ipsius ecclesia, vel presbyter ejusdem, nullum privilegii sui propter hoc detrimentum patiat; ut refert Flodoardus lib. 3. *Remens. hist. cap. 20.* Hoc jure Nicæni concil. can. 7. Hierosolymorum Episcopus Patriarchæ fascibus decoratus; salvo tamen jure Metropolitanæ, id est Cæsariensis Archiepiscopi. Non sine justa causa ædificanda est nova ecclesia, nec ferenda novarum ecclesiarum substructio, quæ fit per ambitionem antistitum, qui passim ecclesias novas excitant, quo plurius clientum pompam, turbamque accersant; Zozim. epist. 1. ad Isichium Salonitanum Episcopum: *Facit hoc nimia remissio confacerdotum nostrorum, qui pompam multitudinis querunt, & putant ex hac turba aliquid sibi dignitatis acquiri. Hinc passim numerosa popularitas etiam his locis, ubi solitudo est, talium reperitur, dum parochias extendi cupiunt, aut quibus aliud præstare non possunt, divinos ordines largiuntur; can. si officia, 59. dist. Pari calculo damnatur & fundatio novarum ecclesiarum, quæ fit ab Episcopo per sordes, & quæstus studium: nimirum ut census episcopales adaugeantur; capitulare Caroli Calvi modo laudatum: Ut Episcopi parochias presbyterorum propter inhonestum & periculosum lucrum non dividant: sed si necessitas populi exegerit, ut plures fiant ecclesiæ, aut statuantur altaria, cum ratione & auctoritate hoc faciant, &c.* Nec minus foeda temporum labe privatæ parochiæ ab optimatibus passim in castris, vel prædiis suis ædificatæ; ex quo injuria factum, ut clerici, qui hujusmodi ecclesias observabant, unde observantes dicebantur, dominorum patrocinio securi, Episcopi & archidiaconi correctionem facile spernerent; de quo concil. Aurelianens. IV. can. 26. *Si quæ parochiæ in potentium domibus constitutæ sunt, ubi observantes clerici ab archidiacono civitatis admoniti, secundum qualitates ordinis sui, fortasse quod ecclesiæ debent sub specie domini domus implere neglexerint, corrigantur secundum ecclesiasticam disciplinam.* Et Cabillonense I. can. 14. *De oratoriis, quæ per villas fiunt, nonnulli ex fratribus & Coepiscopis nostris residentibus nobis in sancta synodo querimonias detulerunt, quod oratoria per villas potentum jam longo constructa tempore, & facultates ibidem collatas, ipsi, quorum villa sunt, Episcopis contradicant, & jam nec ipsos clericos, qui ad ipsa oratoria deseruiunt, ab archidiacono coerceri permittant, quod convenit emendari, &c.* Inde secutum etiam, ut decimæ, quæ debentur parochialibus ecclesiis, privatis hisce ecclesiis præter jus addicerentur; quod vetuit concil. Ticinensè habitum sub Leone IV. anno 855. *Quidam autem laici, qui vel in propriis, vel in benefi-*

ciis suas habent basilicas, contempta Episcopi dispositione, non ad ecclesias ubi baptismum, & prædicationem, & manus impositionem, & alia Christi sacramenta percipiunt, decimas suas dant; sed vel propriis basilicis, vel suis clericis pro suo libitu tribuunt; quod omnimodis divina legi, & sacris canonibus, constat esse contrarium.

C A P. VII.

Collatio parochialium ecclesiarum de jure pertinet ad Episcopum, ex consuetudine vel privilegio ad alios. Olim ordinatio non fiebat sine titulo. Clerici acephali. Electio archipresbyteri ex consuetudine spectavit ad archidiaconum, clerum, & plebem. Electio etiam observata in parochis. Collationem beneficiorum serius sui juris fecerunt summi Pontifices. Mandata de providendo. Gratiæ expectatiæ.

JURE communi omnes ecclesiæ parœciales & aliæ quæcumque sunt in potestate Episcopi, cujus in diœcesi positæ sunt, & collatio beneficiorum ecclesiasticorum totius diœcesis pertinet ad Episcopum; *can. quicumque, 16. qu. 1. can. omnes basilicæ, can. nullus II. 16. qu. 7. cap. cum olim, de præscript. cap. cum ex injuncto, in fin. de hæretic.* Olim collatio beneficii non fiebat seorsim ab ordinatione: ordinatio enim non fiebat sine titulo, id est ubi quis presbyter, vel diaconus ordinabatur, ad titulum certæ ecclesiæ ordinabatur, ne quis ordinaretur ἀποκεφαλῶν & absolute, sine titulo, & quæ sine titulo fieret ordinatio, irrita esset decretum *can. 6. concil. Chalcedonens.* quod repetitum est in *concil. Placentino* sub Urbano II. *can. neminem, can. sanctorum, 70. dist.* Hinc quæsitum, an si fieret ordinatio cleri ad plebem congregandam, non secuta congregatione plebis, an maneret ordinatio? de quo Augustin. de bono conjugal. (cap. 24.) *Causa pariendi: quæ tum sola sit qua nuptiæ fiunt, nec ea re non subsequente propter quam fiunt, solvitur vinculum nuptiale, nisi conjugis morte. Quemadmodum si fiat ordinatio cleri ad plebem congregandam, etiam si plebis congregatio non subsequatur, manet tamen in illis ordinatis sacramentum ordinationis.* Quin ubi Episcopus nondum presbyter creabatur, prius presbyter ordinabatur ad titulum illius ecclesiæ; Regino 2. chronic. Porro Colonia Agrippinæ Rex Hilduvinum abbatem proponere tentavit in pontificali cathedra, secutæ a Francione Episcopo Tungrensium diœcesis, in Aquispalatio presbyterum ordinari, ad titulum sancti Petri prædictæ metropolis. Vix ante auditum, quod Paulinus; postea Nolanus Episcopus, a Lampio Barcinonensi Antistite presbyterio initiatus, his conditionibus, ne ecclesiæ certæ illigaretur; testis ipse de se, epist. 6. (al. 1.) ad Severum: *Scito tamen voti communis, eodem Domino præstante, salvam esse rationem: nam ea conditione in Barcinonensi ecclesia consecrari adductus sum, ut ipsi ecclesiæ non alligarer, in sacerdotium tantum Domini, non etiam in locum ecclesiæ dedicatus.* Monstro pene simile fuit clericus sine titulo, & qui careret titulo acephalus dictus est, quasi videretur foedus & deformis truncus hominis, sine capite; Stephanus Tornacens. epist. 153. *absit, ut acephalus exeat a nobis, & tamquam ventis expositus sine titulo clericus, sine stipendio miles, sine solatio rogatus discurrat, miraculum suis, spectaculum alienis.* Et Adamus Bremens. lib. 3. hist. ecclesiast. cap. 15. *Habuitque secum quemdam Episcopum nomine Osmund acephalum.* Tantum vero sequioris ætatis usu invaluit, ut ordinationes fierent etiam sine titulo, & hic modus adhibitus est, ut ordinatio sine titulo facta non esset irrita, sed ut Episcopus ordinato teneretur alimenta præbere, donec ei provisum esset de beneficio; *cap. cum secundum,*

dum, de præbend. Jure communi igitur, ut eo redeamus, collatio ecclesiarum parochialium & ceterorum beneficiorum spectat ad Episcopum: tamen ex consuetudine vel privilegio collatio beneficiorum potest pertinere ad inferiores Episcopos, puta ad abbates; *d. cap. cum olim, de præscript. & cap. cum inter, de sentent. & re judicat.* vel ad abbatissam; *cap. dilecta, de major. & obedient.* etiam ad capitulum; *cap. cum † ecclesia Vulturna, de elect.* vel ad singulos canonicos per vices suæ hebdomadæ; *cap. mandatum, de præbend. in 6.* Ex consuetudine etiam quandoque electio locum habuit in parochialibus ecclesiis, puta in archipresbyteratu; & quod observatu dignum, electio archipresbyteri fuit penes archidiaconum simul cum clero, & plebe; *can. si in plebibus, 63. dist.* quem Gratianus hausit ex Isidoro: id juris in quodam archipresbyteratu suo sese habere contendebat Pictaviensis archidiaconus, pro quo ea de re scripsit Arnulphus Lexoviensis commendatitiam epistolam ad Alexandrum III. P. quæ est 27. Hoc nimirum prætextu pro P. Pictaviensi archidiacono precaturus accedo. Et mox: Idcirco si causa ipsius qualitas inquiratur, id juris se in quodam archipresbyteratu suo contendit habere, quod tam ipsi, quam omnibus aliis archidiaconis in omnibus archipresbyteratibus suis vetus ecclesiæ illius consuetudo confirmat. Porro supervacua videtur quæstione vexari, cum sola sit de sola archipresbyteri electione contentio, cum ab archidiacono facta ad episcopale de consuetudine referatur arbitrium, eamque potest auctoritate sua, nisi fuerit idonea, reprobare ex consuetudine. Electionem presbyteri, seu parochi fieri solitam a clericis loci, accedente assensu plebis: quod si in ecclesia idoneus clericus non inveniretur, tum rem perlatam ad Episcopum signat concil. Ticinense habitum coram Ludovico Balbo: *Et primum ipsius loci presbyteri, vel ceteri clerici, idoneum sibi rectorem eligant, deinde populi, qui ad eandem plebem adspicit sequatur assensus: si autem in ipsa plebe talis inveniri non poterit, qui illud opus competenter peragere possit, tunc Episcopus de suis quem idoneum judicaverit mihi constituat.* Quæ de archipresbyteri electione intelligenda esse, innunt quæ sequuntur: *Sane removenda quorundam laicorum procacitas, qui hoc solo obtentu, quod ad electionis consortium admittuntur, archipresbyteris suis dominari præsumunt, & quos tanquam patres venerari debuerunt, velut subditos contemnunt.* In electione parochi, seu archipresbyteri, expeditus est assensus plebis: publice enim interest, ut parochianis gratus detur rector, quo facilis hi in obsequio contineantur: quo consilio decretum, ne invitis detur Episcopus; *can. nullus, 61. dist.* Concil. Paris. III. *can. 8.* Collationem beneficiorum jure communi pertinere ad solum Episcopum jam observatum est. Serius Romani Pontifices collationi beneficiorum manum injecere, argumento est, quod hac de re in toto decreto Gratiani nec vola, nec vestigium extat. Hoc jure primum precario usi sunt Pontifices, ac tantum penes se habuere tenuiores clericos Episcopis commendare, ut eis subvenirent. Ita Syracusano, & Favensi Episcopis duos clericos cardinandos commendavit Gregorius I. *lib. 3. epist. 14. & lib. 5. epist. 47.* Posteriores vero, ut jura quælibet sua incrementa suasque ætates habent, preces in mandata verterunt, quæ dicta sunt *mandata de providendo*, seu, *gratiæ expectatiæ*, quarum ratio hæc fuit: ut primum emitterentur litteræ monitoriæ, tum præceptoræ, ac demum litteræ executoriæ, quibus executor delegabatur, qui ordinarium compelleret, ut beneficium vacans, vel proxime vacaturum illi clerico conferret, vel ut ipse conferret; *cap. cum te, cap. capitulum sanctæ crucis, & passim, de rescript. cap. dilectus 27. de præbend.* Hoc genere intercessionis pro Guarino clerico, Attoni Trecenti Episcopo per epistolam mandavit Innocentius II. P. ut præbendam vacantem, si quæ esset, vel proxime vacaturam ei conferret; de quo Petrus Cluniacensis *lib. 2. epist. 32. ad eundem Episcopum: Pro Guarino clerico satis sobrium vobis dominus papa mandatum imposuit, ut si libera præbenda pateret, ei dare-*

tur: si non, prima qua occurreret præberetur: & pro Radulfo, ut ei per Alexandrum III. a Remensi Archiepiscopo, & canonicis decania obtineatur, intercedit Jo. Saresberienf. epist. 230. De cetero quia Remensis ecclesia dicitur ad curiam proficisci, precor ut M. Radulpho per dominum Papam, & alios ab Archiepiscopo & canonicis decaniam obtineatis. Pro quodam clerico facelli palatini Imperatoris, litteras præposito de Marsna scripsit & Alexander III. ut ei præbendam daret; de quo Petrus Cellensis, lib. 8. epist. 15. Nuper vero dominus Papa rem, ut credimus ignorans, jam secundo scripsit præposito nostro de Marsna, ut daret præbendam cuidam clerico Imperatoris, cum nec præpositus dare possit, nec sit præbenda qua dari possit. Quam ægre admitterentur Pontificiæ hujusmodi beneficiorum reservationes significat Stephanus Tornacensis, epist. 109. ad Lucium III. P. quæ scripta est in commendationem Hervei subdiaconi: Scripsit pro eo felicitis recordationis pater Alexander decano, & canonicis sancti Aniani Aurelianensis: scripsistis & vos primo & secundo, sed neque preces, neque præceptum vestrum, quamvis tres præbendæ vacarent, voluerunt audire. Hujusmodi reservationum usum detestatur & Joannes Saresber. Polycratic. lib. 7. cap. 18. Statuat ergo lex quod placuit latiori, nam isti privilegii principalis gaudentes beneficio, quicquid ambiunt sibi competere opinantur, Episcopos ad prima beneficia obligant, & de futura successione pacisci non verentur: restat utique ut tristi pactio repleatur eventu, & illius quisque animetur & armetur in necem cujus ambit successionem: si enim cedere moretur, adversantur, vexant, & multipliciter concutiunt possessorem &c. Inde Romanus Pontifex ordinarius ordinariorum se gessit, & quæcumque beneficia ecclesiastica per orbem Christianum vacantia in concursu, & per præventionem omnium ordinariorum conferre sui juris duxit; cap. si a sede, de præbend. in 6. clem. 1. ut lit. pendent. pragmat. tit. de collat. §. item circa, verb. suadet, & concordat. §. si quis vero, de collat. nec non cessante ordinario in conferendo intra sex menses, jure devoluto conferendi jus proprium idem fecit; cap. nulli, de concess. præbend.

C A P. VIII.

Jura episcopalia in parociales ecclesias. Canonica obedientia, subjectio, reverentia. Synodus, synodaticum, cathedraticum, visitatio, & hujus nomine procuratio.

EPISCOPUS in parocialibus, & aliis suæ diocesis ecclesiis habet canonicam obedientiam, subjectionem, & reverentiam, synodum, id est potestatem cogendæ synodi, & synodaticum, seu cathedraticum, cujus modus duo solidi; cap. conquereute, de offic. ordinar. Antiquissimi instituti est, Episcopos quotannis diocesanam synodum congregare ecclesiasticæ disciplinæ tuendæ gratia, & ad eam presbyteros vocare, qui de plebium cura rationem reddant; can. Episcopus, 2. can. annis singulis, 18. dist. Hinc presbyteris cum ordinabantur tradebatur libellus officialis, continens rationem ecclesiastici officii circa celebrationem sacrorum, & administrationem sacramentorum, ne muneris rudes & inscii ad ecclesiam accederent, & ubi ad litanias, vel synodum proxime convenirent, de gestu officii rationem redderent; concil. Tolet. IV. can. 25. Quando presbyteri in parochiis ordinantur, libellum officialem a suo sacerdote accipiant, ut ad ecclesias sibi deputatas instructi succedant, ne per ignorantiam etiam in ipsis divinis sacramentis offendant. Cum vero ad litanias, vel ad concilium venerint, rationem Episcopo suo reddant, qualiter susceptum officium cele-

celebrent, vel baptizent, can. quando, 38. dist. Ad dioecesanam synodum convenire, non modo parochi, sed etiam abbates dioecesani; d. can. Episcopus, d. can. annis singulis, cap. quod super his, de majorit. & obedient. unde abbatem, vel archipresbyterum deponi, vel in locum ejus alium ordinari ab Episcopo, nisi in synodo abbatum & presbyterorum, vetat conc. Turonens. II. can. 7. nec modo ad dioecesanam synodum, sed & ad alios solemnes conventus, putā pro translatione reliquiarum, vel aliis causis, jubente Episcopo, simul coiere presbyteri & abbates. Ad translationem reliquiarum Benigni martyris Divionensis, abbates convocavit Gregorius Lingonensis Episcopus; Gregor. Turonensis, de miracul. martyr. lib. 1. cap. 51. Sed sanctum sepulcrum nescio qua causa faciente foris evenit, quod ille intus transferre cupiens convocavit ad hoc obsequium abbates, atque alios religiosos viros. Ut ad translationem reliquiarum Desiderati presbyteri ab Agricola Cabillonensi Episcopo vocati presbyteri, & abbates; idem Gregorius Turonensis, de glor. conf. cap. 86. Post hæc edificato ex xenodochio leproforum sacerdos suburbano in ejus basilicam collectis abbatibus, & omni clero, beatum corpus transtulit. Interdum tamen peculiaris fuit synodus abbatum, a synodo presbyterorum; concil. Aurelianens. I. can. 19. can. abbates, 18. qu. 2. nempe medio mensē maio habita est synodus presbyterorum, & kalendis novembris synodus abbatum; concil. Antissiodor. can. 7. Synodi nomine a presbyteris exactum vectigal, quod synodum, seu synodaticum nuncuparunt: præter id, institutum & aliud indicti genus, nimirum cathedraticum, quod solveretur pro honore cathedræ: de utroque satis multa a nobis dicta sunt alio loco, quæ hic repetere nimis supervacuum esset. Hoc unum addo, merito dictum cathedraticum, quod præstaretur pro honore cathedræ; quia cathedra est symbolum & insigne pontificii; synod. Carthag. IV. can. 35. Episcopus in ecclesia, & in consessu presbyterorum, sublimior sedeat, can. Episcopus, † 95. dist. Augustin. in psalm. † 126. num. 3. Vigilabat quantum poterat super eos quibus præerat. Et Episcopi hoc faciunt. Nam ideo altior locus positus est Episcopis, ut ipsi superintendant. Ideo vetatur Episcopus cathedram collocare in cœnobiis, ne in loco exempto episcopalem jurisdictionem exercere videatur; can. Luminoso, 18. qu. 2. Nec modo in synodo dioecesana, sed & in provinciali locus fuit presbyteris, hique in ea confedere, stantibus diaconis; concil. Tolet. I. in præf. Convenientibus Episcopis in ecclesia Tolet. confidentibus presbyteris, adstantibus diaconibus. Et Bracar. I. itidem in præf. Confidentibus simul Episcopis, præsentibus quoque presbyteris, adstantibusque ministris, vel universo clero. Non in corona Episcoporum presbyteris sedes fuit, sed a tergo Episcoporum, quo loco confedere non modo presbyteri, qui vice Episcoporum, sed etiam illi qui proprio nomine concilio interfuere; concil. Emeritens. can. 5. Ad suam tamen personam non aliter, nisi aut archipresbyterum suum dirigit, aut si archipresbytero impossibilitas fuerit, presbyterum utilem, cujus dignitas cum prudentia pateat, a tergo Episcoporum inter presbyteros sedere, & quaque in eo concilio fuerint acta scire, & subscribere: injustum enim hoc accipit cœtus noster, ut quisquam Episcoporum, diaconum ad suam personam dirigat, hic enim, quia presbyteris junior esse videtur, sedere cum Episcopis in concilio nulla ratione permittitur. Et concil. Salegustadiens. can. 20. de ritu initiandæ synodi: Deinde convenientes presbyteri omnes intrent, & secundum ordinationis suæ tempus resideant: post hos ingrediantur diaconi probabiles, quos ordo poposcit interesse. Denique quocumque loco proprium fuit presbyterorum apud Episcopum sedere, diaconorum stare; synod. Carthag. IV. can. 34. Episcopus in quolibet loco sedens, stare presbyterum non patitur, can. Episcopus, † 95. dist. Auctor. constitution. apostolic. (lib. 2. cap. 57.) κείτω δὲ μέσθ' ὁ αὐτὸς Ἐπισκόπος ὑπόθ', κατ' ἑκάστην δὲ αὐτῶν καθυζέτω τὸ πρεσβυτέρων, καὶ οἱ διάκονοι παριστάτωσαν. Solum Episcopi in medio positum sit, &

ex utroque ejus latere sedeant presbyteri, & adstent diaconi. Officium Episcopi est etiam lustrare seu visitare quotannis singulas parochiales ecclesias, & alias diocesis; *can. decrevimus, can. Episcopum, 10. qu. 1. & d. cap. conquerrante*. Nec hoc proprium fuit Christianæ reipublicæ institutum, nam & in republica Romana rectores provinciarum provinciam lustrare solebant; *M. Tull. Verin. 5. (10.) Cum autem ver esse cœperat, cujus initium iste non a Favonio, neque ab aliquo astro notabat, sed cum rosam viderat, tunc incipere ver arbitrabatur; dabat se labori atque itineribus, in quibus usque eo se præbebat patientem, atque impigrum, ut eum nemo unquam in equo sedentem viderit. Et mox (12.) Cum vero æstas summa esse jam cœperat, quod tempus omnes Siciliæ semper prætores in itineribus consumi consueverunt, propterea quod tum putant obeundam esse maxime provinciam, cum in areis frumenta sunt, &c.* Episcopis autem visitationis nomine debetur annona, quæ dicitur procuratio; *d. cap. conquerrante, cap. procurationes, & passim tot. tit. de censib.* Procuratio est vox composita, id est curatio seu refectio corporis, procurare corpus idem est, quod curare, ut jam a nobis observatum ex Accio, Virgilio, & aliis, quibus addo illud Plauti, in *Pœnulo*, (in prol.)

Nutrices, pueros infanteis minutulos

Domus procurent, neque que spectatum afferant,

Ne & ipse sitiant, & pueri pereant fame:

C A P. IX.

Mutua officia parochorum in Episcopos, & Episcoporum in parochos. Totus ordo confunditur, si sua cuique jurisdictio non servetur.

PARACHI & minores clerici debent obsequium, reverentiam, & subjectionem Episcopo, ac vicissim Episcopus eis rependere debet dilectionis, & tutelæ officium: ad hoc divini Numinis providentia in ecclesia ordines distincti sunt, ut minores reverentiam potioribus exhibeant, & potiores minoribus dilectionem impendant; *can. ult. 89. dist. Parochi*, inquam, debent subesse Antistiti, non ut servuli domino, sed ut liberi parenti: meminisse debent Episcopi, se non electos in dominos, sed pastores, juxta illud Petri epist. † 1. cap. 5. 3. *Neque ut dominantes in cleris, sed forma facti gregis*, id est typus, exemplum. Recte in hanc sententiam Hieronym. epist. ad Nepotianum: *Stas subjectus pontifici tuo, & quasi animæ parentem suscipe*. Et paulo post: *Sed Episcopi sacerdotes se esse noverint non dominos: honorent clericos quasi clericos, ut & ipsis a clericis quasi Episcopis honor deferatur*. Scitum est illud oratoris Domitii: *cur ego te, inquit, habeam ut Principem; cum tu me non habeas ut senatorem?* *can. † esto subjectus, 95. dist.* Ne serviles operas a parochis exigit Episcopus vetatur *concil. Bracar. II. can. 2.* Similiter & parochiales clerici servili more in aliquibus operibus Episcopo servire non cogantur, quia scriptum est, neque ut dominantes in clero; *can. placuit, 10. qu. 1.* quod repetitum est in *can. nullus, 1. qu. 1. & cap. 1. de excess. prælat.* Clericis ut membris suis utatur Episcopus, suadet Ambros. 2. offic. cap. 28. *Episcopus ut membris suis utatur clericis, & maxime ministris, qui sunt vere filii: quem cuique viderit aptum muneri, ei deputet*. Ac ne Episcopus clericos conculcet, vetatur *concil. Arelat. I. can. 17.* Denique Episcopi pudor, abjectio & contemptus presbyterorum, nec apud eum vile esse debet nomen presbyterorum, ne laicis despiciabiles reddantur, nec debet Episcopus parochis invidere jura parochialia; quicquid enim honoris deferatur presbyteris, refunditur in Episcopum; Gregor.

I. lib.

I. lib. 7. epist. 30. *Nec honorem esse deputo in quo fratres meos honorem suum perdere cognosco, meus honor est fratrum meorum solidus vigor, tunc ego vere honoratus sum, cum singulis quibusque honor debitus non negatur.* Id exigit hierarchiæ ecclesiasticæ ratio, ut Episcopi & presbyteri suis quique terminis se contineant; Hieronym. in Ezechiel. lib. 13. cap. 45. de Episcopis & presbyteris: *Unusquisque habeat possessionem suam, quæ gradui illius constituta est.* Hierarchia enim ecclesiastica tota dissolvitur, nisi sua cuique jurisdictio incolomis & illibata fervetur; Greg. lib. 9. epist. 32. *Nam si sua unicuique Episcopo jurisdictio non servatur, quid aliud agitur, nisi ut per nos, per quos ecclesiasticus custodiri debuit ordo, confundatur?* can. pervenit., 11. qu. 1. Elegantem hujus œconomix typum tradidit Christus, cum leproso curato, vade, inquit, & ostende te sacerdoti: quo enim consilio jam mundatum misit ad sacerdotem, nisi ut veteris legis præcipuum sacerdoti fervaret? Quæ fuerit sententia patrum de honorandis presbyteris, exemplo docuit Augustinus, qui Hieronymum presbyterum, ut fratrem & socium coluit, & salva dignitate episcopali, se minorem professus est, non uno loco, ut in epist. 19. (al. 82. num. 33.) ad eundem: *Quamquam secundum honorum vocabula, quæ jam ecclesiæ usus obtinuit, episcopatus major presbyterio sit: tamen Augustinus in multis rebus Hieronymo minor est, can. quamquam, 2. qu. 7.* Et idem lib. 1. contra Julian. cap. † 7. num. 34. *Nec sanctum Hieronymum, quia presbyter fuit, contemendum arbitreris.*

C A P. X.

Singulis ecclesiis unus presbyter imponendus: pluralitas beneficiorum vetita, nisi ex dispensatione, eaque ob justam causam. Academiæ Parisiensis judicium circa pluralitatem beneficiorum.

IN singulis ecclesiis unus presbyter ordinandus est. Cum primum parœciæ divisiæ, id actum, ut singulæ singulis adscriberentur, ut notum est ex epistol. Dionys. ad Severum: *Ecclesias singulas presbyteris dedimus, parochias & cœmeteria eis divisimus, &c.* Ideo Episcopum constitui in vico, vel minori municipio, cui vel unus presbyter sufficit, vetat can. 6. Sardic. concilii, exinde clericum in duabus ecclesiis inscribi vetitum synodi Nicen. II. can. 15. can. clericus, 21. qu. 1. & synod. Remens. can. 9. can. sicut in unaquaque, 21. qu. 2. & Ivonis in decret. part. 3. cap. 49. cujus ratio duplex redditur: una, quod sicut nemo potest duobus dominis servire, sic nullus potest sacerdos duabus ecclesiis inservire; d. can. clericus: altera, quod ecclesia velut sponsa non potest honeste dividi inter plures presbyteros; d. can. sicut in unaquaque. Vetus hic & inviolabilis ecclesiæ mos fuit, ut singulis ecclesiis unus presbyter imponeretur, ut in Mareotide; quod nomen agro Alexandriæ, plures ecclesiæ fuerunt, quæ universæ Alexandrino Episcopo subjacerent, ita ut singuli presbyteri suos pagos haberent; Athanas. apolog. 2. de fuga, (num. 85.) ubi Ischyra in scelere præmium, Mareotidis episcopatu ab Eusebianis aucti, illegitimam fuisse promotionem demonstrat, ὁ Μαρεώτης, inquit, καὶ αὐτὸς προεῖπον χάρις ἢ ἡ Αἰγυπτιακῆ ἐστὶ, καὶ ὑδέποτε ἐν τῇ χάριτι γέγονεν Ἐπισκοπῆ, ὕδα χωρῆσι σκοπῆ. ἀλλὰ τῷ πᾶσι Αἰγυπτιακῆ Ἐπισκοπῆ αἱ ἐκκλησίαι πᾶσι χάρις ὑπόκεινται. ἕνας δὲ πᾶν ἀρεσβυτέρων ἔχει πᾶσι ἰδίαις κομῆς μεγάλας, καὶ ἀριμῶ δέκα πᾶ καὶ πλείονα. Mareotes, ut supra dictum est, regio est Alexandrina, in qua nunquam Episcopus fuit, aut chorepiscopus: sed universæ illius regionis ecclesiæ Alexandrino parent Episcopo. Presbyteri autem singuli suos vicos ha-

hent, qui decem circiter sunt, immo plures numero. Et ubi Arius Baucalensis ecclesiae, quae erat Alexandriae, presbyter memoratur: Alexandriae plures fuisse ecclesias, quibus singulis praesfet unus presbyter, qui accolis sacramenta ecclesiastica ministraret, duobus locis testatur Epiphanius, haeref. 68. artic. 4. ὡς γὰρ ἦσαν ἐν Βαυκάλῃ τῇ ἐκκλησίᾳ ἕνα καλεμένη Αἰξουανδρείας πρεσβύτερος· καὶ ἑκάστη γὰρ εἰς πρεσβύτερος εἰς ἀποστασμένους· ἦσαν γὰρ πολλαὶ ἐκκλησίαι, νῦν δὲ πλείους. Arius enim Baucalensis, cujusdam apud Alexandriam ecclesiae presbyter erat. Nam unicuique suus attribuebatur presbyter, erant tum multae ecclesiae, hodie vero plures. Et idem haeref. 69. artic. 1. φάσιν δὲ αὐτὸν Λίβυον τὸ γένος, ἐν Αἰξουανδρείᾳ δὲ πρεσβύτερον γεγονότα, ὃς προΐσατο τῆς ἐκκλησίας τῆς Βαυκάλειως ἕνα καλεμένης· ὅσα γὰρ ἐκκλησίαι τῆς Καθολικῆς ἐκκλησίας ἐν Αἰξουανδρείᾳ ὑπὸ ἑνα Ἀρχιεπισκοπον ἔσται, καὶ κατ'ἰδίαν ταύταις ἐπιστασμένοι εἰσὶ πρεσβύτεροι, διὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς χρέας τῶν οἰκητῶν, πλησίων ἐκάστης ἐκκλησίας αὐτῶν, καὶ ἀμφοτέρων, ἧτοι λαυρῶν ἐπιχωρίως καλεμένων, ὑπὸ τῶν τῆς Αἰξουανδρείας κατωικούντων πόλιω. Ferunt illum ex Libya oriundum Alexandriae presbyterum esse factum, qui tum Baucalensis cujusdam ecclesiae praefecturam gerebat. Etenim quotquot Alexandriae Catholicae communionis ecclesiae sunt, uni Archiepiscopo subiectae, suis cuique praepositus est presbyter, qui ecclesiastica munera iis administret, qui circa ecclesias illas habitant, eorumque conventicula, vici, sive laurae ab Alexandrinis vulgo nominantur. In Hispania foeda haec labes inolevit, ut plures ecclesiae uni traderentur, ob tenuitatem & angustias census: huic vulnere non ferro, ut par erat, mederi fategerunt patres, sed doloris sensum levi plasmate obtusescere fati habuerunt, ne tenuiores ecclesiae missae solatio carerent, lege facta, ut presbytero, qui pluribus ecclesiis incubaret, plures missas celebrare liceret, singulas pro singulis ecclesiis: concil. Emeritenf. can. 19. In parochiis multae sunt ecclesiae constitutae, quae a fidelibus factae, aut paucum, aut nihil de rebus videntur habere: sacerdotali ergo decreto, presbytero, cui plures extant commissa, unde cavendum est ne occurrente paupertate, ordo ibidem non impleatur missae: proinde salubri deliberatione censuimus, ut pro singulis quibusque ecclesiis, in quibus presbyter iussus fuerit, per sui Episcopi ordinationem praesesse, pro singulis diebus dominicis sacrificium Deo procurat offerre. Tandem vero exurgente disciplina, ne plures ecclesiae uni crederentur vetitum, & ut quaelibet ecclesia, quae usque ad decem mancipia, id est decem accolas, haberet, unum super se haberet sacerdotem: quae vero minus aliis adjungeretur ecclesiis; concil. Tolet. XVI. can. 4. Ut plures ecclesiae uni nequaquam committantur presbytero, quia solus per totas ecclesias, nec officium valet persolvere, nec populis sacerdotali jure occurrere, sed nec rebus earum necessariam curam impendere; ea scilicet ratione, ut ecclesia, quae usque ad decem habuerit mancipia, super se habeat sacerdotem; quae vero minus decem mancipia habuerit, aliis jungatur ecclesiis, can. unio, 10. qu. 3. In Gallia etiam beneficiorum pluralitas explosa, sed ea in re dispensandi potestas Episcopo tributa; concil. Aurelian. III. can. 18. De his vero clericorum personis, quae de civitatis ecclesia officio monasteria dioecesis, vel basilicas in quibuscumque locis positas, id est sive in territoriis, sive in ipsis civitatibus suscipiunt ordinandas, in potestate sit Episcopi, si de eo quod ante de ecclesiastico munere habebant, eos aliquid, aut nihil exinde habere voluerit, quia unicuique facultas suscepti monasterii, dioecesis, vel basilicae debet plena ratione sufficere. Tum etiam ut plures ecclesias quis haberet indultum, si alios presbyteros sub se in singulis haberet, qui divinum officium implerent; concil. Nannetenf. can. 8. Nullus presbyter plures praesumat habere ecclesias, nisi forte alios presbyteros sub se in unaquaque habeat, qui nocturnum atque diurnum officium solemniter adimpleant, & missarum celebrationes quotidianis expleant ceremoniis. In villis etiam, quae foris sunt, id est extra urbem, propter inopiam hominum, ut indulgeretur cir-

ea pluralitatem beneficiorum, constitutum *concil. Nicæn. II. can. 15.* modo laudato. Plura apud eundem beneficia, nisi ex dispensatione, puta ob ecclesiæ necessitatem, vel merita personarum, non tulit Bernardus Clarevallensis, episc. 271. *Honores, & dignitates ecclesiasticas non ignoro deberi his, qui eas digne & secundum Deum administrare & velint & possint: nam nec cuiquam vel adulto plures in pluribus ecclesiis habere licet, nisi dispensatione quidem ob magnam vel ecclesiæ necessitatem, vel personarum utilitatem.* Tandem vero securis ad radicem posita est in *concil. Lateranensi* habito sub Innocent. III. quo vetitum, ne cuiquam plures parœciales ecclesias obtinere liceret, & ne lex eluderetur, ut adeptione secundi beneficii curati, prius ipso jure vacaret, statutum: hoc uno reservato summo Pontifici, ut posset dispensare circa pluralitatem beneficiorum; *cap. de multa, de prabend.* quod reservationis genus, velut quæstuosum, notavit Matth. Paris. ad ann. 1235. ubi de collectione decretalium, quæ facta est auctore Gregorio IX. *In quibus, inquit, quedam innovavit, ne scilicet illegitimi in prelatias, vel ecclesiastica beneficia, nisi adepta a sede Romana legitimationis dispensatione, obtineant: sciens inde Curie Romana, pro impetratione tali, multa emolumenta provenire: sicut ex statuto Innocentii pro dispensatione plurium beneficiorum obtinendorum.* Post Lateranense concilium, non sine lethali noxia teneri posse duo beneficia, quorum alterum esset idoneum ad sustentationem, decrevit academia Parisiensis; abbatis Urspergens. continuator: *Anno M. C. XXXVIII. Parisiis contra pluralitatem beneficiorum disputatum fuit, & conclusum ab omnibus, quod nemo sine periculo mortalis peccati tenere possit duo beneficia, quorum alterum sufficit ad sustentationem suam.*

C A P. XI.

Parochialis ecclesia non debet conferri in commendam, sed in titulum. Commendarum origo & usus notatur. In commendam dari solite, etiam abbatiæ, & ipsi episcopatus. Commenda olim erat temporalis, hodie desit in perpetuam, hinc pro titulo habetur.

PARROCHIALIS ecclesia ipso jure non debet conferri in commendam, sed in titulum, unde ipsæ parochiales ecclesiæ dicuntur tituli; & clerici ventantur ordinari sine titulo certæ ecclesiæ; *can. neminem, can. sanctorum, 70. dist.* Commenda non est vere titulus. Commendatarius est nudus minister, seu procurator, & custos rerum ecclesiæ; *cap. cum nobis, de elect.* Commenda nihil aliud est, quam depositum, seu custodia. Commendare nihil aliud est, quam deponere; *l. commendare, ff. de V. S.* Item parochialis ecclesia requirit ministerium certæ personæ, idemque perpetuum: & semel ordinatus, seu titulus, in quapiam ecclesia, ab ea removeri non potest; *d. can. sanctorum, & can. precipimus, 21. qu. 2.* Commenda sua natura est temporalis, nec ultra sex menses durabat; *cap. nemo deinceps, de elect. in 6.* atque ita non cadit in parochiales ecclesias. Moribus tamen, commendarum usus etiam parochialibus in ecclesiis invaluit: etsi enim vetitum esset *can. 10. Chalced. concil.* ne idem plures ecclesias obtineret, labente disciplina, Episcoporum dispensatione, seu potius corruptela, effectum, ut plures ecclesiæ eidem compingerentur, & ut aliquo pacto veteris disciplinæ vulnus curaretur, vel saltem obduceretur, hoc excogitatum, ut una traderetur in titulum, altera in commendam, quasi custodiæ gratia ad tempus: primusque Leo IV. qui sedebat anno 817. Commendarum usum admisit; *can. qui plures, 21. qu. 1.* *Qui plures ecclesias retinet, unam quidem titulatum, aliam vero sub commendatione retinere debet.*

Easdem comprobarunt secuti eum Pontifices ; *d. cap. cum nobis, cap. dudum 54. eod. tit. de elect. & d. cap. nemo deinceps, de elect. in 6. ac Episcopi etiam sui juris duxerunt commendare ecclesias ad tempus ; d. cap. nemo deinceps. Nec in sæcularibus ecclesiis modo, sed etiam in regularibus commendarum labes jam olim irrepfit. Regum beneficio eidem abbati duæ, vel plures abbatiæ traditæ, una scilicet in titulum, alia procurationis seu administrationis nomine, quod idem est ac commenda: ut Hilduinus abbas S. Dionysii, Ludovici P. gratia habuit procurationem & aliorum plurium monasteriorum, & inter ea cœnobii S. Medardi Sueffionensis ; Aimoin. lib. 4. cap. 114. Ipse autem venerabilis abbas præfatus Hilduinus, inter plurima, quæ ei augustali benignitate commissa fuerant monasteria, habebat procurationem cœnobii nobilis in prospectu urbis Sueffiorum, quod Clotharius quondam Rex Francorum, filiusque ejus Sigebertus, in honorem beatissimi Medardi confessoris Christi, magnis construxerant sumptibus. Etiam Episcopis procurationis, seu commendæ nomine, sæpius traditæ leguntur abbatiæ: ut vita functo Hilduino, Ebroino Pictaviensi Episcopo, ob bene merita de republica, abbatiæ S. Germani Parisiensis regimen dedit Ludovicus P. ex quo intelligimus Hilduinum abbatem, præter abbatias S. Dionysii, & S. Medardi Sueffionensis, etiam obtinuisse abbatiam S. Germani Parisiensis ; Aimoini continuator lib. 5. cap. 19. Imperator porro præfatum Episcopum in Aquitaniam cum multis gratiarum actionibus remisit, dans ei regimen abbatiæ sancti Germani Parisiensis ; nam Hilduinus abbas vita decesserat. Anno 1175. Gothofredo Asaphensi Episcopo in Wallia, quæ est Angliæ regio, sedem suam derelinquere coacto, ob duritiem plebis, Abbendoniensem abbatiam, forte tum vacantem, in custodiam, quousque ad propriam sedem tutus esset reditus, dedit Henricus II. Rex Anglorum ; Rogerus Hovedenus, in posteriore parte annal. Ipse enim Godefridus episcopatum suum deseruit, paupertate & Walensium infestatione compulsus, veniensque in Angliam, a Christianissimo Rege Henrico benigne & honorifice susceptus est, cui & tradidit abbatiam Abbendonie vacantem in custodia, donec ad propriam sedem liberum haberet regressum. Tandemque in commendam cecidere etiam ipsi episcopatus: ita Giselerus Mergburgensis Episcopus in Germania, concedente Othone III. affectus est Magdeburgensem ecclesiam, priore tamen non relicta, quod ea ætate novum & inauditum, sed sua frequentissimum fuisse, ut idem unam haberet in titulum, alteram in commendam, refert Albertus Krantzius lib. 3. metropol. cap. 37. Olim, ut dixi, commenda erat temporalis, nec porrigebatur ultra semestrem tempus: sed labente ævo commendæ in perpetuas desistere, ex quo commenda habetur pro titulo, & folius Romani Pontificis proprium est beneficia in perpetuum commendare ; cap. dudum 54. de elect.*

C A P. XII.

Qualis debeat esse vita, & conversatio presbyterorum. Hi caste & continenter vivere debent, eis interdicitur contubernio mulierum, quas vocant συνεσθίας, subintroductas, ἀγαπητὰς dilectas, sorores, seu sororias, eisdem vetatur com-matres procurare.

QUALIS debeat esse vita & conversatio presbyterorum, seu parochorum, ea nimirum angelica esse debet ; quoniam hi angelorum, id est ministrorum Dei, officio funguntur in terris : quinimmo eorum vitam Christi typo, quoad humanitas fieri potest, accedere par est : presbyteri enim sunt vicarii Christi ; Augustin. vel alius quisquis est auctor quæst. utriusque testament. qu.

qu. 127. *Quanto magis in Dei causis? Ac per hoc antistitem ejus puriorem ceteris esse oportet: ipsius enim personam habere videtur, est enim vicarius ejus: ut quod ceteris licet, illi non liceat: quia necesse habet quotidie Christi vicem agere, aut orare pro populo, aut offerre, aut tingere. Vitæ sanctitate ascetis, seu monachis præstantiores eos esse oportet, quia virtutis faciem plebi præferre debent; nec solum plebem verbo docere, sed & exemplo. Hi suæ salutis arbitri sunt, illi suæ, & alienæ; Isidor. Pelusiot. lib. 2. epist. 284. πῶς γὰρ ἱερομένους, ἁγιωτέρους εἶναι χρὴ καὶ καθαρωτέρους πῶν πρὸς ὄρη κατελιηφόσων· ἐπειδὴ οἱ μὲν καὶ ἑαυτῶν καὶ λαῶν οἱ δὲ ἑαυτῶν μόνον φροντίζουσι. Nam eos, qui sacerdotum munere funguntur, sanctiores ac puriores illis esse oportet, qui ad montes se contulerunt. Siquidem illi & sui & plebis; hi autem sui duntaxat curam gerunt. In primis presbyteri continenter, & caste vivere debent. Si forte conjugati essent cum ordinabantur, secedebant ab uxore, & eam deinceps habebant ut sororem: femina vero hoc pacto a presbytero segregata, dicebatur presbyterica; Gregor. dialogor. lib. 4. cap. 2. Presbyter quidam sibi commissam regebat ecclesiam, cum magno timore Domini, qui ex tempore accepti ordinis presbyteram suam ut sororem diligens, sed quasi hostem cavens, ad se propius accedere non sinebat, eamque sibi appropinquare nulla occasione permittens, ab ea sibi communionem fundius familiaritatis abscidit, can. presbyter, 33. dist. & concil. Turonens. II. can. 20. Nam si inventus fuerit presbyter cum sua presbyterica, aut diaconus cum sua diaconissa, aut subdiaconus cum sua subdiaconissa. Porro presbyteri ita vivere debent, ut non modo probro careant, sed etiam suspitione probri: quapropter suspecta contubernia omnino vitare debent. Ne Episcopi & presbyteri extraneas mulieres, quas συνεισάκτες, vel συνάκτες, id est subintroductas vocabant, apud se haberent, vetuit can. 3. synod. Nicæn. de quo Basiliius epist. 198. ad Paregorium presbyterum: ἀλλ' ἀνάγκη τὸν κατόνα τὸν ἐξελχθέντα παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων ἡμῶν τῶν ἐν τῇ συνόδῳ Νικαίας, ὅς φανερώς ἀπηγόρευσε συνεχῶς μὴ εἶναι. Lege canonem a sanctis patribus nostris in Nicæna synodo constitutum, qui manifeste interdixit, ne quis mulierculam subintroductam habeat. Fædum id nomen primo Antiochiæ auditum insinuat Eusebius lib. 7. cap. † 30. ubi de Paulo Samosateno: πᾶς δὲ συνεισάκτες ἀπὸ γυναικας ὡς Ἀποχεῖς ὀνομάζουσι. Ascititias illas mulieres, quas subintroductas Antiocheni appellant. Et ut nihil in specie fallacius, quam prava religio, hujusmodi mulierculas pietatis & caritatis obtentu apud se detinere clerici, unde ἀγαπητῆς, seu dilectas vocarunt; Epiphan. hæres. 63. artic. 2. καθηγόρουσι δὲ δῖδου τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πᾶς ἀγαπητῆς λεγομένης συνεισάκτες γυναικας κεικρυμένων. Interim vero Catholicos illos clericos accusant, qui dilectas quas vocant, & contubernales feminas asciscunt. Alii sorores, vel sororias, quarum consuetudinem damnarunt Impp. in l. eum qui 19. C. de Episc. & cleric. Eum, qui probabilem sæculo disciplinam agit, decolorari consortio sororia appellationis non decet. Turpem harum contubernialium usum apud clericos ex opum affluentia ortum arguit Joannes Chrysostom. sermon. de Pseudoprophet. † ἐκ γὰρ τῆς περιττῆς πλῆθους συνεισάκτες ἐκλήσαντο, προφάσει ἀνδρωπόδων. Quia & opum affluentia subintroductas tenent, prætenu ancillarum. Id genus mulierum passim infectatus idem Chrysostom. ut in sermone, in illud, religiosum facetiis uti non debere, ubi post multa: πᾶν γὰρ ἀλγὼ ὅταν εἶδω ἀσκητῶν συνείσακτον ἐπισπωσάμενον. Valde quippo doleo, cum video religiosum subintroductam mulierem sibi adsciscere. Et idem adversus eas proprium librum scripsit. Quo tollatur omnis pravæ consuetudinis occasio, presbyteri vetantur privatorum ædes frequentare, commatres procurare, id est epulis excipere; Augustin. vel alius quisquis est, sermon. † 36. ad fratres in eremo: Non enim debet, qui animarum curam gerit, transire de domo in domum, non frequentare forum cum rusticis, non mercantias adquirere, non commatres procurare, non ligonizare, non tabernas intrare, non discurrere, nisi necessitate compulsus.*

† In lib. meo, tom. 8. inter spur. pag. 79. ἐκ τῆς περισσῆς γὰρ πλῆθους, &c.

C A P. XIII.

Presbyterorum cultus, eorum insignia vestis demissa, & orarium seu stola, orario utuntur etiam diaconi, nec non Episcopi.

PAROCHI etiam cultu & vestitu corporis religionem ordinis sui palam facere debent: veste demissa eos uti convenit, quæ est sanctitatis insigne; Joannes Chryostomus de divers. utriusque testam. loc. serm. de fugienda simulata specie: *πὸς μὲν χιτῶνας μέχρι τοῦ γυῖς ἔλκοντες, ἐν σχήματι ἁγίων, dum vestes quidem in terram trahimus in habitu sanctorum.* Sæculari veste eos abstinere oportet, quorum vita enim a sæculari longe abesse debet, eorum vestem disparem esse concedet; concil. Matisconens. I. can. 5. *Ut nullus clericus sagum, aut vestimenta, aut calceamenta, nisi quod religionem deceat induere presumat.* Concil. Roman. sub Zachar. Papa, can. 3. *Ut Episcopus, presbyter, & diaconus sæculari indumento minime utantur, nisi ut concedet tunica sacerdotali.* Quo vero presbyteri a sæcularibus distinguantur, nefas est eos procedere in publicum sine orario, sive stola; concil. Moguntin. I. can. 28. *Presbyteri sine intermissione utantur orariis, propter differentiam sacerdotii dignitatis.* Et concil. Triburiense, ex Gratiano, in can. ut presbyteri, 17. qu. 4. *Ut presbyteri non vadant, nisi stola, aut orario induti, &c.* Orarium est stola, sive fascia a collo per utrumque humerum defluens; sic dicta, quod sit ori applicita, & collo circumponatur; Ambros. de excess. Satiri, (lib. 1. num. 43.) *Divinum illud fidelium sacramentum poposcit, non ut curiosos oculos ꝑ inferret arcanis, sed ut fidei suæ consequeretur auxilium.* Etenim ligari fecit in orario, & orarium involvit collo, atque ita se dejecit in mare. Ita Chramnum Clotarii filium orario suggillatum, id est strangulatum, scribit Gregor. Turonens. lib. 4. cap. 20. *Chramnus super scammum extensus orario suggillatus est.* Inapte orarii etymon ex eo repetiere nonnulli, quod qui orat, id est prædicat, orario utatur pro officii insigni, quæ videtur fuisse sententia patrum conc. Toletan. IV. can. 39. *Unum orarium oportet levitam gestare in sinistro humero propter quod orat, id est prædicat, can. unum, 25. dist.* Orarium lævo super humero gestare diaconos præceptum; d. can. Toletano: & quia nonnulli diaconi orarium occultabant sub tunica, quasi erubescerent videri quod erant, eis præceptum est orarium scapulæ superpositum ferre in concil. Bracharenf. I. can. 27. *Item placuit, quia in aliquantis hujus provincie ecclesiis diacones absconsis infra tunicas utuntur orariis, ita ut nihil differre a subdiacono videantur, ut de cetero superposito scapulæ, sicut decet, utantur orario.* Subdiaconis vero orario uti vetitum; concil. Laodicen. can. 22. can. ministrum, 23. dist. Habuere & Episcopi orarium suum, velut pontificiæ dignitatis insigne; vita S. Fulgentii apud Surium, 1. januar. *Orario quidem sicut omnes Episcopi nullatenus utebatur pelliceo, cingulo tamquam monachus utebatur.* Hoc vero discrimen observatur inter oraria Episcoporum & presbyterorum, quod presbyter orarium præfert utroque humero recta dependens; Episcopus vero cancellatum ad pectus in modum crucis; ex concil. Brachar. III. can. 3. *Cum sacerdos ad missarum solemniam accedit, aut per se Deo sacrificium oblaturus, aut sacramentum corporis & sanguinis Domini nostri Jesu Christi sumpturus, non aliter accedat, quam orario utroque humero circumseptus, sicut & tempore ordinationis suæ dignoscitur consecratus, ita ut de uno, eodemque orario, cervicem pariter & utrumque humerum premens, signum in suo pectore præparet crucis, can. ecclesiastica, 23. dist.*

CAP.

C A P. XIV.

Ætas, institutio, ordo, & qualitas, id est litterarum scientia ordinandorum in parochos. Ordinatis tempore ordinationis cur traditus libellus officialis.

OLIM presbyter, seu rector parœcialis ecclesiæ non potuit ordinari ante trigésimum annum; *can. 1. & per totum 78. dist.* Presbyter quoque non ordinabatur nisi post longa temporum interstitia, & diutinam moram singulis in minoribus ordinibus, quo probatior ad presbyterium perveniret; *can. si officia, 59. dist. can. monachus, 77. dist. can. monachos, 16. qu. 1.* Ita Cato presbyter de Arvernensi Episcopatu, spe & meritorum fiducia sibi blandiens, apud Gregor. Turonens. lib. 4. cap. 6. *Nam & ipsos, inquit, clericatus gradus, canonica sum semper institutione sortitus, lector decem annis fui, subdiaconatus officium quinque annis ministravi, diaconatui vero quindecim annis participatus fui, presbyterii autem jam honore viginti annis potior; quid enim mihi nunc restat, nisi ut episcopatum, quem fidelis servitus promeretur, accipiam?* Ne rudes & informes ad ecclesiam accederent ordinandi, presbyteris seu parochiarum rectoribus tamquam optimis sacre plebis magistris tradebantur educandi, & in disciplina ecclesiastica instituendi; concil. Vafens. II. can. 1. *Placuit, ut omnes presbyteri, qui sunt in parochiis constituti, secundum consuetudinem, quam per totam Italianam satis salubriter teneri cognovimus, junioris leetores quantoscumque, sive uxores habuerint secum in domo, ubi habitare videntur, recipiant, & eos quomodo boni patres spiritualiter nutriendos psalmos parare, divinis lectionibus insistere, & in lege Domini erudire comendant, ut & sibi dignos successores provideant, & a Domino premia æterna recipiant.* Unde ordinandorum præsentatio pertinebat ad archipresbyterum; ex concil. Nannetens. can. quando, 24. *dist. aliquando & ordinandi in cœnobiis, aut canoniis prius instituebantur; can. priscis, 55. dist. can. nisi aut in cœnobiis, † 56. dist.* Gregor. Turonens. lib. 5. cap. 18. *Post hæc Meroveus, cum in custodia a patre retineretur, tonsuratus est, mutataque veste, qua clericis uti mos est, presbyter ordinatur, & ad monasterium Cœnomanicum, quod vocatur Aninsula, dirigitur, ut ibi sacerdotali erudiretur regula.* Ex Lateranensi concilio, ecclesiæ parœciales, seu beneficia curam animarum habentia, conferri non possunt minoribus viginti quinque annis; *cap. cum in cunctis, §. inferiora, de elect.* hac lege deterfa labes cœdissima, quæ inoleverat, ut beneficia ecclesiastica passim conferrentur junioribus, quam detestatur Bernardus Claravallens. epist. 42. *Scholares pueri, & impuberes adolescentuli ob sanguinis dignitatem promoventur ad ecclesiasticas dignitates, & de sub ferula transferuntur ad principandum presbyteris, lætiores interim quod virgas evaserint, quam quod meruerint principatum, nec tam illis blanditur adeptum, quam ademptum magisterium.* Eandem culpam in Rogerio Eboracensi Archiepiscopo ejusdem ætatis, notat Gvillelm. Neubrigenfis, lib. 3. rer. Anglicar. cap. 5. *Pro personis spectabilibus, quibus tamquam quibusdam monilibus Eboracensis olim refulsit ecclesia, titulari imberbes, & quosdam etiam agentes sub ferula, aptos magis pro ætate edificare casas & plostellas, adjungere muros, ludere par impar, equitare in arundine longa, quam personas gerere in ecclesia magnatum, ut scilicet usque ad annos viriles curam agens titulatorum, universa perciperet commoda titulorum.* Ex Lugdunensi concilio, parochus in presbyterum ordinandus est intra annum, alioquin ipso jure beneficio multatur; *cap. licet canon, de elect. in 6.* quia parochi munus, sine altaris ministerio, id est sacrificii celebratione, adimpleri non valet;

Tom. IX.

S

cap. ex litteris, de excess. prelat. annus autem currit a die adeptæ pacificæ possessionis: quod si parochus fuerit impeditus quominus fusciperet ordines, & impedimentum sine culpa ejus extiterit, puta si Episcopus noluit vel non potuit conferre ordines, tunc annus ille non currit impedito; *cap. commissa, de elect. in 6.* quia tempus non currit impedito; *cap. quia diversitatem, de concess. prebend.* Solus vero Romanus Pontifex potest dispensare de ætatis defectu ad beneficia curata, vel de non promovendo intra annum, quia solus potest dispensare contra concilium; *cap. significasti, de elect.* In promovendis ad hujusmodi beneficia spectatur ætas, & ordo, ac præter hæc litterarum scientia: hæc dote Malchion ex magistro scholæ Antiochenæ ob expugnatum, & erroris convictum Paulum Samosatenum, ad presbyterium ecclesiæ Antiochenæ evectus; *περὸς βυβατίου ἡ ἀπόδοσις παροικίας ἡξιώμεν*, ut refert Eusebius *lib. 7. cap. 23.* ac infimis sæculis episcopatu submotus Episcopus Calinensis, quod grammaticam non didicisset, & Donatum non legisset; *cap. ult. de ætat. & qualis. & ordin. presb. In promovendis maxime requiritur eorum scientia, quæ pertinent ad administrationem sacramentorum: ideo presbyteris cum ordinarentur tradebatur libellus officialis; concil. Tolet. IV. can. 25. Quando presbyteri in parochiis ordinantur, libellum officialem a suo sacerdote accipiant, ut ad ecclesias sibi deputatas instructi succedant, ne per ignorantiam etiam in ipsis divinis sacramentis offendant; can. quando, 38. dist. nec clerici ordinabantur priusquam totum psalterium, & baptizandi formulare tenerent, quod supplementum vocat concil. Tolet. VIII. can. 8. Proinde sollicitè constituitur, atque decernitur, ut nullius cujuscumque dignitatis ecclesiastica deinceps percipiant sacrum, qui non totum psalterium vel canticorum usualium, & hymnorum, sive baptizandi perfecte noverint supplementum.*

† *Lege lib. 7. cap. 29.* ubi invenies, quod Malchion vir disertissimus, qui sophistica apud Antiochiam scholæ præfuerat: & qui ob fidei sinceritatem in ejus loci ecclesia presbyterii honorem erat consecutus; post adeptum presbyterium Samosatenu coarguit, & confutavit.

C A P. XV.

Solemnis professio fidei ordinandorum in presbyteros: eadem editur ab Episcopis, metropolitibus, Imperatoribus tempore inaugurationis, & a fidelibus cum baptizantur. Fidei professio, census anima.

QUIBUS confertur beneficium quodcumque, cui inest cura animarum, tenentur intra duos menses a die adeptæ possessionis fidei professionem emitte-
re apud Episcopum, seu ejus vicarium generalem, vel officialem; *concil. Trident. sess. 24. de reform. cap. 12.* nec hoc recens inventum est: vetustissimi enim moris fuit, ut ab ordinandis solemnis professio fidei ex scripto exigeretur; *concil. Toletan. XI. cap. 10. Quamquam omnes, qui sacris mancipantur ordinibus, canonicis regulis teneantur adstricti; expedibile tamen est, ut promissionis sue vota sub cautione spondeant, quos ad promotionis gradus ecclesiastica probat disciplina, &c. can. quamquam, 23. dist.* Solent etiam Episcopi cum consecrantur solemnem fidei professionem edere; *concil. Carth. IV. can. 1.* Eadem professio celebratur & a Metropolitanis tempore ordinationis suæ apud comprouinciales Episcopos; *concil. Emeritenf. can. 4. Ut tempore, quo Metropolitanus in ecclesia Dei fuerat ordinatus Episcopus, placitum in nomine suorum comprouincialium Episcoporum faciat, ut caste, sobrie, recteque vivat.* Nec prius pallium datur Metropolitanis, quam solemnem fidei professionem ediderint chirographo suo & juramento firmatam; *can. quoniam, can. optatum, 100. dist.* Imperatores etiam, ubi solemniter inaugurati, solemnem fidei professionem apud summum Pontificem proprio chirographo exaratam deposuere; Symmachus Papa in apologetic. adversus Anastasium Imp. *Omnes Catholici Principes, sive*

*sive cum imperii gubernacula susceperunt ; sive cum apostolica sedi novos agnov-
erunt Presules institutos, ad eam sua protinus scripta miserunt, ut se docerent
ejus esse consortes : itaque qui hoc non fecerunt, ab eadem seipfos profrentur
alienos, quod chartis quoque tuis apud te etiam possumus adstruere, nisi te emu-
lum & reum, & inimicum vitaremus & judicem. Nec prius ipse Anastasius
corona donatus ab Euphemio Patriarcha CP. quam chirographo jurejurando
firmato se obstrinxisset, quod orthodoxam fidem tueretur ; de quo Evagrius lib.
3. cap. 32. & Zonaras in ejusdem Anastasii vita : & post eum Michael Ran-
gabes non prius imperii infulas suscepit a Nicephoro Patriarcha, quam dato
chirographo, se nihil de ecclesie institutis tentaturum ; auctore eodem Zonara
in ejus vita : & Alexio Comnenio inauspicatum imperii omen visum est, quod
cum ex more solemniter in basilica divae Sophiae inauguraretur, fidei professionem
tardiori stylo perscripsit : *ἠρώτων μὲν ὁ ἑκαστοῦ τὸ πρὸς τῆς πίστεως ἐγγράφου σύμβολον
βαρῆ τῆ βασιλικῆς, ut narrat Nicetas, in ejus vita. Baptizandis etiam fidei
professionem conceptis & solemnibus verbis edere in more positum fuit ; Augu-
stin. lib. 8. confess. cap. 2. Denique ut ventum est ad horam profuturam fidei,
quae verbis certis conceptis, retentisque memoriter, de loco eminentiore in conspe-
ctu populi fidelis Romae reddi ab eis qui accessuri sunt ad gratiam tuam.
Consulto instituta solemniter illa professio, est enim pignus & vinculum fidei,
& census animae, qui Deo rerum auctori & creatori jure optimo debetur ;
Ambros. lib. 1. in Lucam, cap. 2. **) Professio ista fidei census animo-
rum est.**

C A P. XVI.

*Parochus tenetur residere in ecclesia, idem non potest abesse ecclesia sine justa &
necessaria causa. An studiorum causa, justa absentia causa in parochia : etiam
sacrificulis paganorum templo se movere religioni fuit.*

PAROCCHI officium est gregem pascere, huic invigilare & intendere : qua
de causa ne desit muneri tenetur residere in loco ; *cap. quia nonnulli, de
cleric. non resident.* Et presbyter vel diaconus semel ordinatus in una ecclesia,
non potest eam deserere, & migrare ad aliam ; *can. primatus, & seqq. 71.
dist. can. placuit 21. can. si qui vero, 7. qu. 1.* Hoc jure Theodulfus diaconus
Parisiensis ecclesiae a Ragnemodo Parisiensi Episcopo excommunicatione multatus,
quod ad Andegavensem ecclesiam defecisset, Audoeni Episcopi gratia, quo
cum arctiorem consuetudinem Parisiis contraxerat, & saepius monitus ad pro-
priam redire differret ; de quo Gregor. Turonens. lib. 10. hist. Franc. cap. 14.
*De Parisiaca urbe discedens Andegavos venit, & se Audoeni Episcopo subdi-
dit, propter antiquam amicitiam, quam simul commorantes Parisiis habuerunt.
Unde & a Ragnemodo Parisiaca urbis Episcopo saepius excommunicatus est, quod
in ecclesiam suam, in qua diaconus ordinatus fuerat, redire differret.* Non in-
scite parochus comparatur colonus glebae adscripto : sicut enim colonus a fundo,
cui semel inhæsit, impune discedere non potest ; ita nec clericus ab ecclesia in
qua semel ordinatus est ; *concil. Hispalens. II. can. 3. Scribitur enim in lege
mundiali de colonis agrorum, ut ubi esse quisque jam cepit, ibi perduret ; non
aliter & de clericis, qui in agro ecclesiae operantur, canonum decreto praecipitur,
nisi ut ibi permaneant ubi esse ceperunt.* Ut tollatur evagandi occasio ordinatus
in una ecclesia, in alia suscipiendus non est, sine litteris commendatitiis pro-
prij Episcopi, quas vocant formatas ; *d. can. primatus, & seqq.* Episcopus
etiam sua ecclesia abesse non debet sine justa, & necessaria causa : se numquam

sine necessaria causa ecclesia abfuisse profiteretur Augustin. epist. 138. (al. 122.) *Illud noverit dilectio vestra, numquam me absentem fuisse licentiosa libertate, sed necessaria servitute, que saepe sanctos fratres & collegas meos, etiam labores marinos & transmarinos compulit sustinere.* Et ubi parochus ex causa quopiam processerit, operam dare debet, ne diutius absit; Ambros. epist. 54. (al. 75.) *Ego diligo eos vel presbyteros vel diaconos, qui cum aliquo processerint, nequaquam se patiuntur a suo diutius abesse munere.* Olim parochus potuit per septennium studiorum causa abesse ex consensu & dispensatione Episcopi; cap. cum ex eo, de elect. in 6. cujus rei ratio redditur, quod ecclesia ad sui regimen & ducatum viris litteratis permaxime indigeat: sed hodie parochus non licet studiorum causa abesse, nec ea est justa absentiae causa, post concil. Trident. sess. 23. de reform. cap. 1. ex quo parochus vetatur abesse, nisi causa prius per Episcopum cognita & probata, nec ultra duos menses: nempe studiorum causa non est iusta absentiae causa in parochus, quia cura animarum est nobilissima palaestra, ad quam non est admittendus rudis & imperitus, sed vir factus & institutus. Ubi vero sunt duae vel plures ecclesiae in una eademque parochia, plebanus debet residere in matrice, tamquam in specula, nec potest relicta principali cathedra secedere in minorem ecclesiam, ut de Episcopo statutum est; can. placuit 21. 7. qu. 1. Concil. Paris. V. can. 21. Aquisgranens. II. can. 12. & lib. 1. capitul. cap. 41. Quod si parochus ultra sex menses ecclesia abfuerit, & trinæ citationis edicto, legitimis scilicet interstitiis temporis, admonitus, non redeat ad ecclesiam intra sex menses, beneficio privandus est; cap. ex tua, de cleric. non resid. Oldrad. consil. 195. Erubescant hoc loco Christi sacerdotes ab ecclesiae signis abscedere: etiam ipsis idolorum pseudo sacrificulis nefas fuit a limine templi recedere: ob id ne in jus vocarentur statutum, quod propter loci religionem inde se movere non possent; l. 2. ff. de in jus vocand. & judicandi munere soluti sunt, qui sacerdotium nacti essent, ut discedere ab eo sine religione non possent; l. pen. ff. de vacat. & excusat. muner. unde & sacerdotii omen fuit in somnis sibi viso, templo catena alligari; Artemidor. Oneirocritic. lib. 5. (somn. 1.) ἐδόξε ἰς τὴν ποσειδῶνος τῆ βῶσι ἀλύσει προσδεῖσθαι, ἱερεὺς ἐγένετο τῷ ποσειδῶνος, ἔδει γὰρ αὐτὸν ἀχώριστον εἶναι ἱερέα: visus est sibi quis ad fundamentum templi Neptuni, catena alligatus esse, oportebat enim ipsum inseparabilem sacerdotem esse.

C A P. XVII.

Parochus non per vicarium, sed per se ecclesiae inservire debet. Ecclesia locata ad firmam, retento censu annuo, personae, seu personatus nomine. Personatum, seu prioratum origo. Vicarii perpetui, eis debetur congrua portio. Cura animarum habitu remanet penes priorem, actu transfertur in vicarium perpetuum. Vicarius perpetuus debet fidem & obsequium personae, id nomen primigenio rectori, seu priori.

PAROCCHUS curam animarum per se, non per vicarium exercere debet; cap. quia nonnulli, de cleric. non residentib. cap. extirpanda, §. qui vero, de prebend. quia cura animarum est munus personale, in quo electa est industria & fides personae; l. inter artifices, ff. de solut. cap. quoniam apostolica, §. 1. de offic. delegat. huius oneris effugiendi causa sceddissima ratio excogitata est, ut pinguiores parochi ecclesias ad firmam traderent, seu locarent cuiquam clerico ecclesiae deservituro, retento sibi certo annuo censu, vel majori parte fructuum, personae & personatus nomine: quod vetitum est, primum ab Ale-

xan-

xandro III. *cap. quoniam, ne prelat. vices suas, vel eccles. sub annuo cens. conced. tum in conc. Londinensi habito anno 1237. apud Matthæum Paris. Alicubi audivimus contigisse, quod vacante pingui ecclesia, quam quidam optabat habere, non tamen audebat eam recipere ut persona, ne aliis ipso jure beneficiis, que obtinuit, privaretur; callide procuravit, ut ecclesia illa sibi ad firmam perpetuo traderetur; ita ut modicum quid inde solveret alii, nomine personatus, sibi que totum reliquum retineret. Quo dante causam, edicto statuimus, ne in tota, vel in parte ad firmam alicui sub quocumque colore in beneficium conferatur, cassum & inane fore penitus decernentes, si contra fuerit attentatum. Eadem de causa personatus seu prioratus introducti, quorum arte & ingenio factum est, ut dignitas & emolumentum fructuum maneret apud primum rectorem, quem personam vocabant, onus ministerii in vicarium rejiceretur, delibata ei particula fructuum; Joannes Sarisber. Polycratic. lib. 7. cap. 17. Uti que & insignis prudentiæ, si quis tot quocumque modo conquirat altaria, ut quasi ritu Memphitico quotidianas hostias novis possit altaribus immolare, nolunt tamen sacerdotio dominari, aut servire altario, qui de altario vivunt, ne, ut populus arguit, dicam luxuriantur, sed personatus quosdam introduxerunt, quorum jure ad alium onera, ad alium referuntur emolumenta. Ita passim hæc labes scædavit ecclesiam, ut nullus fere presbyter videretur nisi firmarius, id est qui ecclesiam sub censu annuo conductam teneret; Willelmus Malmesbur. lib. 4. de gest. Reg. Anglor. Nullus dives nisi nummularius, nullus clericus nisi causidicus, nullus presbyter nisi, ut verbo parum Latino utar, firmarius. Parochum igitur non per vicarium, sed per se parochiali ecclesiæ deservire oportet: quod si plebs frequentior sit, quam ut unus opera sua munus implere valeat, potest sibi adjungere temporalem seu amovibilem vicarium, dummodo is a diocæsano sit approbatus; *cap. 2. de stat. & qualir. & ordin. pres. cap. cum ex eo, de elect. in 6. extravag. execrabilis, §. quantum autem, de præbend. concil. Trident. sess. 21. de ref. cap. 3. sess. 23. cap. 15. & 17.* Quod si parochialis ecclesia sit annexa dignitati, vel præbendæ, hoc casu qui dignitatem, vel præbendam habet in majore ecclesia, debet præponere ecclesiæ idoneum & perpetuum vicarium, adscripta ei congrua id est idonea portione de fructibus ecclesiæ; *d. cap. extirpandæ, §. qui vero, & cap. exposuisti, de præbend.* Idem dicendum si parochialis ecclesia unita sit capitulo, seu collegio ecclesiastico, vel cœnobio; *cap. 2. de suppl. neglig. prelat. cap. unic. de capell. monach. in 6. & concil. Trident. sess. 7. de reform. cap. 7. & sess. 25. de regular. cap. 11.* Vicario perpetuo assignanda est congrua portio, de qua sese sustentare, hospitalitatem colere, & jura episcopalia luere possit; *d. cap. 2. cap. avaritiæ, cap. de monachis, de præbend. cap. ult. §. ubi autem, de decim. in 6. clem. 1. de jur. patronat.* Hac de re querelæ passim excitatæ in monachos, ecclesiarum quæ sui juris erant, congrua nimis fraudarent, ut constat ex iisdem locis, quibus addendus est Joann. Saresberiens. epist. 69. *Est quiddam, quod tam meam, quam alias vehementer angit ecclesias, quorundam scilicet rapax & intemperans audacia monachorum, qui quo liberius effluant, secularis potentiæ præsidia redimentes, primo Episcopis omnem obedientiam subtrahunt, & parochiales ecclesias cum altariis & decimationibus, ceterisque beneficiis de manu laica recipere, pactis quibuslibet sacrilega temeritate præsumunt: in his ergo ab eis, nec canonicus ordo, nec episcopalis assensus exigitur: sed devoratis ad proprietatem omnibus, mercenarios in tanta paupertate ibi constituunt sacerdotes, ut ad exhibitionem suam, & ad onera ecclesiæ portanda non habeant quod opiloni sufficeret, aut cursori.* Hoc pacto in ecclesiis parochialibus unitis dignitati vel præbendæ, capitulo, vel cœnobio, constituto vicario perpetuo, cura quidem animarum habitu remanet penes primigenium rectorem, sed actu transfertur in vicarium perpetuum: solus enim vicarius perpetuus exercet curam animarum;*

cap. constitutus, de filiis presbyter. cap. 2. de offic. vicar. cap. illud etiam, de excess. pralat. Unde vicaria perpetua habetur pro beneficio ecclesiastico; *cap. postulasti, de rescript.* & primigenius rector actu sacris operam non dat, nisi statis & solemnibus diebus ad tuendam personatus dignitatem: & ita accipe quod scriptum est in *cap. super eo, de præbend. in 6. eum*, qui haberet præbendam, cui parœcialis ecclesia adnexa esset, in ea spirituales jurisdictionem, & sic curam animarum habere, id est curam habitu, actualis enim transfertur in vicarium perpetuum: habitualis otiosa & vacua cum dignitate & emolumento fructuum remanet penes primatem & seniore parochum. Ideo vicarii personis fide & sacramento obligantur, id est eis sacramento obedientiam & obsequium promittunt: & si præter fidem ipsius ecclesie personatum affectent, & contra personas se erexerint, ab officii executione suspenduntur; *d. cap. illud etiam*: & hæc fuit origo & causa personatum, quod nomen originem suam repetit ab illis, quos personas vocant; concil. Arvernense habitum sub Urbano II. *mutatis clericis, quos personas vocant, can. quasitum, 1. qu. 3.* & Jo. Saresber. epist. 1. *Non personas, sed conductos sacerdotes*. Prioratus recentiores vocarunt, quæ appellatio jam olim communis fuit majoribus & pinguioribus beneficiis; Innocent. II. in synodo Romana, *can. 2. Si quis præbendas, vel prioratum, seu decanatum, aut honorem, vel promotionem aliquam ecclesiasticam, &c. can. si quis præbendas, 1. qu. 3.* sic Bethlehemiticam ecclesiam ex prioratu in cathedralem erectam dixit Willelm. Tyrius lib. 11. de bell. sacro. *cap. 12. Proposuit Balduinus Rex, de pio mentis fervore, ecclesiam Bethlehemiticam, quæ usque ad illam diem prioratus tantum fuerat; ad cathedralem sublimare dignitatem.*

C A P. XVIII.

Monachi ad parœcialium ecclesiarum regimen assumpti non sine dispensatione. In parœcialibus ecclesiis unitis monasteriis, monachi non per se curam animarum exercere debent, sed adhibito vicario perpetuo. Canonici regularibus parœciales ecclesias obtinere licet, quia sunt regula laxioris. Iovnis hac de re iudicium.

EX quo monachi in clerum allekti sunt constitutione Syricii; *can. monachos, 16. qu. 1.* etiam ad parœcialium ecclesiarum regimen admissi sunt: non tamen sine pontificia dispensatione; *can. doctos, can. si monachus, can. in parochia, 16. qu. 1.* & hoc casu concilio Lateranensi hic modus adhibitus est, ne singuli monachi in parœciali ecclesia locentur, sed cum aliquo fratre, quo vitæ & conversationis testem habeant; *cap. monachi, cap. quod Dei timorem, de stat. monach.* ex concilio Claromontano, ubi ecclesia parœcialis annexa est monasterio, monachi non possunt per se exercere curam animarum, sed constituendus est vicarius perpetuus; *can. sane quia, & *) seq. 16. qu. 2.* eo nomine damnati monachi S. Bertini pagi Atrebatensis, quod in illis ecclesiis parœcialibus, quæ monasterio suo parebant, per annuos & conductitios vicarios, ac sapius per se ipsos parochiales vices impleverint; Stephanus Tornacens. epist. 200. *Ecclesiam habent apud Coclech, in qua per annuos & conductitios mercenariosque sacerdotes, sæpe & per se ipsos, quod sacris canonibus imbitum est, parochialia ministrant.* Monachi repelluntur a functione parochialium, quia monachi officium est non docentis, sed plangentis; *can. monachis, 16. qu. 1.* eorumque vita aliena est a commercio laicorum, quibus plebanum se immiscere necesse est, ut eos in officio contineat, & Christo lucrificat. Canonici regula-

gulares vero parciales ecclesias obtinere non prohibentur, quia regula inferiunt laxiori; *d. cap. quod Dei timorem*: nempe parciales ecclesias, quæ sunt in dote monasterii sui eis tenere licet, ita ut propter culpam amoveri possint, & revocari ad claustrum; Stephanus Tornacens. epist. 179. *Verum perhibemus testimonium, quod ab exordio ordinis nostri parochiales canonicos nostros in episcopatibus, in quibus sunt libere, & absque ulla contradictione, pro necessitate vel utilitate ecclesiarum nostrarum, vel pro suarum correptione culparum, consuevimus amovere, & in claustrum reducere, & quoties res urgebat excommunicare.* De iisdem Jacob. a Vitriaco lib. 2. hist. Occid. cap. 21. *Sub unius abbatis, vel prioris obedientia continenter vivunt, proprium autem eis habere non licet, animarum curas licitum est eis suscipere, & ecclesias parochiales regere.* Episcopis gravis fuit parochiarum curatio per canonicos regulares: hoc jure eis interdictum ab Episcopo Lemovicensi, de quo valde offensus Galterus Stirpensis ecclesiæ Lemovicum præpositus, Ivonem Carnotensem Episcopum, ea arte Summatem Galliarum rogavit, ut hac de re ad eundem scriberet. Ivoni factum displicuit, sed rem temperandam visum, nec prorsus a parochiis removendos clericos regulares, nec passim obtrudendos; auctor ipse, epist. 69. ad eundem Galterum: *Quantum intellexi ex litteris ex vestra parte mihi nuper oblatis, graviter fert vestra fraternitas, quod Lemovicensis Episcopus in synodo agens interdixit omnibus regularibus clericis, & regimen parochiarum & confessionem pœnitentium: qui rectius quidem fecisset si omnes sacerdotes ad regularem vitam invitasset, quam regulariter viventes a dominicarum ovium custodia penitus removisset.* Hoc vero interim ad inquisita respondeo, quia clerici regulares ab hoc officio nec penitus sunt removendi, nec indiscrete admovendi. Idem ejusdem patris judicium, epist. 213. *His rationibus & auctoritatibus freti constanter asserimus, non esse audiendos qui clericos regulariter viventes a regimine animarum judicant repellendos, quia seculo renunciaverunt, sed ideo potius ad hoc assumendos, quia voluptates & pompas seculi contempserunt.*

C A P. XIX.

Peregrini beneficiorum ecclesiasticorum impotes in Gallia. Eadem conferenda lingua peritis. Beneficia indigenis affecta, que patrimonialia vocant. Thome Mauroceni CP. notatio, quod ecclesias solis Venetis conferret.

CONSTITUTIONE Caroli VII. peregrini & advenæ in Gallia arcentur a beneficiis ecclesiasticis, his maxime, quibus cura animarum inest, nisi prius naturalitatis litteras a Principe impetraverint; quod optima ratione institutum est: nimis enim incivile est plebi præesse homines, quorum mores peregrini & advenæ nostrates contagio offendunt, quorum fides Principi suspecta esse potest: stultum est gregem credi illi, qui vultum gregis non agnoscit, & linguam moresque regionis minime novit. Hac de causa si in eadem diœcesi commixti sint populi diversarum linguarum, puta Græci, & Latini, Episcopus idoneos rectores instituire debet, qui pro varietate linguarum cuique sacra ministrent; *cap. quoniam in plerisque, de offic. judic. ordinar.* & beneficia ecclesiastica non debent aliis conferri, quam linguæ peritis, alioquin collatio seu provisio est nulla & irrita, juxta cancellariæ regulam de idiomate. Ita Bruno presbyter ordinatus in Aldenburgensi ecclesia castrum desertum instaurari obtinuit, deducta colonia Saxonica, quo plebem haberet cujus linguam & mores nosset; Helmold. hist. Slavor. lib. 1. cap. 84. *Et quia castrum & civitas, que olim ecclesia & sedes cathedralis fuerat, deserta erat, obtinuit apud Comitem,*

ut fieret Saxonum colonia, & esset solatium sacerdoti, de populo cujus nosset linguam & consuetudinem, & factum est hoc novella ecclesie non mediocri adjumentum. Eodem consilio Vespasiano suavit Apollonius, in quamque provinciam mittendos magistratus, qui linguam regionis callerent; teste Philostrat. *de vit. Apollon. lib. 5. cap. 13.* Eodem jure usi sunt Angli: Eduardi III. lex fuit, ne sacerdotia Anglicana concederentur advenis; de quo Thomas Walsingham, *in Eduardo III. ad ann. 1343.* & Polydor. Vergil. *lib. 12. hist. Anglic.* Eadem quoque lex in Hungaria observata, & hujus sciens Innocentius III. Pontifex, ne leges regni tentaret, Episcopatus Stridonienis tum vacanti exterum obtrudere noluit; ut profitetur ipse in cap. bonæ memoriæ 4. de postulat. prælat. *Quia vero non plenam de personis illius regni notitiam habebamus, ideoque non poteramus salva conscientia eidem ecclesie in alia persona, nisi quæ de regno Hungariæ originem duceret congrue providere: nec vellemus ei præficere alienum,* &c. In Hispania etiam pulsus Saracenis constitutum, ut beneficia conferrentur indigenis, optimo sane consilio, ut populares hoc vinculo magis obligarentur ad tuendam patriam a Saracenis; Hieron. Zurita in indicib. Aragon. ad ann. 1131. *Decreto apostolico ecclesiastica beneficia ut indigenis conferantur sancitur, eamque sanctionem Lucius II. P. M. confirmat: & hoc est quod ait Gonzales in regul. 8. cancellariæ, gloss. 9. §. 1. num. 3. in multis Hispaniæ partibus omnia beneficia esse patrimonialia, id est conferri solis filiis patrimonialibus, seu naturalibus loci: nec ista abhorrent a jure civili: Cæsareis enim constitutionibus vetatur, ne clerici ordinentur ex alia possessione, seu vico, quam ex eo ubi ecclesiam esse contiterit; l. in ecclesiis 11. C. de Episc. & cleric. quod non sine causa constitutum: nempe ut clerici in ecclesia vici, in quo prædia possiderent ordinati, propriæ capitationis onus ac sarcinam recognoscerent, neve mutatione soli & clericorum translatione in alium vicum, vel fundum, vectigalium ratio conturbaretur: clerici enim non erant immunes a vectigalibus prædiorum; l. de his, C. de Episc. & cleric. de quo Basilus epist. 179. Peregrinis, inquam, interdicitur beneficiis ecclesiasticis, nisi rescripto Principis civitate donati sint: nec enim virtus uspiam peregrinatur, ubique patriam & lares proprios sibi parat sub bono Principe: infelix respublica, quæ virtutis præmia peregrinis denegat, peregrinarum mercium commercio gaudet, peregrinæ virtutis commercium odit. Capta Constantinopoli a Francis & Venetis communibus auspiciis male audiit Thomas Maurocenus Constantinopolitanus Patriarcha, natione Venetus, quod ex pacto beneficia ecclesiastica Venetis tantum conferret, remotis Francis & Græcis, & ab Innocentio III. Pontifice iustus, ut viros litteratos, & alias idoneos, undecumque originem ducerent, in ecclesiis Constantinopolitanis, & maxime in majori, institueret; cap. ad decorem, de institut.*

DISSERTATIONUM
 JURIS CANONICI,
 LIBER SEXTUS.

De parochiis, deque officio & potestate parochi.

C A P U T I.

Presbyteri, seu parochi, sacerdotes secundi ordinis, Episcoporum συλλεγεταρχοι comministri, compastores, cooperatores, adjuutores. Regimen animarum ars artium. Parochi prelatorum & presidentium nomine continentur, iidem dicti πρεσβύτες, πρεσβυτέρων. Presbyteri cardinales, persone, & eorum beneficia personatus. Parochiales ecclesie in villa murata non aliis conferenda, quam graduatis. Ex privilegio parochi habent jura episcopalia in suis ecclesiis, ea scilicet que pertinent ad jurisdictionem.

UÆ sit dignitas præbyterorum seu parochorum scire si studes, nimirum gradu proxima est episcopali, quæ est apex & culmen sacerdotii. In locum Apostolorum successere Episcopi, sed presbyteri typum gerunt septuaginta discipulorum, qui Apostolis succenturiati, ex Anacleti epist. 2. can. in novo, 21. dist. Theodulphus Aurelianensis Episcopus in capitulari ad parocos: Scitote vestrum gradum nostro gradui secundum, & pene conjunctum esse: sicut enim Episcopi Apostolorum in ecclesia, ita nimirum presbyteri ceterorum discipulorum Domini vicem tenent: & illi tenent gradum summi Pontificis Aaron, isti vero

Tom. IX.

T

filiorum ejus, &c. Unde Episcopi locantur in primo sacerdotii gradu, presbyteri in secundo; Optatus Milevitan. lib. 1. adverf. Donatist. *Quid commemorem laicos, qui tunc in ecclesia nulla fuerant dignitate suffulti? quid ministros plurimos, quid diacones in tertio, quid presbyteros in secundo sacerdotio constitutos? ipsi apices & Principes omnium Episcopi.* Eademque analogia presbyteri vocantur antistites secundi ordinis; Sidon. lib. 4. epist. 11. de Claudiano fratre Marmerci Viennensis Episcopi:

*Antistes fuit ordine in secundo,
Fratrem fasce levans episcopali.*

Et idem epist. 25. ejusdem libri, Joannem presbyterum, qui postea electus est Cabillonensis Episcopus, secundi ordinis sacerdotem appellat. Presbyteros constitutos per omnes Romanæ urbis titulos teneri lege de non alienandis rebus ecclesiæ voluit synodus Romana IV. sub Symmacho, *can. 6.* hac ratione, quia nefas dictu est, obligatione qua se per caritatem Christi connectit summus Pontifex, ea hominem secundi in ecclesia ordinis non teneri. Et Vigilius Papa, epist. 6. ad Auxanium Arelatensem, qui ex presbytero factus erat Episcopus, ait, eum ex sequenti ordine sacerdotii provectum ad pontificalis apicem dignitatis. Penes Episcopos sane est apex & culmen pontificatus, sed negandum non est, presbyteros ascitos esse in partem sollicitudinis; quam ob causam presbyteri a Græcis vocantur *συνεπιτροχοὶ* comministri, ut in epistola patrum congregatorum adversus Paulum Samosatenum; Euseb. lib. 7. cap. † 30. *πᾶσι συνεπιτροχοῖς, ἡμῶν Ἐπισκόποις, καὶ πρεσβυτέροις: omnibus comministris, Episcopis, & presbyteris.* Episcopos & presbyteros, illos pastores, hos compastores appellat Jo. Chryostom. de diversis utriusque testamenti locis, serm. de pseudopropheta: *τί, inquit ἀπολογισώμεθα τῶ ἀρχιποιμένι; ὁ ποιμένες, καὶ συμποιμένες; Quid summo illi pastori respondebimus? o pastores & compastores!* Presbyteros Episcoporum cooperatores agnoscit concil. Aquisgranens. III. sect. 2. de ordine rectorum, *can. 5.* *Quia cooperatores oneris nostri esse procul dubio noscuntur.* Vicarios & adjuutores Fulbert. epist. 2. ad Finardum: *Cibum cælestem representat ille dominicus cibus, quem per quadraginta dies sumendum, tamquam salutis viaticum Pontifex novis ecclesiæ cultoribus distribuit, quos suæ pastoralis curæ vicarios adjuutores ad erudiendam plebem sibi commissam constituit.* Eodemque dignitatis participio Episcopus non se dominum, sed collegam presbyterorum esse cognoscat, voluit synod. Carthag. IV. *can. 35. in can. † Episcopus 10. † 95. dist.* Quanto anima præstantior est corpore, tanto ceteris muniis publicis præstantius & nobiliter est officium parochi, quod versatur in curatione animarum, unde ars artium dicitur regimen animarum; *cap. pen. de etat. & qual. & ordin. præficiend. & parochi prælatorum nomine continentur; cap. cum ab ecclesiarum, de offic. ordinar. cap. tua nos, de cleric. agrot. vel debilit. & melioribus ecclesiæ sæculis presbyteri cum Episcopis præsidentium nomine cohonestati; Tertull. de coron. milit. Eucharistiæ sacramentum etiam antelucanis cœtibus, nec de aliorum manu quam præsidentium sumimus: & præsidere dicti seniores, sive presbyteri; idem Tertullian. apologetic. cap. 39. Præsidere probati quique seniores, honorem illum non pretio, sed testimonio adepti.* Eadem ætate Episcopis & presbyteris commune fuit nomen *προβυτέρων* apud Græcos; Justin. martyr, apolog. 2. (al. 1. cap. 65.) *ἐν χάριτι ἡσωντος δὲ τῷ προβυτέρω: quum præsidens gratiarum actionem persecerit.* Nec dispari cultu parochi dicti sunt *προποπάται*, Balsamo in *can. 8. synod. Antiochen. τῶς ἐν ταῖς χώραις προβυτέρας, ἡτοι τῶς προποπάταις: Presbyteros qui sunt in pagis, seu proto-papas, & iidem dicti etiam presbyteri cardinales, quod ecclesiæ incardinarentur, ut jam observatum est ex Gregorio; can. fraternitatem, 71. dist. can. quorumdam, 74. dist. can. relatio, 21. qu. 1. Posterioribus sæculis novis honorum titulis aucta est dignitas parochorum: hos enim personas vocarunt, & eorum beneficia personatus, quæ est di-*

dignitatis ecclesiasticæ genus; *cap. ex parte* † 2. *al. 12. de rescript. cap. constitutus, de filiis presbyteror. cap. personas, de appellat. cap. ult. ne cler. vel monach. secular. negot. se immisc. cap. illud etiam, de excess. prelat. can. questum, 1. qu. 3.* Personæ autem dicti sunt parochi, quod personam ecclesiæ sustineant, ut de Petro scripsit Augustinus homil. 54. *Petrus in multis locis apparet, quod personam gestet ecclesiæ*: qua de causa personas a conductiis presbyteris distinxit Jo. Saresber. epist. 1. *Non personas, sed conductos sacerdotes.* Parochorum personatus & dignitatis insigne argumentum est, quod iudices dari possunt auctoritate sedis apostolicæ; *cap. ex litteris 29. de offic. deleg. quod in alios non cadit, quam personatu, aut dignitate præditos; cap. statutum, de rescript. in 6.* Hoc honoris præcipuum urbanos parocos a vicariis fecerunt, quod parociales ecclesiæ, quæ sunt in urbe, vel villa murata, non possunt conferri alii, quam graduato; *juxta pragmatic. tit. de collat. §. in ecclesiis, & ibi gloss. & concord. §. ult. eod. tit. nec summus Pontifex potest dispensare cum non graduato, quia non potest derogare legi, quæ vim contractus obtinet.* Ex privilegio etiam pontificio quandoque presbyteri in ecclesia sua episcopalia jura exercent, intellige pertinentia ad jurisdictionem, quæ synodica vocat Ekkeardus junior, de casib. monast. S. Galli, cap. 14. apud Goldast. tom. 1. rer. Alemanicar. *Unde, ut antiquitus loci nostri mos statutus erat, publicus populo nostro etiam presbyter positus est, ut in ecclesia S. Othmari omnibus, qui inter Goldahan & Sintrianum fluvios degunt, synodica quæque præter disjunctiones conjugum pro Episcopo faceret, cujus rei privilegia cum a Joanne Papa cum Salomone Episcopo, nec non Carolo stipulante habeamus, invidi monachis nunc temporis Episcopi, vix nobis, & nostris habitum relinquentes, ut Sallustii verbis utar, nil nobis reliqui facere moliuntur; &c.*

C A P. II.

Parochi officium missas, & alia sacra celebrare. Missa parochialis hora tertia, & in majori altari celebranda. Paroecianorum officium parocialem ecclesiam frequentare, & singulis dominicis parociali missæ adesse.

PAROCHI dignitas non otiosa & iners, tota in actu & ἀσκήσει versatur. Parochi officium est gregem pascere & regere, quod varia & multiplici opera diltringitur. Primum parochi officium est dominicis & aliis festivis diebus missarum solemnia & alia divina officia celebrare; ex concil. Nannerens. *can. 1. & 2. can. in dominicis, & seq. 9. qu. 2. & cap. 2. de parochiis.* Agendas vocarunt nostri, quia rite & solemniter aguntur; concil. Carthagin. *II. can. 9. Quisquis presbyter inconsulto Episcopo agenda in quolibet loco voluerit celebrare, ipse honori suo contrarius existit.* Parochi officium in celebrandis agendis, seu missis solemnibus, recte signat Beda lib. 2. hist. ecclesiast. cap. 3. ubi de ecclesia S. Pauli apud Londinum: *Habet hæc in medio pene sui altare in honorem beati Gregorii Papæ dedicatum, in quo per omne sabbatum a presbytero loci illius agenda eorum solemniter celebrantur.* Adeoque presbyter, cui creditæ sunt duæ vel plures ecclesiæ ob inopiam & tenuitatem, singulis diebus dominicis in singulis missæ sacrificium celebrare debet; concil. Emeritens. *can. 19.* Missa parocialis celebrari debet hora tertia, quæ est hora nona matutina, quo plebs commodius adesse possit, eaque religione, ut cavendum sit ne diebus dominicis per missas peculiare populus a publicis, quæ hora tertia fiunt, abstrahatur; Theodulphus Aurelianensis in capitul. ad parochos, cap. 45. quem locum Gratianus falso adscribit Augustino in can. & hoc, de consec. dist. 1. *Ut*

missæ, quæ per dies dominicos peculiare a sacerdotibus fiunt, non ita in publico fiunt, ut per eas populus a publicis missarum solemnibus, quæ hora tertia canonicè fiunt, abstrahatur. Missæ solemnibus hora tertia celebrandæ ritum testatur canon 14. concil. Aurelianens. III. de missarum celebratione: *In præcipuis duntaxat solemnitatibus id observari debet, ut hora tertia missarum celebratio in Dei nomine celebretur.* Gregor. Turonens. in vita S. Nicetij Lugdunensis apud Surium, april. 2. *Facta quoque hora tertia cum populus ad missarum solemnibus conveniret.* Et Beda lib. 4. hist. eccles. cap. 22. *A tertia enim hora, quando missæ fieri solebant, sapissime vincula solvebantur.* Inde presbyter quidam, querentibus apud Episcopum rusticis, quod modo hora tertia, modo nona die dominica missam celebraret, moræ causam hanc reddidit: *die dominica, inquit, prope altare sedeo, & quousque videam Spiritum sanctum altare obumbrantem sacra missarum solemnibus non inchoo, ut narrat Jo. Moschus, Limonar. cap. 27.* & hujusmodi missa celebratur in majori altari, ubi sacra mysteria aservantur. Unde altare majoris missæ distinguitur ab altari minoris missæ, in vita D. Gosuini Aquicinctensis abbatis, lib. 1. cap. 20. *Videre sibi visus est de loco sanctuarii virum egredi, & per altare missæ minoris in presbyterii descendere pavementum: cum autem transitum faceret, juxta mensam majoris missæ, ubi loco suo Sancta Sanctorum servabantur.* Et eadem missa dicitur publica, quia in publico populi conventu, & in ecclesiis parœcialibus celebratur, non in cœnobiis, ne in his popularis conventus occasio præbeatur; Gregor. lib. 4. epist. 87. *Missas quoque publicas in cœnobiis fieri omnimodo prohibemus: ne in servorum Dei recessibus & in eorum receptaculis ulla popularis conventus præbeatur occasio, can. Luminofo, 18. qu. 2.* Nunc videamus quæ sint partes parœcianorum: nimirum hi tenentur singulis diebus dominicis & aliis festis diebus adesse missæ parœciali, decimas enim præstant ecclesiæ, ubi per totum anni circulum missas audiunt; *can. questi, 16. qu. 1.* quem Gratianus falso laudat ex concil. Moguntino, repetendus enim est ex concil. Cabillonens. II. *can. 19.* & laici vetantur audire missam extra parochiam, in qua legitimus ordinariusque est conventus; *concil. Agath. can. 21. can. si quis etiam, de consecr. dist. 1.* Unde parœcialis ecclesia dicitur locus processionis celeberrimus, in *can. presbyteri, 24. dist.* & presbyter non debet admittere ad missam alienum plebanum, id est parœcianum; *d. cap. 2. de parochiis, & d. can. in dominicis, & seq.* ita tenentur parœciani frequentare ecclesiam parœcialem, ut non possint abesse sua ecclesia ultra tres dies dominicas sine causa, sub pœna excommunicationis; *synod. VI. in Trull. can. 81.* Nec hi perfunctorie debent parœciali missæ interesse, sed totam peraudire debent, ita ut ante benedictionem abire non liceat; *ex concil. Agath. can. 47. can. missas die, de consecr. dist. 1.* Denique fideles parœcialem ecclesiam, ut pii liberi matrem, colere, & frequentare, & observare debent. De eo quod quotidie fideles ecclesiam non adirent, sed tantum festis diebus, dolet Chrysofom. homil. 24. ad Antiochenos, (al. monitum in homil. de baptismo Christi, & de epiphania, in princ.) *δάνομαι ἢ ὀδυνώμαι πλὴν ψυχῶν, ὅτι πᾶντα περὶ τὰ τέκνα ἢ ἐκκλησία, ἢ κατ' ἐκείνων συνάξιν ἀπολαύειν αὐτῶν δύναται, ἀλλ' ἐν ἑορτῇ μόνον.* Crucior & animi dolore angor, quod cum tam multos liberos peperit ecclesia, non illis ibidem in singulis collectis, sed in festis solummodo frui possit. Et eadem ratione notantur Antiocheni, quod sacris non solutis discederent.

C A P. III.

*Parochi est subditos baptizare. Unde parœciales ecclesie baptismales dictæ.
Baptismus, titulus Christianitatis, sacerdotium laici.*

EPISCOPI, vel presbyteri, seu parochi, est baptizare, vel his absentibus diaconi; *can. constat, de consecr. dist. 4.* & quidem presente Episcopo presbyter non potest baptizare sine iussu Episcopi; *can. omni tempore, de consecr. dist. ead.* Et ita accipiendum illud Tertulliani de baptismo, cap. 17. *Dandi quidem habet jus summus sacerdos, qui est Episcopus, dehinc presbyteri, & diaconi; non tamen sine Episcopi auctoritate, propter ecclesie honorem, quo salvo, salva pax est, id est presente Episcopo, eo enim absente, nihil vetat presbyterum baptizare, non expectato Episcopi præcepto; quia in ordinatione, & collatione tituli, baptizandi officium recipit. Baptismus ita pertinet ad officium parochi, ut non possit ministrari, nisi in ecclesia parœciali; synod. Meldens. can. 48. Ut nemo presbyterorum baptizare presumat, nisi in vicis & ecclesiis baptismalibus, unde parœciales ecclesie baptismales dictæ; ut in d. can. Meldensi, & in can. plures; can. statuimus, 16. qu. 1.* Aliquando tamen ecclesie baptismales aliæ fuere, quam parœciales, nimirum ecclesie privatæ, in quibus baptismus tantum ministrabatur: nempe in quibus diaconus sine presbytero ministrabat; de quibus concil. Eliber. can. 77. *Si quis diaconus regens plebem sine Episcopo vel presbytero aliquos baptizaverit, eos per benedictionem perficere debet.* Baptismus igitur non potest ministrari, nisi in ecclesia parœciali: excipitur nisi filii Regum, vel Principum baptizandi extiterint, quibus hoc casu defertur; *clem. unic. de baptismo.* Presbyteris diligenter Episcopus tradere debet baptismi sacramentum, id est ritum & formam solemnem administrandi baptismi; conc. Turonens. III. can. 18. *Episcoporum sit magna sollicitudo presbyteris suis tradere baptismi sacramentum, & quid in eodem renunciandum, quidve credendum sit.* Et presbyteri, cum ad litanias, vel synodum conveniunt, Episcopo rationem reddere debent, an rite & solemniter baptizent; *can. quando, 38. dist.* Et hoc est quod voluit concil. Pictaviense I. can. 6. *Presbyter autem de cura animarum, & de Christianitatis ministerio Episcopo respondeat.* Christianitatem appellat baptismi sacramentum, quo Christiani efficimur, unde titulum Christianitatis appellat Ambros. sermon. † 90. *Videns itaque Symphronius præfectus tantam in puella constantiam, parentes ejus alloquitur: & quia erant nobiles, & vini eis inferre non poterat, titulum eis Christianitatis opposuit.* Et hoc sensu queritur in *can. sunt nonnulli, 16. qu. 1.* an monachi presbyteri Christianitatem largiri possint, id est baptismum, quem merito Christianitatem vocarunt: siquidem hujus gratia Christianæ fidei tesseram accipimus, & Christianorum cœtui cooptamur, & baptismus est quasi initiatio sacerdotii; Hieronym. advers. Luciferianos: *Deponat sacerdotium laici, id est baptisma.*

† In lib.
meo, ep. vir-
ginibus sa-
cris, I. in-
ter spur. n. 4.

C A P. IV.

Pœnitentia publica indictio propria Episcoporum . Jurisdictionem ordinariam habet parochus in foro pœnitentia . Ex Lateranensi conc. Parochiani semel in anno debent sacra exomologesi peccata expiare apud proprium parochum , & in festo paschæ SS. eucharistiam ab eodem suscipere . Veteres Christiani quotidie communicabant : quotidiana communionis usus quando defecit . De custodia SS. eucharistia observatu digna . SS. eucharistia ad egros deferuntur cum factibus & tintinnabulo . Parochi officium est & extremam unctionem deficientibus ministrare . Custodia SS. chrismatis .

PRESBYTERIS, seu parœciarum rectoribus non licet pœnitentiam publicam indicere, nec pœnitentes publice in ecclesia reconciliare, seu absolvere; conc. Carthag. II. can. 3. Carthag. III. can. 32. Agathens. can. 44. can. si jubet, can. † ministrare, can. presbyter ult. 46. qu. 6. nec chorepiscopis, quia pontificii apicem non habent; ex Leonis epist. 86. can. quamvis, 68. dist. nec abbatibus etiam; can. accedentibus, de excess. pralat. sed hæc reservantur Episcopo, nec inferioribus permessa sunt, nisi ex mandato Episcopi. In publica tamen pœnitentia non vacant partes presbyterorum parœciæ: cum enim pœnitentes publici præsentantur Episcopo ante fores ecclesiæ, adesse debent decani, id est archipresbyteri parochiarum, & presbyteri pœnitentium, qui pro modo culpæ pœnitentiam per gradus injungant, post hæc eos in ecclesiam introducant, solemnius demum per Episcopum reconciliandos; ex concil. Agath. can. 9. can. in capite, 50. dist. Pœnitentiæ publicæ locus fuit tantum in publicis & famosis sceleribus, & hæc fuit propria Episcopi; sed in occultis peccatis ad parochum pertinet confessiones audire, & pœnitentes absolvere; can. placuit, de pœnit. dist. 6. cap. omnis utriusque, de pœnit. & remiss. Et parochus habet jurisdictionem ordinariam in foro pœnitentia in omnes parochianos, & censetur quoad hoc a lege approbatus, sine alia ordinarii licentia; concil. Trident. sess. 23. de reform. cap. 15. præterquam in casibus per Episcopum reservatis; ejusd. Trident. concil. sess. 14. de reform. cap. 7. Silvest. in summ. in verb. casus. Fideles vero ad minus semel in anno debent sacra exomologesi peccata sua expiare apud proprium parochum, & in festo paschæ sacrosanctam eucharistiam ab eodem suscipere; d. cap. omnis utriusque, quod desumptum est ex concil. generalis Lateranensis habiti sub Innocent. III. can. 21. Primis ecclesiæ temporibus, ut ingenia hominum re recenti calent; quotidie communicabant; Cyprian. de orat. dominica: *Et eucharistiam quotidie ad cibum salutis accipimus*. Ineunte quarto sæculo Romæ; & in Occidente nondum defierat pia consuetudo; Hieronym. lib. 3. advers. Jovinian. *Scio Romæ hanc esse consuetudinem, ut fideles semper Christi corpus accipiant, quod nec reprehendo, nec probo: unusquisque enim in suo sensu abundat, &c.* Et idem epist. ad Lucinium Beticum. Et Ambros. lib. 5. de sacrament. cap. 4. *Panem nostrum quotidianum. Si quotidianus est panis, cur post annum illum sumis, quemadmodum Græci in Oriente facere consueverunt? Accipe quotidie, quod quotidie tibi proficit. Sic vive, ut quotidie merearis accipere.* Et Augustin. de dogmatibus ecclesiastic. cap. † 23. *Quotidie eucharistiæ communionem percipere nec laudo, nec vitupero. Omnibus tamen Dominicis diebus communicandum suadeo & hortor.* Et idem epist. 118. cap. 3. quos locos exscripsit Gratianus in can. quotidie, de consecr. dist. 1. Ea atate in Oriente defecerat ea consuetudo, & res redacta erat ad unam communionem in anno; præter Ambrosium, loco modo lauda-

to,

to, testis August. de verb. Domin. ferm. 28. (al. 84. num. 3.) in illud : *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Si quotidianus est panis, cur post annum illum sumis, quemadmodum Græci in Oriente facere consueverunt? Accipe quotidie quod quotidie tibi proficit. Sic vive ut quotidie merearis accipere. Et Chrysostr. homil. 31. ad Populum Antiochen. (al. de B. Philogon. homil. 6. n. 4.)* καὶ καθάπερ ἔ ἐν ἑαυτῷ συνειδόσθε φαῦλον καὶ ἐκείνῳ δὲ προσίεναι τῶν ἡμέρων ἕσθαι ἔ ἐν ἀμαρτήμασι προκατελημμένον, καὶ μὴ μετανοῶντα ἕδ ἐν ἑορτῇ προσίεναι ἀσφαλές ἔ γὰρ δὴ τὸ ἀπαῖς πῶ ἐνιαυτῷ προσελθεῖν ἀπαλαττεῖ πῶν ἐγκλημάτων ἡμῶν, ἀν ἀνοξίως προσίωμεν. *Quemadmodum enim qui sibi nullius mali conscius est, hunc oportet singulis diebus accedere: sic qui peccatis occupatus est, nec pœnitet, eum ne in festis quidem accedere tutum est: neque enim semel in anno accedere liberat nos a peccatis, si indigne accesserimus.* Defervescente Christianæ religionis æstu, quotidiana communio in desuetudinem abiit, nec aliud imperatum, quam ut ter in anno sacra communio libaretur; synod. Agathens. can. 18. *Seculares, qui in natali Domini, pascha, & pentecoste non communicaverint, Catholicis non credantur, nec inter Catholicos habeantur.* Et Turonens. III. can. 1. *Ut si non frequentius vel ter laici homines in anno communicent, nisi forte quis majoribus quibuslibet criminibus impediatur.* In sacrae communionis perceptione quis modus adhibendus sit, docuit conc. Cabillonense II. can. 46. *In perceptione corporis & sanguinis Dominici magna discretio adhibenda est; cavendum est enim, ne si nimium in longum differatur, ad perniciem animæ pertineat, dicente Domino: Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis: si vero indiscrete accipiatur, timendum est illud quod ait Apostolus: Qui manducat & bibit indigne, judicium sibi manducat & bibit, &c.* Tandem ecclesia indulgentem tempori, & fidelium nimiam tepiditati sese præbente, in concil. generali Lateranensi satis visum est præcipi, ut semel in anno sacra communio perciperetur in festo paschæ; d. cap. omnis utriusque. *Damnanda Christianorum remissio, quæ causam dedit edicto, sed laudanda ecclesiæ dispensatio, quæ non sine sancti Spiritus numine infirmis se accommodavit δι ὁικονομίας σωτηρίας, ut utar verbis Clementis Alexandrini, Stromat. lib. 6. & antiquam legem remisit, ne contempta & violata videretur.* Sacrosancta vero eucharistia, quod pertinet ad officium parochi, debet in ecclesia paræciali servari sub tuta custodia, adhibitis clavibus; cap. 1. *de custod. eucharist.* eademque debet honorifice collocari in loco singulari, mundo, & signato, id est obsignato; cap. sane cum olim, *de celebrat. missar.* Ut corpus Domini locetur in altari, non inter sacras imagines, quibus altare adornari solebat, sed sub ipsa cruce; quæ in meditullio altaris poni consuevit, decretum synod. Turonens. II. can. 3. *Ut corpus Domini in altari, non in imaginario ordine, sed sub crucis titulo componatur.* Sacrosancta eucharistia debet servari in sacra pyxide aurea vel argentea: ea olim servari solita intra cistam, vel arculam auro vel argento affabre factam in formam columbæ: hoc ritu Basilium sacram hostiam in tres particulas divisisse, unam sumpsisse, alteram vero una secum sepeliendam servasse, tertiam denique in columba aurea depositam super altare sacrum suspendisse, legitur in vita ipsius Basilii, quæ Amphilochei nomine inscripta habetur: τῶν δὲ ἑσπερον ἐνδεὺς περισεῖρα χρυσῆ ἐκρέμασεν ἐπάνω πῶ ἀγίῳ θυσιασθῆρι. *Tertiam denique in columba aurea depositam desuper sacrum altare suspendit.* Hujusmodi columbas furto fustulisse Severum pseudo-Episcopum Antiochenum conquesti sunt clerici & monachi Antiocheni apud synodum Constantinopolitanam quintam, qua de re existat epistola inter acta concilii: **) τὰς γὰρ εἰς τύπον πῶ ἀγίῳ πνεύματος χρυσῆς τε καὶ ἀργυρῆς περισεῖρας κρεμασμένας ὑπεράνω πῶν Θείων κολυμβηθράν, καὶ θυσιασθῆριων μετὰ πῶν ἑσπετερίσαστο, λέγων ἔ χρισῶ αἰ ἐν εἶδει περισεῖρας ὀνομαζέσθαι τὸ ἀγιον πνεῦμα. *Columbas enim aureas & argenteas in formam Spiritus sancti super divina lavacra &*

altaria appensas, una cum aliis sibi appropriavit, dicens, non oportere in specie columbae Spiritum sanctum nominari. Deque hujusmodi columba, quæ est symbolum Spiritus sancti, intelligi velim, quod corpus Christi in sacra mensa Spiritu sancto convestitum videri suboscure propter catechumenos dixit Chrysostom. homil. 31. ad Antiochenos (al. de B. Philogonio hom. 6. num. 3.)

† καὶ γὰρ καὶ ἐν ταῦτα κείσεται τὸ σῶμα τὸ δεσπόσκιον, ἐχὶ ἐσπαργανωμένον, καὶ δάσπερ ποτε, ἀλλὰ πνεύματι πανταχοῦθεν ἐγὶο περιεδόμενον, ἴσασιν οἱ μεμνημένοι τὰ λεγόμενα: Nam & hic ponitur corpus Dominicum, non quidem fasciis involutum sicuti tunc, sed undique Spiritu sancto convestitum: qui mysteriis initiati sunt intelligunt quæ dicuntur. In Gallia sacrosancta eucharistia custodia causa deponi solita in turricula, id est arcula in speciem turriculæ efformata; Gregorius Turonens. lib. 1. de miracul. cap. 86. Lecta igitur passione cum reliquis lectionibus, quas canon sacerdotalis invexit, tempus ad sacrificium offerendum advenit, acceptaque turre diaconus, in qua ministerium Domini corporis habebatur, ferre cæpit ad ostium. Hoc pacto Felix Bituricensis Episcopus, turrem auream eucharistiæ aservandæ causa eleganti opere fieri curavit, quam carmine descripsit Fortunatus lib. 3. cap. 23. quod carmen inscriptum est Felici Bituricensi Episcopo in turrem ejus. Ne quid desit reverentiæ tam augusti sacramento debita, sacram thecam eucharistiæ pallio velari vetustissimi moris est; Gregorius Turonens. lib. 7. hist. cap. 22. Apprehende pallium altaris, infelix, quo sacra munera conteguntur, ne hinc abjiciaris. Sacrosancta eucharistia domum deferretur ad infirmos, ut viaticum *τελευταίων ἐφόδιον*, concil. Nicæn. can. 13. *Arausican. can. 3. can. qui recedunt, can. de his, 26. qu. 6. & can. presbyter, de consecr. dist. 2. cap. officium, de offic. archipresb.* Ambros. serm. † 81. Nec te pigeat visitare agrum, requirere clinicum, memento & quoniam nos cum decumberemus in grabato nostro cum essemus debiles, & non possemus ipsi per nos ire ad Dominum, Deus ipse venit ad nos: misit enim filium suum in similitudine carnis peccati, qui nobis attulit cibum seipsum. Hujus moris elegans monumentum est, quod cum Serapion ob lapsum in ecclesiam recipi suppliciter postulasset, & in extremis agens per nepotem ad se evocasset presbyterum, & is forte ob valetudinem non posset ad eum accedere, particulam eucharistiæ tradidit puero, ut eam Serapioni daret, qua ille accepta statim efflavit animam; auctore Eusebio lib. 6. cap. † 44. Cum presbyter eucharistiam deferret ad agrum, eam in decenti habitu superposito mundo velamine debet ferre & referre honorifice ante pectus, cum omni reverentia & timore, facibus accensis præcedentibus; d. cap. sane cum olim. Quoties etiam sacra eucharistia ad infirmum deferretur, clericus cum tintinnabulo presbyterum præire debet, ad submovendam plebem, ex instituto Widonis Cardinalis, & apostolicæ sedis legati in Germania, tempore schismatis inter Philippum & Othonem; Cæsarius de miracul. sanctor. lib. 9. cap. 51. Præcepit etiam idem Cardinalis, ut quoties deferendum esset ad infirmum, scholaris sive campanarius sacerdotem præcedens per nolanam illud proderet. Parochi etiam officium est sacramentum extremæ unctionis ministrare; clem. religiosi, de privilegiis. Ideo presbyter sub tuta custodia chrisma habere debet, ne forte a sacrilegis & maleficis ad nefarios usus convertatur; d. cap. 1. de custod. eucharist. puta ad curationem morborum, vel quæpiam maleficia; concil. Moguntin. I. can. 17. Presbyteri sub sigillo custodiant chrisma, & nulli sub prætextu medicinae vel maleficii donare inde presumant.

† Serm. 81. in lib. meo, studio monachor. S. Mauri edito, fuit ommissus, & dicitur esse apud Basil. homil. in dictum illud: *destruam horrea mea: laudata tamen verba minime exhibet.*

C A P. V.

Parochi est nuptiarum celebratio, & benedictio contrahentium. Nuptia non celebranda, nisi prius editis solemnibus bannis. Horum institutum manavit ex consuetudine Gallicanae ecclesiae. Clandestina nuptia damnata. Nubentium absentio ab ecclesia intra trigesimum diem post nuptias.

AD parochum pertinet celebratio nuptiarum, & solemnisi benedictio contrahentium; *can. 1. 2. & seqq. 30. qu. 5.* & hoc jus ita proprium est parochi, ut monachis non liceat nuptias celebrare, seu solemnizare, sine parochialis presbyteri licentia; *clem. religiosi, de privilegiis.* Ne vero sacramenta ponantur in quaestu & commercio, parochus pro benedictione nubentium quicquam pecuniae exigere vetatur: coque nomine querentibus parochianis de Villafranca, damnatus capellanus, seu parochus eorum, quod pro funere mortuorum, & benedictione nubentium pecuniam extorqueret; *cap. suam nobis de simonia*, quod inscribitur, abbati de Jugo Dei. Unde nullae & irritae sunt nuptiae, quae clam & furtim contrahuntur coram non parocho proprio; *d. can. 1. & seqq. 30. qu. 5.* & iustae sunt nuptiae, quae constituuntur interposita ierologij, seu benedictione sacerdotali, & in conspectu ecclesiae; *Tertullian. 2. ad uxorem: Unde sufficiam ad enarrandam felicitatem ejus matrimonii, quod ecclesia conciliat, & confirmat oblatio, obsignatum Angeli renunciant, pater rato habet?* Et *Ambros. epist. 70. (al. 19. num. 7.) Nam cum ipsum conjugium velamine sacerdotali, & benedictione sanctificari oporteat; quomodo potest conjugium dici, ubi non est fidei concordia?* Nec per solam benedictionem, sed etiam per sacrosanctae eucharistiae participationem nuptias obsignari solitas testatur *Balsamo in 2. Basilii ad Amphiloch. can. 26. ἡ μὴ καὶ σήμερον ὄσαν διὰ ἱερολογίας, καὶ δεῖας μεταλήψεως τοῦ σώματος, καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ ὁ γάμος συνίσταται.* Quo clandestinae & furtivae nuptiae tollantur, ne sine dote fieret conjugium, nec sine publicis nuptiis, id est solemnibus officio quisquam uxorem duceret, vetitum *can. nullum sine dote, 30. qu. 5. qui can. laudatur ex concil. Arelaten. can. 6.* Eandem ob causam rite institutum, ne nuptiae celebrentur, nisi prius editis bannis, id est solemnibus denunciationibus de nuptiis contrahendis; *cap. cum inhibitis, de clandestin. desponsat.* quod ex peculiari ecclesiae Gallicanae consuetudine commune jus factum non negat *Innocet. III. in cap. cum in tua, de sponsalib. in 4. compilat. ad Belvacensem Episcopum*, quod *Raymundus repetiit, in cap. cum in tua, de sponsalib. & cap. cum in tua; qui matrimonium accusar. poss.* sed truncum, & interpolatum, omissis his verbis: *in ecclesiis secundum consuetudinem ecclesiae Gallicanae editis: scilicet Romana ecclesia non dedignatur rectos aliarum mores imitari; Gregor. I. lib. 7. epist. 64. Tamen si quid boni vel ipsa vel altera ecclesia habet, ego & minores meos, quos ab illicitis prohibeo, in bono imitari paratus sum. Stultus est enim qui in eo se primum existimat, ut bona quae viderit discere contemnat.* Ita quod concilium Lateranense statuit, ut in singulis ecclesiis cathedralibus magistro scholarum praebenda assignetur; *cap. 1. de magistris*, id est ex consuetudine ecclesiae Gallicanae deductum fatetur *Alexander III. in cap. pervenit, eod. tit. in 2. collect.* & multis ante saeculis Hispania Gallicanae ecclesiae decreta lubens amplexa est. Gallicanos canones laudarunt Patres *Tarraconensis concilii, can. 11. & Tolerani. Pactum Francorum; id est legem Francicam; cap. 1. de serv. non ordinand. in integra. decretali.* Igitur nullae & irritae sunt nuptiae, quae clam contrahuntur, id est coram alio, quam proprio parocho, absque testibus, &

solemnibus bannis, seu edictis, quod repetita lege sancitum est in *concil. Tridentino sess. 24. de reformat. cap. 1.* Nec a Christianis modo damnatae clandestinae nuptiae, eadem foeda & turpes vitae gentilibus: nuptias a se cum Pudentilla ruri contractas, non alia ratione, quam difficultate praestationis sumptuum epularum, & sportularum nuptialium, excusat Apulejus apolog. 2. *Quippe ita placuerat in suburbana villa potius ut conjungeremur, ne cives denuo ad sportulas concurrerent; cum haud pridem Pudentilla de suo quinquaginta millia nummum in populum expunxisset ea die, qua Pontianus uxorem duxit, & hic puerulus toga est involutus, praeterea ut convivii multis, ac molestis supersederemus, quae ferme ex more novis maritis obeunda sunt.* Etiam gentilium calculo damnati Plato & Zeno, quod communes omnibus faciant conjuges, & occultas concilient nuptias, *ὡς καθόλου κατασκευάζουσι γάμους*, ut ait Chrysofostom. *homil. 1. (cap. 4.) in Mattheum.* Clandestinas Samaritanæ nuptias propriae vocis judicio damnavit Christus: cum enim ei Christus imperasset ut virum vocaret, neganti se habere virum: *Bene, inquit, dixisti, quia non habes virum, quinque enim viros habuisti, & nunc quem habes non est tuus vir:* quod scilicet cum eo legitime nupta non esset, sed virum clam haberet. Clandestinas quoque nuptias non tulit lex Salica: hac lege in mallo, id est in foro, seu judicio uxor ducebatur coram tribus testibus, adhibitis tribus solidis & denario, ut patet ex §. 1. *iii. 47. ejusdem legis.* Dolenda hujus sæculi labe, quo clandestina hujusmodi conjugia nimium gliscere audio: videant qui ea ferenda putant, ut adulteria, & stupra vitentur, ne animas mergant in profundum, dum earum naufragio tabulam, & saluti subsidia quaeritant: nimirum quæ clam & furtim contrahuntur, non legitima conjugia sunt, sed potius adulteria, stupra, contubernia, & fornicationes; *d. can. 1. 30. qu. 5. & de his intelligendus, ni fallor, can. 26. 2. Basiliæ epistola ad Amphilochium: ἡ πορνεία γάμος οὐκ ἐστίν, ἀλλ' ἰδέ γάμος ἀρχή: fornicatio non est matrimonium, sed nec initium matrimonii.* Cumque matrimonium sit magnum in ecclesia sacramentum, religionis Christianæ seminarium, ac pene vinculum, sane non magis id dissimulari potest, quam religio ipsa, quæ publicam & sinceram coram Deo & hominibus professionem desiderat, juxta illud Domini: *Qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo;* Matth. 10. tum hujusmodi clandestinis conjugis nimium foedatur honestas nuptiarum, evertitur status liberorum: inde sequuntur quotidiana divortia, a quibus impune patet utrique transitus ad alias nuptias, quæ est nefanda & horribilis seges adulteriorum. Eodem jure ad parochum pertinet tori nuptialis benedictio: hoc nomine in concilio Gangrensi damnatus Eustathius Sebastæ Episcopus, quod in ædibus nubentium preces fieri vetuit; de quo Socrates *lib. 2. cap. † 43. ἐν δίκαις τε γεγαμηκότων ἐυχὰς ἐκώλυε γίνεσθαι.* Idemque Sozomenus *lib. 3. cap. † 14.* Solemnem hunc ritum lectuli genialis per parochum benedicendi jam pridem in Gallia receptum, patet ex vernacula fabella Heroidis Melusinæ. Post nuptias tamen, quia etsi hæ naturæ, quæ veneranda est, & religionis vinculo teneantur, nonnihil humani pudoris in se habent, in trigessimum diem conjuges ecclesiæ limine abstinere solebant; Augustin. *de tempore, sermon. 244. (al. 292. in append. num. 5.) Denique mulieres quando maritos accipiunt per triginta dies intrare in ecclesiam non presument: quod etiam similiter viri observare deberent.*

C A P. VI.

Parocho commune cum Episcopo prædicandi officium. Sermonis habendi præscriptus mos diebus dominicis, idque post lectionem evangelii.

PAROCHO commune cum Episcopo officium est verbum Dei prædicare; Hieronym. vel alius quisquis est ad Rusticum Narbonensem Episcopum, de septem ordinibus ecclesiæ: *Nemo hinc Episcoporum invidia diabolica tentationis inflatus irascatur in templo, si presbyteri interdum exhortentur plebem, si in ecclesiis prædicent, si plebibus, ut scriptum est, benedicant, can. ecce ego, † 95. dist. & certe divisum inter Episcopos & presbyteros evangelizandi officium satis testatur, quod evangelium scripsere duo ex Apostolis, Joannes, & Matthæus, & duo e discipulis, Marcus, & Lucas, quorum hi presbyterorum typum gerunt, illi Episcoporum.* In Gallia presbyteris, seu parochis prædicandi evangelii jus ex more concessum, & his deficientibus, diaconis homilias patrum recitandi; concil. Vasense II. can. 2. *Hoc etiam pro edificatione omnium ecclesiarum, & pro utilitate totius populi nobis placuit, ut non solum in civitatibus, sed etiam in omnibus parochiis verbum faciendi daremus presbyteris potestatem; ita ut si presbyter aliqua infirmitate prohibente, per seipsum non potuerit prædicare, sanctorum patrum homilia a diaconibus recitentur.* Et concil. Arelatenf. IV. can. 10. de prædicatione: *Providimus enim, pro edificatione omnium ecclesiarum, & pro utilitate totius populi, ut non solum in civitatibus, sed etiam in omnibus parochiis, presbyteri ad populum verbum faciant, & ut bene vivere studeant & populo sibi commisso prædicare non negligant.* Nonnullis in ecclesiis quidem moris fuit presbyteros silere præsentem Episcopum, quem morem notat Hieronymus epist. ad Nepotianum: *Pessime consuetudinis est in quibusdam ecclesiis tacere presbyteros, & præsentibus Episcopis non loqui, quasi aut invidiant, aut non dignentur audire, can. † esto subjectus, 95. dist.* Quinimmo in Alexandrina ecclesia solus Episcopus evangelium docuit, ex quo Arius presbyter Alexandrinus nefaria hæresis auctor fuit, quæ sua totum fere orbem lue corruptit; de quo Soerat. lib. 5. cap. † 22. & Sozomen. lib. 7. cap. 19. Ac munus prædicationis ita proprium est parochi, ut parochus eo fungatur sine alia Episcopi licentia; conc. Trident. sess. 5. de reformat. cap. 2. & sess. 24. cap. 4. Unde monachis non licet in parochialibus ecclesiis prædicare, nisi a parochi invitati, vel vocati fuerint, ex Leonis epist. † 61. al. 63. can. adjicimus, 16. qu. 1. & clem. dudum, §. † nos autem, vers. in ecclesiis, de sepultur. ratio est, quia monachus non docentis, sed plangentis habet officium; can. monachus, 16. qu. 1. Parochi autem officium est prædicare apud plebem suam singulis diebus dominicis: nimirum hoc fuit vetus institutum ecclesiæ; Ambros. serm. 87. August. 1. † † *Libenter nos prædicare, & gratanter opus Dei facere manifestum est: sed cum videmus plures e fratribus pigrius ad ecclesiam convenire, & dominicis præcipue diebus minime celestibus interesse mysteriis, prædicamus inviti.* Et idem serm. 5. (al. 12.) *Et ipsi scitis, fratres, quod ex qua die vobiscum esse cæpi, non cessavi omnibus vos dominicis admonere mandatis, &c.* Idemque serm. 24. (al. 20.) *Retinent adhuc sensus vestri, fratres, nos hoc superiore dominica prædicasse, quod hujus quadragesimæ vestræ figuram illæ quadraginta & duæ mansiones habuerint.* Et sermo habebatur post lectionem evangelii; Chrysostr. de divers. utriusque testam. loc. sermon. in illud: *Attendite ne elemosynam: διακονοῦντες γὰρ καὶ ἀπὸ τοῦ εὐαγγελίου ἀναγκασμένοι κηρύττομεν:* Idcirco enim lectis evangelii prædicamus. In fine sermonis sacerdos benedicebat plebi, ut & hodie

†† Hic sermo omissus fuit in libro meo, & dicitur idem esse ac diebus dominicis in appendic. in quo hæc verba desiderantur in lib. meo studio monach. S. Mauri prodito: nec otium fuit antiqu. edit. perquirere.

servatur ; Ambros. de sacrament. lib. 1. cap. 6. Opus est, ut sanctitas vestra aures paratas habeat, promptiorem animum ; ut ea quæ nos colligere possumus de serie scripturarum, & vobis intimantibus, tenere possitis, ut habeatis gratiam Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Sermonis exitum excipiebat solemne consecrationis, quod etiam perenni ritu servari videmus. Hinc inter missarum solemnia sermoni finem imponens, Chrysostomus de divers. utriusque testam. loc. ferm. de Joseph (& de castitate oratio, in fin.) νῦν, inquit, ἐπὶ τῆς κρητῆρας τῆς μυστηριακής ἐνδράμωμεν : Nunc ad sacrorum mysteriorum craterem accurramus.

C A P. VII.

In singulis parochialibus ecclesiis fuere scholæ sub cura parochi : in his instituti qui clero destinabantur : aliæ fuere scholæ in monasteriis. Parochi officium gratis docere. Laudatur Libanius, quod gratis docuerit egentes. Collationes inter parochos singulis kalendis.

PRÆTER scholas, quæ fuere in ecclesiis episcopalibus ex capitulari Caroli M. lib. 1. cap. 72. & can. 3. concil. Cabillonens. II. in singulis parochialibus ecclesiis fuerunt & scholæ, puerorum fidei & litterarum rudimentis imbuendorum causa, quarum curam penes se habuit parochus, velut sacri muneris appendicem : hujus enim fuit eligere clericum, qui sacris adesset, & scholam teneret : concil. Nannetense, can. 8. apud Burchardum lib. 2. cap. 56. & Ivonem part. 6. cap. 152. *Ut quisque presbyter, qui plebem regit, clericum habeat, qui secum cantet, & epistolam & lectionem legat, & qui scholam possit tenere, & admoneat suos parochianos, ut filios suos ad fidem discendam mittant ad ecclesiam, quos ipse cum omni castitate erudiat. Eundem canonem iisdem verbis ex concil. Matieen. adducit collector decretalium, in cap. ut quisque presbyter, de vit. & honest. cleric. in hujusmodi scholis instituti maxime qui clero destinabantur ; capitular. Caroli M. lib. 2. cap. 5. Scholæ sane ad filios & ministros ecclesie instruendos vel edocendos, sicut nobis præterito tempore ad Attiniacum permisistis, & vobis injunximus in congruis locis, ubi nec dum perfectum est, ad utilitatem & profectum a vobis ordinari non negligentur. In Gallia enim vix alii litteris operam dabant, quam qui de clericatu cogitabant ; Stephanus Tornacens. epist. 12. In Gallicanis etiam partibus ad hoc tantum plerique litteras addiscunt, sive parvuli, sive adulti, ut in ecclesia Dei gradatim per ordines promoti Deo serviant & ministrent. Unde scholares, seu litterarum studiosi, clerici passim dicti ; cap. quod ꝑ clericis, de foro competent. Aliæ fuerunt scholæ in monasteriis, aliæ apud forenses seu vicinos presbyteros. Patresfamilias, ut liberos disciplinæ causa tradant monasteriis, vel presbyteris, hortatur concil. Moguntin. I. can. 45. *Dignum est, ut filios suos donent ad scholam, sive ad monasteria, sive foras presbyteris. Ut presbyteri per villas & vicos scholas habeant, in quibus pueros gratis doceant, voluit Theodulfus Aurelian. in capitul. ad parocos, cap. 20. Presbyteri per villas & vicos scholas habeant, & si quilibet fidelium suos parvulos ad discendas litteras eis commendare vult, eos suscipere & docere non renuant, sed cum summa caritate eos doceant : cum ergo eos docent, nihil ab eis pretii pro hac re exigant, nec aliquid ab eis accipiant, excepto quod eis parentes caritatis studio sua voluntate obtulerint. Erubescant parochi, qui idoneam de altari alimoniam habent, magisterii mercedem exigere, postquam Libanius unus e gentilibus gratis egenos docuit ; teste ipso in ea quæ est inter Basilii epistolam 145. & χρήμασι μετρέϊται τὰ παρ ἡμῶν**

ἡμῶν, ἀλλ' ἀρχεῖ ὃ μὴ δυναμένῳ δῶναι τὸ βεληθῆναι λαβεῖν. *Quod studia nostra pecuniis non aestimentur, sed satis sit ei qui dare non potest, ut accipere velit.* Inter ipsos parochos etiam, quo rerum sacrarum peritiores evaderent, per singulas decanias institutæ collationes, habendæ singulis kalendis, de quibus constitutio Riculfi Sueffionensis Episcopi, cap. 19. *Rationi quoque proximum esse sancimus, ut in unoquoque mense, statuta die, id est in kal. uniuscujusque mensis, per singulas decanias presbyteri simul conveniant, & convenientes non pastus vel potationibus vacent, sed de suo ministerio & religiosa conversatione, atque de his, quæ in eorum parochiis accidunt, sermonem habeant, & qualiter pro Rege, vel rectoribus ecclesiæ, atque pro suis familiaribus, tam vivis, quam & defunctis orare debeant simul considerent.* Id genus collationum feliciter his diebus a patribus Gallicanis restitutum gaudet ecclesia: sed de his plura in Asceticis, si Deus vitam præstiterit.

C A P. VIII.

An parochus habeat jus excommunicandi, & interdicendi in sua ecclesia. Alexandri III. sententia hac de re defenditur. Parochus est ordinarius in sua ecclesia. Etiam canonici ordinarii dicti. Jus excommunicandi datur & abbatibus, prioribus, & decanis, etiam archidiaconis de consuetudine. Idem jus datur & Cardinalibus in titulis suis.

DISCUSSIS tot parochorum officiis, & potestatis apicibus, occurrit gravis quæstio, quæ a nobis nuper agitata est solemnibus in scholarum encæniis: an parochus habeat jus excommunicandi & interdicendi parochianos suos? quod affirmavit Alexander III. in *cap. cum ab ecclesiarum, de offic. judic. ordinariarum*. Res scrupulo & dubitatione non caruit, quæ merito movit Florentinum Episcopum, ad quem provocatum erat a sententia excommunicationis vel interdicti lata per plebanum sancti Pancratii in parochianos suos, ut in dubio confuleret summum Pontificem, an hujusmodi sententiæ deferendum esset? Ratio dubitandi opponebatur, quod excommunicatio est censura ecclesiastica, quæ videtur propria fori episcopalis; Dionysius Areopagit. de ecclesiast. hierarch. §. 7. ἔστω ἡ πᾶσι ἀφορισμὸς ἔχουσιν οἱ ἱεράρχαι δυνάμεις, ὡς ἐκφαντοεικοὶ πᾶν θεῶν ἡ δικαιοσύνη. Sic etiam segregandi vim habent Pontifices, ut interpretes divinæ justitiæ. Excommunicatio est jurisdictionis ordinariæ & fori contentiosi; *cap. querenti, de verb. signifi. & sic non videtur cadere in plebanum, qui non habet jurisdictionem contentiosam, sed eam tantum quæ est fori poenitentialis; cap. omnis utriusque, de poenitent. & remiss.* Præterea excommunicatio non ad alium pertinere videtur, quam ad Episcopum; quia est gravissima & postrema poenarum ecclesiasticarum; ita ut post depositionem & excommunicationem non habeat ecclesia ultra quid faciat; *cap. cum non ab homine, de judic.* unde excommunicatio comparatur proscriptioni seu deportationi civili, & vocatur bannus Christianitatis; *ex concil. Agathensi, cap. 2. de purgat. canonic.* interdictum Christianitatis apud Matthæum Paris. in edicto Henrici II. Regis Anglorum (ad ann. 1164.) *Si quis inventus fuerit ferens litteras domini Papæ vel mandatum, aut Thomæ Archiepiscopi, continens interdictum Christianitatis in Anglia, capiatur & retineatur.* Et quo pacto jus deportandi habuere dumtaxat majores magistratus, quibus fuit imperium merum & gladii potestas; ita & banni, seu proscriptionis ecclesiasticæ jus, merito dicendum est proprium esse Episcopi, penes quem est apex & culmen pontificatus. Excommunicationem etiam Episcopi propriam esse colligere est ex eo, quod hujusmodi poena dicitur bannus episcopalis; *concil. Triburiens. can. 8.*

Nemo contemnat, neque transgrediatur bannum ab Episcopis superpositum. Et eadem dicitur mucro episcopalis, in can. visis, 16. qu. 2. Si contra sacerdotium agere presumpserint, mulientur, & felici mucrone Episcopi sacerdotum piacula refecentur. Et in solempni formula excommunicationis, quæ indicitur extinctis & projectis lucernis, presbyteri quidem circumstantes adhibentur Episcopo, ac ministrarii & testimonii causa tantum, verum ipsum excommunicationis jus totum collocatur penes Episcopum; *can. debent, 11. qu. 3.* atque ita accipiendum quod refertur in concil. Lemovicensi habito anno Christi 1034. de sententia excommunicationis lata in nonnullos, ob offensam in Jordanem Lemovicensem Episcopum, per Episcopos & presbyteros extinctis & humi projectis facibus. His adde, quod Episcopus habet jurisdictionem ordinariam in tota sua diocesi; *cap. cum Episcopus, de offic. judic. ordinar. in 6.* Episcopus est ordinarius in universa diocesi, & singulis in ecclesiis perinde ac in matrice. Episcopus est in ecclesia, & ecclesia in Episcopo, ut eleganter dixit Cyprianus, in *epist. ad Florentium*, quam Gratianus adtexuit in *can. scire debes, 7. qu. 1.* Hoc jure quæcumque res ecclesiæ non aliter debent dispensari, quam cum judicio & potestate Episcopi, cui totius plebis animæ dicuntur esse commissæ; *ex concil. Antiocheno, can. 24. can. quæcumque, 10. qu. 1.* & omnes basilicæ sunt in potestate Episcopi, in cujus territorio positæ sunt; *ex concil. Aurelianensi I. can. 19. can. omnes basilicæ, 16. qu. 7.* quo jure igitur licebit parochi quempiam removere ab ecclesia, quæ non est in ejus ditione, sed in potestate Episcopi? quo jure poterit parochus sibi assumere ea quæ sunt jurisdictionis ordinariæ, & in ea concurrere cum Episcopo totius diocesis ordinario? cum ferendus non sit concursus actionum & judiciorum. Item parochi singulis ecclesiis impositi, videntur tantum gerere vices Episcopi, nihil proprium habere, sed mandata ab Episcopo potestate defungi, quæ videtur fuisse mens Arvernensis concil. habiti sub Urbano II. quo monachi removentur a regimine parochiarum, & in eis constituendi presbyteri, qui de plebis cura Episcopo rationem reddant; *can. sane quia, 16. qu. 2.* Parochi officium est gregem pascere, ejus est adificare non destruere, ejus est plantare non evellere, ejus est sacramenta ministrare, sed suis terminis contentus esse debet; *can. ecclesias, 13. qu. 1.* Nec debet is manum mittere in ea quæ sunt jurisdictionis episcopalis, qualia videntur excommunicatio, & interdictum, quæ cum sint ultima & lethalia tela jurisdictionis ecclesiasticæ, non ad alium spectare videntur; quam ad Episcopum, qui tenet apicem & culmen pontificatus. Denique presbyteris non licet pœnitentiam publicam indicere, aut pœnitentes publice in ecclesia reconciliare, seu absolvere, sed hæc omnia velut præcipua reservantur Episcopo; *concil. Carthag. II. can. 3. Carthag. III. can. † 32. Agath. can. 44. can. si jubet, can. ministrare, can. presbyter ult. 26. qu. 6.* Idemque interdicitur & chorepiscopis, quia pontificii apicem non habent; *ex Leonis epist. 86. can. quamvis, 68. dist.* Ex quibus satis argui videtur, presbyteros seu parochos carere potestate excommunicandi, cum eis pœnitentia publica denegetur: & hanc scholastici sententiam tribuunt D. Thomæ in *supplem. 3. part. art. 22. qu. 1.* Parochis non licere quemquam excommunicare, nisi ex mandato Episcopi, aut certis casibus, ut in furto & rapina. Multis tamen ac prævalidis argumentis constat Alexandri III. sententia. Primum, quod unum sufficeret, hæc sententia auctorem habet Alexandrum III. summum Pontificem, a quo diserte pronunciatum in *d. cap. cum ab ecclesiarum*, plebanis excommunicandi, & interdicendi potestatem suppetere, ita ut Episcopus sententiam a parochi promulgatam servare compellatur, donec satisfactum sit: nec novum & ante inauditum jus hac constitutione introductum, sed potius desuetum forte restitutum: nam & Florentinus Episcopus re ad se perlata dubitavit, an excommunicationem a parochi latam posset contemnere, & in dubio consuluit summum Pontificem, a quo responsum est,

con-

consulente Episcopo, excommunicationem a parcho latam ex justa causa valere: tuta igitur & canonica est sententia, quæ nititur oraculo & auctoritate summi Pontificis, qui legis condendæ, & interpretandæ habuit potestatem, quique jurisperitissimus fuit, & unus ceteros inter Pontifices jus canonicum maxime illustravit. Nec invidiosum presbyteris, commune cum Episcopis excommunicandi & interdiciendi jus patere, cum presbyteri, etsi inferiores Episcopis, (absit enim ut Aerii in vecordiam impingam, qui presbyteros æquabat Episcopis,) in multis tamen, fatendum sit, communem eos cum Episcopis potestatem habere, salvis his quæ sunt ordinis: idem est Episcoporum, & presbyterorum officium, Christi gregem pascere, communis potestas ligandi & solvendi, commune officium prædicandi evangelium, commune jus conficiendi corpus & sanguinem Domini: quæ ergo invidia, presbyteros communi cum Episcopis jure uti, in his quæ sunt jurisdictionis exterioris, cum in majoribus sint consortes potestatis episcopalis? In locum Apostolorum succedere Episcopi, verum presbyteri typum gerunt septuaginta discipulorum, qui Apostolis succenturiati ex Anacleti epistola, *can. in novo, 21. dist.* unde vocantur non incongrue antistites secundi ordinis, ut supra a nobis observatum est. Penes Episcopos quidem est apex & culmen pontificatus, sed presbyteri, seu parochi, vocati sunt in partem sollicitudinis; arg. *can. decreto, 2. qu. 6.* unde a Græcis vocantur *συλλειτουργοί, συμπολιῆτες*, ut modo etiam observatum. Si vero opponas, excommunicationem esse jurisdictionis, parochi jurisdictionis non sunt expertes, illi habent suum clerum & populum, in quos eis tribuitur jurisdictionis; Origenes in exod. cap. 18. *Audiant Principes populi, & presbyteri plebis, quia debent omni hora populum judicare, semper & sine intermissione sedere in judicio, dirimere lites, reconciliare dissidentes in gratia, concordare discordes.* Potuere parciales clerici indifferenter, id est sine discrimine coram Episcopo, vel presbytero suo conveniri; Pelagius in can. experientia, 11. qu. 1. *In iis vero negotiis, in quibus ecclesiastici officii persona pulsatur, ad Episcopi vel presbyterorum in loco ubi questio vertitur constitutorum occurrat indifferenter examen.* Et concil. Matisconense I. can. 8. *Omne negotium clericorum, aut in Episcopi sui, aut in presbyteri, aut archidiaconi presentia finiatur; quod si quicumque clericus hoc implere distulerit, si junior fuerit, uno minus de quadraginta ictus accipiat: si certe honoratior, triginta dierum inclusione mulsetur.* Nec presbyterorum jurisdictionem tollit concursus episcopalis: etsi enim Episcopus sit ordinarius in tota sua diocesi, parochos nihil vetat esse speciales ordinarios in ecclesiis & titulis suis. Primum, si parochorum originem spectamus, iisdem cunabulis censentur quibus Episcopi: quamprimum enim Episcopi per civitates & dioceses ab Episcopis ordinati, ab iisdem constituti parochi per singulas ecclesias, ut a Paulo & Barnaba non prius Lycaonia discessum, quam per singulas ecclesias presbyteros ordinassent; ex *actuum Apostolorum, cap. 14.* His initiis in justæ dignitatis gradum facile surrexere presbyteri, & æquo cum Episcopis *επισκοπικόν*, seu præfidentium nomine cohonestati. Hoc veteris dispensationis genio iidem *επισκοπικοί*, presbyteri cardinales, & personæ dicti, ac tandem prælatorum nomen meruere, ut modo observatum. Et vero parochi ita sunt ordinarii in suis ecclesiis, ut hierarchicum ecclesiæ ordinem cum Episcopis impleant: ut enim singuli Episcopi per civitates ordinati, ita & singuli presbyteri per vicos & minores ecclesias: Hieronym. ad Rusticum, in can. in apibus, 7. qu. 1. *Singuli ecclesiarum Episcopi, singuli archipresbyteri, singuli archidiaconi, & omnis ordo ecclesiasticus suis rectoribus nititur.* Et unaquæque ecclesia unum debet habere sacerdotem; *can. sicut in unaquaque, 21. qu. 2.* & sicut Episcopus matri ecclesiæ præest, presbyteri dicuntur præesse plebibus, ut in nullo titubet ecclesiastica sollicitudo; *concil. Regiolicimensis, can. 13.* quem Raymundus perperam laudat ex synodo Ravennæ habita, in *cap. ult. de offic. archipresbyter.* Nec est

quod jactetur, parochos esse vicarios, seu delegatos Episcopi, quia parochi sunt vere ordinarii, id est ecclesias obtinent proprio jure, & propriam in his jurisdictionem exercent: unde parochus vocatur proprius sacerdos; *d. cap. omnis utriusque*: vetaturque ne ecclesia credatur conductitiis presbyteris, sed unaquæque ecclesia, cui facultas suppetit, proprium habeat sacerdotem; *can. precipimus*; 21. qu. 2. proprium dico, id est suum & perpetuum: proprium dixere veteres perpetuum, stabile, firmum. Hoc sensu Virgil. 3. Æneid. (85.)

Da propriam, Tymbræe, domum.

Et idem 4. Æneid. (126.)

Connubio jungam stabili, propriamque dicabo.

Hinc & parochialis ecclesia non debet commendari ab Episcopo, quod fiebat ad tempus, sed conferri in titulum, cujus causa perpetua est; *can. qui plures*, 21. qu. 1, *cap. nemo deinceps*, de elect. in 6. Parochos etiam ordinariorum jure ceteri satis intelligimus ex *d. cap. cum† ab ecclesiarum*, & *cap. si sacerdos*, eod. tit. quæ concepta sunt de jurisdictione parochi: utrumque enim locatur sub titulo *de officio judic. ordinar.* nec videtur nimis thraonicum, & phaleratum ordinariorum nomen in parochis, quoniam & Mediolanensis ecclesiæ canonici, ordinarii dicti sunt; *cap. accedentes*, de *prescript.* ut & canonici Strasburgenses in Germania; Regino 2. *chronic. Eodem anno Vitergerus Mientensis Episcopus obiit, cui Benno ex ordinariis Strasburgensibus, in Alpibus quondam eremiticam vitam ducens, successor eligitur.* Nec non canonici Lincolnenses in Anglia; Matthæus Westmonasteriensis ad ann. 1260. ubi de collatione præbendarum vacante sede Lincolnensi: *Mox cum vacaverit per archidiaconos & ordinarios ecclesiæ omnis debet jurisdictio, sicut & solet, procedere.* Nec in delegatos convertuntur parochi, quod parochiales ecclesiæ, ut cetera beneficia ecclesiastica, conferantur per Episcopum: quia olim collatio beneficii non erat sejuncta ab ordinatione, sed ipso jure velut continens accedebat ordinationi: ordinatio scilicet non fiebat sine titulo; ex *concil. Chalcedonens. can. 6. can. neminem*, *can. sanctorum*, 70. *dist.* statimque ac quis ordinabatur, imponebatur certæ ecclesiæ, & ordinatus proprium sortiri videbatur beneficium, quod accipiebat in vim ordinationis: ut legatus proconsulis dicitur habere propriam jurisdictionem postquam ei mandata est; *l. legatus, ff. de offic. procons. l. pen. de offic. ejus cui mand. est jurisd.* quia nimirum proconsul tenebatur ei mandare jurisdictionem: etiam Episcopi nonne a Petro & Apostolis ordinati sunt? nemo est tamen qui dicat, eos esse vicarios Petri, aut Apostolorum: re vera enim sunt vicarii Christi, cum ordinatio, quæ fit per impositionem manuum, intelligatur fieri ab ipso Spiritu sancto. Sic Episcopus Christi vicarios, utpote successores Apostolorum, signavit Augustinus, vel alius quisquis est, sermon. 37. ad fratres in eremo: *Vicarii Domini sunt, qui vicem Apostolorum tenent.* Et auctor quæst. utriusque testament. qu. 127. (circ. fin.) *Quanto magis in Dei causis? Ac per hoc Antistitem ejus puriorem ceteris esse oportet: ipsius enim personam habere videtur, est enim vicarius ejus: † ut quod ceteris licet illi non liceat: quia necesse habet quotidie Christi vicem agere, aut orare pro populo, aut offerre, aut tingere.* Sic Episcopi partem habent pontificatus, vocati in partem sollicitudinis, non in plenitudinem potestatis; *d. can. decreto*, 2. qu. 6. Hoc loco lectoris erit judicare, an eadem sit ratio parochorum ad Episcopos, quæ Episcoporum ad Pontificem. Parochos ordinarios esse in suis ecclesiis facile intelligimus ex eo, quod illi habent suas ordinationes, & præfecturam scholarum, quæ sunt partes muneris episcopalis: presbyter enim, qui plebem regit, potest ordinare lectorem & psalterem, qui psalmos concinat, lectionem & epistolam legat, quique possit tenere scholas; *cap. ut quisque, de vit. & honest. clericor. can. psalmista*, 23. *dist.* Parochi officium est gregem pascere, sacramenta ministrare, verbum Dei prædicare, quæ omnia sunt argumenta jurisdictionis ordina-

dinarix: unde monachis non licet in parœcialibus ecclesiis prædicare, nisi a parochio invitati, vel vocati fuerint; *can. adjicimus*, 16. qu. 1. *clem. dudum*, §. † *nos autem, vers. in ecclesiis, de sepultur.* Denique ordinarii sunt, qui habent propriam jurisdictionem, quæ eis competit jure magistratus, vel sacerdotii, quæve mandari potest: hoc vero jure utitur parochus: si enim oneri superesse non valeat, vices suas delegare potest, & vicarium sibi adjungere; *cap. cum ex eo, de elect. in 6. extravag. execrabilis*, §. *quantum autem, de præbend.* dummodo is a dicecesano sit approbatus; *concl. Trident. sess. 21. de reform. cap. 4. sess. 23. cap. 15. & 17.* Et hoc distat vicarius, quod is alium sibi substituere non potest; *cap. clericos, de offic. vicar.* Cum igitur parochi tot ordinariæ jurisdictionis insignibus polleant, quæ causa erit hærendi, an eis detur potestas excommunicandi? Eo maxime quod si usum & mores ecclesiæ spectemus, potioribus abs sæculis parochos hoc jure usos constabit: nimirum ipse Joannes Chryostomus adhuc presbyter Antiochenæ ecclesiæ popularibus suis excommunicationis diras interminatus; testis ipse homil. 17. in Matthæum (prope fin.); ἀπαγορεύσω λοιπὸν ὑμῖν πῶν ἱερῶν τόπων ἐπιβῆναι προθύρων. Ego de cetero vobis ne sacra hæc vestibula ingrediamini vetabo. Presbytero, ut juridico, cujus in potestate sit sacris sibi interdiceret, seque sathanæ tradere, caput submittit Hieronymus in epist. ad Heliodorum, in *can. alia causa*, 16. qu. 1. *Mibi*, inquit, loquens ex persona monachi, ante presbyterum sedere non licet. *Illi, si peccavero, licet me tradere sathanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus sit.* Excommunicationem in se missam a quodam monacho, haud dubie presbytero, non sprevit Theodosius junior, nec prius cibum capere voluit, quam ab eodem sacrae communioni redditus esset; teste Theodorito, *lib. 5. cap. † 37.* etiam sequiore ævo Episcopus, & presbyteros excommunicandi jure pariter usos probat *l. qui sua*, 39. §. 1. *C. de Episc. & cleric.* qua vetantur Episcopi & clerici ne a quocumque fructus vel angarias extorqueant, neve ob hujusmodi causas quemquam excommunicent, aut anathematizent, aut communionem vel baptismum denegent, quamvis usus, ait lex, ita obtinuerit. Idem innuit & *nov. Justiniani 123. cap. 11.* ubi vetatur, ne Episcopi & presbyteri aliquem segregent a communione, nisi prius causa probetur, propter quam hoc canones fieri jubent: unde desumptus est *can. nemo*, 2. qu. 1. & *can. de illicita*, 24. qu. 3. Nec est quod Episcopi presbyteris invident id honoris insigne: præter presbyteros enim, & alii inferiores Episcopis, puta abbates, priores, & decani, qui nihil aliud sunt quam archipresbyteri rurales, eodem excommunicandi jure utuntur; *cap. cum in ecclesiis, de major. & obedient. cap. sicut 33. de simon. cap. dilecto, de sent. excommun. in 6.* etiam archidiaconus, de consuetudine suspendit, excommunicat, interdicit, si modo habeat curam animarum; *cap. dudum, de elect.* adeo verum est, excommunicationem & alias hujusmodi censuras pertinere ad curam animarum. Quinimmo jam olim diaconus habuit potestatem excommunicandi hypodiamonem, lectorem, cantorem, & diaconissam, si hoc facere opus esset, abiente presbytero; teste Clemente, *constit. apostolicar. lib. 8. cap. 28.* etiam ipsi Cardinales in titulis suis & capellis eisdem subjectis habent jurisdictionem & correctionem, simulque cum ea potestatem excommunicandi, interdicens, & suspendendi subditos suos; *cap. his que, de major. & obedient. cap. *) dilectus, de capell. monach.* quod eis competit, non quasi hi jura episcopalia habeant in titulis suis, ut suafum nonnullis: sed potius quod veterum in his parochorum dignitatem tuentur: nec enim Cardinales in titulis suis aliam, quam archipresbyterorum personam sustinent, nec tituli cardinales aliud sunt, quam parochiæ urbis, ut constat ex *iisd. capp. & cap. 2. de cleric. non resident.* Ex his factis, superque comprobatur, parochos ordinariam in ecclesiis suis jurisdictionem habere, & cum ea potestatem excommunicandi, & interdicens. Unum dolendum, quod labente disciplina, ea potestate desierint uti, quam enim optan-

dum esset, veterem disciplinam restitui, ac pastoribus salvam esse suam nativam & primigeniam potestatem, cujus vultu facilius parcerent in officio & obsequio continerentur, nec ea re ulla fraus fieret jurisdictioni Episcopi: etsi enim parochi vel alii inferiores Episcopo ordinariam jurisdictionem habeant, nequaquam eam obtinent privative, ut loquuntur, seu excluso & remoto Episcopo, sed in concursu cum eodem: semper Episcopus in jurisdictione ordinaria concurrat cum ceteris inferioribus, tamquam ordinarius generalis, & ordinarius ordinarius, ut recte docet Panormitanus, in *cap. dilectus, de offic. judic. ordinariarum*. nec parochus penes se habet excommunicationem illam solemnem, cujus forma præscribitur in *d. can. debent, 11. qu. 3.* sed aliam minus solemnem, quæ tamen publice denuncianda sit: quod enim scriptum est in *cap. si sacerdos, de offic. judic. ordinarii*, non licere parochi apud se confessum nominatim excommunicare, speciale est in confessis, ne scilicet per hoc arcanum confessionis pandatur.

C A P. IX.

Alia est benedictio major, alia minor. Minorem presbyteris licet fundere super plebem. Olei benedictio monachis in usu curationum gratia. Presbyteris non licet dare apostolia, seu litteras dimissorias.

ALIA est benedictio major & solemnior, alia minor & minus solemnis: solemnem benedictionem super plebem fundere aliis non licet, quam Episcopis; *can. denique, 21. dist. vel abbatibus*, quibus id ex privilegio concessum est; *cap. abbates, de privileg. in 6.* Presbyteris seu parochis solemnem hujusmodi benedictionem mittere omnino non licet, & de hac accipiendum est illud concil. Agathens. *can. 44. Benedictionem quoque super plebem in ecclesia fundere, aut penitentem in ecclesia benedicere, presbytero penitus non licebit, can. ministrare, 26. qu. 6.* Minorem benedictionem presbyteris emittere non prohibetur; Hieronym. vel alius quisquis est ad Rusticum Narbonensem Episcopum, de septem gradibus ecclesiæ: *Si presbyter Christum consecrat, cum in altario Dei sacramenta benedicit, benedicere populo non debet, qui Christum etiam meruit consecrare? can. ecce ego, 95. dist.* Presbyteris, inquam, permittitur est id genus benedictionis absente scilicet Episcopo; concil. Aurelianens. *I. can. 38. Cum ad celebrandas missas in Dei nomine convenitur, populus non ante discedat, quam missæ solemnitas compleatur, & ubi Episcopus non fuerit, benedictionem accipiat sacerdotis, can. cum ad celebrandas, de consecr. dist. 1.* & hæc est benedictio, quæ dicitur presbyteralis; *cap. 3. de offic. archipresb.* ubi archipresbyteri urbani est absente præfule, ejus vice officium inchoare, benedictiones presbyterales in ecclesia dare: diaconis vero non licet majorem, aut minorem benedictionem mittere: *ἢ εὐλογίαν μικράν, ἢ μεγάλην ποιεῖν*, ut tradit Clemens Romanus, *constit. apostolic. lib. 8. cap. ult.* laicis multo minus, ut refert idem *lib. 3. cap. 10.* Monachis sane olei benedictionem facere, & agris concurrentibus curationis causa oleum benedictum dare moris fuit; Ruffin. *de vit. patr. cap. 1.* *Non enim permittebat ad se incommodantes deferri, sed benedicens oleum dabat, ex quo peruncti sani fierent, a quacumque infirmitate tenerentur.* Et inferius: *Benedicens tamen oleum dedit ei, quo perunctus ager omnem continuo abundantiam fellis evomuit.* Et Gregor. Turonens. *lib. 2. hist. Franc. cap. 37.* *Hujus vero brachium beatus confessor (is erat Maxentius abbas Pictaviensis) cum oleo benedicto contrectans, imposito signo crucis restituit sanum.* Presbyteris etiam, aliisque inferioribus Episcopo, non licet dare apostolia, id est litteras

teras dimissorias; concil. Aurelianens. II. can. 13. *Abbates, martyrarum, reclusi, vel presbyteri, apostolia dare non presumant*. Epistolia dixit concil. Turonens. II. can. 6. *Ut nullus clericorum, vel laicorum præter Episcopum, epistolia facere presumat*.

C A P. X.

Parochis licet excipere testamenta, & alia ultima suorum parochianorum judicia. Parochi munus est baptizatorum, & nuptias contrahentium, & mortuorum rationem habere. Martyrologium, ecclesiasticus codex, in quo funera, & alia quoque memorabilia fidei causa prescribebantur. Ratio libitinæ etiam apud Gentiles.

CLERICI in sacris ordinibus constituti tabellionatus officium exercere prohibentur; *cap. sicut te, ne cleric. vel monach. secular. negot. se immisceant*, ubi damnatur Esculanæ civitatis consuetudo, in qua presbyteri passim tabellionatus officio fungebantur, ut exponitur *in antiqua decretal.* hoc ita intelligendum est, ne presbyteris liceat passim & promiscue quoad omnes actus & personas tabellionum officium gerere; & hæc fuit mens capitular. Carol. M. lib. 1. cap. 158. *Ut nullus presbyter chartas scribat*. Ceterum valet testamentum, quod parocianus condit coram presbytero suo, & idoneis testibus; *cap. cum esses, de testament.* quod consuetudine introductum favore piæ causæ, propter legata pia, quæ hujusmodi plerumque testamentis continebantur; ut *glossa hoc loco* adnotavit: tamen postea productum est ad quævis testamenta, ut facultas testandi adjuvetur. Certe constitutionibus regis presbyteris parochis eorumque vicariis licet excipere testamenta, & alia ultima parocianorum suorum judicia; nisi quid sibi, vel suis adscribant eo testamento: hæc tamen longe abhorrent a jure civili; hoc enim jure expungitur mos ille, qui irrepreperat, ut testamenta insinuarentur apud clericos: turpe enim est promiscuis actibus rerum turbari officia; *l. consulta 23. C. de testament. l. repetita 41. C. de Episc. & cleric.* Certe plebanus notarii ecclesiæ officio fungitur, ejus munus est baptizatorum, & nuptias contrahentium matriculam seu rationem conficere; *concil. Trident. sess. 24. de reform. matrim. cap. 1.* ejusdem est mortuorum & in ecclesia sua sepultorum rationem habere: & hoc fuit vetustissimum institutum ecclesiæ, ne mortuorum memoria extingueretur, piorum solatio destituta; *Beda lib. 4. hist. eccles. cap. 14. de Osualdi Regis Nordanhumbrorum interitu: Querant in suis codicibus, in quibus defunctorum est adnotata depositio, & invenient illum hac die raptum esse de sæculo.* Et mox: *credidit ergo verbis pueri presbyter, ac statim egressus requisivit in annali suo, & invenit eadem ipsa die Osualdum Regem fuisse peremptum.* Et hic est codex, quem veteres martyrologium vocarunt, quod testimonii & memoriæ mortuorum tuendæ causa prescriberetur. Unde, quia erat liber authenticus, usu factum est, ut alia quæque memorabilia perpetuæ fidei causa in eodem codice consignarentur; *Ditmarus lib. ult. Sanctorum reliquias, & munda eorum receptacula, cum aliis utilitatibus plurimis tam in prædiis, quam in mancipiis ego acquisivi, & ne te forsitan laterent, martyrologio inscripsi meo.* Et *Matth. Paris. ad ann. † 1238. de statutis nigri, seu Benedictini ordinis: Fecerunt autem quamplures hæc in martyrologia scribi; ut sæpius in capitulo recitata, sicut solet regula B. Benedicti, audientium cordibus inhererent.* Apud veteres Romanos funerum ratio habita est, quam rationem libitinæ vocat *Sueton. in Nerone, cap. 93. Pestilentia unius anni triginta funerum millia in rationem libitinæ venerunt.*

C A P. XI.

Decima & oblationes debentur ecclesie parochiali . Cur conc. Vormaciensi provisum , ut cuique ecclesie mansus adscriberetur . Mansus quid sit . Mansi alii ingenuiles , alii serviles .

EXPOSITIS his quæ sunt officii & jurisdictionis parochorum , nunc operæ pretium est , ut parochialia jura expendamus . Inter hæc primum locum tenent decimæ & oblationes , hæc communi jure debentur ecclesie parochiali , in qua ecclesiastica percipiuntur sacramenta ; *cap. ad apostolicæ , cap. cum contingat , cap. cum in tua , de decim. cap. pastoralis , de his quæ fi. a prelat. sine consens. capitul. cap. cum inter , de verb. signif.* hoc jure parochus habet fundatam intentionem , ut loquuntur forenses , super exactione decimarum intra parochiæ fines absque alio titulo . Unde constitutum , ut si quis decimas vel oblationes extra baptismalem , id est parochialem ecclesiam , dederit , bannum pontificium componat , & communione privetur ; *can. statuimus , 16. qu. 1.* Adeoque decimæ novalium , ecclesie parochiali debentur , non monachis , vel aliis , qui jure peculiari decimas percipiunt ; *d. cap. cum contingat , d. cap. cum in tua , & cap. quoniam , eod. tit.* privilegium enim de percipiendis decimis non porrigitur ad novalia ; *cap. sane , de privileg. cap. super quibusdam , de verb. signif. cap. 2. §. 1. de decim. in. 6.* Decimæ vero præscriptione in totum tolli non possunt ; *cap. causam , de præscript. tamen quota decimarum potest præscribi tempore immemoriali ; gloss. in cap. in aliquibus , in fin. de decim.* Guid. Pap. *decis. 283. & seq.* Decimæ certe minorum fructuum non debentur in Gallia , nisi ex consuetudine , juxta Philippi Pulchri constitutionem , quæ omne insolitarum decimarum genus compescuit : valere consuetudinem , ut de minutis decimæ non solvantur , probat Covarruv. *lib. 1. variar. cap. 17.* Compositio etiam facta super decimis valet , modo facta sit causa cognita & interposita auctoritate Episcopi ; *cap. veniens , de transact. cap. ex multiplici , de decim.* Rebuff. *de decim. qu. 13.* Chopin. *de sacr. polit. lib. 3. cap. 8.* Nec omittendum , decimas esse solvendas absque deductione impensarum & tributi ; *cap. non est , cap. pastoralis , cap. tua nobis , de decim.* nec non decimas solvi statim ac fructus collecti sunt submonito plebano , ut decimam recipiat ; *cap. cum homines , eod. tit.* Decimæ igitur jure communi debentur ecclesie parochiali : sed quia multis locis ob duritiem plebis ægre solvebantur decimæ , nec habebat parochus unde commode se aleret & sacrum ministerium impleret , provisum est , ut unicuique ecclesie ascriberetur mansus integer , liber & solutus omni servitio , præterquam ecclesiastico ; concil. Vormaciens. *can. 1. Sancitum est , ut unicuique ecclesie unus mansus integer , & absque ullo servitio tribuatur , & presbyteri in eis constituti non de decimis , neque de oblationibus fidelium , non de domibus , neque de areis , vel de hortis juxta ecclesiam positis , neque de prædicto manso aliquod servitium faciant , præter ecclesiasticum ; cap. 1. de censib. can. sancitum , 23. qu. 8. Capitular. lib. 1. cap. 91.* Idem statuit synodus Meldens. *can. 63. Ut secundum canonicam auctoritatem & constitutionem domini imperatoris Ludovici , de agro ecclesiastico & manso , ac mancipiis , quæ ipse suis capitulis constituit , vel si quilibet pro loco sepultura aliquid largitus ecclesie fuerit , neque de decimis & oblationibus fidelium , cuiquam presbyteros aliquem censum persolvere cogat . Quem canonem , iisdem verbis ex conc. Parisiensi laudat Gratianus in can. secundum , ead. caus. & quest.* Mansus dicebatur fundus , seu prædium , hoc est certus modus agri cum casa , ad mansionem cul-

cultoris : mansi alii fuere ingenuiles , id est liberi ab omni censu & servitio ; alii serviles , qui censum , vel aliud servitium fisco præstabant ; Gregor. lib. 12. epist. † 27. *viginti mansus ingenuos , & totidem serviles* . Et Baldricus Noviomensis lib. 1. chron. Camerac. cap. 1. *Mansi serviles sex , est ibi cambia* .

C A P. XII.

*Jus funeris seu sepulturæ inter parochialia jura : pro sepultura ne quid exigatur .
Olim sepultura intra ecclesiam vetita .*

INTER parochialia jura accensetur & jus funeris seu sepulturæ , id est jus condendi corpora mortuorum : mortuus enim de jure sepeliendus est in ecclesia parochiali , in qua dum vixit ecclesiastica sacramenta percepit , nisi alio loco sepulturam elegerit ; cap. 1. de sepultur. cap. 1. eod. tit. in 6. cuique libera est electio sepulturæ extra parochialem ecclesiam , exemplo Christi , qui sepulturam elegit in alieno sepulcro ; d. cap. 1. nempe ut optione alieni tumuli , mortem a se alienam ostenderet ; Ambros. lib. † de virginitat. cap. 3. in fine : *Bene etiam secundum litteram alienum monumentum fuit ; quia suum monumentum Dominus non quaesivit . Habeant tumulum qui sub lege sunt mortis : victor mortis suum tumulum non habebat ; non enim ille sepulcrum mortis desiderabat , qui de morte trophæa referebat* . Electa sepultura in loco alieno , parochiæ debetur canonica portio mortuorum , id est relictorum ecclesiæ , in qua defunctus elegit sepulturam , quæ est tertia vel quarta , pro consuetudine regionum ; cap. cum super , cap. certificari , de sepultur. clem. dudum , eod. tit. cap. conquerente , de offic. ordinar. cap. de quarta , de præscript. & hæc portio ecclesiæ parochiali semper excipitur : unde in privilegiis monasteriorum semper apponi solet clausula , salva justitia ecclesiarum , a quibus mortuorum corpora adsumuntur ; d. cap. certificari . Pro sepultura vero , ne quid a plebano exigatur , ne de alieno luctu compendium queratur : sed si quid ultro offeratur , accipi non vetatur ; Gregor. I. lib. 7. epist. 55. can. quæst. 13. qu. 2. Synod. Meldens. can. 72. Et hoc est quod dicitur in cap. ad apostolicam , de simon. pro funere mortuorum pravas exactiones prohiberi , sed pias consuetudines non tolli , id est spontaneas oblationes , quæ & consuetudine commendantur : nimium fœda olim consuetudo inoleverat apud Montepessulanum in Gallia Narbonensi , ut defunctis non prius effoderetur sepultura , quam pro terra , in qua sepeliendi erant , certum ecclesiæ pretium persolveretur , quam damnavit Innocent. III. cap. abolendæ , de sepultur. immo & prioribus sæculis male audire clerici ob turpes nundinas funerum ; auctor sermon. ad fratres in eremo , ferm. 36. *Numquid missam cantare , numquid baptizare , numquid mortuum sepelire sine pretio , vel promissione dignamini ? Nunquid non citius mortem divitum , quam corporis salutem desideratis videre ? ecce quomodo lupi estis , ecce quomodo omni simonia infesti estis* . Olim justæ sepulturæ locus non fuit intra ecclesiam , quemadmodum nec apud Ethnicos intra muros urbis , sed corpora passim sepulta in cœmeteriis , vel in atrio seu exhedris ecclesiæ ; concil. Brachar. I. can. † 18. *Item placuit , ut corpora defunctorum nullomodo intra basilicam sanctorum sepeliantur : sed si necesse est deforis circa murum basilicæ usque adeo non abhorret . Nam si firmissimum hoc privilegium usque nunc manet civitates , ut nullo modo intra ambitus murorum cujuslibet defuncti corpus humetur , quanto magis hoc venerabilem martyrum debet reverentia obtinere* . Et concil. Vasense apud Gratian. can. præcipiendum , 13. qu. 2. *Prohibendum est etiam , secundum majorum instituta , ut in ecclesia nullatenus sepeliantur , sed in atrio , aut in porticu , aut in exhedris*

ecclesia: intra ecclesiam vero, & prope altare, ubi corpus & sanguis Domini conficitur, nullatenus sepeliantur. Solis Episcopis, abbatibus, presbyteris, aut fidelibus laicis intra aedes sacras sepulturae honor impensus; concil. Moguntin. I. can. 52. Nullus mortuus intra ecclesiam sepeliatur, nisi Episcopi, aut abbates, aut digni presbyteri, vel fideles laici, can. nullus, ead. caus. & qu. in templo, quod fuit apud Quercum, Constantinopoli, conditus Dioscorus Hermopolis Episcopus; Socrat. lib. 6. cap. † 17. Reliquias Gervasii & Prothasii martyrum transtulit Ambrosius Mediolanensis Episcopus in basilicam Faustae, ubi sepulturam sibi elegerat; testis ipse epist. 85. (al. 22. num. 13.) Hunc ego locum praedestinaveram mihi; dignum est enim, ut ibi requiescat sacerdos, ubi offerre consuevit: sed cedo sacris victimis dexteram portionem; locus iste martyribus debebatur. Imperatoribus & Patriarchis communis fuit sepultura in aede Apostolorum Constantinopoli; Eusebio lib. 4. vit. Constantin. cap. 60. Evagrio lib. 4. cap. † 31. Nicephor. lib. 14. cap. 58. fidelibus etiam laicis, id est saecularibus viris religione & pietate insignibus, eodem jure, quo Episcopis & presbyteris patuit sepultura intra ipsas ecclesias, aliis fatis consultum ut sepelirentur in aditu vel porticu ecclesiae. Cum in basilica S. Martini vici Condatensis sepulcrum sibi posuisset Pelagius civis Turonensis, eo effracto & detecto invento, sepultus est in porticu ipsius basilicae; Gregor. Turon. lib. 8. hist. Franc. cap. 40. Deposuerat enim sibi sepulcrum in basilica sancti Martini vici Condatensis, quod detectum sui & effractum in frustra reperit, sic postea in porticu ipsius basilicae est sepultus. Et laicis ipsis dignitatis argumentum fuit sepultura in atrio ecclesiae; Baldric. Noviomens. lib. 3. cap. 22. In atrio tamen, quia major erat villula, subterratus. Porro intra ecclesiam mortuus cujuscumque conditionis sit sepeliendus non est sine consensu Episcopi, vel presbyteri seu parœci; synod. Meldensis, can. 72. Ut nemo quemlibet mortuum, in ecclesia quasi hereditario jure, nisi quem Episcopus, aut presbyter pro qualitate conversationis, & vitae dignum duxerit, sepelire praesumat. Et sepulturas mortuorum, ut unusquisque presbyter disponat sive ordinet, cautum constitutione Riculfi Sueffionensis Episcopi, quam Jo. Cordesius edidit inter opera Hincmari, cap. 18. Sepulturas mortuorum ecclesiastica honestate, & pietate unusquisque presbyter disponat, & ne pro sepeliendis mortuis xenia exquirat.

C A P. XIII.

Parochus debet habere suum clerum. Quae minoribus clericis in singulis ecclesiis assignantur beneficiola dicuntur junioratus, ordines. Praestimonium unde dictum.

SINGULIS ecclesiis unus presbyter praest: in eisdem tamen sub ejus praefectura & potestate, ordinandus est certus numerus clericorum, pro dignitate, & facultatibus ecclesiae, quo sacrum ministerium congrue adimpleatur; l. in ecclesiis 11. C. de Episc. & cleric. & nov. Justin. 3. cap. 1. Etiam in minoribus, & tenuioribus ecclesiis unusquisque presbyter, qui plebem regit, clericum velut coadjuvam sibi adjungere debet, qui secum psalmos concinat, lectionem & epistolam legat, quique possit tenere scholas, ex concil. Maticen. cap. ut quisque, de vit. & honest. clericor. in frequentioribus ecclesiis praeter presbyterum etiam diaconus ordinandus est, ne locus processionis celebrior ad sacra rite & solemniter peragenda sacerdote indigeat vel ministro; Gelasius ad Celestinum Episcopum: Pariter etiam & Felicissimum diaconum, in ejus ecclesiae ministerio, si conversatio ejus patitur, subrogabis, ut locus processionis celeberrimus

mus ad mysteriorum consecrationem nec sacerdote indigeat, nec ministro, can. presbyteri, 24. dist. ubi presbyteri & diaconi in eadem ecclesia ordinati sunt, singuli debent hebdomadam suam obire, id est quisque in ordine suo per hebdomadam ministrare; conc. Tarracoenf. l. can. 7. De dicecesanis ecclesiis, vel clero, id placuit diffiniri, ut presbyteri & diaconi, qui inibi constituti sunt, cum clericis septimanas observent, id est ut presbyter unam faciat hebdomadam, qua expleta succedat diaconus ei similiter. In luculentioribus etiam ecclesiis, quibus suberant plures capellæ, plures ordinabantur presbyteri, quibus præerat unus e presbyteris; concil. Nannetens. can. 8. Nullus presbyter plures præsumat habere ecclesias, nisi forte alios presbyteros sub se in unaquaque habeat, qui nocturnum atque diurnum officium solemniter adimpleant, & missarum celebrationes quotidianis expleant cæremoniis. Singulis vero clericis qui ordinati sunt sub paroco in parœciali ecclesia præstantur certa stipendia, seu portiones, quæ dicuntur junioratus; Ivo Carnotensis epistol. 286. Super hæc dedimus junioratum ecclesie de Pontepedonis. Sic dicta, quod minoribus clericis præstitarentur, quos ea ætas juniores ecclesie vocavit; Gregor. Turonens. lib. 5. hist. cap. 26. Post hæc Chilpericus Rex de pauperibus & junioribus ecclesie, vel basilicæ banos iussit exigi, pro eo quod in exercitum non ambulassent. Flodoard. lib. 1. Remens. hist. cap. 18. ex testamento S. Remigii: Laudunensibus subdiaconibus, lectoribus, ostiariis, & junioribus quatuor solidos derelinquo: eadem appellantur & ordines, quod minoribus clericis in ecclesia ordinatis ordinationis jure adscriberentur; Alexander II. in epist. ad clerum & plebem Lucensem: Beneficium ecclesie, quod quidam canonicam, vel præbendam, seu etiam ordines vocant, can. ex multis, 1. qu. 3. posteriores passim eadem vocarunt præstimoniam, de quibus in cap. quoniam, de concess. præbend. in 6. Super canonicatibus, dignitatibus, personatibus, præbendis, officiis, portionibus, præstimoniam, ecclesiis parœcialibus ruralibus, & aliis quibuscumque beneficiis ecclesiasticis. Præstimoniam dicta, quod alimentorum præstationem contineant: quo sensu præstera dicitur & obedientia, quod est regularis beneficii genus; Innocent. III. lib. 2. epist. 227. Obedientiam, qua præstera nuncupatur.

C A P. XIV.

Matriculariorum officium sacras ædes tueri, vota & oblationes fidelium suscipere, pauperes qui erant in matricula ecclesie curare, expositos infantes colligere & alendos tradere, eorundem est fabricæ ecclesie præesse.

AD ecclesie obsequium adhibentur & fideles laici, qui matricularii appellantur, vulgo *marguilliers*: eorum officium in primis est sacras ædes tueri & custodire, unde matricularios, custodes ecclesiarum interpretatur Vandelbertus diaconus, in vita S. Goaris apud Surium 6. jul. *Custodes, vel matricularii ecclesie*: & hi respondent ædituis templorum, qui sic dicti, quod sacras ædes tuerentur apud Gentiles; l. 1. §. 1. ff. de tutel. l. cum pater 77. §. *donationis, ff. de legat. 2.* De his Jul. Firmic. lib. 8. mathes. *Ædituos faciet, templorumque custodes hierodulos, & qui sacris officiis deputantur.* Matricularii sunt æditui & custodes ecclesiarum, unde excubitores eos appellat Adrevaldus Floriacens. de miracul. S. Benedict. cap. 26. *Excubitorum officium sacris templis dicatum, non modo modernis temporibus constat, verum prisca ætate sub beato Moyse a Domino legitur tabernaculo sacro ex levitarum genere custodum munia subrogata.* Matriculariorum etiam est vota & oblationes suscipere; synod. Antiffiodor. can. 3. *Quicumque votum habuerit in ecclesia vigilet, & ma-*

tricula ipsum votum, aut pauperibus reddat. Ita Clodoveus victis Gothis, caesoque Alarico Vogladensi in proelio, equum, quem voverat, si e Gothis victoriam reportaret, voti reus Martino Turonensi obtulit, & voti redimendi causa centum dedit matriculariis ecclesiae: verum cum equus fixus haberet, sentiens numinis religionem alia centum adjecit, nec mora sine vi ulla equus recessit; cujus rei casu is latatus: Martinus, inquit, bonus in auxilio, carus in negotio; rem narrat abbas Urspergensis in chronico. Cumque interfecto Alarico reverteretur cum victoria, veniens ad eandem ecclesiam pro solvendo voto dona obtulit plurima: pro equo vero quem ibi dimiserat dedit matriculariis ecclesiae centum solidos, ut eum reciperet. Idem narrant Sigebertus ad ann. 509. & Otto Frisingens. lib. 4. chronico. cap. 32. Sed cubicularios vocant, quos Urspergensis matricularios. Eorundem fuit matriculam pauperum curare, & in eorum alimoniam stipes colligere, & coactas erogare; Gregor. Turonens. lib. 1. de mirac. S. Martin. cap. 31. Cum ad matriculam illam, quam sanctus suo beneficio devotorum eleemosynis pascit, quotidie a fidelibus necessaria tribuantur, consuetudinem benedicti pauperes habent, ut cum multi ex his per loca discesserint, custodem inibi derelinquant, qui quod fuerit oblatum accipiat. Unde forte custodes isti pauperum, matriculariorum nomen acceperunt, quod curam haberent matriculariorum, id est pauperum, qui in matricula ecclesiae inscripti erant. Matriculariorum etiam fuit expositos infantes pro foribus ecclesiae colligere, & lactandos tradere; quo pertinet vetus formula cap. 11. Nos quoque in Dei nomine matricularii sancti illius; dum matutinis horis ad ostia ipsius ecclesiae observanda convenissemus, ibique infantulum sanguinolentum periculo mortis imminentem pannis involutum invenimus, & ipsum per triduum seu amplius apud plures homines inquisivimus quis suum esse diceret, & non invenimus: cui nomen ipsum imposuimus; sed postea pietate interveniente, & Domini misericordia opitulante, ipsum infantulum homini aliquo nomine illo ad nutriendum dedimus, &c. Signanter huiusmodi apud Treviros matriculariorum officium depingit Vandelbertus in vita Goaris: Moris quippe tunc Trevirorum erat, ut eum casu qualibet femina infantem peperisset, cujus nollet sciri parentes, aut certe quem praeter inopia rei familiaris nequaquam nutrire sufficeret, ortum parvulum in quadam marmorea concha, quae ad hoc ipsum statuta erat, exponeret. Et mox: Si quando igitur id contigisset, custodes vel matricularii ecclesiae puerum accipientes querebant in populo si quis forte eum suscipere nutriendum, & pro suo deinceps habere vellet. Matriculariis etiam incumbit praefectura fabricae, unde ad eosdem pertinet administratio portionis fabricae, & eo nomine vulgo operarii appellantur, quod in eorum operis sit curatio fabricae.

C A P. XV.

Parochi est curare pauperes, in singulis parochialibus ecclesiis fuit matricula pauperum, id nomen tabula seu catalogo pauperum, unde pauperes huiusmodi tabula inscripti matricularii dicti, pauperes pro foribus ecclesiae, unaquaeque civitas suos pauperes alit.

ET si matricularii sunt curatores pauperum, tamen presbytero seu parochi maxime incumbit cura pauperum, eademque proprium illorum munus est. Idcirco Atticus Constantinopolitanus Episcopus Nicænae civitatis pauperes fame laborare sentiens, trecentos aureos in pauperes erogandos misit Calliopio, Nicænae ecclesiae presbytero, tamquam proprio rei dispensatori; ut nos docet ejus epi-

epistola apud Socratem, lib. 7. cap. 25. λαβὼν, ὃ φίλη μοι κεφαλὴ, πᾶσι πᾶσι τριακοσίαις χρυσίνοις, ἀνάλωσον ὅπως εἶν δελήσης. Accipe, o carissimum caput, istos trecentos aureos, eosque in pauperes impende uti volueris. In singulis parochialibus ecclesiis fuit matricula pauperum loci, qui sustentabantur sumptu ecclesiæ pro modo facultatum, in eam referebantur dumtaxat pauperes loci, nec alii, quam ægri, & debiles: ne vero xenia, id est munuscula, exigeret presbyter pro receptione pauperum in matriculam, neve cognatos, aut validos in eam cooptaret, aut de infirmis operas exigeret, vetat Hincmarus Remens. epist. 7. cap. 35. Sed & de matriculariis per singulas ecclesias juxta facultatem & possibilitatem loci curam adhibeant, ne presbyteri pro locis matricula xenia accipiant, ne suos parentes sanos & robustos in eadem matricula collocent, nec opera ab ipsis matriculariis exigant, non de matriculariis bubulcos aut porcarios faciant, sed pauperes ac debiles & de eadem villa, de qua decimam accipiunt, matricularios faciant. Matricula dicebatur tabula, seu descriptio pauperum, qui e penu ecclesiæ diurnam stipem sumebant, unde qui matriculæ inscribebantur matricularii dicti; ut illo loco Hincmari, & apud Gregor. Turonens. lib. 7. cap. 29. Nonnulli etiam matriculariorum & reliquorum pauperum, pro scelere commisso tectum cellule evertere. Pauperibus in matricula positus singulis diebus stipes erogabatur, pro foribus ecclesiæ, ne debitum eis subsidium subriperetur. In testamento D. Remigii apud Flodoard. lib. 1. Remens. hist. cap. 18. Pauperibus duodecim in matricula positus ante fores ecclesie expectantibus stipem duo solidi, unde reficiantur, inferentur. Stabant pauperes pro foribus ecclesiæ, ut eorum conspectu fideles provocarentur ad erogandam his stipem; Chrysostom. de divers. utriusq. testam. loc. orat. in decem virgines: οἱ ταῖς δούραις τῶν ἐκκλησιῶν παρακαθήμενοι πένητες, qui ecclesiarum fores obsident pauperes. Et Moschus in Limonar. cap. 185.**) ὅς ἐν εἰσένεγκεν αὐτὸν εἰς τῶν πόρτικα πᾶσι ἐκκλησίας, εἰδείξεν αὐτῷ πᾶσι πτωχοῖς. Postquam igitur ipsum detulit in porticum ecclesiæ, ostendit ei pauperes. In matriculam admittebantur tantum pauperes loci, unde decimæ percipiiebantur: quia matriculæ subsidium erat pars decimarum, quæ reservata est sumptui & alimonia pauperum; can. vobis, can. Vulterana, 12. qu. 2. peregrinis pauperibus non erat locus in matricula, quia unaquæque civitas suos pauperes alere debet, & presbyteri simul atque municipes conjunctis officiis suos pauperes pro viribus pascere tenentur, ne his evagandi detur occasio; conc. Turonens. II. can. 5. Ut unaquæque civitas pauperes & egenos incolas alimentis congruentibus pascat secundum vires, ut tam vicini presbyteri, quam cives omnes suum pauperem pascant, quo fiet ut ipsi pauperes per civitates alias non vagentur.

C A P. XVI.

Parochi est sacra ædis constructio, tuitio, & refectio: quale parochianorum onus circa ea. Parochi est etiam ornare ecclesiam ut sponsi sponsam. Sacra ædes floribus herbulisque ornari pridem solite, harum incuria & squalor sequioris ævi nota.

PAROCHI etiam, & alii quotquot decimales fructus percipiunt, tenentur ædificare ecclesiam, collapsamque instaurare, & sartam tectam tueri; concil. Moguntin. I. can. 42. cap. 1. cap. de his, de eccles. adificand. concil. Trident. sess. 21. de reform. cap. 7. constructio & refectio ecclesiarum est onus fructuum, eoque nomine tertia vel quarta decimarum reservatur fabricæ ecclesiæ; can. decrevimus, 10. qu. 1. can. vobis, can. Vulterana, can. quatuor, can. de Tom. IX.

reditibus, 12. qu. 2. Parochianorum onus est conferre operas & vecturas ad ædificandum necessarias. Quod ad cultum & ornatum ecclesiarum, sicut spon-
sus ornat sponsam suam, ita & parochus tenetur adornare ecclesiam suam;
Ambros. lib. 2. offic. cap. 21. *Et maxime sacerdoti hoc convenit ornare Dei tem-
plum decore congruo, ut etiam hoc cultu aula Domini resplendeat.* Altaris or-
namenta crucis signum, & sacræ imagines; de quibus synod. Turonens. II. can.
3. *Ut corpus Domini in altari, non in imaginario ordine, sed sub crucis titulo
componatur.* In cultu sacrarum ædium maxime desiderata mundities: hinc jam
olim suave olentibus floribus & herbulis conspersa memorantur templa, & al-
taria; Hieronym. in epist. ad Heliodor. de morte Nepotiani presbyteri: *Erat
ergo sollicitus si niteret altare, si parietes absque fuligine, si pavimenta tersa,
si janitor creber in porta, vela semper in ostiis, si sacrarium mundum, si vasa
luculenta, & in omnes ceremonias pia sollicitudo disposita, non minus, non ma-
jus negligebat officium.* Et mox: *Hoc idem possumus & de isto dicere, qui
basilicas ecclesiæ, & martyrum conciliabula, diversis floribus & arborum comis,
vitiumque pampinis adumbraret, ut quicquid placebat in ecclesia, tam disposi-
tione quam visu presbyteri laborem & studium testaretur.* Et Grégor. Turo-
nens. lib. 7. hist. cap. 12. *Et non solum ipse, sed etiam herbula olim collectæ,
altarioque locatæ nequaquam exusta sunt.* Idemque lib. 1. de miracul. cap. 71.
*Accidit autem fortuito, ut extensa dextera manus palma, folium herbe salviæ,
quod pro honore martyrum in crypta conspersum fuerat, aperiret.* Sequioris avi
probrum ac labes fuit incuria & squallor sacrarum ædium, quam acri stilo de-
testatur Petrus de Vineis lib. 1. epist. 37. *Quid ergo aliud superest, nisi ut ec-
clesias nostras conditas ad Dei & sanctorum suorum honorem funditus diruamus,
& in quibus nihil aliud cultus & ornatus remansit quam vininnabulum, &
vetus imago fuligine superinducta? proh dolor! plura loca, quæ olim pro devo-
tione fidelium multis signis & miraculis coruscabant, privatarum personarum
supellectilibus jacent plena, sacrataque altaria multo ornatu composita, vix uno
nudo linteamine, vel perforata sindone vestiuntur, pavimenta etiam multo studio
dudum lota, ut herbarum odorum & florum suavitate compluta, nunc pulverica-
ta sordescunt.* Hodie sane singulari Antistitum studio Gallicanæ ecclesiæ ubique
fere antiquo decori restitutæ: sed modo cavendum ne cenforiæ locus detur que-
relæ D. Bernardi, in apolog. ad Willelm. abbat. *Fulget ecclesia in parietibus,
& in pauperibus eget.*

C A P. XVII.

*Domus presbyteralis juxta ecclesiam, vulgo caminata. Hac constitutione regia
exempta est onere metati militaris. Ex consuetudine parochi nonnullis locis so-
lemne epulum præstant parochianis suis certo die.*

QUO jure parochus tenetur residere & ministrare in ecclesia sua, eodem
parceciari obligantur ei construere domum juxta ecclesiam, eamque ne-
cessaria supellectile adornare; ut colligitur ex concil. Wormac. can. 50.
can. sancitum, 23. qu. 8. cap. 1. *de censib.* hæc est quæ caminata dicitur, &
semper locatur juxta ecclesiam; Helmold. hist. Slav. lib. 1. cap. 14. *in loco
qui dicitur Nexama, ubi etiam fuit oratorium, caminata murato opere facta.*
Finitis precibus matutinis, diebus solemnibus, ad caminatam, quæ erat conjun-
cta ecclesiæ, sæpius divertebat ipse Carolus M. testis Sangallensis in ejus vit. cap.
5. *Finitis autem laudibus matutinis; cum Rex ad palatium, vel caminatam
dormitorium calefaciendi, & ornandi se gratia, pro tantæ festivitatis honore re-
diret.*

diret. Domum presbyteralem hætenus parochus reficere tenetur, ut sacra te-
sta habeantur, modica enim hujusmodi refectio est onus fructuarii; *l. usufructu,*
§. 2. vers. hætenus, ff. de usufruct. l. eum ad quem, C. eod. constitutione
Ludovici Justi domus presbyterales solvuntur onere metati, id est hospitii mili-
tium, qua jus novum nequaquam institutum, sed antiquum restitutum. Jure
civili enim clerici excusantur a metatis, & susceptione hospitem; *l. 1. & 2.*
C. de Episc. & cleric. l. placet, C. de sacros. eccles. & ut in domibus eccle-
siarum missi dominici, vel Comites, quasi pro consuetudine placitum, id est
conventum juridicum, vel hospitium sibi vindicent, vetat concil. Turonens.
III. *can. 39.* Moguntin. *can. 40.* Arelat. VI. *can. 7. & 10.* & synod. Joan-
nis IX. *cap. 1. de immun. eccles.* Hæc testa subire non dedignati Reges &
Imperatores. Ludovicum III. vel Conradum I. venationis studio regia abno-
stantem, hospitio excepit Willelmus plebanus in Catzenhusen, a quo aliquid
petere justus, cum nihil aliud petiisset, quam cingulum de corio cervi, quem
primum is venatu cepisset; Princeps viri moderationem miratus, episcopatum
Monasteriensem ut primum vacavit ei dedit; auctore Alberto Krantzio *lib. 2.*
metropol. cap. 29. Multis locis ex consuetudine parochus epulas præbere solet
parœcianis suis certo die solemni; Gregor. Tur. *lib. 7. hist. cap. 29.* Die au-
tem cum nos in villa quasi triginta ab urbe commoraremur ad convivium basilicæ
sanctæ, cum eodem & reliquis civibus est ascitus. Et idem *cap. 47.* ejusd.
libr. Sicharius Joannis quondam filius, dum ad natalis Dominici solemnia apud
Montanotagensem vicum cum Austrigisito, reliquisque pagensibus celebraret, pres-
byter loci misit puerum ad aliquorum hominum invitationem, ut ad domum ejus
bibendi gratia venire deberent. Ex consuetudine municipibus suis abbas Clu-
niacensis certas procuraciones, id est solemnes epulas præstare solebat, quas Val-
terus abbas sustulit; de quo Robertus Montens. in suppl. Sigebert. ad ann. 1180.
Walterius Cluniacensis abbas septies viginti procuraciones, quas burgenses ex
consuetudine habere solebant ex donis abbatum, penitus delevit.

C A P. XVIII.

Clericorum statio intra cancellos seu presbyterium, laici extra cancellos. Etiam
monachorum ab initio dum erant extra clerum proprius locus extra cancellos,
medius inter clerum & plebem. Inter laicos, in ecclesia distincta fuit statio
virorum & mulierum, necnon & devotarum virginum. Olim in ecclesia nulla
habita ratio dignitatis. Posterioribus seculis senioribus honor tributus in ec-
clesia.

PARÆCIANORUM, quæ fuerit ratio in confessu ecclesiæ, a proposito nostro
haud alienum erit dispungere. Clericis, ut par erat, in ecclesia propria
sedes seu statio fuit intra presbyterium, seu intra cancellos, nec laicis patuit
aditus vel sessio intra cancellos, nisi communicandi causa; *can. sacerdotum,*
de consecr. dist. 1. cap. 1. de vit. & honest. clericor. laicis, inquam, non
licuit sanctuarium ingredi, excepto Imperatore cum Deo dona esset oblatorum;
can. 69. Synod. VI. in Trullo. Monachis (ab initio enim fuere extra clerum)
proprius locus fuit in ecclesia parœciali extra cancellos, medius inter clerum &
plebem; Dionys. Areopag. *epist. 8. ad Demophil.* πῶς δὲ σταθμμένοις θεραπευ-
ταῖς, αἱ πύλαι πῶν ἀδύτων εἰσὶν ἀφωρισμένοι, καὶ ὅς κ' ἐκλήνται, καὶ παρεσῶσι,
ὃ πρὸς οὐρακλῶ ἀντῶν, ἀλλὰ πρὸς πάντας καὶ ἐπίγνωσι εἰαυτῶν, ἢ ἄλλον τῶ λαῶ πα-
ρὰ τῆς ἱερατικῆς πλησιάζοντες. *Iis qui monachi sunt ordinati adytorum portæ se-*
gregatæ sunt, juxta quas initiantur, & adstant, non ad custodiam, sed ut or-
Y ij

dinem recognoscant suum, sintque ipso populo propinquiores sacerdotibus. Inter laicos ipsos distincta fuit in ecclesia virorum & mulierum statio; auctor constit. apostolic. lib. 2. cap. 57. *καὶ αἱ γυναῖκες κεχωρισμένως, καὶ αὐταὶ κατεξέδωσαν σιωπῶν ἄγασαι.* Item ut sedeant mulieres separatim, ac cum silentio. Augustin. de civit. Dei lib. 22. cap. 8. (num. 3.) Admonetur in somnis appropinquante pascha, ut in parte seminarum observanti ad baptisterium, quacumque illi baptizata primum occurrisset, signaret ei locum signo crucis Christi: adeoque pudori sexus consultum est, femina a viris segregata tabulati intergerio, & superius fuit tabulatum, in quo mulieres in ecclesia steterunt seorsim a viris: hac occasione Joannes Chrysostomus diaconum, mysteriorum tempore mulierem quandam ex iis, quae desuper solebant despiciere, curiosius intuentem gradu amovit, & ut in futurum caveret, iussit velis superiora muniri tabulata, ut refertur in ipsius vita apud Surium 27. januar. Iphis etiam devotis virginibus, quae domi scilicet virginitatem colebant, locus fuit in ecclesia seorsim a feminis tabulato interjecto dispositus; Ambros. ad virginem lapsam (cap. 6.) *Nonne vel illum locum tabulis separatim, in quo in ecclesia stabas, recordari debuisti, ad quem religiosa matronae & nobiles certatim currebant, tua oscula petentes, quae sanctiores & meliores te erant?* Labente aëvo simul ac disciplina, promiscue viri & feminae confedere in ecclesia: scædum hunc apud Latinos morem sua ætate notavit Balsamo, in d. can. 69. synod. Trullens. & can. 54. Laodicen. Melioribus sæculis inter laicos nulla habita est ratio dignitatis, vel natalium, in ecclesia confessu, unicuique locus fuit quem fortuito occupasset, in ecclesia Dei eodem jure fuere plebeji & nobiles, servi & domini, divites & pauperes, omnes scilicet æquavit Christus, quos pariter proprio sanguine redemit, nec Deus est acceptor personarum, qui omnes homines eodem luto finxit; Ambros. in Luc. lib. 9. † super cap. 20. num. 29. *Recte igitur vinea Christi populus nominatur, vel quod crucis in fronte prætexatur indicium, vel quod fructus ejus postrema anni legatur ætate, vel quod omnibus ut ordinibus vinearum, ita pauperibus atque divitibus, humilibus atque potentibus, servis ac dominis in ecclesia Dei æqua dimensio, nulla discretio sit.* In ecclesia etiam ipsis magistratibus fortuita fuit sedes in turba; Chrysost. de divers. utriusq. testam. loc. serm. in sanctam parasceven: *καὶ πληρῶμεν ἐκκλησίαν, καὶ ἀλλήλους ὠδοῦμεν, ἰδρῶντες πονεῦντες ἐπὶ μὲν δικασῶ ποταμῶν ἀξιόμενοι προεδρίας ἐπὶ δὲ Ἰησοῦ ἡδέως ἐσῶτες.* Et ecclesiam implemus, nosque invicem trudimus sudantes, laborantes, & quidem coram iudicibus sepe in prima sede collocati, coram Jesu vero libenter etiam stantes. Inde præfides sine fascibus & lictoribus templum inire iussit Julianus Christianæ religionis inimicus, quod magistratus simul atque templi limen attigit, privati personam subeat; ut ipse edixit in epist. ad Arfacium Pontificem Galat. *ἅμα γὰρ εἰς τὸν ἕδον ἦλθε τῷ τεμένει, καὶ γέγονεν ἰδιώτης.* Nam simul ut ingreditur limen delubri, privati personam induit. Sequioris ævi labe, deficiente veteri disciplina, honorum studio etiam in ecclesia insanere magistratus, & dynastæ, quos ea ætas seniores vocabat, & pacis publicæ fovendæ causa, suos honores ipsis in ecclesia tribui iustum, consentiente providentia canonum & legum; concil. Wormaciense, can. 58. *Ut Episcopi provideant, quem honorem presbyteri pro ecclesiis suis senioribus tribuant;* Unde iisdem verbis exscriptum est capitulare Caroli M. lib. 1. cap. 148. Et concil. Troslejan. can. 6. *Presbyteris nostris humilitatis exempla & monita dare debemus, videlicet ut eis, in quorum ditione sua consistunt ecclesie, congruum honorem & obsequium impendant debitum, id est spirituale atque ecclesiasticum, & hoc sine ullo typho, vel contentione, aut rebellionē.*

C A P. XIX.

Delectus militaris per parochias ducibus presbyteris.

ET si de sacris parochorum & parochianorum muneribus fermo a nobis dumtaxat institutus sit; non abs re tamen erit publica & civilia erga rempublicam eorumdem officia attingere; cum ecclesia sit in republica, ejusque ope & praesidio secura sit. Jam olim in Gallia, laborante republica, delectus militaris per vicos & parœcias indictus: & sicut Episcopi, ac Comites cum hominibus, id est vassallis suis; ita & presbyteri cum parochianis suis ad militiam vocati. Anno 1119. Rege Ludovico Crasso, Nogione infeliciter commisso proelio cum Anglis, copiarum instaurandarum gratia consilium id Regi suggestum est ab Amalrico, uno e regio comitatu, ut delectus indiceretur Episcopis, Comitibus, & presbyteris, eorumque parochianis; Ordericus Vitalis lib. 12. ubi Amalricus sic Regem affatur: *Nunc ergo consideratis opibus Gallie, & immensis viribus collectis, undique insurgens ad reparanda laudis nostrae damna & potentia, salubre quod edam consilium accipe: Episcopi, & Comites, alieque potestates regni tui ad te conveniant, & presbyteri cum omnibus parochianis suis tecum quo jusseris eant, ut communis exercitus communem vindictam super hostes publicos exerceat.* Communem exercitum vocat, quod delectus esset ex plebibus, quas communias appellitant. Hoc genere delectus per plebes, seu communias, sapius usi Franci pro defensione regni adversus hostes, & eorum exemplum secuti Angli; Matthæus Paris. in Henrico III. ad ann. 1242. *Fecit etiam militare subsidium per provincias sibi subditas, quale solet Francia fundere, edicto regali communiter convocari; & civilium communiarum legiones ad submonitionem regiam alacriter animari.* Militias vocant hodie nostri: hoc genere delectus nuper usæ Germanæ provinciæ Occitania, & Aquitania, feliciter propriis viribus regni limites defensarunt adversus Hispanos irruptionem molientes.

C A P. XX.

Parochiarum fines præscribi non possunt. Parochiales ecclesiæ non cadunt in regaliam. Parochiali beneficio quatenus pensio imponi potest.

SUPERIORIBUS velut corollarii vice addemus nonnulla parochialium ecclesiarum insignia jura, quæ omittenda non videntur. Primum est, quod parochiarum fines præscribi non possunt, si constet de finibus parochiarum, id est si certis hæc limitibus distinctæ sint; *can. quicumque, can. licet in regulis, can. inter memoratos, & seqq. 16. qu. 5. cap. super eo, de paroch.* quod optima ratione constitutum est, ne ecclesiarum termini confundantur; *d. can. quicumque, & d. can. licet.* Secundum est, quod parochiales ecclesiæ non cadunt in regaliam. Vacante sede episcopali Rex Christianissimus passim confert præbendas vacantes in cathedralibus & collegiatis ecclesiis: sed parochiales ecclesiæ hoc jure non tenentur; *gloss. in pragmat. tit. de annat. §. item quod dicta, verb. regalie & ibi Probus, Rufeus de regalib. cap. 39. & seq. Ægid. Magister, tract. de eod. jure, cap. 5. Gregor. syntagm. lib. 17. cap. 8. num. 21.* Etsi enim jus patronatus locum habeat etiam in parœcialibus ecclesiis; *cap. postulasti, de ju-*

re patronat. jus regalix ad eas non pertinet; Rex quidem jure regalix utitur tamquam patronus omnium ecclesiarum ditionis suæ: sed hoc intelligitur de cathedralibus, & collegiatis ecclesiis, nec spectat ad minores ecclesias. Tertium est, quod parochialibus beneficiis pensio imponi non potest, nisi reditus excedat centum ducatos; *conc. Trident. sess. 24. de reform. cap. 13.* Unde in pensione, quæ hujusmodi super beneficiis constituitur, solet apponi clausula, dummodo remaneant centum ducati annuatim liberi pro rectore, id est liberi & soluti ab omni onere & sumptu: quod rectissime constitutum est, ne beneficia, quæ satis laborant sua mole, id est cura animarum, duplici graventur onere: regimenu enim animarum, ars artium præstantissima, & longe operosissima, vix aliud onus recipit: sed hæc lex passim luditur, quot beneficia etiam curata non una pensione exhausta, & diruta? ita ut pastor egeitate deficiat, nec auditur, si pensionem ad congruum modum redigi postulet, ecclesia evertitur, ut pacti fides servetur, & honesta rerum interpretatione, non honesto, immo foedissimo quæstui, locus sit. Videant, obsecro, qui ecclesiæ & judiciis præsumunt, ut corruptelæ hujuscemodi medeantur. Et hæc de parochiis & parochorum juribus dicta sufficiant.

F I N I S.